

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Prof. B. J. Stokvis †. — Sarcey. — Faust te
Rotterdam. — Het Groote Licht. — Correspondentie.

PROF. B. J. STOKVIS. †

Met groote droefheid berichten wij in ons tijdschrift het verscheiden van prof. Stokvis, in den nacht van Zondag 28 op Maandag 29 September jl., plotseling aan een beroerte overleden. Want in hem verliest het Tooneelverbond een zijner oudste vrienden, dien het eenige jaren geleden dan ook om zijne verdiensten, vooral voor de Tooneelschool, huldigde, door de aanbieding van het eerelidmaatschap.

Stokvis was geneesheer en als zoodanig sinds 1877, hoogleeraar aan onze Universiteit. Over zijn wetenschappelijke waarde, is het ons niet gegeven een oordeel uit te spreken. De eere waarin hij stond bij zijn collega's in binnen- en buitenland, bewijst trouwens dat hij een man van groote beteekenis was. Maar wat wel ieder, die hem kende — zij 't ook maar, dat hij hem een

enkelen maal mocht ontmoeten — in zijn nabijheid onmiddellijk voelde, was de warmte, die straalde uit hart en geest, als hij het oog op u richtte of het woord tot u voerde. Want in dat oog blonk — naast een geestige schittering — groote goedheid en in zijn klankrijke stem, trilde de aandoening van een licht ontvankelijk en licht bewogen gemoed.

Er schuilde in Stokvis een kunstenaarsnatuur, die zich direct uitte, behalve in een aantal gelukkige dichtproeven, in eene welsprekendheid, welke, ook waar hij in een vreemde taal om uw aandacht vroeg, den geest te treffen wist door een humor van altoos voornamen huize en het hart door eene bezieling en overtuiging, die ontroerde en imponeerde.

Het tooneel en vooral die zijde der tooneelspeelkunst, die verband houdt met welzeggingskunst, trok Stokvis ten zeerste aan en geen wonder dus, dat hij vooral voor de opleiding onzer tooneelartiesten zich warm interesseerde. Hij is een der eersten geweest, die tot de stichting der Tooneelschool den stoot hebben gegeven. Hij is het, die den heer Rennefeld gepolst heeft, of hij zich beschikbaar wilde stellen om op te treden als directeur eener zoodanige school, bestemd: «toekomstige acteurs en actrices die beschaving aan te brengen, welke voor hen den toegang tot beschaafde kringen, buiten het tooneel, zoude kunnen openen en hun leeren zich zelve redenen te geven van wat zij deden, zich voortstellen personen te denken in hun historisch en maatschappelijk milieu.» Rennefeld, die zich met geestdrift bereid verklaarde pogingen in de door Stokvis aangewezen richting te steunen, sloot zich bij hem onmiddellijk aan en dit deden ook: H. de Veer, G. van Tienhoven, later volgden Hijman Binger, Jan Elias Hacke, W. J. Hofdijk, de oude heer van Hees en H. I. Schimmel. Vooral in den aanvang heeft Stokvis menig bezoek aan de School gebracht en mevrouw de wed. Rennefeld vertelde het nog dezer dagen, hoe hij in de eerste plaats van de school eischte: vorming der leerlingen tot menschen van beschaving. Streng was hij in zijn oordeel omtrent plichtsbetrachting. «Hij kon

allerminst verdragen, dat iemand, na zich een vak te hebben gekozen, het flauw en zonder wezenlijk willen aanpakte. Met mevrouw Kleine is hij vaak over de beste methode van opleiding in beschouwing getreden. Hij was in menig opzicht haar vraagbaak en zij was er altoos over uit, hoe helder hij over haar kunst wist te oordeelen. Hoewel hij in later jaren zich niet meer zóó vaak aan de school liet zien, is hij zich toch altoos voor de kinderen blijven interesseeren en behandelde hij hen, bij ongesteldheden, met de grootste toewijding.»

De opvolger van wijlen den heer Rennefeld, als directeur der school, onze vriend Bouberg Wilson, deelde ons mede, dat Stokvis van de oprichting der school af, als lid der Commissie van Beheer en Toezicht, vele jaren ook als voorzitter, in het belang der inrichting werkzaam is geweest. (Ook van het Hoofdbestuur van het Verbond, heeft hij verscheidene jaren deel uitgemaakt, als lid en als voorzitter).

«Tallooze malen» — zeide de heer Wilson — «heb ik hem aan zijn woning bezocht om zaken te bespreken en zijn raad in te winnen. Nooit ging ik ongetroost heen, altijd stond hij mij welwillend te woord. Bij het ontslag van leerlingen placht hij hen, als voorzitter der Comm. van Toezicht, op bijzonder hartelijke wijze toe te spreken. Ook nadat hij van de Commissie geen deel meer uitmaakte, bleef hij belangeloos medische adviezen geven ten aanzien van de candidaten of van leerlingen, die geneeskundige hulp behoeften en ook waar finantieele steun noodig was, ten behoeve van leerlingen en oud-leerlingen, liet hij zich niet onbetuigd.

Van zijn gedichten zijn, van Mevrouw Kleine's tijd af, aan de School altoos populair gebleven: «De Roepstem», «Kinderstem» en «Brug omhoog.» Het laatste mocht, bij een door Z. M. den Koning eens bijgewoonde voordrachtsmiddag der leerlingen, de hooge goedkeuring van Z. M. wegdragen, zoodat hij de voordraagster door een zijner adjudanten liet complimenteeren, zoowel «over de keus van het aardige gedicht, als over de voordracht, die hem zeer bevalen was.»

Stokvis, geb. in 1834, was een zwager van A. C. Wertheim en met dezen een der sympathieke vertegenwoordigers van een generatie, bezielde met groote geestdrift voor wat zij goed en schoon achtten en aan de verwezenlijking hunner idealen hunne beste krachten offerende!

SARCEY * * * * *

Francisque Sarcey's nalatenschap, als tooneelcriticus, ligt thans in 8 boekdeelen voor ons. Wel is daarin niet alles verzameld wat hij geschreven heeft, maar al kunnen wij niet bevroeden waarom een en ander is weggelaten — indien het ontbrekende ware opgenomen, zou daarom het beeld van den schrijver in geen ander licht zijn getreden, dan er nu, uit die 8 deelen, over uitstraalt. Zoo vaak men deze critieken doorbladert, voelt men zich genoopt bij deze er geen bladzijde stil te staan want door Sarcey is nooit een feuilleton geschreven,

waarin niet een opmerking, een gedachte, een uitspraak u treft, die den geest prikkelt, zij het dan tot tegenspraak. Maar ik kan mij niet voorstellen, hoe ooit iemand — wegens verschil van opinie — boos zou kunnen worden op dezen zich zelf altoos gelijk blijvenden tooneelbeoordeelaar en hem niet respecteert tot in zijn dwalingen. Want zoo er ooit een schrijver bestaan heeft, die zich niet anders heeft voorgedaan, dan hij werkelijk was en die in zijn oordeelvellingen, ook als hij het mis had, zich zelf gaf, gelijk hij niet anders zijn kon, dan is het Sarcey. Deugden en fouten zijn bij hem loten van een en denzelfden stam en al hebben er onder den Franschen letterkundigen hemel boomen gegroeid van wijder bladerkroon, met rijker bloemtrossen, geuriger ooft — ook een Sarcey is nergens elders bestaambaar als in Franschen bodem en onder Fransche luchtstreek. Reeds in dien zin is hij een illustratie van den Gallischen geest, dat weinigen grooter eere hebben bewezen aan de klaarheid van uitdrukking der Fransche taal en aan de zuiverheid van haren bouw. Die klaarheid en zuiverheid zijn als de weerspiegeling geweest van zijn eigen helder oordeel en zuiveren gedachtengang *). Want al heeft hij — naar onze meening — soms ongelijk, hij, voor zich, kent geen weifelen noch twijfelen en even vast overtuigd is hij in zijn dwalingen, als wanneer hij het wit der waarheid treft.

Ik sla het 7de deel op en sta stil bij het eerste opstel, dat handelt over «Le théâtre et les préfaces de Zola». Met welk een zeker stap treedt hij Zola tegemoet. Geen oogeblik komt het in hem op, dat hij het mis zou kunnen hebben: «ik heb de drie tooneelstukken, die Zola hier in een bundel vereenigd, in het licht geeft, nog eens kalm gelezen. Mijn meening is er niet door gewijzigd. Zola heeft zich vergist. Een van beiden, of hij is voor het tooneel niet geboren, of hij zal zijn weg nog moeten vinden.» Wij weten nu alvast zóó stellig mogelijk, dat voor Sarcey Zola geen talent heeft voor tooneelschrijven, te oordeelen althans naar wat hij tot heden heeft geleverd. Maar Sarcey acht dit nog niet duidelijk genoeg gezegd. Het moet nog dieper in onzen geest gehamerd worden en hij vervolgt: «Onze confrère (Zola was in 1878 ook tooneelcriticus) heeft gemeend aan elk zijner *pièces tombées*, een voorrede te moeten toevoegen, waarin hij de bedoeling, die hij had met het schrijven zijner stukken, verklaart.» *Pièces tombées*, hebt ge 't nu goed begrepen, dat Zola het met zijn tooneelstukken heeft afgelegd? Neen? Nu dan, lees verder. «Het verdient opmerking, dat ieder auteur, die échéé lijdt (tout auteur *qui tombe!*) voor de verlokking bezwijkt van bij zijn stuk een voorrede te schrijven. Dat komt: stukken, die slagen, hebben er geen noodig; zij verklaren zich zelf.» Ziezoo, denkt ge, nu weten we 't om nooit meer te vergeten, dat Zola een

*) «Helder en zuiver», als men zijn *point de départ* aanvaardt. En dat schijnt mij plicht tegenover dezen schrijver, omdat hij zelf dit in zijn beoordeeling van anderen ook altoos vooropstelt: «j'ai pour habitude de ne jamais chicaner les points de départ, quand l'auteur, une fois en route, tire de la donnée des situations pathétiques ou plaisantes.»

gevallen tooneelschrijver is; reeds het feit alleen, dat hij het noodig achtte, voorreden te schrijven, bewijst het zonneklaar.

Maar Sarcey laat u — of liever zijn slachtoffer — nog niet los en gaat nu met hem spelen als de kat met de muis. «Is er harder slag denkbaar voor een ongelukkigigen tooneelschrijver dan de val van zijn stuk? Harder en meer onvoorzien? Hij heeft onder het schrijven zóó hoge illusies gekoesterd, is zóó vol geweest van het genot, dat hem wachtte bij de vertooning! Op de laatste generale repetitie had hij geen handen genoeg om alle handen te drukken, die hem werden toegestoken, ter gelukwensching met zijn succès. De vrienden — of ze 't wezenlijk geloofden, zij daargelaten — de vrienden voorspelden hem minstens honderd voorstellingen, zoo niet meer. Nietwaar, gij kunt u gemakkelijk de verbazing, de spijtigheid, den toorn, de woede voorstellen van een auteur, die het meesterstuk, het meesterstuk waarop hij zoo lang geploeterd, dat hij aan zijn hart gekoesterd, waar hij alle hoop op gevestigd heeft, in één avond als vernietigd ziet door een spottende menigte.»

Kan 't wreeder in zijn goedaardigheid? Die arme muis. Maar hij is nog niet dood en Sarcey vervolgt: «Neen, iets harders is ondenkbaar, want de nederlaag is met geen mogelijkheid te bemantelen; zij laat geen achterdeurtje open, waardoor de eigenliefde zich ook maar een moment kan terugtrekken. Als men in een ander genre wanboft, verneemt men het beetje voor beetje, en als men ten leste allen twijfel heeft op te geven en het échec vast staat — dan is men al weer bezig met een ander werk; men heeft zich intusschen nieuwe illusies kunnen scheppen, die nauwlijks ruimte laten in het hart voor het leed van vroegere teleurstelling. Maar op tooneelgebied treft de slag onmiddellijk, *à bout portant*. Wel kan men zich een of twee dagen paaien met de hoop, dat het nog verkeerden zal. Maar na drie avonden is alles beslist; het stuk verdwijnt van het affiche. Het werk is weg; er blijft niets van over. Zelfs de ruïnen vallen in puin, zooals de ouden zeggen.»

Het komt mij voor, dat geen sarcasme scherper vlijmen kan, dan deze goedmoedige uiteenzetting, in den vorm eener vertroostende verklaring. Het is echter nog niet uit. De muis is bezweken, maar moet nu nog begraven worden. «Men zou zoo zeggen», gaat Sarcey voort, «dat er voor een auteur niets eenvoudiger ware, dan dat hij tot zich zelf zeide: mijn stuk behaagt niet aan het publiek; het schijnt dus, dat het zwakke kanten heeft, die ik niet vermoed heb; dat er een mikmak in is; dat ik mij in mijn oordeel heb vergist. Maar zóó redeneert de auteur nooit of te nimmer; altoos zult ge hem de oorzaken van zijn wansucces zien zoeken, niet in het werk zelf, maar bij het publiek, hetwelk hij dat werk aanbod en natuurlijk bij de.... critiek.»

Sarcey hield niet van halve woorden. En als hij, gelijk tegenover Zola, die de critiek van allerlei ongerijmd vooroordeel jegens hen beschuldigd had, *Freude d'ran* had, hem op de pijnbank van zijn goedgehumeurde pikanterieën te leggen, dan

herhaalde hij zijn meening zóó dikwijls, dat er ten aanzien zijner bedoelingen niet den minsten twijfel kon blijven en wij eer gedrongen zouden zijn hem toe te roepen: ho maar, het is genoeg; het is ons nu *clair comme du théâtre!* Ik weet niet, of deze locutie van Sarcey is — maar ze zou wel van hem kunnen zijn. Want wat niet volkomen plastisch zich voor oog en... oor afteekende, zoodat het klaar u tegenstraalde en tegenklonk, dat was hem op het tooneel als uit den booze. Geen wonder, dat hij niets gevoelde voor de kunst van Ibsen en Björnston en in zijn hart ook weinig gaf om Shakespeare. Men heeft maar op te slaan wat hij schreef over de opvoering van *Spoken*, door het gezelschap van Antoine, om éens en voor al zich de zekerheid te verschaffen, dat hij voor deze Noorsche kunst, die meer nawerkt, dan dat ze onmiddellijk *frappe en pleine poitrine*, geen zin kon hebben. Nu kwam daarbij, dat Antoine de vertooning van dit drama opvatte, als wandelden de personen in een mist, die hunne geluiden dempte en hunne contours deed wegzwijmen. Daar was Sarcey heel niet van thuis. «In de komedie is eerste eisch, dat het publiek verstaat, wat er op het tooneel gezegd wordt. Antoine mag mij willen wijsmaken, dat *Spoken* zich afspeelt onder een grauwen hemel, in een kouden nevel, dat de gedempte toon van spreken in harmonie is met het grijs der omgeving, waarin de personen zich bewegen, ik geef die beweringen cadeau. Ik, publiek, wil kunnen verstaan; want ik kan geen belangstellen in wat er gebeurt, als ik het niet begrijp. Het is wel waar, dat men in het dagelijksch leven met iemand sprekende, geen keel opzet om door acht honderd menschen te worden verstaan. Maar in een schouwburg heeft men eenmaal die 800 man uitgenoodigd om te komen hooren, naar hetgeen er verhandeld zal worden. Tegenover acteurs, die zich niet verstaanbaar maken, hebben de aanwezigen het recht zich bekocht te achten. Nu beweert men wel, dat de stukken van Ibsen, om te worden begrepen, eene voorbereidende lektuur verlangen in de studeerkamer. Maar dat is de verkeerde wereld. Dat de vertolking op het tooneel, hun, die een stuk gelezen hebben, sommige partijen, die bij de lectuur niet volkomen duidelijk waren, als verheldert, verklaart, er de rechte portée van doet gevoelen: *à la bonne heure* — maar dat het de lectuur is, die de tooneelvoorstelling moet toelichten en aannemelijk maken, is kortweg iets abnormaals. *Spoken* schijnt mij meer bestemd voor lektuur, dan om te worden gespeeld...»

Sarcey is om zijn kunstopvatting en de kunstbeginselen, die hij verkondigd heeft, zeer hard gevallen, vooral door de litteratoren eener jongere generatie. Men heeft hem een burgerlijken smaak verweten, een aan botheid grenzende nuchterheid enz. enz. Wij, voor ons, zullen altijd afkeerig blijven van een zóó oppervlakkige beoordeeling van Sarcey's gaven en talenten. Sarcey's kunstbelijdenis vindt zóó duidelijk haar verklaring in 's mans aard en wezen, in zijn eigenaardige *tournure d'esprit*, dat wij hem ons niet anders denken kunnen dan hij zich voordoet en hem aanvaarden

en eerbiedigen als een man uit één stuk. De groote klaarheid van zijn stijl, zijn tot in overdrijving volgehouden streven, om vooral *duidelijk* te zijn en liever de dingen twee, drie maal te zeggen, dan ruimte te laten voor verkeerd begrip, onderstelt in hem een zin voor scherp afgeteekende contours in de kunst, een sterk uitgesproken zin, die de kregeligheid verklaart, waarmee hij bekeek en beoordeelde, wat zich in kwijnende vormen verloor. Hij wilde het in een boek permitteeren, dat men op hetgeen de auteurs bedoelde, moest gaan zitten broeien, maar op het tooneel eischte hij vóór alles klaarheid. Vandaar, dat hij een strenge scheiding maakte tusschen een drama en een boek en hij heeft zoolang hij de pen heeft gevoerd, in deze gewaakt tegen verflauwing van grenzen. Zijn liefde voor de klassieken vloeit ook voort uit deze richting van zijn geest; want wat wij onder het klassieke verstaan, met name op het gebied van het drama, munt uit door een plastiek van krachtig relief. Ik geloof, dat voor Sarcey's opvatting veel te zeggen valt: het mystieke, het symbolieke, het filosofisch diepzinnige, heeft zich op het tooneel nooit kunnen handhaven al zijn er perioden geweest (ons geslacht heeft ook zulk een periode beleefd), waarin een zeker publiek met dat, als hyper-moderne gekarakteriseerde, de lucht is ingegaan.

Ik weet niet, of Sarcey aan schilderijen-critiek heeft gedaan — maar ik ben er zeker van, dat hij in dat geval positie zou hebben genomen tegen de «stemmingskunst». Ik denk dat hij bijv. voor Israëls weinig gevoeld, maar zich tot de groote bewonderaars verklaard zou hebben van onze oud-Hollandsche meesters. B. K. F.

NASCHRIFT.

Het is louter toeval, dat in deze aankondiging van Sarcey's verzamelde tooneelverslagen, juist zijn critiek op Zola ter sprake komt. Het artikel was geschreven en stond gezet, vóór het bericht van Zola's noodlottigen dood, in alle landen verslagenheid bracht.

Wat nu Sarcey's oordeel betreft aangaande Zola als tooneelschrijver: een aangehouden succès kan men niet zeggen, dat zijn stukken hebben gehad, tenzij misschien de tooneelbewerking van zijn roman *L'Assommoir*, waarvan de titelrol, in ons land, door Willem van Zuylen is gecreëerd. Ook is, naar wij meenen, bij het gezelschap-Van Zuylen in de Kleine Komédie, Zola's *Thérèse Raquin* gespeeld, dat donkere drama, van imponerende logische consequentie in de ontwikkeling van het hoofdmotief. En meermalen, van verschillende gezelschappen, hebben wij zijn blijspel: *De erfgenamen van Rabourdin*, gezien, dat ons dan altoos herinnerde aan dat andere Fransche blijspel van Barrière (?): Het Testament van Cesar Girodot. Het zou belangwekkend zijn Zola's *Théâtre* nu, na zijn dood, nogmaals aan de vuurproef eener vertooning te onderwerpen — om er, nu men 't er voor houden mag, dat alle *haines* hun persoonlijk karakter verloren hebben, volkomen objectief over te kunnen oordeelen. In elk geval, geloof ik wel degelijk, dat Zola's werk invloed

heeft gehad ook op het tooneel; ik bedoel door de kunstopvatting, waaruit zijn geheele oeuvre als romancier is gesproten, een opvatting die tegen de conventie inging en afrekende met de gezochte fabeltjes en het louter technisch effect-bejag; daarentegen kracht zocht vooral in motiveering, in het aanwijzen der betrekking tusschen de menschen en het milieu waarin zij zijn geplaatst en de omstandigheden, die hunne handelingen bepalen.

Al mocht ook nader blijken, dat Zola als tooneelschrijver eigenlijk geëchouerd is — dit zou natuurlijk niets afdoen aan zijn algemeene betekenis als kunstenaar. Het is gansch iets anders, of een kunst, als die des dramaschrijvers, zich richt tot de *massa*, het gemengde publiek — dan wel, als die des romanciers — tot het individu, zelfstandig! Wij hebben ook in ons eigen land een treffend voorbeeld, hoe men tot de talentvolste schrijvers behooren kan — *zelfs op tooneelgebied* — zonder het nochtans bij *het publiek* tot een beslist succès te hebben gebracht. Ik denk aan Marcellus Emants, wiens comédies behooren tot het meest juist geobserveerde en pittigste wat op tooneelgebied ten onzent ooit geschreven is. Nochtans hebben zijn stukken (een enkele een-acter daargelaten) tot heden nooit het publiek kunnen «pakken», om redenen, die wij nog wel eens gelegenheid hopen te vinden, hier te verklaren.

FAUST TE ROTTERDAM. * * * * *

De opvoering van Faust door het Lyrisch Tooneel, heeft ook te Rotterdam fiasco gemaakt. M. Horn roemt in het N. v. d. D., Bouwmeesters spel als geniaal, maar is over de voorstelling in haar geheel slecht te spreken. De N. R. C. laat ook aan Bouwmeesters creatie recht weervaren, maar stelt de vraag, welk figuur Bouwmeester met zijn zwaar-théatrale opvatting van de rol, zou hebben geslagen in een minder «dilettantisch geheel.» En het blad voegt er ter verduidelijking aan toe, dat om het geestig komische in Bouwmeesters Mefisto te kunnen waardeeren, men Goethe moet weg denken.

Ik geloof, dat hiermee de fout van Bouwmeesters opvatting naar waarheid is gekenschetst. Maar ik ga verder, en beweer, dat men Faust niet op het tooneel moet brengen. Goethe zelf moge er ten slotte verlof toe hebben gegeven, een ordentelijk theater-directeur in Duitschland, moge meenen aan zijn eer te kort te doen, als hij Faust niet op zijn repertoire heeft, karakterspelers mogen niet voor vol worden aangezien, als zij den Mefisto niet gecreëerd hebben — dit alles kan mij niet bekeeren. Faust van Goethe is geen theaterstuk en Goethe geen theaterdichter, althans niet in Faust. Even als men van een acteur verlangt, dat hij «in een andermans huid kan kruipen», zich in die mate losmaken van zijn eigen ik, uit zich zelf treden, dat men in zijn creaties hem vergeet en den voorstellenden persoon in levenden lijve voor zich ziet, zóó schijnt mij ook de ware theaterschrijver van zijn genoot op ander litterair gebied, vooral dáarin onderscheiden, dat hij bij het concipieeren zijner han-

delende personen, uit zijn subjectivisme treedt en zich geeft in telkens andere gedaante, niet alleen wat het uitwendige, maar wat geest en wezen betreft. Shakespeare was zulk een schrijver en Molière. *Niet* Goethe. Want in Faust hoor ik, in welken persoon ook, altoos Goethe spreken en ik zie achter hunne masques altoos Goethe's voorname trekken. Faust is Goethe, Mefisto is Goethe, ook Gretchen is Goethe — of meent men dat bijv. de filosofische verzuchting:

Nach Golde drängt,
Am Golde hängt
Doch alles. Ach, wir Armen!

Werkelijk in een naieve meisjesziel, als hoedanig die van Gretchen ons wordt voorgesteld, kon opkomen? Wat gebeurt er nu, als ik het drama Faust op de planken zie? Ik zoek in elken persoon — met name dan in Faust zelf en Mefisto — Goethe! En Goethe is mij in die mate tot beeld geworden van het voornaamst denkbare aristocratische, in geest en uiterlijk, dat elke plastische voorstelling noodzakelijk blijven moet beneden het zuiver beeld mijner fantasie. Geen mensch is in staat, wat Goethe Faust in den mond legt, te zeggen zóó, dat hij er de beteekenis van voor mij openbaart, gelijk ik die zelf er aan geef, er achter zoek, maar nooit zóó doorgrond, dat ik den bodem der gedachte raak. En Mefisto? Zijn humor kan ik mij niet anders denken, dan ontvloed aan den mond van Goethe zelf, in ongeëvenaard fijnen en bij al zijn scherpte, voornamen vorm. Dat is bij Shakespeare anders. Bij een goede opvoering van zijn drama's leef ik met de voorgestelde personen mee, ik zie Richard voor mij, Hamlet, Shylock en vergeet Shakespeare. Bij een opvoering van Faust zie en hoor ik altoos Goethe en er is geen acteur ter wereld, die voor mij zijn beeld kan vervangen.

Er is meer, al geef ik, door dit te zeggen, opnieuw aanleiding mij voor *plus royaliste que le roi* te houden: een opvoering van Faust, is mij een schennis van het werk. Ten eerste vormt het eerste deel geen geheel, doch vindt het zijn noodzakelijke afsluiting in het tweede deel; maar bovendien wordt in den tooneelvorm, van het eerste deel het zwaartepunt der «Dichtung» eenvoudig verlegd, zóó dat het evenwicht zoek raakt. De Gretchen-Tragödie, die in werkelijkheid maar een episode vormt, wordt dominante.

In een opvoering van Faust zie ik niets anders dan een concessie aan de tooneelspeelkunst. De Mefisto is voor een acteur van talent een dankbare rol en Gretchen in niet mindere mate voor een actrice van talent. Die rol te mogen spelen, moet dunkt mij het ideaal zijn van iedere tooneelspeelster.

Een opvoering van Faust is een offer gebracht door de litteratuur aan het tooneel en de echte Faust van Goethe, wordt door nóg zooveel opvoeringen geen schrede nader gebracht tot het begrip der menigte. Integendeel de menigte schept, volgens de vertooning, er zich een «Zerrbild» van, dat buiten Goethe staat.

Over de vertaling, waarin Faust ten onzent is opgevoerd, eene vertaling van den heer Alb.

Seydel, met gebruikmaking van die van Ten Kate, is niet veel gerept. Het gaat ook niet, een paar zinsneden in de vlucht te pakken en daarnaar zich een oordeel te vormen over de waarde der vertaling in haar geheel. Behalve die van Ten Kate, welke ongetwijfeld vloeiende gedeelten bevat, maar over het oorspronkelijke nog al eens vluchtigjes heen zweeft, bezitten wij nog drie vertalingen van Noord-Nederlanders, een van L. Vleeschhouwer 1866, een van Frijlink, van eenige jaren vroeger dagteekenende, en een van Alb. Steenbergen (Deventer A. Ter Gunne), verschenen in 1868 en waarvan in 1870 een tweede druk noodig bleek. Dr. J. Van Vloten schreef bij Steenbergen's vertaling een voorrede en noemde haar «verreweg de beste» van die hij kende. Die van Frijlink is zeker wel de minste, gelijk men opmaken kan uit het volgende fragment van het gesprek van Faust met Wagner:

Mein Freund, die Zeiten der Vergangenheit
Sind uns ein Buch mit sieben Siegeln;
Was ihr den Geist der Zeiten heisst,
Das ist im Grund der Herren eigen Geist,
In dem die Zeiten sich bespiegeln.
Da ist's denn wahrlich oft ein Jammer:
Man lauft euch bei dem ersten Blick davon.
Ein Kehrtrichtfass und eine Rumpelkammer,
Und höchstens eine Haupt- und Staatsaction,
Mit trefflichen pragmatischen Maximen,
Wie sie den Puppen wohl im Munde ziemen.

Frijlink vertaalt of verhanselt als volgt:

Mijn vriend, de tijden van 't verleden althans
Zij zijn een boek voor u en mij gesloten:
Wat als de geest der eeuw vaak wordt gevreesd,
Is, wel beschouwd, der menschen eigen geest,
Maar niet door God hem ingegeten.
Nu schreeuwt en tiert men als bezeten,
En kiest op stel en sprong het hazenpad:
Voor ontuig wordt deze eeuwgeest uitgekretten,
Waarbij 't geluk zijn einde heeft gehad.
Dit alles klinkt wel stichtelijk in onze ooren.
Men kan het van Jan Klaassen ook zoo hooren.

Dat Steenbergen beter werk levert, blijkt uit:

Ach! het verleden is voor ons gezicht,
Mijn vriend! een boek met zeven zeeg'len;
En wat Gij Geest der tijden noemt,
Dat is — hoe kunstig vaak verbloemd —
Der Heeren eigen geest; het zijn hun eigen zeeg'len
Waarin zich, omgekeerd, de tijd weerspiegeld ziet.
Beschouwt ge 't van nabij, gij vindt er anders niet,
Dan slechts een winkel vol van oude voderijen,
Een vastenavondsgrap vol flauwe spottenijen,
Een marionettenstuk vol sierlijke gedachten,
Zooals natuurlijk die van poppen zijn te wachten.

Ongetwijfeld veel eerlijker — maar toch ook niet overal mooi en juist: het zich in *reeg'len* iets laten *weerspiegelen*, is van een ongelukkige beeldspraak en wie *Maximen*, om het rijm, vertaalt door *sierlijke gedachten*, ontnemt aan de slotregels allen zin. *Maximen*: dat zijn in spreuken vastgelegde waarheden, gemeenplaatsen, zeer zeker passende in den mond van poppen — maar *sierlijke gedachten*, zooals Steenbergen vertaalt? Een vertaling, die de beteekenis van het oorspronkelijke nabij komt, is van Faust niet te leveren — tenzij in proza.

HET GROOTE LICHT * * * * *

Felix Philippi kennen wij als de auteur van een stuk, «Weldoeners der Menschheid» geheeten, dat indertijd te Rotterdam en ook hier gespeeld

is. Ik geloof, dat hij op weg is, zelf een wel-doener te worden, tenminste van tooneeldirecteurs en tooneelspelers, twee, die bij elkaar behooren, want gaat het den eersten voor den wind, dan hebben ook de tweeden voorspoed; een waarheid, die door de laatsten niet altoos met den noodigen ernst wordt betracht. Hoe dit zijn moge: van Philippi's drama in 4 bedrijven: «Het Grootte Licht», begint voor het Amsterdamsch Lyrisch Tooneel de victorie, willen wij hopen. Wij hebben de oprichting van dit tooneelgezelschap niet met leedwezen begroet, want wij gelooven in de voortstuwende kracht der concurrentie ook op tooneelgebied. Maar voor een vruchtdragende concurrentie, is het noodig, dat partijen blijven standhouden. En de *entrée en campagne* van het nieuwe gezelschap, met *Faust* en *Journalisten* was teleurstellend genoeg om voor het voortbestaan van het A. L. T. vrees te gaan koesteren. Met de keuze van *Het Grootte Licht* nu heeft het om zoo te zeggen zijn draai genomen, wat van wijs inzicht getuigt. Men hoort van zekere zijde wel gestadig bij onze tooneeldirecties aandringen op de vertooning van litterair belangwekkende stukken — maar de eerste eisch, welke men aan eene tooneeldirectie te stellen heeft, is toch, dat zij werk levert, hetwelk niet boven de macht gaat van haar gezelschap. Een onvoldoend vertoond meesterstuk, berokkent nadeel aan alle geïnteresseerden. De kas lijdt schade, de tooneelspelers, die werk te doen krijgen, dat boven hunne krachten gaat, komen er niet verder mee, het publiek heeft er geen winst bij en het meesterwerk zelf krijgt een klap in 't aangezicht. De naam des schrijvers, dreigt er door bij de menigte, in discredit te geraken en het ligt, dunkt ons, allermint op den weg van het tooneel, daartoe mede te werken. De eerste en voornaamste voorwaarde, welke men met redelijkheid onzen theaterdirecties kan stellen, is dat zij, wát zij vertoonen, zoo goed mogelijk doen vertoonen en de critiek heeft in haar betrekking tot het tooneel, meer te vragen naar het «hoe», dan naar het «wat». Aan het «hoogere» laat ons maar zeggen: het klassieke, daaronder begrijpende: «het blijvende voor alle tijden», heeft het zich slechts nu en dan te wagen, met de zekerheid desnoods, dat de voorstelling zal blijven beneden het onderwerp — en het heeft dit te doen ter toetsing van de bekwaamheden der acteurs en actrices. Dezen dienen nu en dan voor het heete vuur der uitbeelding van de meesterscheppingen der dramatische dichtkunst te worden geplaatst, om zich zelf te beproeven, om tot de zelfkennis te komen, van wat zij wezenlijk waard zijn. En desnoods moet er het meesterstuk dan maar een paar avonden aan gewaagd worden. *Am Ende* blijft dat zelf dan toch intact.

Een stuk als «Het Grootte Licht», eischt van de vertooners ook wel talenten, maar toch talenten van minder gehalte. Het is een stuk, blijkbaar alleen geschreven op een niet moeilijk te veroveren succès. Het is niet ontstaan uit den drang om belangwekkende levensverschijnselen in hun algemeene beteekenis voor ons te openbaren, niet om

den mensch in zijn innerlijk bestaan voor ons te veraanschouwelijken en in hetgeen ons cntvouwd wordt van de roerselen, die zijn handelingen bepalen en richting geven, ons zelf te leeren doorgronden — het is eenvoudig het product van handige tooneelschrijverstechniek, die geen ander doel beoogt, dan een gemakkelijk speelbaar stuk te vervaardigen, dat de menigte moet «pakken»; een stuk, waarin de menschen en dingen scherp tegenover elkaar worden gesteld en de motieven, die tot handelen dringen voor ieder onmiddellijk openbaar worden, als voortspruitend uit alledaagsche hartstochten.

Waar Philippi dan ook met elkaar in botsing brengt: twee geniaal aangelegde kunstenaars, de een jong, nog in den eersten levensbloei en de ander, reeds *arrivé* en die in een groot en grootsch kunstwerk zich gansch en al heeft kunnen geven en reeds daardoor toont op zijn *retour* te zijn, dat hij zich, ter bekroning van zijn loopbaan, een verheffing in den adelstand laat welgevallen, zou men van een groot dichter de schildering hebben verwacht van den eeuwig zich herhalenden strijd tusschen het nieuwe en het oude, de toekomst en het verleden, den lichtenden dageraad van heden en den wegzinkenden nacht van gisteren — een strijd, die in zijn moreele en ethische beteekenis ontspringt uit het groote leven zelf. Philippi heeft het echter zoo diep niet gezocht. De strijd tusschen Rasmussen, den jongen schilder, en den zich zelfbewusten bouwmeester van de nieuwe domkerk, ontbrandt bij den eersten, uit wangunst, uit nijd tegenover den ouderen kunstenaar, die hij naar omlaag wil halen, ten einde zich zelf te verhoogen. En wij weten het uit allerlei spreuken en versjes: hoogmoed komt voor den val! De afgunst rijt den jongen Rasmussen de ziel uiteen, zij verteert zijn hersens en het einde is, dat hij zich in een vlaag van waanzin, boven uit den Dom naar beneden stort. Nu heeft Philippi, die het publiek door en door kent, er op gerekend, dat de worsteling van een zich ontwikkelenden waanzin, altoos een pathetischen indruk maakt; dat de menschen daarbij niet vragen naar de motieven voor dien waanzin, maar zich laten imponeeren door de pathologische werking zelve van het waanzinnig-worden. Na de voorstelling — als zij over 't geval misschien een oogenblik nadenken — is het mogelijk, dat zij tot zichzelf zeggen: «wat drommel, wat heb ik mij eigenlijk geïnteresseerd voor dien kwast, wiens pedanterie tot hoogmoeds-waanzin overslaat!» — maar dan heeft het geval zijn werking gedaan en het scherm is drie, viermaal moeten worden «gehaald». Het succès is *in confesso*.

De heer Erfmann heeft met veel talent den jongen schilder uitgebeeld en den groeienden waanzin aanschouwelijk gemaakt. Daar behooren zeer zeker acteursgaven toe — maar een diep indringen in een menschenkarakter, gelijk bijv. ten aanzien van een uitbeelding van Hamlet, wordt hier niet geëischt. Rasmussen is een dankbare speelrol en de overige partijen in het stuk zijn dat ook. Bij den architect Ferleitner, ligt het er eveneens bovenop, want als men ook hier wat

dieper graven gaat in het karakter, vindt men heusch ook weinig, dat de moeite eener nadere kennismaking loonen zou. Maar de botte ongegeneerdheid van zijn optreden, schijnt het publiek zand in de oogen te strooien, gelijk het ook zijn omgeving op het tooneel doet. En dan heeft Philippi het voorrecht, dat de rol bij het A. L. T. wordt gespeeld door een acteur, die — ook als hij het *niet* heelemaal mooi doet — dank zij de autoriteit van zijn naam — toch succès heeft.

Want Louis Bouwmeester is geen acteur, die men om hem in zijn wezenlijke verdienste te waardeeren, in een zwarte jas moet zien optreden. Dan doet hij altijd denken aan een zeeman, aan een visch op het droge. Frits Bouwmeester heb ik eens hooren zeggen: «als ik goed spelen wil, moet ik een pruik op m'n kop hebben» — dat geldt ook in zekere mate van Louis. Als hij goed spelen wil, moet men hem zoo weinig mogelijk zich zelf laten zijn. Dat was de aard ook van zijn vader en grootvader. Deze behoefte om te creëeren, teekent den waren Mime. Het is jammer genoeg, dat zoovele acteurs juist *nooit* uit hun eigen ikheid weten te treden en altoos zich zelf zijn. Maar dezen kunnen dan ook niet gezegd worden den eigenlijken acteursknobbel te hebben.

Alle rollen in het stuk zijn dankbare speelrollen, zeide ik. In hooge mate is dit het geval met de rol van Hermann Goldner, den organist der Domkerk: een echte grobiaan, met een hart van goud, zooals de term luidt. De een minder, de ander meer, maar bijna ieder, die de rol te spelen krijgt, zal er plezier van hebben. Het is, zooals men aan het tooneel pleegt te zeggen: alle koek op één boterham. Maar rollen, die zoo vanzelf spelen, hebben een zelfde gevaar, als waaraan fietsers blootstaan, die een glooing voor zich krijgen. Wie zijn machine niet weet in te houden, glijdt dan te snel naar beneden. De heer Jan Malherbe, die Goldener heeft voor te stellen, wist zijn fiets niet altoos genoeg in te houden, hij liet zich door de rol wel eens te ver meesleuren en naderde dan te dicht aan de charge. Maar afgezien van deze overdrijving, mag men de typeering der figuur, loven. De voornaamste vrouwenrol, Charlotte Engers, die zich ten slotte met Ferleitner verlooft (onder omstandigheden, die niet pleiten voor beider kieschheidsgevoel: een oogenblik, nadat de arme Rasmussen, zich aan het meisje verklaard heeft!) was in handen van mevr. Erfmann—Sasbach. Evenals haar echtgenoot heeft zij eigenaardigheden, waaraan men gewoon zal moeten raken, of die zij beter doet, af te leggen: bijv. een te steriotiep «lächeln». Zij zal — bij matiging in deze — niet minder een lieve actrice blijven, die aan autoriteit echter nog te winnen heeft. Mevrouw Schwab maakte een beschaafden indruk als de moeder van Rasmussen en ook voor 't overige was de voorstelling, in de onderscheidene bijrollen, goed verzorgd.

Een vraag ten slotte. Het decor der laatste acte, door Jan Maandag voor de gelegenheid geschilderd, stelt den koepel voor van de nieuwe domkerk. Tot mijn verwondering is die koepel in klassieken stijl. Waar nu de kerk in het stuk

zelf (ik meen: slot eerste acte) wordt gekenschetst als te worden gebouwd tot glorie Gods en van de *Duitsche* kunst, komt het karakter van den koepel, ons niet juist gekozen voor, waar nog bij komt, dat in datzelfde eerste bedrijf, de kunst-opvatting van Ferleitner lijnrecht gesteld wordt tegenover het Grieksche kunstideaal van den in het academische verstandden professor Marquard.

Ik kan mij den Dom niet anders denken als in Gothischen stijl. A. S.

Van *Het Grootte Licht* is door alle bladen, die ons onder de oogen kwamen, het succès geconstateerd.

F. Coenen Jr. in de Oprechte Haarl. Ct. schrijft:

Men kan tegen dit stuk allerlei aanvoeren tot bewijs voor zijn slechten aard, men kan het een effectstuk noemen, een oppervlakkig maakstuk, een schandelijk-handig, kwakzalverding... dit zal alles niet beletten, dat het in menig tafereel «doet» en voor een zeer goed bezette zaal belang-en geestdriftwekkend bleek. Ik heb mij gansch niet verveeld...

De N. C., waarvan de verslaggever vooropzet, dat het soort van stukken, waartoe dit op effect geschreven drama behoort, voor hem weinig aantrekkelijks heeft, voorspelt toch, dat *Het Grootte Licht* bij velen in den smaak zal vallen, vooral door de tooneelen, die aan Bouwmeester en soms ook aan anderen, gelegenheid geven van hun virtuositeit te doen blijken.

I. H. Rössing in het Nieuws, trekt in zijn overigen waardeerende critiek, een paralel tusschen *Het Grootte Licht* en *Bouwmeester Solness* van Ibsen, dat naar hij vermoed Philippi heeft aangedreven zijn stuk te schrijven. Maar heet Ibsen zijn drama sober gehouden, streng van lijn, één van kleur, met een klank als het ruischen van harpen, in de hooge lucht, Philippi eindigt zijn werk met geweldige macht, met koorgezang enz. Ibsen heeft groote effecten versmaad, bij Philippi zit de verf er dik op. Ibsens werk is daarom voor weinigen, dat van Philippi voor velen. De menschen hebben vaak ademloos-stil toegeluisterd en zijn zeer onder den indruk gekomen der sterke effecten. Het stuk heeft hen gepakt en het groote succes is niet te loochenen. Marlitt en Birch-Pfeiffer's geest, zaligheid en zoetheid, leven in dit stuk op.

Giovanni in het Hbd., eindigt zijn verslag aldus: «alles bij elkaar genomen, heeft het Lyrisch Tooneel geen slechte keus gedaan met dit stuk; bij zijn gebreken is het toch het beste stuk, dat Philippi geschreven heeft. Het succès was zeer groot. De acteurs hebben in hunne rollen bijna allen gelegenheid om wat te doen en dat deden zij dan ook....»

CORRESPONDENTIE * * * * *

Aan D. M. Uw stuk ontvangen. v. E.

Verschillende omstandigheden hebben de verschijning van dit nummer eenige dagen vertraagd.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEËN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

➔ Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPPFF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.- UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddepôt van:

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR-
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver-
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon interc. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek

geschikt cadeau

voor: Muziekbe-

oefenaars en Liefheb-

bers van mooie steen-

teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”

AMSTERDAM.

BECHGER,

Marchand Tailleur voor Heeren en Dames.

SPUISTRAAT 186, b/d Paleisstraat.

Costumes f 25.—

Pantalons » 9.—

Fantaisie Vesten » 5.—

Demi-Saison » 20.—

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,

2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen

en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Mevr. Royaards—Spoor: Faust behoort wèl op
het tooneel. — B.: De Franschen. — Het Hollandsch Tooneel.
— A. N.: Tooneeltoestanden in Frankrijk (Ingezonden). —
Aangename tijding.

FAUST BEHOORT WÈL OP HET TOONEEL. * * * * *

Dat ik het met het oordeel van den schrijver van het stukje in het vorig nummer: *Faust te Rotterdam*, niet eens ben, heelemaal niet eens, moet ik even zeggen. Wanneer de schrijver was begonnen met de verklaring, dat Faust opgevoerd, ~~zoals het aan het~~ Lyrisch Tooneel geschiedt, het stuk ongenietbaar maakt, dan zou ik het volkomen met hem eens zijn, — maar nu Goethe de schuld te gaan geven, dat hij geen geschikt tooneelstuk heeft gegeven in «Faust», is toch al te bar!

Ik wilde dat ons het genot geschonken kon worden om dit stuk eens te zien te vertolken door menschen, die begrepen, wie en wat Faust is, die in zichzelf «Faust» voelden leven, zooals Goethe het gevoeld heeft, Mefisto in zich voelden leven, zooals Goethe het gevoeld heeft, die Gretchen in zich voelden leven, zooals Goethe het gevoeld heeft! Alle personen, van het begin tot het einde van het stuk, leven in Goethe, zooals ze in ieder mensch leven, — hoewel niet bij alle menschen tot ontwikkeling gekomen, zijn ze toch in ieders «zelf» aanwezig. Vooral in een kunstenaar leven vele verschillende menschen en hoe grooter kunstenaar, hoe meer verscheidenheid van wezens er in zijn innerlijk zelf wonen.

Faust, Mefisto en Gretchen, kan men niet alleen onder de menschen ieder afzonderlijk terug vinden, als op zich zelf staande individuen, zij geven ook een abstract denkbeeld van de eigenschappen, die in den mensch aanwezig zijn. Faust is voor mij het naar het Hoogere strevende verstand in den mensch! Mefisto ons lager verstand, verenigd met onze lagere begeerten, die ons telkens van het Hoogere trachten af te houden, door het schoone en goede in ons belachelijk te maken, en ons de verleidelijke vruchten voor te houden, die het lagere, genot zoekende verstand, ons geeft.

Gretchen is voor mij het symbool van de onschuldige ziel, die lijdt onder de slagen haar

toegebracht door Mefisto, dus doordat zij toegaf aan de zelfzuchtige verlangens van het lagere verstand.

Doch de ziel kan niet verloren gaan. Zij neemt haar droevige lessen mee van het leven, die haar wijzer zullen maken en bij het sterven wordt Gretchen door engelen opgenomen en hoort men door de ruimte galmen, nadat Mefisto gezegd heeft: *Sie ist gerichtet!* — **Ist gerettet.**

Wanneer in den heer Erfmann, die zeker zijn best gedaan heeft, dat zal ik niet ontkennen, wanneer eens in zijn ziel de vragen waren opgekomen, die Goethe hem als Faust laat zeggen, — hij zou ze onmogelijk zóó gevoelloos en koud hebben gezegd, als hij het nu heeft gedaan. Heeft hij wel eens voor zich zelf gezocht naar oplossingen van de raadsels, die hem in dit leven omringen, en na hard werken en zoeken, evenals Faust uitgeroepen, terwijl zijn hart bloedde van pijn bij die erkenenis: «Und sehe, dass wir nichts wissen können! Das will mir schier das Herz verbrennen!» Erfmann zei woorden op, die in de Faust-tragedie van Goethe staan, doch doorleefd, zelf doorleefd, zoodat de woorden niet meer uit het boekje waaruit hij ze geleerd had kwamen, maar uit zijn eigen hart, heeft hij er, voor mijn gevoel, niet één!

In de Gretchen van mevrouw Erfmann was heel veel moois. Ik geloof, dat onder goede leiding deze vrouw iets buitengewoons had kunnen geven.

Zij heeft een mooie, gevoelige stem (wat haar man juist mist); zij heeft ook verbeelding en veel talent. Hoeveel eenvoudiger, kinderlijker, hadden de eerste bedrijven gespeeld moeten worden, hoeveel eenvoudiger had het uiterlijk moeten zijn. Ik stel me Gretchen voor in een kort boerinnepakje met fluweelen mutsje op 't hoofd, frissche wangen en roode handjes van het harde werken, dat ze bij haar moeder moet doen. Mevrouw Erfmann kwam weer, tot mijn schrik, met de traditioneele opera-japon met langen sleep. Ik kon me niet begrijpen, dat dit een arm boerkindje was, dat dadelijk in verrukking komt over een paar oorbelletjes en een ketting en die lang blijft droomen over de eer, dat haar een «men-

heer» of misschien wel een edelman had aangesproken. — Ze had zelf meer van een adellijke dame, dan van een dorpsmeisje.

Ik stel me ook voor, dat Gretchen bij Frau Martha zou zijn gekomen, uitgelaten van innerlijke vreugde, vermengd met een beetje angst, als zij voor de tweede maal zoo'n schat in haar kamertje vindt. Zij moet het een beetje uitgillen van kinderlijke pret, des te mooier wordt de overgang, wanneer zij later liefde in haar hartje voelt ontwaken en dan ook ernstiger met Faust begint te spreken. Men moet dan aan haar stem gaan hooren, dat haar bloed onstuimig begint te jagen, omdat ze in tegenwoordigheid van den man staat, die de «vrouw» in haar wakker maakt. — Hoe prachtig is die climax geteekend in haar liefde, waar zij zich ten slotte uit in de woorden:

Meine Ruh' ist hin, enz. enz.

Hoeveel meer indruk zou mevrouw Erfmann hebben gemaakt, als zij eerst verschenen was in een eenvoudig kleedje, geheel in overeenstemming met de gedachten, die ze te uiten had, — en in het laatste bedrijf in dat lange, witte kleed, gebroken door de slagen van het leven. Voor mij lag er niet genoeg lijden en waanzin op het gezichtje te lezen; alleen reeds door Gretchen te zien, moet je hart breken en de tranen moeten over je wangen loopen, bij het zien van de schim, de schaduw, die over is gebleven van het mooie reine meisje uit de eerste bedrijven. Het geheele publiek moet van medelijden een onderdrukt gejammer doen hooren, vóór zelfs Gretchen nog een woord gezegd heeft: van diepe droefheid over de verminking van haar schoone zieleleven!

Voor mij was er ook, in het laatste bedrijf, niet genoeg climax in het zeggen van haar rol. Dadelijk gaf mevrouw Erfmann te veel. Zij moet juist, volgens mijn bescheiden meening, al haar volume van stem en al haar kracht bewaren tot het moment, waarop zij zegt:

Tag! — Ja, es wird Tag! der letzte Tag dringt herein,
Mein Hochzeitstag sollt' es sein!

daarna komt een groote poos van stilte en rust, vóór zij voortgaat met:

Sag' niemand, dass du schon bei Gretchen warst.

Over den Heer Bouwmeester als Mefisto, schrijf ik het laatst, niet omdat ik hem niet huizenhoog boven zijn omgeving vond staan, maar meer om de gewone volgorde van de personen te nemen, die de hoofdfiguren in het stuk zijn.

Bouwmeester is een te groot kunstenaar om niet in een rol als Mefisto, veel te genieten te geven; toch vond ik zijn creatie niet gelukkig. Bij zijn eerste opkomen, deed hij als Mefisto meer aan een treurigen hofnar denken, dan aan de door zijn zelfbewuste kracht, overweldigende spotgeest. Ook miste hij voor mij voornaamheid. Het kwaad in ons zelf en in de wereld, toont zich altijd in een schijn van goed, daarom is het zoo verleidelijk en gevaarlijk. Indien het kwade in al zijn afzichtelijks en zijn treurige gevolgen duidelijk voor ons stond, zouden wij het wel vermijden, maar juist de verleiding komt in een huilsel van mooi tot ons en wij moeten zeer wijs en

sterk zijn, om door het meêslpende van het kwaad niet meer getroffen te kunnen worden. De Mefisto van Possart staat voor mij hooger en geeft de bedoeling van Goethe beter weer! Toch geloof ik, dat Bouwmeester met menschen om hem heen, waar bezieling van was uitgegaan, oneindig meer te genieten had gegeven en zijn spel een verrassing inplaats van een teleurstelling zou geweest zijn!

Zulke reuzenwerken van schoonheid als Faust, kunnen niet genoten worden, wanneer er slechts één artist is, die den geest van den dichter nadert, evenmin als een stuk van Beethoven of Mozart tot zijn recht komt, wanneer de dirigent slechts één groot violist in zijn orkest heeft zitten. Stel u eens voor, dat wij op het oogenblik geen goed dirigent hadden en geen goed orkest (gelukkig is het tegenovergestelde waar), maar laten wij eens voor een oogenblik aannemen, dat wij *niet* zoo gelukkig waren en we kregen muziek van Beethoven, Mozart en Wagner te hooren, op een wijze, die niet te dulden was, dan zouden we toch ook niet zeggen: «eigentlijk moesten die werken van deze componisten doorgelezen, maar niet gespeeld worden, want ze zijn niet geschikt om gespeeld te worden!» — neen, wij zouden moeten zeggen: «ze zijn niet geschikt om *slecht* uitgevoerd aan de menschen toegediend te worden, we moeten met de uitvoering maar wachten, tot we de geschikte artiesten hebben om het werk tot zijn recht te laten komen, en vooral moeten wij in de eerste plaats een *dirigent* hebben, die het werk begrijpt en bewondert, zonder dezen krijgen we nooit een mooi geheel.

Precies hetzelfde is het met een werk van een groot dichter. Faust is een ideaal-stuk en zeer geschikt voor het tooneel, als er maar tooneel-spelers en speelsters zijn en een leider die het werk zóó aan de menschen geven, dat zij de gedachten van den dichter beter begrijpen door hun bemiddeling, dan wanneer zij het stuk alleen lezen. Een goede vertolking *moet* een stuk dichter tot de menschen brengen, een slechte brengt hun hersens, die meestal toch niet zoo heel erg logisch werken, nog meer in de war en doet de dichter nog verder van hen afgaan! Daarom: «Faust» is *wel* een stuk, dat op het tooneel hoort, maar als men de geschikte menschen niet heeft, die een dergelijk stuk begrijpen en vooral wanneer men een leider mist, dan ja, blijf er dan af met je handen en pleeg geen heiligschennis.

Mijn liefde voor tooneel en tooneelspeelkunst hebben mij er toe gebracht, mijn opinie tegenover die van den anonymus uit het vorig nummer te plaatsen. Mogen deze woorden geen oorzaak zijn van vijandige of onaangename gedachten tegenover mij, daar ze alleen voortkomen uit mijn oprechten wensch, de Hollandsche tooneelspeelkunst te helpen verheffen, zooveel als mijn zwakke krachten en weinige kennis dat toelaten.

JOSEPHINE ROYAARDS—SPOOR.

(Wij hebben met veel genoegen, deze van een frisch, eigen inzicht getuigende beschouwing van mevrouw Royaards geplaatst.

DE REDACTIE.)

DE FRANSCHEN * * * * *

Voor menschen, die gelooven aan een vooruitgang, die meer is dan een cirkelgang, iets anders als een binnen bepaalde ruimte verleende vrijheid van beweging, moet de bijwoning van de laatste hier, door een franschen troep, onder het impresariaat van Schürmann, gegeven tooneelvoorstellingen, een ware teleurstelling zijn geweest.

Wij schijnen in onze eeuw nu zoowat genaderd tot het stadium, waarin de Romeinsche beschaving zich bevond, na haar hoogtepunt te hebben bereikt, een stadium dat zich afteekent in de op muren geschilderde schouwiteiten, die bij de opgravingen van Herculaneum en Pompeji zijn voor den dag gekomen en door de gidsen aan het slot der excursie, als iets extra's getoond plegen te worden, uitsluitend aan de heeren van het gezelschap. *Madame Flirt* kon er nog mee door — de Rotterdammers hadden er dan ook geen bezwaar in gezien, het in het Hollandsch te spelen — maar bij *Le Billet de Logement* en vooral bij *La passerelle*, moest men zich afvragen, of onze beschaving, die zulke dingen op de planken veroorlooft, nu nog niet tot dat stadium van «overrijpheid» is gekomen, waarop de ontbinding pleegt in te treden, de verrotting, die den bodem bemest om er een nieuwe en frissche beschaving in te doen ontkiemen, welke bestemd is op te bloeien tot een hoogte, waarop zij wederom uit haar kracht gegroeid, zich zelf gaat verteren en op hare beurt den grond bereidt voor een weer volgende, nieuwe vegetatie.

Het is nu zóóver gekomen, dat wij zelfs den maatstaf verliezen ter toetsing van het meerdere of mindere *perverse* van de vertoonde stukken, zoodat wij het hebben zien gebeuren, dat in openbare geschrifte een bezoek aan *Le Billet de Logement*, uit naam der goede zeden, aan het publiek ontraden geworden, maar *La Passerelle* door diezelfde censuur toegelaten is! Toch kan er geen quaestie van zijn, dat het laatst genoemde stuk veel excitanter is dan het eerste.

In *La Passerelle* worden de zinnen gekitteld als met een pauwenveer, door fijne vrouwvingeren schalk gehanteerd, in *Le Billet de Logement* gaat men met een grofveerigen plumeau te werk, op hardhandige manier.

Het geeft een groot verschil van effect, of gij, als in *La Passerelle*, een mooi, jong vrouwtje van distinctie in uiterlijk en manieren, op geestige wijze, de middelen eener verfijnde coquetterie ziet in 't werk stellen om een man over den drempel van haar slaapsalet te brengen, dan er getuige van te worden gemaakt, dat een prostituée een half dronken vent in haar kamer lokt, of een andere, een zoogenaamde fatsoenlijke vrouw, den eersten, den besten, die een uniform draagt, zich schaamteloos ziet opdringen, gelijk het geschiedt in *Le Billet de Logement*.

Het geldt ook hier: *l'art de préparer*. Waar de dingen, u ontoebereid, rauw worden voorgediend, zult ge er niet te gast aan gaan, maar geameneerd en gepimenteert, als in *La Passerelle*

worden ze als iets fijns genoten en smakt ge nog nà met de lippen.

De stukken vertellen? In zijn details, waarop het juist aankomt, zou ik 't moeilijk kunnen en zeker niet dūrven. Ik wil wel zeggen, dat *La Passerelle* in 't Hollandsch het brugje, het vlondertje beteekent, waarlangs men van den eenen oever den anderen bereikt. Als *La Passerelle* nu doet in het Fransche stuk een meisje dienst, dat door een meneer getrouwd wordt, met een bedoeling, die met een heuschelijk huwelijk niets heeft uit te staan. Het is hem te doen om een andere vrouw, die hij echter niet tot de zijne kan maken, alvorens hij zijn positie door een huwelijk met de eerst bedoelde, voor de wereld en voor de wet, in het reine heeft gebracht. Hoe eigenlijk de vork in den steel zit, is niet in weinig woorden uit te duiden; ter verklaring van het feit gelieve men art. 298 Code civil na te slaan. Wat is nu het door ieder verwachte einde van het stuk? Dat de niet bedoelde vrouw, zij die getrouwd is om den schijn te redden, het hart weet te veroveren van haar *mari pour rire* en de tweede vrouw, de minnares, die aan den linker oever staat, aan haar lot wordt overgelaten. Nietwaar, zóó verteld, is er niets ontuchtigs in — maar ik heb dan ook de détails, het bijwerk weggelaten!

Intusschen is het geen wonder, dat iemand, die alleen den dorren inhoud kent en met elkaar vergelijken kan, der twee stukken: *La Passerelle* en *Le Billet de Logement*, in het eerste geen kwaad ziet, maar het tweede als *te scabreus* verwerpt. Van *Le Billet* immers speelt een acte in een *bordeel*, de naam klinkt al gemeen, een bordeel, waar een majoor wordt ingekwartierd, die niet onverdiend den bijnaam heeft van *la candeur*, want hij bemerkt niet, dat hij in een verdacht huis is te land gekomen en ziet Madam voor de weduwe aan van een magistraat en hare pensionnaires voor hare eigen, vleeschelijke nichtjes. De rest laat zich raden, men kan zich tenminste — al raadt men het rechte niet — wel voorstellen, dat uit een situatie als hier gegeven is, zich allerlei scènes laten ontwikkelen, die lang niet voor de poes zijn. Maar — zooals ik reeds deed opmerken — het bordeelstuk is in zijn wezen lang zóó *allechant* niet, als het in netter omgeving spelend fijner stuk *La Passerelle* . . .

Toch zijn wij niet rouwig, vooral *La Passerelle* te hebben gezien. We verhelpen aan den toestand toch niets, door als een struisvogel tegenover het gevaar, onze oogen in . . . den zak te steken. Om te weten, hoe het er met onze beschaving aan toe is, dienen wij kennis te nemen van hare uitspattingen.

Wij zijn niet rouwig de opvoering van *La Passerelle* te hebben bijgewoond, ook om de kennismaking met eene actrice van meer dan gewone begaafdheid. Zij is niet wat men op het eerste gezicht «mooi», zal noemen — maar er gaat een groote bekoring van haar uit. In haar oogopslag is iets liefkozends en in den toon van haar spreken iets streelend melodieus. Expressief is elk harer bewegingen en gebaren; altoos weet

zij op ongezochte wijs den aandacht tot zich te trekken, — zoodat gij haar altoos met de oogen volgt. En alles schijnt natuur en uit haar wezen op te bloeien.

Mlle Valentine Joissant moet nog pas 23 jaar zijn. Ik geloof dat zij een toekomst heeft.

B.

HET HOLLANDSCH TOONEEL * * *

Het gaat voorloopig maar zoo-zoo. Wel heeft het Amsterdamsch Lyrisch Tooneel succès met *Het Grootte Licht* — maar de menschen komen er niet om. Dat kan samengaan — menig theater-directeur weet er van mee te spreken. Er zijn van die stukken, die altoos plezier doen als ze worden vertoond; er wordt met warmte geapplaudisseerd, de acteurs worden eenige malen teruggeroepen — maar het is maar een klein publiek, dat de zaal komt vullen. Soms vindt dit zijn verklaring hierin, dat het stuk te hoog of te diep gaat voor de groote menigte en geschreven is voor een beperkte schare van fijnproevers, maar van *Het Grootte Licht* zal men dit moeilijk kunnen beweren. Ik denk, dat hier de oorzaak is te zoeken in het onderwerp, waarvoor het gros niet veel voélen kan. De strijd tusschen twee kunstenaars over de opvatting van een kunstwerk — gaat toch eigenlijk buiten het hart der massa om.

— «Heb je *Het Grootte Licht* gezien?»

— «Ja, een heel mooi stuk, ik kan 't je wél recommandeeren.»

— «Wat is dat eigenlijk: *Het Grootte Licht*?»

— «*Het Grootte Licht*? Hoe zal ik je dat zeggen. Het is een schilderij of een muurschildering, waarover de strijd loopt. Zoo als de een het schildert, vindt de ander het niet goed en wil het gewijzigd hebben, maar dat vertikt de een... enfin, de ruzie loopt zóó hoog, dat de schilder er gek van wordt en zelfmoord pleegt.

— «Hè wat griezellig...»

Het is, of ik onder het publiek zulke gesprekken over *Het Grootte Licht* hoor voeren.

Hoewel zij die het stuk gezien hebben, met zulke beschouwingen een aanbeveling bedoelen, want zij zijn de vertooning bijwonende, onder een indruk geweest, zullen er maar weinigen zijn, die er bepaald verlangend naar worden, zelf ook naar de komedie te gaan. Dat conflict tusschen twee artiesten is van een te bijzonderen aard, om erg te interesseeren en de menschen wezenlijk te «trekken». Als de *liefde* voor een vrouw, de voorstuwende kracht ware van de handeling, *à la bonne heure*. Liefde is iets zóó algemeen menschelijks, dat ieder haar meevoelen kan — maar van liefde komt in *Het Grootte Licht* niet veel voor en een stuk zonder liefde mist het eigenlijk boeiend element voor de groote massa.

Jules Janin heeft het den dramatischen dichter niet ten onrechte toegeroepen: »Donnez de l'amour, toujours de l'amour, on ne saurait trop en donner!»

Ik denk dat het met *Sint-Jan*, drama in 5 bedrijven, uit het Duitsch: »Sonntag» van Karl Schönherr, dat op het Leidsche Plein *Cyrano de*

Bergerae is gevolgd, ook zoo zal gaan. De menschen zullen er niet om komen. Hier ook ontbreekt het spannend element der liefde. De hoofdpersoon van het stuk is een tot geestelijk opgeleid jonkman, die door het verkeer met sociaal-democratische kornuiten, zijn geloof verliest en zijn uiterst vrome moeder liever den dood aandoet, dan onttrouw wordt aan het nieuwe evangelie der volksvrijmaking, wars van elk kerkelijk dogma, waartoe hij zich bekeerd heeft.

Nu kan ongetwijfeld de strijd tusschen het oude en het nieuwe in den mensch, op belangwekkende, spannende wijze geteekend worden — hoewel in zulk een strijd toch nooit »die bunte Menge» méé opgaan zal — maar in *Sint-Jan* is de quaestie al zeer oppervlakkig behandeld. Hans Rofner, die door zijn afval van de kerk, heel de handeling beheerscht, is nog maar een blaag, pas van het seminarium gekomen en dus zonder levenservaring. En wij vernemen zóó weinig van de beginselen, waarop zijn nieuwe overtuiging gegrond is, zien heelemaal niets van den strijd, dien hij heeft te voeren om los te komen van de hem bij zijne geboorte ingeschapen tradities, de lieden onder wier invloed hij zijn geloof heeft afgezworen, blijken zulke armzalige profeten te zijn — de redevoering, die een hunner voormannen op Sint Jans-avond tot het volk houdt, is zóó hol — dat wij voor onzen nieuwlichter al heel weinig sympathie kunnen koesteren. Wat verbeeldt zoo'n jongen zich wel? Het drama in *Sint-Jan* berust op een ernstig conflict, maar zulk een conflict kan in zijn verloop en gevolg niet interesseeren, als hij die het in het leven roept, niet een ernstig man is en het zich niet uit degelijke overwegingen, uit belangwekkenden strijd, ontwikkelt. In het stuk van Karl Schönherr is disharmonie tusschen oorzaak en gevolg en daaruit ontstaat bij den toeschouwer-toehoorder gemis aan bevrediging. Er ontbreekt evenwicht in de compositie en niets is hinderlijker in een kunstwerk!

Er is één mooie speelrol in het stuk, die der bigotte moeder en een werkelijk mooi gevonden scène — namelijk de laatste van het stuk.

Als namelijk tengevolge van het gedrag haars afvalligen zoons, een geweldige katastrofe alles vernietigt, waaraan vrouw Rofner in dit leven hecht, want de gevolgen treffen niet alleen háár, maar ook het gezin des oudsten zoons bij wien zij inwoont (de machten dezer aarde wreken den afval van Hans op heel zijn familie) wordt in een zwijgende scène de omkeer in het hart der oude moeder op treffende wijze gesymboliseerd, doordat zij in doffe smart neergezeten voor haar altaartje, dit als werktuigelijk onttakelt. Het altaarkleedje, de gewijde kaarsen, de bloemen, het kruis alles sluit zij weg in de lade, ten teken, dat alle houvast in deze wereld voor deze moeder verloren is. Zij kan niet meer bidden. Haar geloof is ontwricht....

Gelukkiger dan de twee met elkaar concurrerende gezelschappen op het Leidsche en op het Frederiksplein met hun nieuwste stukken, is de Ned. Tooneelvereniging geweest met een uit het Fransch vertaald tooneelspel in 3 bedrijven

van Henri Bernstein: *Le Détour* (Langs een omweg.) Jacqueline Wilson, in een *louche* omgeving groot gebracht, aan de zijde eener moeder, die leeft van haar minnaars, tracht door te trouwen met Armand Rousseau, zoon van stijf-fatsoenlijke menschen uit de provincie, zich uit het haar dégouteerend milieu los te maken, waarin zij zich tot heden rein heeft weten te houden. Maar hoe zuiver ook de motieven zijn, die haar tot deze daad leiden en hoe vast zij zich voorneemt zich in haar nieuwe omgeving bij de Rousseau's in te leven — de omstandigheden worden haar ten slotte te machtig. Met groot talent heeft de auteur het voor ons voelbaar gemaakt, hoe haar afkomst en verwantschap met een moeder van verdachte zeden, een beletsel blijven voor haar homologatie. De nederbuigende goedheid, waarmee het gezin Rousseau, het in zijn kring opgenomen schaaft, behandelt en waarmee de o zoo fatsoenlijke dames uit het stadje, zich wel willen vernederen haar te ontvangen enz. enz. beletten hare acclimatiseering in de luchtstreek van haar veranderd bestaan. Het vrouwtje kan geen wortel vatten in den nieuwen bodem en er blijft haar ten slotte niets over, dan terug te keeren tot de omgeving harer moeder en een bestaan te aanvaarden, waarvan zij vergeefs beproefd heeft, zich los te scheuren.

De Gebr. Van Lier in het Grand-Théâtre hebben een gezelschap gevormd, waarvan mevr. Julia Van Lier—Cuypers de ster is. Wij geven haar portret in *Za-Za*, het van de opvoering, door Lina Munte en Réjane hier bekende boulevard-drama. Het stuk schijnt ons niet bij uitstek geschikt de bijzondere talenten van mevrouw Van Lier op hun voordeel te doen uitkomen. De bijnaam *Za-Za* doet onwillekeurig denken aan iets slanks, iets ijls. Mevrouw Van Lier is daarentegen een van die echt-Vlaamsche figuren, gelijk Rubens ze gaarne tot model koos voor zijn breede, mollige schildering. Mevrouw Van Liers diepe stem, haar geprononceerde dictie, haar hartstochtelijk temperament, zijn als aangewezen voor het romantische drama en haar groote gaven in deze richting, schijnen om tot volle ontwikkeling te komen, slechts te wachten op eene omgeving, waarin zij de medespelers vindt, die haar ten volle waardig zijn.

TOONEELTOESTANDEN * * * * *
* * * * * IN FRANKRIJK.

(INGEZONDEN.)

Telkens erbaar ik, dat men ten uwent, op het gebied van het tooneel, in Frankrijk alles «pour le mieux dans le meilleur des mondes» houdt. Nu is het waar, dat bij de Franschen, met name te Parijs, het tooneel en alles wat daaraan vast is, een belangrijke plaats in het maatschappelijk leven bekleedt. Kenschetsend is vooral de macht, die de Société des auteurs et compositeurs dramatiques uitoefent. Zij gaat bijv. zóóver, dat zij de bepalingen der landswet door haar eigen reglementen tot een doode letter maakt. Zoo wordt krachtens de wet van 1866, ieder stuk, na een bepaald aantal jaren, publiek eigendom en kan elk theaterdirecteur het spelen. De Société heeft deze vrijheid echter illusoir gemaakt. Geen théâtre is in Frankrijk bestaanbaar, dat niet door met de Société eene overeenkomst te sluiten, zich aan haar reglement onderwerpt. In die overeenkomst nu is een der eerste artikelen, dat het percentage voor opvoeringsrecht wordt gegeven niet alleen van de nieuwe stukken, maar ook van die stukken, welke volgens de wet publiek domein geworden zijn. Maar er is een veel erger nadeel, aan het bestaan en de werking der Société verbonden. Aangezien zij belanghebbende is bij het droit d'auteur, wegens de 1 pct., die zij daarvan voor zich houdt, *pousseert* zij de stukken van de in de gunst zijnde auteurs, ten koste van die van auteurs, welke hun naam nog hebben te maken en wier succès twijfelachtig is. In deze neemt zij dus het zekere voor het onzekere. Maar de jongeren lijden er onder.

De aanbieding door den auteur, de aanneming, de weigering van stukken door den directeur — dit alles geschiedt, voor het overige, in Frankrijk, onder inachtneming van bepaalde regelen, die streng in acht te nemen zijn. Dat de directeur van een théâtre, ingeval hij een stuk weigert, zich in zijn

brief van afwijzing niet te zeer moet te buiten gaan aan beleefdheidsformules, ondervond de directeur van het Palays Royal in 1832, die door zekeren tooneelschrijver, Auger, voor de rechtbank gedaagd werd, omdat hij van gezegden Auger eene vaudeville geweigerd had, welke hij toch «tout à fait charmante» had genoemd. De rechtbank zag daarin echter niet eene verbintenis van den directeur om het charmante stuk te spelen.

Behalve allerlei andere redenen, die tot het buiten werking stellen of verbreken van het contract tusschen auteur en directeur kunnen leiden, zijn er twee, waarmede belanghebbenden in het bijzonder rekening hebben te houden: verbod der vertooning van hooger hand en verwerping door het publiek.

Wat het eerste betreft, wèl proclameerde het decreet van 6 Januari 1864, de zoogenaamde théâtre-vrijheid, maar de contrôle der overheid is er niet door opgeheven. Vóór de opvoering moet elk dramatisch werk tot onderzoek in handen worden gesteld van den minister van schoone kunsten, die de vertooning al of niet toestaat of haar afhankelijk stelt van door de autoriteit voorgestelde en door den schrijver aan te brengen wijzigingen en coupures. In de departementen wordt deze censuur uitgeoefend door de prefects, met dien verstande, dat het verbod van opvoering voor Parijs, zich uitstrekt over al de departementen. Evenwel behouden de prefects het recht, de vertooning van stukken, die het opvoeringsrecht voor Parijs verkregen hebben, in hunne departementen te verbieden, behoudens kennisgeving aan den minister. Zoo stonden een tijdlang de *Hugenoten* op den index in sommige departementen, waar katholieken en protestanten te scherp tegenover elkaar positie namen. Het recht der censuur gaat zóóver, dat de opvoering van een stuk kan worden verboden, nadat het reeds met vergunning van de autoriteit, vertoond werd en ook is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de censuur terugkomt op haar veto. Wat de afwijzing door het publiek betreft, de tooneeldirecteur kan het stuk van het affiche nemen, als na drie voorstellingen blijkt, dat het geen succès heeft. Hoewel het belang van den directeur meebrengt, een gegeven stuk niet door een ander te vervangen, zoolang het voldoende publiek trekt, komt hij door toepassing van zijn recht in deze, toch somtijds in botsing met den auteur. Zoo stelde nog in 1895 Gandillot een eisch in tegen den directeur van het théâtre de Cluny, onder voorgeven, dat genoemde directeur de voorstellingen van zijn stuk (*La cage aux lions*) te vroeg had gestaakt.

Aangezien evenwel de directeur, onder overlegging van zijn recette-boek, het bewijs kon leveren, dat de vertooning van het stuk, de avondkosten (salarissen enz. inbegrepen) niet meer dekte, zag Gandillot zijn eisch ontzegd (3e Kamer Tribunal civile de la Seine, Januari 1897). De «Société des auteurs dramatiques», heeft naar aanleiding van deze rechterlijke beslissing, evenwel besloten, in de contracten tusschen directeur

en auteur, aan eerstgenoemde de verplichting opleggen, de voorstellingen van een gegeven stuk niet aftebreken, alvorens vijf voorstellingen als *laatste* voorstellingen zijn aangekondigd. Het publiek erlangt daardoor de gelegenheid, afdoende te bewijzen, of het al of niet gediend is van meerdere vertooningen en tevens zal dan blijken of de verminderde toeloop misschien aan toevallige omstandigheden was te wijten.

Heeft de auteur — als eenmaal de overeenkomst gesloten is — niet het recht zijn stuk terug te nemen, tenzij de mede-contractant zijn verplichtingen, wat het aantal repetities, de vastgestelde rolverdeling enz. niet nakomt — evenmin kan de directeur zich zelf ontheffen van de verplichting een eenmaal door hem aangenomen stuk te doen opvoeren. Mocht hij dit toch doen, dan stelt hij zich bloot aan een eisch tot schadevergoeding. De jurisprudentie op dit punt, staat echter niet vast en gaat niet altoos ver genoeg in haar beslissingen. Immers, dat een auteur schadevergoeding erlangt wegens het niet-spelen van zijn werk, mag niet voldoende worden geacht. Hij heeft er belang bij zijn werk te zien *opgevoerd*. Is het nu al niet mogelijk een weigerachtigen directeur hiertoe feitelijk te *dwingen*, het gerecht bezit toch het middel den directeur in zijn eigen belang tot nakoming zijner verplichting te nopen, namelijk door hem te straffen met ooplopende boeten. Zoo veroordeelde het Tribunal de Commerce de la Seine, in 1837, de Comédie Française tot opvoering binnen en bepaalden termijn van Hugo's *Hernani*, *Marion Delorme* en *Angelo*, op boete van fr. 150.— voor elken dag verzuim.

Een lang niet mooie rol spelen in leven en bedrijf der tooneelsten, de te Parijs gevestigde «agences dramatiques de placement», die haar tusschenkomst verleen en bij de samenstelling van tooneeltroepen en de plaatsing van buiten betrekking zijnde tooneelsten. Kan de acteur te Parijs, door zich persoonlijk bij de theaterdirecties aan te melden, de bezwarende tusschenkomst der agences ontgaan, hoewel aan dat zich zelf aanbieden groote bezwaren zijn verbonden — voor engagementen in de provincie en in het buitenland, zal hij altoos in handen moeten vallen van de agenten, die omtrent de behoeften en vacatures buiten Parijs volkomen op de hoogte worden gehouden. Bezorgt de agence hem een engagement, dan ontvangt zij daarvoor 2½ pCt. als het eene plaatsing geldt in de provincie en 5 pCt. voor Parijs en het buitenland. Dit percentage wordt geheven van het salaris, berekend over het geheele speelseizoen en tot de volle som afgehouden van het eerste maandhonorarium. Stel de tooneelspeler verkrijgt een engagement te Parijs van 1000 fr. 's maands, d. i. dus in het seizoen van 7 maanden: 7000 fr. Hiervan zal hij 350 fr. hebben af te staan aan de agence en hij houdt dus de eerste maand slechts 650 fr. over. Tegen de wijze, waarop de agenten hunne taak plegen op te vatten en de hooge belasting, die zij den artisten opleggen, is een stijgend verzet merkbaar. Ten eerste is de eisch onbillijk, dat

het percentage over het geheele salaris, reeds bij de ontvangst van het eerste maandgeld, moet worden afgedragen. Immers, beantwoordt de acteur niet aan de verwachting en maakt de directeur gebruik van de gewone bepaling om hem zijn contract reeds na de eerste maand op te zeggen; dan heeft de agence zich toch verzekerd van eene belooning over de zeven maanden waarover het contract loopt. Maar erger is, dat de agences belanghebbenden worden bij het niet-slagen der door haar aanbevolen en geplaatste tooneelisten. Immers, van hem die zich weet te doen aannemen door het publiek, kunnen zij slechts rekenen op éénmaal de gestipuleerde belooning — terwijl hij, wiens debuut ongelukkig uitvalt, opnieuw bij haar moet aankloppen en het is dan weder haar belang hem te doen engageeren in een théâtre waar hij niet behoort of voor rollen, waarin hij niet voldoen kan, met het oog op de percenten, die haar bij résiliatie van het contract, ten tweeden male in den schoot vallen. «Daar is inderdaad geen reden zich er over te verbazen» — schrijft een kenner van de théatertoestanden in Frankrijk — «dat de provincie wordt opgescheept met zooveel onbruikbare tooneelisten en evenmin, dat een acteur die in het Noorden is uitgefloten, een maand later weer optreedt in het Zuiden, om daarna in het Oosten te verschijnen en ten leste in het Westen op te duiken! En onderwijl wachten de artisten van beter alloo, te vergeefs op engagement. De agenten houden ze achteraf en spreken er zelfs met eenige minachting over, want het zijn geen «*tombeurs*». Bij de agence zijn nog andere en niet minder onwaardige misbruiken inheemsch, zoodat — gelijk wij reeds aanstipten — de beweging tegen die agences, voortdurend in kracht toeneemt.

De contractueele verhouding tusschen directeur en acteur, komt over 't geheel overeen met wat in andere landen en mede in ons land, door wet en gebruik is voorgeschreven en aangenomen.

Dat in de tooneelcontracten de rechten der partijen zoo ongelijk verdeeld zijn, is een verschijnsel, dat zich eigenlijk voordoet in alle contracten tusschen werkgever en werknemer. Het is een gevolg van den min of meer afhankelijksten toestand, waarin de laatste, schier altoos zich tegenover den eersten bevindt. In geval van ziekte, waardoor de artist niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, kennen de meeste contracten den directeur het recht toe het salaris in te houden. Veelal evenwel wordt van dit recht, bij deugdelijk geconstateerde ongesteldheden van niet langen duur, geen gebruik gemaakt, eene goede gewoonte, die ook bij de Nederlandsche théatredirecties wordt gevolgd. Tegenover de actrices bezitten de directeurs nog het recht op inhouding van salaris, in geval de dame in gezegende omstandigheden verkeert en wel van het oogenblik af, dat een optreden voor het publiek, der in die positie verkeerende, hun minder geschikt voorkomt. Door de meeste schrijvers over het tooneelrecht wordt in deze echter onderscheid gemaakt tusschen de gehuwde en ongehuwde actrice en ook een arrest van het Tribunal de Commerce

te Nancy, van 14 Mei 1845, beslist in deze ten gunste der gehuwde vrouw. Waar echter in de contracten in deze gevallen voorzien is, hebben de desbetreffende bepalingen legale kracht.

Wat de verhouding aangaat tusschen directeur en publiek, het recht van toegang tot het théâtre van hem, die in het bezit is van een als deugdelijk erkend entreebiljet, hetzij hij het zelf aan de kas heeft gekocht of van derden overgenomen, tegen betaling of als geschenk, is krachtens verschillende rechterlijke uitspraken, in Frankrijk aan geenerlei twijfel onderhevig, evenmin dat de houder onverkort recht heeft op de plaats, op zijn biljet aangewezen, zoodat hij in geen geval kan worden verplicht zich met eene andere, zelfs betere plaats, die hem in het théâtre mocht worden aangewezen, te vergenoegen. Daartegenover staat, dat de houder zich moet tevreden stellen met de plaats, die op zijn biljet is aangewezen, ware ook die zóó ongunstig gelegen, dat hij van het verhandelde op het tooneel slechts zeer onvoldoende kan kennismaken. Bij verandering van voorstelling kan de houder van een entreebiljet, zijn geld terug vorderen. Of hij hiertoe recht heeft bij eene veranderde rolverdeling, staat niet vast. Het zal afhangen van den aard dier verandering. Indien bijv. een zoogenaamde en als zoodanig aangekondigde «ster» door een ander wordt vervangen, schijnt er geen twijfel te zijn, dat de toeschouwer zijn entreegeld kan terug vorderen. Evenmin is het uitgemaakt, in hoever het publiek mag eischen, dat het geannonceerde stuk wordt gegeven, zonder bekortingen. In 1833 werd voor het Tribunal civil de la Seine, de actie afgewezen van een toeschouwer tegen het théâtre, dat Webers Freischütz niet onverkort had opgevoerd, hoewel het affiche «une reproduction intacte» aankondigde. De rechtbank overwoog, dat men bij de aangebrachte coupures zich geregeld had naar hetgeen in deze in Duitschland gebruikelijk was en reeds bij de eerste opvoeringen van het werk, geschiedde. Later, door het Trib. de Comm. de la Seine 29 Juni 1880, bevestigd door het Hof van Parijs 4 Maart 1882, is vastgesteld, dat de directeur der Grand Opéra recht heeft coupures aan te brengen, in de werken, die hij opvoert, mits in overeenstemming met den auteur. Dat de directeurs de opvoering van een gegeven werk niet mogen bekorten, wegens slechte opkomst van het publiek, is herhaaldelijk bij rechtelijk vonnis uitgemaakt... (Men kan over een en ander uitvoerig worden ingelicht door Joseph Astruc in diens werk: *Le droit privé du théâtre ou rapports des directeurs avec les auteurs, les acteurs et le public.* Paris—Stock—1897.) A. N.

AANGENAME TIJDING. * * * * *

Vermoedelijk zal dit seizoen een nieuw stuk van Marcellus Emants worden vertoond.

CORRESPONDENTIE. * * * * *

Kan soms een der abonné's ons helpen aan No. 7 en 12 van Het Tooneel?

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEËN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

➔ Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.

**3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.**

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPPFF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddepôt van.

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOURCELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Vereniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Interc. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

BECHGER,

Marchand Tailleur voor Heeren en Dames.

SPIUISTRAAT 186, b/d. Paleisstraat.

Costumes f 25.—

Pantalons » 9.—

Fantaisie Vesten » 5.—

Demi-Saison » 20.—

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Het Pensioenfonds voor Nederl. Tooneelspelers
en de Maatschappij «Apollo» in «samenwerking». — Rotter-
damsche Kroniek. — Amsterdamsche Kroniek. — Goud!

HET PENSIOENFONDS VOOR NEDERL.
TOONEELSPELERS EN DE MAAT-
SCHAPPIJ „APOLLO” IN „SAMEN-
WERKING”. * * * * *

I.

Een kort woord vooraf. Wat ik hier ga zeggen, zeg ik niet in mijne qualiteit van Secretaris der Pensioen-Commissie, ik spreek alleen uit mijn eigen naam. Toch hoop ik, dat mijne mede-commissieleden het met mij eens zullen zijn. Over en weer is bij de onderhandelingen van het Bestuur van «Apollo» met de Pensioen-Commissie, besloten van die onderhandelingen geen mededeelingen aan anderen te doen. Maar in de laatstgehouden bijeenkomst op Zondag 19 dezer — waarover aanstonds — heeft een der leden van het Bestuur van «Apollo» gevraagd opheffing van dat besluit, opdat de zaken dan in de leden-vergadering van «Apollo» ronduit zouden kunnen worden besproken. Nu, de Pensioen-Commissie heeft gaarne die opheffing verleend; wij hebben niets geheim te houden; wat wij in het belang der oude en invalide tooneelspelers hebben gedaan en willen doen, mag iedereen weten. Ik beschouw mij dus nu geheel vrij en zal zeggen, wat ik meen niet te moeten verzwijgen.

* * *

Voor heden alleen een stukje geschiedenis. Den leden van het Tooneelverbond is natuurlijk niet onbekend gebleven de motie, welke in de jongste algem. verg., na een debat in geheime zitting, is aangenomen. Tot goed begrip wil ik haar nog even hier neerschrijven: «De algemeene vergadering, gehoord de inlichtingen der commissie in zake het pensioenfonds voor Nederl. Tooneelspelers, spreekt als hare meening uit, dat het wenschelijk is, dat het Ned. Tooneelverbond, zoo mogelijk met medewerking van anderen (ik cur-

siveer), oprichte een pensioenfonds voor allen, die in eenige kunstbetrekking aan het tooneel verbonden zijn, noodigt de commissie uit diligent te blijven, enz.» De daarbij gecursiveerde woorden hadden de beteekenis de mogelijkheid tot samenwerking met «Apollo» alsnog open te houden. Kort na de alg. verg. ontving ik een brief van een belangstellende in deze zaak, die eene nieuwe samenkomst van het bestuur van «Apollo» en onze Commissie en eene daaraan voorafgaande bespreking tusschen den heer Louis Bouwmeester, Voorzitter van «Apollo» en mij, voorbereid had. Die nieuwe samenkomst zou er toe kunnen leiden, den draad der onderhandelingen weer op te nemen, waar die door het brutale en eigenmachtige optreden van den heer Lageman, Penningmeester van «Apollo», afgebroken was. De heer Lageman had toch, hoewel daartoe door niemand gemachtigd, brieven aan onze Commissie geschreven, welke een afbreken der onderhandelingen voor ons noodzakelijk maakten. Dadelijk verklaarde onze Commissie zich genegen tot die nieuwe onderhandeling en ik was gaarne bereid vooraf met den heer Bouwmeester te spreken. Maar het was den Voorzitter van onze Commissie absoluut onmogelijk op den voorgestelden dag te vergaderen, weshalve wij een anderen dag verzochten. Ik ontving daarop een brief van den heer Bouwmeester, dat hij gedurende den zomer naar Scheveningen ging en dus voorloopig verhinderd was, later zou dan de samenkomst kunnen plaats hebben. Met het oog op het hoogst belangrijke der zaak en tevens om te toonen, hoe gaarne ik alles wilde doen, wat maar even mogelijk was, teneinde samenwerking met «Apollo» te verkrijgen, schreef ik den heer Bouwmeester naar Scheveningen een briefkaart, waarin ik hem om een onderhoud verzocht op door hem aan te geven tijd en plaats, dan zou ik daar bij hem komen, en wij zouden het gewenschte onderhoud kunnen hebben. *Op dit verzoek ontving ik geen antwoord.* Een mensch kan wat vergeten, ik was dus heelemaal niet boos daarover en schreef den heer Bouwmeester daarom kort daarop een tweede briefkaart, hem herinnerende aan de eerste en hem verzokende tijd en plaats te Scheveningen aan te geven, waarop en waar hij mij zou willen

ontvangen. *Op deze tweede brieftkaart ontving ik weer geen antwoord.* Wanneer men nu daarbij weet, dat er tweemaal eene vergadering plaats heeft gehad van het Bestuur van «Apollo» met onze Commissie en de Voorzitter van «Apollo» het geen enkele maal de moeite waard vond de vergadering, die toch gehouden werd in het belang van oude en invalide tooneelspelers, bij te wonen, dan zal men begrijpen, dat ik nu meer dan genoeg had van den Voorzitter van «Apollo».

Intusschen het was zomer geworden, de zaak was verder blijven liggen. De Commissie had daarom echter niet stil gezeten. Zij had den grooten wiskundige op het gebied der levensverzekering, den heer Corneille L. Landré, uitgenoodigd voor haar een volledig stel premiën te berekenen. Nu ik den naam van den heer Landré genoemd heb, wil ik niet nalaten hem mijn warmsten dank te brengen voor het vele, dat hij voor onze Commissie heeft gedaan. In den aanvang sprak ik de hoop uit, dat de medeleden der Commissie het met mij eens zouden zijn, — dat zij volkomen instemmen met den dank, dien ik hier aan den heer Landré breng, daarvan ben ik absoluut zeker; zij hebben dezen geleerde, die niet alleen in ons land, maar ook in het buitenland een gevestigden naam op dit gebied heeft, zeer veel te danken en komt ons Pensioenfonds tot stand, dan mag hij zich voor een groot deel daarvan de eer geven. Nog voordat de zomer-vacantie ten einde was, ontving ik van hem een stel tarieven, gebouwd op de nieuwste gegevens. De wiskundige adviseur van een der eerste Nederlandsche levensverzekering-maatschappijen verklaarde, dat hij bereid was, hoewel het uit den aard der zaak netto-premiën zijn, herverzekering voor zijne maatschappij op grond dezer premiën te aanvaarden. Het stuit mij eigenlijk tegen de borst het te zeggen, maar ik moet het doen op grond der droevige ervaringen, die ik in deze zaak heb opgedaan: de hier bedoelde Maatschappij is niet de *Algemeene*, waaraan onze Voorzitter als Secretaris verbonden is. De *Algemeene* zou trouwens in deze zaak nooit iets kunnen doen, *moet* er altijd buiten blijven staan, omdat zij geen invaliditeiten-verzekering heeft. Ik hoop, dat mijn vriendelijke Voorzitter het mij niet euvel zal duiden, dat ik hier even zijn persoon in het geding betrok, maar de gewoonweg walgelijke manier, waarop men onze zaak heeft willen verdacht maken, door het te willen voorstellen, alsof hij er persoonlijk voordeel van zou kunnen hebben, dwingt mij daartoe. En daarom wil ik het hier de lasteraars even in het gezicht slingeren: *De Algemeene sluit geen invaliditeits-verzekering, kon dus nooit eenig persoonlijk belang bij deze zaak hebben.* Voor fatsoenlijke menschen staat de persoon en de naam van Mr. J. van Schevichaven, borg, dat hij als Voorzitter onzer Commissie nooit iets anders beoogde dan verbetering van het lot van den ouden en invaliden tooneelspeler. Maar de ervaring heeft ons geleerd, dat wij hier helaas niet uitsluitend met fatsoenlijke menschen te doen hebben en daarom acht ik mij verplicht dit hier nog eens duidelijk te zeggen. Dat slaat dan

meteen voor goed het wapen uit de hand van hen, die straks ons fonds zouden willen verdacht maken.

Eenige weken geleden ontving ik een brief van onzen Voorzitter: «de zomer-vacantie is nu achter den rug, wij zullen dus weer aan den arbeid moeten gaan.» Hoewel mijn nieuwe werkring mij — zooals van zelf spreekt — zeer veel te doen gaf, meende ik toch onmiddellijk de roepstem van onzen Voorzitter te moeten volgen. Eene vergadering van de Commissie werd samengeroepen, op Zondag 5 October zaten wij weer alle vijf in de gezellige werkkamer van onzen Voorzitter, om te beraadslagen, welken weg wij nu verder hadden te volgen. Daar kwam natuurlijk weer de vraag ter sprake, of wij niet toch nog met «Apollo» moesten trachten samen te werken. Men vond zeker de handeling van den Voorzitter van «Apollo» allerbedroevendst, maar er was toch toenadering van den kant van «Apollo» gezocht, dus mochten wij die toegestoken hand niet weigeren. Men moest ons nooit kunnen verwijten, niet alles gedaan te hebben om samenwerking te verkrijgen. Ik wees er mijne medeleden op, dat die samenwerking bijna uitsluitend in het belang van «Apollo» was en ons fonds daarvan eerder na- dan voordeel kon hebben, zij beaamden dit ten volle, maar zagen toch ook voor ons wel heil in samenwerking en wel dat heil, dat men in een klein land als het onze het best doet, zooveel mogelijk alle krachten te vereenigen. «Apollo» had bovendien ook vrienden, wier medewerking men niet moest afwijzen. Ten slotte zwichtte ik voor de argumenten der anderen en met algemeene stemmen werd besloten het bestuur van «Apollo» mede te deelen, dat de Commissie bereid was de dezen zomer door «Apollo» verzochte samenkomst met onze Commissie te houden op Zondag 19 October, of als deze dag niet schikte, op een anderen dag, door »Apollo« aan te geven. Eenmaal dat besluit genomen zijnde, liet ik er geen gras over groeien en toen ik Zondag 5 October 's avonds uit Amsterdam thuis kwam, schreef ik dadelijk den brief aan den heer D. van Ollefen, secretaris van »Apollo«, dien hij dus 6 October reeds moet hebben ontvangen. Eenige dagen daarna, antwoord van den heer Van Ollefen had ik nog niet ontvangen, kreeg ik bericht van een groot familie-feest, dat 19 October te Nijmegen zou worden gevierd. Wat nu? Ik wilde dolgaarne dit familie-feest bijwonen, maar ik had nu eenmaal mijn woord gegeven, de leden van het bestuur van »Apollo« zouden er op gerekend hebben, dat onze samenkomst dezen dag zou worden gehouden, om vele redenen was het toch noodig, dat ik ook tegenwoordig was: er bleef mij dus niets anders over dan de vergadering bij te wonen, als »Apollo« den 19den wilde vergaderen. Ik vond er ten slotte nog iets op: ik zou de heeren van »Apollo« uitnoodigen *precies één uur tegenwoordig te zijn.* Ik had dan eerst van Schiedam naar Amsterdam en van daar ten drie uur naar Nijmegen te reizen, om er ten zes uur nog het familie-diner bij te wonen.

Maandag 13 October ontving ik eindelijk een

antwoord van den Secretaris van »Apollo«, een antwoord, dat nu toch mijn bloed even aan het koken bracht. De heer Van Ollefen schreef mij namelijk, dat hij eerder zou hebben geantwoord, maar hij had gewacht op den afloop van het onderhoud, dat de heer Louis Bouwmeester, Voorzitter van »Apollo«, met mij, Zaterdag 11 October, zou hebben te Rotterdam, *tot welk onderhoud hij mij schriftelijk had uitgenoodigd, aan welk verzoek ik echter geen gehoor had gegeven.* Als directeur der hogere burgerschool ontvang ik uit den aard der zaak vele brieven, *maar deze brief van den heer Bouwmeester heeft mij niet bereikt, althans ik heb er geen ontvangen.* Droevig, droevig, dat juist deze brief is verloren geraakt. Voor zoover ik kan nagaan, is het de eerste brief aan mijn adres, die ooit verloren is gegaan. En een adres »Horn, Schiedam« is al voldoende, zelfs gebeurt het wel eens, dat een brief geadresseerd wordt »Horn, Rotterdam« en die komt dan nog in mijn bezit. Maar nadat mij de heer Louis Bouwmeester eindelijk eens antwoordt op mijne *twee* aanvragen naar Scheveningen om een onderhoud..... gaat zijn antwoord verloren. Ergerlijk echter was het, dat de heer Bouwmeester, die Vrijdagavonds en Zaterdagavonds te Rotterdam speelde en dus Zaterdag den geheelen dag te Rotterdam vertoefde, niet de kleine reis van Rotterdam naar Schiedam voor de zaak over had, om even bij mij te komen of mij niet een telegram zond, toen hij van mij geen bericht kreeg. De weg van Rotterdam naar Schiedam is even ver als die van Schiedam naar Rotterdam en ik ben in deze zaak toch werkzaam voor oude en invalide acteurs, terwijl de heer Bouwmeester Voorzitter is van eene maatschappij, die daarvoor toch ook heet werkzaam te zijn. Maar ook die behandeling verdroeg ik, te meer, daar de vergadering dan toch aangenomen werd en wel in »Maison Boer« om één uur Zondag 19 October. Ik schreef den heer Van Ollefen over al deze zaken, bracht hem ook van mijne Nijmeegsche reis op de hoogte en verzocht hem daarom bij de heeren van »Apollo« er op aan te dringen *precies* om één uur tegenwoordig te willen zijn, opdat wij onze zaken vóór drie uur konden afgedaan hebben.

Zondag 19 October vertrok ik dus reeds kwart voor tien uur naar Amsterdam, de volgende trein zou mij te laat hebben gebracht, om precies één uur in »Maison Boer« te kunnen zijn. Ik was er de eerste, reeds kwart vóór een, en vond in de vergaderkamer een briefje van den heer Merens, waarin hij tot zijn groot leedwezen moest mededeelen, dat hij onze vergadering niet zou kunnen bijwonen. »Hoewel dit de eerste maal is« — zoo schreef de heer Merens — »doet het mij dáárom leed, wijl de samenkomst met het bestuur van de Maatschappij mij zeer sympathiek is en ik gaarne mee zou willen werken om te komen tot combinatie«. Even voor één uur kwam de heer Brouwer, lid van het Bestuur van »Apollo« en onmiddellijk na hem... een briefje van den heer Louis Bouwmeester, meldende, dat hij het op de stembanden had, moeilijk kon spreken en dus de vergadering niet

zou bijwonen. Precies één uur verschenen achter elkander de heeren Smith, van Schevichaven en v. der Horst, leden onzer commissie. De heer v. d. Horst bracht een briefje mee van den heer Van Ollefen, dat hij repetitie had en dus de vergadering niet kon bijwonen. In dat briefje had de heer Van Ollefen ingesloten een briefkaart van den heer Lageman, Penningmeester van »Apollo«, dat hij 's avonds in den Haag moest spelen, maar vooraf naar Leiden ging en dus niet tegenwoordig zou kunnen wezen en een briefje van den heer Grebe, bestuurslid van »Apollo«, dat hij werk had in het Concertgebouw. De heer Benavente had heelemaal geen bericht gezonden, de heer Harms verscheen kort daarop ter vergadering. Van het geheele bestuur van »Apollo« waren dus aanwezig: de heeren Harms en Brouwer. En dat na eene uitnoodiging van »Apollo« zelf, terwijl men wist, welk offer ik had moeten brengen, om de vergadering te kunnen bijwonen en terwijl de convocatie, door den Secretaris van »Apollo« verzonden was 13 October en dus 14 October in het bezit der heeren moet zijn gekomen! Dat men verhinderd, plotseling verhinderd was, het is mogelijk, maar dat men, terwijl men zelf die samenkomst vroeger gewenscht en nu aangenomen had, de heeren Van Schevichaven, v. d. Horst, Smith en mij naar »Maison Boer« liet komen, zonder per telegram even te waarschuwen, dat de heeren van »Apollo« verhinderd waren, dat is toch wel het brutaalste, wat ooit vertoond is. En men kan zich niet verontschuldigen door te zeggen, dat de één niet van den ander wist, want de heer Van Ollefen wist het toch Zondagmorgen van zich zelf, van den heer Lageman en den heer Grebe; de heer Benavente komt nooit op een vergadering. En de Voorzitter dan? Och, die dient, zooals mij meer en meer blijkt, meer als ornament. Zijn naam heeft men nodig, hij doet totaal niets voor de zaak, is er heelemaal onverschillig voor, komt nooit op eene vergadering en laat »Apollo« aan anderen over. Naar buiten treedt hij wel eens bij plechtige en feestelijke gelegenheid als »versiersel« op, hij dient — om dat oude beeld nu ook maar eens te gebruiken — als de vlag op een... modderschuit. Ik raad den leden van »Apollo« in gemoede aan, den heer Louis Bouwmeester als hulde voor zijn groote talenten, als dank voor zijn optreden in de voorstellingen van »Apollo« en als ornament van de Maatschappij, te benoemen tot Eere-Voorzitter en dan in het belang der oude en invalide tooneelspelers en hunne nabestaanden een anderen Voorzitter te kiezen.

Tegen twee uur kwam ook nog de heer Arntzenius, commissaris van »Apollo«. Voor onzen Voorzitter, den heer Van Schevichaven bleef niets anders over dan te constateeren, dat deze samenkomst, buiten de schuld onzer Commissie, totaal mislukt was, waarop de heer Harms ons aanraadde ook maar niet langer op samenwerking met »Apollo« te rekenen en met ons fonds onzen eigen weg te gaan, immers zijn persoonlijke opvatting was, dat het Bestuur, als geheel, *niet genegen was* met ons samen te werken. Daar nu de heer Harms,

een der warmste voorstanders van die samenwerking was, telt zijn woord dubbel.

En hiermede mag ik mijne geschiedenis eindigen. Zij zal, dunkt mij, allen voorstanders van samenwerking hebben getoond, hoe door ons het uiterste gedaan is die samenwerking te verkrijgen, *hoewel wij er diep van doordrongen waren, dat die samenwerking hoofdzakelijk aan de Maatschappij «Apollo», hare contribueerende en trekende leden ten goede zou komen*; hoe het Bestuur van «Apollo» ons hondsch heeft behandeld en zelfs niet eens noodig vond de burgerlijke beleefdheid in acht te nemen tegenover de Commissie-leden, die dan toch niets anders beoogen dan te beproeven, of het niet mogelijk is den ouden en invaliden tooneelspeler en zijne nabestaanden van de financieële zorgen eenigszins te ontheffen.

Ik noemde zoeven den Voorzitter van «Apollo» een vlag op een modderschuit. Dàt zal ik hebben te bewijzen. In het volgend nummer wensch ik onomwonden aan te toonen, dat mijne scherpe uitdrukking niets te scherp is.

Schiedam, 27 October 1902. M. HORN.

ROTTERDAMSCH KRONIEK. * * *

27 October 1902.

De smaak des schouwburgbezoekenden publieks is een zeer wonderlijk ding: Hij heeft de gladdheid van een aal, nergens is hij grijpbaar. Wat wil het publiek, het vreemde, speelse kind, het kind, van het theater? «*Twee Weezen*» trok hier bij de zooveel honderd zooveelste vertooning een stampvolle zaal; een schuine Fransche klucht vol peper trekt een stampvolle zaal; «*Op Hoop van Zegen*» trok een stampvolle zaal; «*Vorstenschool*» bij zijn laatste reprise, trekt een stampvolle zaal! Welke dramatiek wil het publiek eigenlijk? Hier een viertal specimen van «theater», zoo ganschelijk verscheiden van vorm: de sensatieroman, het glunder alcoof-amusementje, het boek van den eenvoud en de waarheid en een redeneer-verhaal, die evenveel grage lezers vinden.

Ik weet er niet uit wijs te worden! Als ik met vreugde een massa zie opgaan tot de kunst van Heyermans en te gelooven hoop dat het publiek begrijpt en uit begrip zoeken gaat, heb ik onmiddellijk daarop de desillusie van een even groote interesse voor een prullig schuin of drakerig amusementsding te moeten waarnemen.

Theatersmaak is ondoorvorschbaar. D'Ennery, Labiche, Ibsen, Heyermans, 't is hem alles even dierbaar.

Voor lectuur is althans een zekere voorkeur aan te wijzen, voor theater niet.

Een schouwburgdirecteur kan probeeren wat hij wil, de kans van slagen is bij alles even groot.

Ik constateer alleen, zal niet trachten te verklaren. Trouwens, dit behoeft ook niet, omdat het een resultaatloos ondernemen is. Publiek gaat en zal wel blijven gaan op recommandatie, van kennissen of van critiek, zal zich aangetrokken blijven voelen alléén door goed-klinkenden naam of verlokkenden titel, heeft geen eigen opinie.

Dit om het betoog te ontloopen dat de keuze van «Vorstenschool» na zóóveel jaren, met nieuwe acteurs, verklaarbaar is. De heer van Eysden is een handig schouwburgondernemer en hij heeft wel geluk. Methode is er in zijn onderneming niet, behoeft er ook niet te wezen, omdat ten huidigegen dage theatermethode uit géén uitingen van de openbare meeningen is op te bouwen.

De vier of vijf uitheemsche kluchten en tooneelspelen die het seizoen ons tot heden bracht, zijn uit den nieuwen voorraad gegrepen. En, hadden ze geen bijzondere bijval, — waarom ze dat niet hadden, weet ik natuurlijk niet — ze hadden 't evengoed wèl kunnen hebben.

De laatste drie vertooningen heb ik hier niet be-kroniekt. Eerlijk gezeid weet ik — nu 'k de programma's niet vóór me heb — de titels niet meer. Alleen de laatste, die van «Nacht en Morgen» het meest-onnoozele maakstuk dat 'k in lange gezien heb, herinner ik me, omdat mevrouw Van Kerckhoven daar een smart-uitbeelding heeft gegeven van buitengewone kracht. In dezelfde rol heeft mevrouw Mann hier haar laatste optreden gehad, maar er was veel minder innigheid, veel minder gevoelde-waarheid in hare vertolking. In mevrouw Mann vindt de plastiek, in mevrouw Kerckhoven het sentiment hare hóogste eere. Dit kan de karakteristiek van het verschil tusschen beide vrouwen zijn.

Van «Nacht en Morgen» óók herinner ik me Brondgeest... om een volkomen gegronde waarschuwing, die de heer De Meester hem in de N. R. C. gaf.

Brondgeest is een goed acteur. Verwonderlijk snel is zijne ontwikkeling gegaan. Van utiliteit, bruikbaar om zijne beschaving, heeft hij zich in enkele seizoenen tot een man van beteekenis voor ons tooneel opgewerkt. Hij kan alleen vrijwel een stuk dragen. «Flachsman» in het vorig en «Oud Heidelberg» in dit seizoen heeft hij met mevrouw Van Eysden. alléén opgehouden, een capaciteit, die ik waarlijk niet onderschatten zal.

Maar als men hem vaak ziet — te veel mischien wordt zijn kracht gebruikt — merkt men een eentonigheid op, die vreezen doet dat hij zijn talent forceert. Hij kan zoo kleurloos, zoo rol-opzeg-met-correct-beweeg-achtig doen. Dan gaat er niets van hem uit. Dan doet hij zonder aanwijsbare fouten, wèl in den toon, goed in het ensemble, maar kleur-loos. IJverig, maar zonder opgewektheid. Hij is nog te jong, om reeds bereikt te hebben wat hij bereiken kan en toch lijkt het soms of hij niet verder komen zal.

Zoo was, bijvoorbeeld, zijn Prins Spiridio (Vorstenschool) thans beslist minder dan zijn vroegere. De opvatting dat deze prins de eenige behoorlijke man in de omgeving des konings is — en die vroeger geaccentueerd werd gehuldigd — was nu prijsgegeven. Hij deed in het nacht-pretje meê. De parodie-troonrede, die een satyre moet wezen tegen den koning gericht, zei hij nu met den perversen spot van een mondain hof-nacht-brakertje, gesmoord in een dronkenmanslach. Doch erger, zijn toespraken, versjes en vertellingen werden niet met geest gegeven. Opgezeggd

niet gespeeld. Ja, waarlijk, de heer Brondgeest moet voorzichtig wezen.

De opvoering van «Vorstenschool» was overigens in vele opzichten verdienstelijk, maar zij heeft de fouten in het stuk scherper dan vroeger op den voorgrond gebracht, de deugden voor een goed doel onopgemerkt gelaten.

De traditie was er uit, de nobele fijngebouwde traditie, die Multatuli zelf — als leider van de voorbereiding — er in gebracht had.

Dat we aan een stuk als dit ontgroeid zijn, is tot op zekere hoogte waar, maar we zouden 't wel degelijk nog waardeeren kunnen, als in de opvoering nog de overtuiging was van vroeger. Dirk Haspels en zijn collega's hadden het drama lief, er was voor hen een stuk van hun mooiste tooneellevens aan «Vorstenschool» verbonden. Met de geestdrift van goede, dankbare kinderen hebben zij deze gave van «den meester» aanvaard.

Zonder voorbeeld in de geschiedenis van ons tooneel is de devote toewijding, die het gezelschap van Le Gras, Van Zuylen en Haspels aan «Vorstenschool» gaf. En zonder eenige booze bedoeling meen ik te moeten constateeren, dat in de tegenwoordige generatie van plankenlanders zulk een overtuiging niet meer denkbaar is, al kwam, par manière de dire, God zelf met een tooneelwerk.

De acteurs van thans zijn nu eenmaal, enfin, anders dan die van voorheen.

Met de herinnering aan de model-vertooning kon deze «Vorstenschool» moeielijk voldoen. Het werd gegeven als het eerste 't beste stuk, gewoontjes. Lui die 't niet kenden, hebben er weinig van gesnapt of 't zeer vervelend gevonden. Het derde bedrijf hing er lam bij, het vierde was vol valsche rethoriek.

Kleinigheden, maar welke som de distinctie gaf aan de vroegere vertooning en die de zorgvolle voorbereiding bewezen, werden in déze vertooning verwaarloosd.

Als bijvoorbeeld, in het tweede bedrijf, de koning Hessenfeld aangrijpt, liep toen Weiss naar de deur om haar zorgvuldig te sluiten en 't rumoer in eigen kring te houden; nu bleef de deur openstaan en de kamerdienaar keek belangstellend toe. Puf in het eerste bedrijf, teleurgesteld om de «fooi», toonde die teleurstelling door het kijken in zijn hand en zijn kijken naar de koningin, maar sloop terwijl weg, eerbiedig; deze Puf (Alex Faasen) stond een poosje onhebbelijk met het geld te rammelen, als een kruier in een stationswachtkamer tegenover een niet al te royaal reiziger.

Enzoovoorts, enzoovoorts.

De koning zou gespeeld worden door Tartaud, maar die is ziek en Moor «nam de rol op». Dat zegt genoeg voor een rol die Dirk Haspels' roem voorgoed gevestigd heeft. Van den koning van den heer Moor had Multatuli moeielijk kunnen schrijven dat «zijn eigenaardige opvatting aan de rol 'n waardigheid (gaf) waardoor de door mij begane fout in de karakterteekening van George volkomen wordt uitgewischt.» Integendeel.

Mevrouw Tartaud was — als vroeger — de koningin. 't Leek nu wat zwakker dan toen.

Mevrouw Van Kerckhoven gaf de Hanna met haar nog niet geheel verdwenen liefde voor sentimenteele Berenger-achtige meisjes.

Alle andere rollen waren «verleerd»: mevrouw Van Eysden was de Koningin-moeder (mevr. Burlage-Verwoert). Zij is, gelukkig, nog te jong om naar eisch zoo'n gedistingeerde oude dame voor te stellen. Morrien speelde Van Huisde (J. Haspels) met overleg en waardigheid, De Jong, — Herman (Van Zuylen, Henri de Vries, Tartaud), wel verdienstelijk, Van Hees, — Albert (Van Eysden) óók wel goed, Poolman, — Schukenscheuer (Le Gras, Jan C. de Vos) was te massief, niet gigerlachtig genoeg, het slot van het derde bedrijf miste 't komisch effect.

Met de «Vorstenschool» opvoering is de belangrijkheid van het juist gepasseerd stuk tooneel-seizoen uitgeput. Vele vreemde gezelschappen hebben belangstelling van het publiek gevraagd, doch meestal niet gekregen. Over 't algemeen heeft het theater nog weinig te doen gehad, alleen «Vorstenschool» trok vier stampvolle zalen. En nu hoopt men eenzelfde goed effect met een reprise van Marie Antoinette.

Onze afdeling heeft voor hare jaarlijksche voorstelling nog geen keuze van stuk gedaan. Het bestuur is alsnog ijverig aan 't lezen.

D.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK. * * *

Aan den wensch, in ons vorig nommer geslaakt, om nu weer eens een stuk van Zola te zien vertoonen, is reeds voldaan door de Ned. Tooneel-vereeniging, die *De Erfgenamen van Rabourdin* heeft geremonteerd. Laat ik dadelijk zeggen, dat de menschen — het was een Zondag — er hartelijk om hebben gelachen, wat klopt met de bewering van Zola zelf, die, toen de critiek zijn stuk als niet veel zaaks verworpen had, haar tegemoet voerde, dat hij zelf een Zondag voorstelling bijwonende, de muren had hooren daveren van het aangehouden schaterlachen der menigte. Sarcey antwoordde toen Zola, dat hij er op zijn beurt ook de proef van had genomen, en ook op een Zondag het stuk weer eens was gaan zien, maar dat de menschen heel den avond niet uit de plooi gekomen waren. Het is wel eenigszins moeielijk te verklaren, hoe beiden in hun oordeel te goeder trouw zijn geweest. Misschien hebben zij alle twee onbewust overdreven. Zola, die partij was, heeft vermoedelijk zelf aan zijn stuk gesmuld en er *zoo de bon coeur* om gelachen, dat hij in zijn eigen lach zich verbeeld heeft, mee te hooren het schateren van het publiek. Met Sarcey zal het contrarie zijn geweest. Zelf koel blijvend onder de grappigheden in «De Erfgenamen van Rabourdin», zal hij ook ongevoelig zijn geweest voor het lachen der omstanders.

Intusschen, dit schijnt wel te volgen uit wat Zola omtrent het lot van zijn blijspel opteekent: hij wenschte zelf het als een Zondagsstuk te zien opgevat en dus voor het succès te rekenen op een nog al goedschlachsch publiek. Wij ook hebben geen anderen indruk gekregen van de vertooning.

Het is grof van bouw, grof van boertigheid, grof van karakterteekening. En het ergste wat ik er tegen heb, is, dat het zóó onwaar, zóó onaannemelijk is. Men moet wel een uilskuiken zijn om den door en door gezonden Roubourdin, nog wel door den welgedanen heer Holkers voorgesteld, die niet anders doet dan met smaak eten en drinken, voor doodziek te houden, gelijk zijn erfgenamen doen. Niet één, die inziet dat Roubourdin hen voor 't lapje houdt, zelfs niet de doctor, die den heelen dag over den vloer is en hem gestadig observeert en voor 't overige in zijn doen en laten niet onverstandig schijnt. Kortom, op ons heeft het stuk den indruk gemaakt van zwaar te zijn, zwaar van typeering, zwaar van geest, zwaar van gang. Het wordt zeer goed vertoond. Mevr. v. d. Horst is een franke, vroolijke dienstmeid, de heer Holkers een leuk-gemoedelijke Roubourdin. De heer v. d. Horst een grijsaard, die met het eene been in het graf staat, maar den veel jongeren Roubourdin het licht in de oogen niet gunt, heeft zijn rol van geniepig en erfenisjager goed volgehouden en had zich een prachtigen kop gemaakt, mevr. E. de Boer, als de vinnige, pittige

Mevr. E. de Boer--van Rijk als Juffr. Gerloff.

weduwe Friquet, was natuurlijk allerkostelijkst. Hoe, in aansluiting met heel haar natuur, verschillend ook in de uiting harer kunst, behoort mevr. de Boer tot het genre-artiesten, waarvan mevr. Chr. Stoetz een sieraad was. Er is nooit iets gemaakt in haar doen en zeggen. Het is altoos volkomen waar en natuurlijk, precies van intonatie, raak van toets. Zij is kleurrijker, scherper in haar teekening, dan wij 't ons van mevr. Stoetz herinneren; het geheim van haar succès schuilt — als bij alle ware kunst — in het gevoelde. Zij kan bits, snijdend zijn, als hoordet ge bij den etsers de naald over het koper grissen, maar er

zijn niet veel actrices, die tegelijk zoo diep emotionneerend kunnen wezen, precies als ook met een ets het geval zijn kan, die — gelijk bij Rembrandt — met scherpste van lijn, diepte van kleur en een fulpen zachtheid in de schaduwen vereenigt.

Bij de Kon. Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» heeft de laatste weken, het meest de opvoering van Brieux' *Petite Amie* (Vriendinnetje) de aandacht getrokken, niet het minst om de creatie door Mej. Rika Hopper van de titelrol. Een dot van een rol, naar het mij voorkomt, voor een jonge actrice, waarin zij het best, het nobelste dat in een vrouwenhart woont, tot openbaring brengen kan; een van die rollen, waarvan het algemeen menschelijke, door de vrouw van welk ras ook kan worden gevoeld en door elk publiek meegevoeld. Ik bedoel dit: «*Petite Amie*» is een Fransch stuk en alle personen, die bij de handeling betrokken zijn, dragen een Franschen stempel. De meisjes in den hoedenwinkel, zijn Fransche grisettes en hoe los en vroolijk onze Hollandsche actrices haar rollen ook speelden, het was niet geheel dat. De heer De Vos is de eigenaar van het modemagazijn. Hij had zich een mooien Franschen kop gemaakt en trachtte in zijn spel een losbollige Franschen heer op jaren te zijn — maar het was niet geheel... dat enz. Marguérite daarentegen kan men op zijn Hollandsch, zijn Fransch, zijn Russisch spelen, goed gespeeld, natuurlijk, waarachtig gevoeld, zal zij overal harten vinden, die haar tegenkloppen. Het algemeene gaat in deze rol boven het bijzondere, het universele boven het typische. En zoo had Rika Hopper zich maar te geven, vrij en frank, gelijk ze het voelde, zonder daarbij iets speciaal Fransch te behoeven na te doen! Maar de rol is ook mooi wegens de verscheidenheid van gevoelsuiting, waartoe zij gelegenheid geeft en de stijging in de ontwikkeling van het karakter. Dat mej. Hopper, den climax, in de laatste acte, volkomen bereikte, geloof ik niet, hoewel zij ook hier toch heel goed was, misschien wel juist omdat zij de grenzen van haar kunnen niet overschreed. Maar voor 't overige heeft zij in heel de opvatting van haar rol getroffen door waarheid van uitdrukking, in het meer opgewekte, zoowel als in de touchante momenten. Mej. Hopper verdient, naar het mij voorkomt, dat men haar de rol van *Nora* ter bestudeering geve. Dat is de beste lofspraak, die ik weet op haar creatie van *Petite Amie*.

Het *Amsterdamsch Lyrisch Tooneel* heeft met het Dinsdagavond voor het eerst vertoonde blijspel *Moderne Jeugd*, van Otto Ernst, schrijver van «Flachsman als Erzieher», geen geluk gehad. Het stuk is een vergissing van den schrijver en wie het opvoert begaat een dubbele vergissing. De correspondent van de *N. R. Ct.* verklaart in zijn bericht over de voorstelling, nog zelden in zijn leven een zoo onnoozel stuk te hebben zien vertoonen. Het *Hbl.* begint zijn *compte-rendu* aldus: «eerste bedrijf: geleuter. Tweede bedrijf: geleuter. Derde enz. tot vijfde en laatste bedrijf: geleuter.» De *N. C.* noemt het een zoo lang

mogelijk met allerlei gezochte tooneelen gerekt blijspel, waarin goed bewerkte tooneelen voorkomen, die echter niet kunnen opwegen tegen de groote gapingen in het stuk.

GOUD! * * * * *

Een tooneelspel in 4 bedrijven, onder bovenstaanden titel, door Arnold Huisman, is onlangs te Amsterdam verschenen bij gebr. Koster. Het is een dun boekje van 44 bladzijden. Dit is niet *per sé* een veeg teeken, want in een paar vel druks kan heel wat gevoel zijn neergelegd en er kan den lezer heel wat geest uit tegen-schitteren. Maar in het algemeen wil vooral op tooneelgebied een kunstwerk een zekere lengte hebben. Trouwens ook in de muziek. Onder de honderd en zooveel symphonieën van Haydn zijn wel heel wat symphonieën, nauwelijks een kwartier spelens groot, maar men moet bij de beoordeeling van dit verschijnsel niet vergeten, dat Haydn de eigenlijke schepper is der hedendaagsche symphonie en dat hij begonnen is het genre in het klein te beproeven. Het is onder zijn handen of liever onder zijn bevruchtenden geest gegroeid!

Een groot aantal zijn onder die symphonieën eenvoudig voorstudies en langzamerhand heeft hij er den vorm van uitgezet. Mozart zette het werk voort, sloot aan bij dat, waarmede zijn voorganger geëindigd was en Beethoven heeft de symphonie tot haar hoogste en machtigste uiting ontwikkeld en er ook den omvang van bepaald. Niet dat de door hem gestelde grenzen niet te verzetten zijn, maar in 't algemeen kan men toch beweren, dat om het materiaal, waarvan een symphonie gebouwd is, behoorlijk te verwerken, een kader van bepaalden omvang wordt vereischt, wil de componist niet den indruk geven, dat hij van zijn stof niet de gewenschte partij getrokken heeft, als het muziekstuk te kort, of haar te zeer heeft uitgeput, als het te lang is. En is de maat van het eerste deel eenmaal vastgesteld, dan volgen daaruit ook de verhoudingen van het andante, het scherzo en het finale.

Iets dergelijks geldt van een tooneelstuk. Om een zielsproces zich te doen ontwikkelen, daarvoor is een zekere tijdduur noodig, en een stuk met te korte acten of met bedrijven waarvan de lengte te zeer uiteenloopt, heeft groote kans geen harmonisch geheel te vormen.

Wat *Goud!* betreft, hier blijkt het kader inderdaad te klein voor de stof, die te verwerken was en het geringe van den omvang is niet het gevolg van het sterk concentratie-vermogen des auteurs, maar van zijn onmacht om meer te geven dan eenige aanduidingen van wat er in zijn sujet voor wezenlijks schuilt. De heer Huisman wil ons in zijn drama de gevolgen doen zien en gevoelen van een huwelijk, dat niet gegrond is op liefde, maar op materiele belangen. De 23 jarige Anna Rantner, die ons geteekend wordt als een meisje van een dichterlijke levensopvatting, dat zich slechts interesseert voor kunst, trouwt met Walden, een koopman in zijn hart, die leeft voor zijn zaken. Natuurlijk worden ze diep ongelukkig

met elkaar -- anders zou het geen drama zijn -- en het slot is dan ook, dat Anna, na een paar jaar, door vergift zich het leven beneemt en Walden troost zoekt bij de champagneflesch.

Een geschiedenis, die in haar geleidelijk verloop, een heel boekdeel zou kunnen vullen, maar bij den heer Huisman slechts weinige bladzijden beslaat, omdat hij het voornaamste van de geschiedenis en juist datgene, wat ons belang zou hebben kunnen doen stellen in zijn handelende personen, heeft... overgeslagen. Immers de allereerste vraag, welke ieder zal stellen, die kennis neemt van dit tragisch verloop, is: wat heeft Anna beziel om met Walden te trouwen?

In de eerste acte vernemen wij, dat de vader van Anna bij zijn dochter aandringt op een beslissend antwoord, op een aanzoek naar haar hand door Walden. Aandringen is een te sterk woord, want de vader zoekt meer haar te overreden, dan te dwingen en Anna is dan ook zoo zeker van haar zaak, dat zij -- na het vertrek haars vaders -- uitroept: «nooit zullen jullie je doel bereiken. Ik zal trouwen dien ik lief heb naar mijn eigen zin.» En ook aan het slot van het bedrijf, als papa haar door den huisknecht verzoekt op zijn kamer te komen, belooft zij zich zelf: «ik zal sterk zijn, je zal me zoo gemakkelijk niet inpalmen, Papaatje!» Het scherm valt en wij komen tot het tweede bedrijf, dat ingeleid wordt met de kennisgeving: *twee jaar later*. Walden en Anna zijn getrouwd en zitten aan de ontbijt-tafel en dadelijk bij de eerste woorden blijkt, dat het hommeles is.

Hier nu verklaart zich voor een deel, de kortheid van het stuk. Datgene waar het op aankomt, is door den heer Huisman eenvoudig weggelaten. Om met het lot van Anna begaan te raken, moeten wij haar begrijpen; begrijpen hoe zij er toe gekomen is te trouwen met Walden, dien zij in de eerste acte zeide te... *haten*; begrijpen hoe het kordate meisje, dat met zooveel overtuiging uitriep: *nooit!* zich heeft laten intimideeren. De schrijver had ons getuige moeten maken van den strijd, dien zij gestreden heeft, alvorens te zwichten voor.... Ja, waarvoor? Ook dat wordt ons onthouden.... Is het wonder, dat dit drama in 4 bedrijven, zoo dun is gebleven, waar de auteur het voornaamste, het interessantste van de geschiedenis, die hij ons verhalen wil of in actie voorstellen, kortweg overslaat?

Maar hoewel, als drama, een zeer zwak product, is er in den dialoog van het stuk, in het tegenover elkaar stellen van de zienswijze der personen, in het aangeven van het betrekkelijke der dingen, zooveel, hetwelk van doordenken getuigt, dat van den schrijver iets beters mag worden verwacht, mits hij zich van de verklaring der feiten, welke hij ons voor oogen stelt, niet afmaakt als van iets overbodigs. B.

CORRESPONDENTIE. Den abonné's, die de vriendelijkheid hebben gehad, ons de gevraagde nummers toe te zenden, hartelijk dank.

Geen beter cadeau voor een jongen dan EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN
— en —
25 Gekleurde Platen
— van —
Viervoetige en Kruipende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct
NAAR PHOTOGRAFIEËN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

➔ Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPPFF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddepôt van:

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR-CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Vereniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Interc. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

Een bij uitstek geschikt cadeau voor: Muziekbeoefenaars en Liefhebbers van mooie steenteekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

KERSTGAVE.

BECHGER,

Marchand Tailleur voor Heeren en Dames.
SPUISTRAAT 186, b/d Paleisstraat.

Costumes f 25.—
Pantalons » 9.—
Fantaisie Vesten » 5.—
Demi-Saison » 20.—

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3, 2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Het Pensioenfonds voor Nederl. Tooneelspelers
en de Maatschappij „Apollo” in „samenwerking”. — De gevaren
aan het Tooneel. — Zijn Speelgoed. — Spoken. — Yvette
Guilbert.

HET PENSIOENFONDS VOOR NEDERL.
TOONEELSPELERS EN DE MAAT-
SCHAPPIJ „APOLLO” IN „SAMEN-
WERKING”. * * * * *

(Slot.)

In de eerste samenkomst, welke onze Commissie had met het Bestuur van «Apollo», werd reeds dadelijk onzerzijds de opmerking gemaakt, dat wij den toestand van «Apollo» eerst goed moesten kennen, voordat wij ons fonds aan «Apollo» wilden verbinden en verzochten dus ons de noodige gegevens te verschaffen, om dien toestand door een deskundige te kunnen laten onderzoeken. En toen nu in de tweede samenkomst het Bestuur van «Apollo» ons bij monde van den heer Lage- man, Penningmeester van «Apollo», een voorstel tot samenwerking deed, dat ons fonds bij aanneming met handen en voeten aan «Apollo» vastbinden zou, verklaarden wij geen stap in deze richting verder te kunnen doen, voordat wij wetenschappelijk hadden doen onderzoeken, in hoeverre «Apollo» in staat was de verplichtingen, die het op zich genomen heeft, na te komen.

Leest men de Statuten van «Apollo» oppervlakkig, dan zou men meenen, dat deze Maatschappij voor het geld, dat men bij haar stort, prachtige uitkeeringen kan doen: als men sterft, krijgen weduwe en weezen uitkeering, de ongeboren kinderen zelfs niet te vergeten, wordt men oud of invalide: «Apollo» zal wel voor alles zorgen. Sterft de echtgenoot en men hertrouwt: «Apollo» zal ook de jongere vrouw straks onder hare bescherming nemen. En het geldt geen kleine uitkeering ook: art. 71 stelt de toekomst rooskleurig genoeg voor, er wordt begonnen met eene jaarlijksche uitkeering van f 250 of minder, om na zes verhoogingen, te eindigen met eene uitkeering: «boven f 500 tot elk bedrag.» Tijdduur van het lidmaatschap wordt bij de verdeling niet in

aanmerking genomen: of men één jaar of vijftig betaald heeft, men treedt terstond in alle rechten.

Inderdaad, dat *lijkt* heel mooi, maar ... art. 70 vertelt ons: «het bedrag der uitkeering is jaarlijksch veranderlijk. Het geheele netto bedrag der geldmiddelen — behoudens den aftrek in art. 71 bepaald — zal onder de rechthebbenden op uitkeering worden verdeeld.» Met andere en duidelijker woorden: *Apollo geeft wat, als het wat heeft en het geeft niets, als het niets heeft.* Al die mooie beloften worden alleen gehouden ... *als er geld is.* Nu zal iedere maatschappij, op eenigszins soliden basis gebouwd, een deel van hare inkomsten reserveeren, immers hoe onder de leden worden, des te nader komen zij tot den tijd, dat uitgekeerd moet worden, de maatschappij krijgt dus meer en meer trekkende leden en voor dezen moet er geld zijn, dat derhalve uit de betaalde premiën moet worden bewaard. Maar «Apollo» heeft dien allereersten regel van een solied beheer in den wind geslagen, het heeft vroeger zoo goed als niet gereserveerd, heeft bijna alles opgemaakt en verkeert dan nu ook in een allerdroevigsten financiëelen toestand. *Die toestand wordt bovendien met den dag slechter.* Zeker, failliet kan «Apollo» nooit gaan, de Maatschappij is immers nooit verplicht een zeker bedrag uit te keeren, maar behoeft slechts die uitkeering te doen, die zij heeft: heeft zij niets, dan geeft zij ook niets. Maar wat wèl gebeuren zal en reeds gebeurd is, is dit, dat de uitkeering aanhoudend minder wordt. Een kind kan dat berekenen. De uitkeering toch is afhankelijk van de inkomsten en van het aantal trekkende leden: hoe grooter dit aantal wordt, des te kleiner wordt ieders aandeel. En waar de contribueerenden langzamerhand trekkenden worden, vervalt ook hunne contributie, dus wordt het bedrag der inkomsten kleiner. Resultaat: kleiner inkomsten, te verdeelen onder meer trekkenden, derhalve het bedrag der uitkeering aanhoudend kleiner. Nu weet ik wel, dat er ook bijzondere inkomsten zijn, door voorstellingen enz., maar al lang kan men nagaan, dat het gemiddelde bedrag zoo wat ieder jaar hetzelfde is en men dus daarop met gerechtvaardigd vertrouwen geen groote verwachtingen kan bouwen. Met

«Apollo» gaat het dus precies op dezelfde wijze als het met zoo vele van die maatschappijtjes is gegaan: de eerste trekkenden krijgen veel, latere minder en ten slotte blijft er voor hen, die het laatst oud worden, zoo goed als niets en is, hetgeen zij dan kunnen ontvangen, niet in verhouding tot hetgeen zij betaald hebben. »Apollo» heeft vroeger veel meer uitgekeerd, wij zijn dus al in het tweede stadium en naderen — daar haast geen nieuwe leden in de laatste jaren zijn bijgekomen — met snelle schrede het derde. Ik acht het daarom mijn heiligsten plicht contribueerenden van «Apollo» te waarschuwen en hen te zeggen: *Uw geld is bijna zoo goed als weggeworpen, waarschijnlijk zal reeds over tien jaren de Maatschappij nog slechts in staat zijn enkele guldens per jaar uit te keeren.* Het Bestuur weet dat, wij hebben het ingelicht, maar laat u onkundig daarover.

Ziehier, wat er gebeurd is. Omdat in de laatste jaren zoowat f 137.50 uitbetaald wordt, wilden wij bij onze berekening ook dat bedrag als uitkeering doen gelden. Maar de Penningmeester van »Apollo», de heer Lageman, kwam daartegen op: dat bedrag was veel te klein, de trekkenden van «Apollo» hoorden veel meer te krijgen (zie de mooie beloften in art. 71), zij zouden achteruitgaan. Toen wij nu van het Bestuur de gegevens hadden verkregen, die noodig waren, om den toestand van «Apollo» te kunnen nagaan, stelden wij die gegevens in handen van den heer Landré en verzochten hem te berekenen, hoe groot het kapitaal van «Apollo» op dit oogenblik zou moeten zijn, om dat — in de oogen van den heer Lageman veel te kleine — bedrag van f 137.50 aan de trekkenden te kunnen blijven uitbetalen.

Volgens de berekening van dezen deskundige zou dan het kapitaal moeten zijn . . . f 153.000 (zegge: *honderd drie en vijftig duizend guldens*). Met de gift van f 10.000 onlangs bij het 50-jarig jubileum saamgebracht, is het kapitaal thans f 50.000: *er komt dus een ton gouds te kort*, om op den duur f 137.50 te kunnen uitbetalen. Lapmiddeltjes als loterijen enz. kunnen daarin hoege-naamd geen verandering brengen; wat beteekenen enkele honderden, wanneer er tienduizenden noodig zijn? Wil men dat enorme te kort met bijzondere inkomsten weer in orde maken, dan moeten er *twintig jaar* lang elk jaar f 7400 extra inkomen. En waar nu de ervaring leert, dat behoudens een hoogst enkelen keer, nooit zulke hoge extra-inkomsten verkregen zijn, daar behoeft men er waarlijk niet aan te denken, dat dit twintig jaar achter elkander zal gebeuren. Daarbij dient nog in aanmerking te worden genomen, dat voor ongeboren kinderen, die niet konden worden berekend, voor tweede huwelijken en voor onkosten geen cent is berekend, zoodat deze cijfers dus volstrekt geen te ongunstig beeld geven, het tegendeel is eerder waar.

Het is den stichters en den vroegeren bestuursleden heusch niet kwalijk te nemen, dat die menschen de Maatschappij niet beter hebben ingericht en vroeger veel te veel hebben uitgekeerd, veel meer dan zij met het oog op de toekomst mochten doen. Maar dat het tegenwoordige

bestuur, bijgestaan door commissarissen, die toch niet de eersten de besten zijn, op diezelfde manier blijft doorgaan, dat verklaar ik niet te begrijpen. Van enkelen wel, want ik heb denkbeelden over levensverzekering-berekeningen door een der bestuursleden van «Apollo» hooren verkondigen, die belachelijk zouden zijn, als zij maar niet zoo in-droevig waren, ik heb van andere bestuursleden eene onverschilligheid gezien, die bij eene zoo ernstige zaak, waar het geldt de zorg voor ouden, invaliden en weduwen, hemeltergend is, ik heb den Penningmeester van «Apollo» met eene brutaliteit zien optreden, om zijn haan koning te laten kraaien, die hem in elken anderen kring gewoonweg onmogelijk zou hebben gemaakt, maar er zijn toch ook enkele flinke leden van dat bestuur, commissarissen weten ook, dat de financiën terug *moeten* gaan, als de verplichtingen met den dag stijgen, omdat de menschen nu eenmaal ouder worden en men geen geld bewaart, om later die verplichtingen behoorlijk te kunnen nakomen. En men kan zich niet achter de statuten verschuilen, die alleen recht op uitkeering doen gelden, als er wat is, immers, als de leden van «Apollo» hunne bijdragen aan eene solide levensverzekering-maatschappij hadden gegeven, dan hadden zij *zekerheid*, dat zij een vast bedrag uitgekeerd kregen. *Men had dus de leden moeten waarschuwen.*

En dat moet men nòg doen. Dit gansche schrijven wil niets anders. Reclame maken voor het nieuwe fonds, ik denk er niet aan. Dezer dagen zullen door de commissie circulaires voor het nieuwe fonds aan alle belanghebbenden worden verzonden; willen dezen niet meedoen, de commissie zal met gerust geweten kunnen zeggen, dat zij hare «Schuldigheid» gedaan heeft, zij kan met kalm gemoed de resultaten harer pogingen afwachten. Maar wat ik wèl wil: ik wil de contribueerenden, zoowel als de trekkenden van «Apollo» en de eersten bovenal, trachten wakker te schudden, ik wil hen toeroepen: Geloof ons niet, vertrouwt onzen wiskundigen adviseur niet, geloof niets van alles, wat ik hier over den slechten toestand van «Apollo» zeg, maar beveelt uw bestuur ons te logenstraffen. Beveelt uw bestuur alle gegevens der maatschappij «Apollo», gelijk wij hebben gedaan, in handen van een deskundige te stellen, opdat hij dan ook zijne berekening tegenover de onze kan plaatsen, beveelt uw bestuur, zoodra deze deskundige gereed is, U de uitkomsten van die berekening mee te deelen. Mij dunkt, Gij, die jaar in, jaar uit, uwe zuur verdiende penningen in handen van dat bestuur stelt, gij hebt toch wel recht te weten, of gij later, als gij oud en invalide zult zijn of als gij mocht komen te sterven, uwe nabestaanden dan ook, b.v. als nu, een rijksdaalder in de week zullen krijgen, een nog wel droevig luttel bedrag, maar dan toch iets! Geloof toch hen niet, die u willen wijsmaken, dat men zulke dingen niet kan berekenen of die u wissels op de toekomst willen geven, uitsluitend bestaande in mooie beloften; gij hebt jaren lang premies betaald en daardoor evenveel recht op dezelfde uitkeering, als de

tegenwoordig trekkenden. En als het bestuur van «Apello» u niet behoorlijk wil inlichten, dwingt het daartoe of zendt anders dat bestuur naar huis en kiest een ander, dat u wèl wil inlichten. Inlichten, niets anders dan dat; u niet onkundig laten van den stand der maatschappij, op de hoogte brengen, door een deskundig onderzoek!

Geen andere drijfveer dwingt mij tot schrijven; geen andere drijfveer dwong mij tot mijn optreden, toen ik in deze zaak het initiatief nam, dan uitsluitend en alleen het belang van onze oude en invalide tooneel-artisten, waarvoor «Apollo» blijkt heelemaal niet te kunnen zorgen.

Het heeft mij innig leed gedaan, toen ik zag, hoe er moest gebedeld worden voor oude en invalide artisten, die ik hoog en verheven in hunne kunst heb gezien en ik vroeg mij af: zou in Nederland daaraan dan niets te doen zijn, moet dat maar altijd zoo blijven, kunnen wij dan niet hebben, wat Duitschland met zijne »Genossenschaft deutscher Bühnen-Angehöriger» nu al meer dan dertig jaren heeft en waardoor den Duitschen tooneelspeler een rustige oude dag is verzekerd?

En ik vraag dat nog. Nòg is mijn antwoord op die vraag: het behoeft niet zoo te blijven, wij kunnen even goed als in Duitschland een pensioenfonds voor onze oude en invalide tooneel-spelers of hunne nabestaanden hebben, als belanghebbenden zelf maar willen meewerken. Ben ik te veel idealist in deze, ben ik te optimistisch geweest? Over eenige weken zal het blijken.

Schiedam, 10 November 1902. M. HORN.

DE GEVAREN AAN HET TOONEEL.

I.

Onlangs verscheen in Duitschland een vrij lijvig boek, getiteld: *Die Not unserer Schauspielerinnen* *), dat tegelijk als een waarschuwing is op te vatten aan jonge vrouwen, die zich aan het tooneel willen wijden en haar tot wegwijzer in het labyrint wenscht te zijn, bijaldien zij den gevaarlijken stap gedaan hebben. De schrijfster, Tony Ellen, begint, zooals gebruikelijk is, met een historisch overzicht van de tooneelspeelkunst, in het bijzonder wat betreft het aandeel daaraan genomen door de vrouwen. In de oudheid en de middeleeuwen kende men geen vrouwelijke tooneel-spelers. Mannen en knapen vervulden ook de vrouwenrollen. Prof. Alphonse Willems is van oordeel, dat uitsluitend overwegingen van practischen aard de Grieken hebben weerhouden, de vrouwenrollen door vrouwen te doen bezetten. Daar de voorstellingen plaats hadden in de open lucht voor een publiek van duizenden, achtte men de vrouwen niet opgewassen tegen de fysieke vermoeienissen, o.a. van de aan het orgaan opgelegde taak. Voor de figuratie hebben echter ook de Grieken steeds de hulp ingeroepen van vrouwen en zij kozen dan de schoonsten onder de hetaeren. (Deze be-

schouwing komt ons daarom apocryf voor, omdat er allerminst reden is aan te nemen, dat de Grieksche vrouwen is deze van zwakker constitutie zouden zijn geweest, dan die van later en tegenwoordig. En het is immers onloochenbaar dat onze actrices en zangeressen, in kracht en volhoudingsvermogen, volstrekt niet achterstaan bij haar mannelijke collega's. Integendeel!) Eerst in het laatst der 16e eeuw schijnt men in Europa voor het eerst vrouwen toegang te hebben verleend tot het tooneel. En thans berekent men, dat in Duitschland, Oostenrijk-Hongarije, Zwitserland, de Vereenigde Staten van N. A. enz. ongeveer 3500 Duitsche tooneelspeelsters aan ca. 550 Duitsche schouwburgen verbonden zijn. Gemiddeld telt elk tooneelgezelschap 8 actrices. Gehuwd zijn er daaronder niet vele. Op de 1000 actrices, tusschen 16 en 30 jaar, waren er slechts 127 getrouwd. Tusschen 30 en 50 jaar staan tegenover 739 gehuwde acteurs slechts 418 gehuwde actrices. Boven 50 jaar is deze verhouding 758 en 293. De bekende economist Adam Smith schreef eens: «De buitengewoon hooge geldelijke inkomsten van tooneelspeelsters, operazangeressen, danseressen enz., houdt verband met twee omstandigheden, met de zeldzaam voorkomende vereeniging van schoonheid en talent en het onwaardig gebruik, dat daarvan dikwerf wordt gemaakt.» (Dat Adam Smith met zijn laatste bewering de waarheid getrouw was, zullen wij zoo vrij zijn te ontkennen. Het op onwaardige wijze exploiteeren van schoonheid en talent schijnt ons aan het tooneel niet een meer algemeen verschijnsel dan in andere beroepskringen. Het zijn altoos sterke beenen geweest, die de weelde hebben weten te dragen van schoonheid en talent!)

Ten aanzien van het min eervolle van het tooneel-spelersberoep hebben de denkbeelden zich vooral in den loop der 19e eeuw ten zeerste gewijzigd. Toch pleegt vooral in kleine plaatsen, de erentfeste burgerij met zekere minachting neer te zien op de dames van het tooneel. Menigmaal ten onrechte, al vindt men — zoo goed als in andere maatschappelijke kringen — bij het tooneel verloren schapen onder de kudde. Het feit doet zich echter voor, dat juist onder de dochteren uit betere kringen, die zich aan het tooneel wijdden, naar verhouding de meeste «verlorenen» worden aangetroffen, daar dezen allicht minder bestand zijn tegen de vele verzoekingingen, die het tooneel-spelersleven meebrengt, dan zij, die er van kind-af in zijn groot gebracht. Schrijfster herinnert aan het gesprek, dat Alex. Dumas in zijn drama Kean, den titelpersoon laat voeren met een onbemiddeld meisje, dat zich aan het tooneel wil wijden. »Je bent mooi» — aldus Kean — «neem u in acht voor de critici. Daar zijn er, die in de uitoefening van hun beroep zich als eerlijke lieden gedragen en slechts naar overtuiging prijzen en laken. Maar men vindt anderen, die hunne positië misbruiken. Zij zullen u in 't openbaar bespreken op eene wijze, die u aan u zelf doen twifelen en argeloos gelijk zij tot mij komt, zult ge tot hen gaan, om te vernemen waarom zij wantrouwen wekken in uw

*) Studien über die wirtschäftliche Lage und die moralische Stellung des Bühnenkünstlerinnen, zugleich Mahnwort und Wegweiser für junge Damen, die sich der Bühne widmen wollen. Leipzig 1902.

talent. En zij zullen u antwoorden, dat gij de strekking hunner woorden hebt misverstaan. Zij kastijden u uit... liefde en als gij maar bewijzen wilt in die liefde te gelooven, kunt gij er op rekenen, dat zij..."

De afhankelijkheid der tooneelspeelsters van de critiek en de pers in 't algemeen, is heden ten dage evenwel lang niet meer zoo groot als vroeger. In onze groote steden is het aantal bladen dat dagelijks verschijnt, zoo uitgebreid, dat het eene tooneelspeelster noch dienen kan door den een of anderen criticus onverdiend te worden geprezen, noch schaden door hem op onbillijke wijze te worden gelaakt.

Over 't geheel zijn de beschouwingen in het boek: *Die Not unsere Schauspielerinnen* donker gekleurd, tenzij de toestanden in Deutschland zeer veel verschillen van die ten onzent. Men zij dus omzichtig in het maken van gevolgtrekkingen ten aanzien van ons land, uit hetgeen wij verder uit dat boek hier laten volgen.

Nijld en afgunst — schrijft Tony Ellen — vindt men nergens zoo welig woekeren als onder tooneelspeelster. Waar wij in andere beroepen bij velen een streven opmerken om zoo weinig mogelijk uit te voeren, zien wij bij het tooneel juist contrarie. Ieder zoekt de grootste rollen voor zich te verwerven. Nergens elders is men zoo weinig arbeidschuw. Niet alleen de eerezucht drijft hiertoe, maar ook het besef, dat vooral voor den tooneelspeler en meer nog voor de tooneelspeelster uren, dagen, maanden, jaren als een schaduw daarheen vlieden. Eene actrice, die op 20-jarigen leeftijd aan het tooneel komt, heeft wellicht 10 jaar noodig, eer zij zich een positie van betekenis heeft veroverd. Dan is echter de bloeitijd voor het vervullen van jonge rollen haast verstreken. Met hare jeugd verliest zij haar schoonheid en eene kunstnares zonder jeugd en schoonheid heeft hare bekoring (Lockmittel) verloren. Niets natuurlijker dus, dat zij zich haast om te komen waar zij wezen wil en ieder die haar in den weg staat, tracht op zij te dringen; niets natuurlijker, dat zij die eenmaal haar rang veroverd hebben, jongere mededingsters trachten onschadelijk te maken. (Ons dunkt, de schrijfter gaat hier in haar beschouwing, van een averechtsche praemisse uit, van deze namelijk, dat de kunst, dat het succès eener actrice, de positie, die zij bekleedt, alleen verband houdt met jeugd en schoonheid. Niets is minder waar. Menige kunstnares viert hare triomfen juist op lateren leeftijd, als haar talent geadeld, gelouterd is in den levensstrijd, althans door levenservaring is gerijpt. Mevrouw Kleine, Mevr. Beersmans hebben het hoogste in de kunst bereikt, toen zij niet meer in hare eerste jeugd waren. Mevrouw Stoetz heeft aan haar schoonheid wel 't minst te danken gehad in haar loopbaan als kunstnares en mevrouw De Boer van Rijk zou wel nimmer iets bereikt hebben, als zij 't van haar jeugd en schoonheid had moeten hebben. De hoofdzaak is of er wezenlijk talent is. En jeugd en schoonheid werken dikwerf gevaarlijk, omdat zij een tijdlang gebrek aan talent kunnen verbergen, althans minder voelbaar maken.)

Over de zeden aan het tooneel is de schrijfster slecht te spreken. En het zij toegegeven, dat diegenen die ontkennen, dat men in de tooneelwereld met de moraal nog al eens luchtig pleegt om te springen, hunne meening in deze soms op allerzonderlingste wijze trachten te staven. Zoo eindigde op de laatst gehouden jaarvergadering der *Bühnengenossenschaft* een redenaar zijn betoog, met de bewering: dat het met de goede zeden bij het theater niet slechter geschapen staat dan in elken anderen levenskring. De tegenstanders van zijne opvatting in deze verwees hij naar de suikerbakkers, die toch heusch niet de meeste bonbons snoepen. De schrijver van «Die Not unserer Schauspielerinnen», antwoordt hierop snedig: de bonbons, die de spreker hier in het debat brengt mogen goed zijn — maar de vergelijking is slecht. Als de suikerbakker zijn bonbons laat staan, is het omdat hij er zich vroeger de maag mee overladen heeft. En nu zal wel niet bedoeld zijn te beweren, dat men aan het tooneel eerst fatsoenlijk wordt, nadat men er zich aan de ondeugd heeft zat gegeten! In de quaestie der theatermoraal vinden wij in het boek aangehaald de beschouwing, welke eene in der tijd zeer mooie tooneelspeelster er aan wijdde, toen door het «Neue Wiener Journal» daaromtrent een enquête werd ingesteld. «Zoo erg, als men het gewoonlijk laat voorkomen, is het met de moraal aan het tooneel heusch niet gesteld. Wel is men er misschien wat vrijer, wat minder preutsch, maar dat geeft geen recht tot een oordeel waarbij alles over één kam geschoren wordt. Men vergunne mij hier een staaltje te geven uit eigen ervaring. Ik ben vier jaar geëngageerd geweest aan een theater te Berlijn, dat befaamd was als zeer gevaarlijk, maar ik kan op mijn woord verzekeren, dat ik er nooit gesteld ben geworden voor de keus tusschen carrière en moraal. Ik geloof ook niet aan de praatjes, die menige tooneelspeelster opdischt, ter verklaring van haar achterafstelling, namelijk dat zij zich niet heeft willen... opofferen. Ik ken een aantal van zulke geschiedenissen, die eenvoudig bedenkselfjes bleken van de geïnteresseerden, om de wereld diets te maken, dat het niet onbekwaamheid is geweest, die haar tot werkeloosheid heeft gedoemd. Ik herhaal: het is bij het tooneel heusch niet zoo erg, als booze tongen beweren. Weliswaar, die haar zoekt, vindt er gemakkelijk de gelegenheid, maar zou er ook buiten het tooneel niet verlegen om geweest zijn.»

ZIJN SPEELGOED. * * * * *

Mejuffrouw Rika Hopper heeft binnen een paar weken ten tweeden male gelegenheid gehad, zich te onderscheiden en daarmede nieuw voedsel gegeven aan de verwachting, dat wij in haar hebben te begroeten de dramatische kunstnares, die bij voortschrijdende ontwikkeling, is aangewezen de opvolgster te worden van Mevr. Mann-Bouwmeester. Het Ned. Tooneel telt ongetwijfeld menige verdienstelijke actrice, bruikbaar in ver-

schillende genres, maar een tooneelspeelster, die inderdaad te ontroeren weet, eene actrice van meeslepend temperament, zochten wij bij het gezelschap vergeets. Eene artiste, die het gevoel weet te treffen, bezaten wij tot heden te Amsterdam, naast Mevr. Mann, alleen in Mevr. v. d. Horst. (Mevr. van Lier-Cuyper durven wij voorshands niet tot de onzen rekenen).

Het schijnt, dat Mevr. Mann Mej. Hopper al voorlang tot haar opvolgster heeft aangewezen. Ook dezen keer merkten wij Mevr. Mann in den schouwburg op, het spel van hare pupil met gespannen aandacht volgende. De houding welke de oudere kunstnares tegenover de jongere aanneemt, kan niet anders dan onze sympathie voor mevr. Mann verhoogen. Ook mevr. Kleine heeft steeds behagen geschept in ontluikende talenten en ze gesteund met raad en daad in de moeilijke jaren van overgang.

Het tooneelstuk, waarin mej. Hopper, in een dramatische rol van beteekenis, zich wederom een actrice van talent heeft getoond, is het, onder den titel: *Zijn speelgoed*, opgevoerde «Liebeleis», van den Weenschen schrijver Arthur Schnitzler. Het stuk is reeds eenige jaren geleden te Rotterdam gegaan, onder den naam: *Minnespel*. Het is een waarschuwing tot jonge mannen om voorzichtig om te gaan met het kraakporselein van een jongmeisjeshart. Licht en luchtig wordt een liaison aangeknoopt met een meisje, dat het toeval u doet ontmoeten en als, door welke omstandigheid ook, de betrekking moet worden afgebroken, blijkt het soms, dat de liefde zóó diep de wortels heeft geslagen in het jonge hart, dat zij er niet meer uit te verwijderen is, tenzij gij dat hart zelf verbrijzelt.

Het karakter van Christine, aan wie het hier omschreven ongeluk «just passiert», is door den auteur in den beginne vrij oppervlakkig behandeld. Ik weet wel, door zijn stuk *Liebelei* te noemen, geeft hij zelf aan de verhouding tusschen Christine en Frits Lobheimer een vluchtig karakter.

Maar hij had ons toch duidelijker moeten doen beseffen, dat Christine een zeer diep voelend meisje is, zoodat, als zij het «eens beet krijgt», haar ziel en zaligheid er mee gemoeid zullen zijn. Ik vind niet, dat de schrijver het binnenste van zijn heldin voldoende voor ons heeft opengelegd in de eerste acten, hetgeen ten gevolge heeft, dat de tragische ontknooping, in de laatste acte, door hetgeen vooratgaat, niet behoorlijk is voorbereid. De liefdesbetrekking tusschen Christine en Frits heeft voor ons oog zóó luttel phasen doorgeemaakt, wij hebben hen telkens maar zoo eventjes bij elkaar getroffen, niets zien gebeuren, dat den band tusschen deze gelieven zóó bijzonder sterk kon maken, dat wij Christine's wanhoop ervarende, als zij tot de wetenschap komt, dat haar minnaar in een duel om een andere vrouw, gedood is, wel wat overdreven vinden.

Maar dit neemt niet weg, dat mej. Hopper in die slotscène de menschen zeer gepakt heeft. De ziel sprak uit haar woorden en ook haar spel was als de spontane uiting van wat er omging in haar gemoed.

SPOKEN * * * * *

Het Amsterdamsch Lyrisch Tooneel heeft Spoken van Ibsen op het repertoire gebracht. En hoewel aan de uitvoering nog al wat ontbrak, kwam het publiek er toch door onder een indruk. De reden is, dat van het besef, dat er een auteur van groote beteekenis aan het woord is, niet is los te komen, hoe men dit drama ook beschouwt en al laat de vertooning te wenschen. Het woord van Ibsen oefent suggestieve kracht uit — zijn oog, dat zich op u vestigt, brengt u onder hypnose. Maar gelijk hypnose onder de geneesmethoden, er een is van verdacht gehalte, omdat zij de menschen doorgaans niet meer dan schijnbaar geneest en slechts voor zoolang zij onder den «invloed» zijn, zoo geloof ik, dat ook «Spoken» van Ibsen niet behoort tot de wezenlijk sterkende kunst, waarbij nog komt, dat het zelfs — los van elken tendenz — in zijn logica niet zuiver is.

Ik, voor mij, vind «Spoken» als kunstwerk, een ... *failure*, als men mij vergunt dit woord — met alle respect voor Ibsen — te bezigen. Laat mij trachten deze meening hier nader te ontvouwen.

* * *

Met onverbiddelijke strengheid zien wij in «Spoken» het vonnis over het gezin der Alving's voltrekken. Het woord «vonnis» is eigenlijk niet goed gekozen, immers, het bevat een element van vergelding. Hier is het echter een noodlot, dat loodzwaar drukt en met werktuigelijke gewisheid, knarsend, als om de draden van een schroefas, dieper, dieper wentelt, ten leste het wriemelend menschengebloed vermalende en verpletterende. Nog vóór de dichter het tooneelscherm optrekt, nog vóór het eerste woord in deze spookgeschiedenis gesproken is, heeft de handeling zich voltrokken, het noodlot

de personen vast in zijn harpijengreep. De oud-apotheker Ibsen heeft uit de winkelkast, voorzien van de doodskoppen, het zwaarste, het geweldigste, het met de onverbiddelijkste zekerheid werkende vergift gekozen en het in een dosis, toereikend om een stier te doden, met het embryo dooreengemengd, waaruit een mensch geboren worden moest. Zijn drama geeft ons niets anders te aanschouwen dan de stuiptrekkingen van een jong leven, waarmee de dood zijn spel drijft. Drie bedrijven lang voert Ibsen ons rond in de somberheid van eene sterfkamer, want door den valen regensluier, die buiten elk uitzicht wegneemt, dringt niet één zonnestraal.

En eindelijk, als de hemel, voor het eerst na vele dagen, de zware luiken weer ontsluit en de gletschers om het fjord gloren van het rijzend morgenlicht, bereikt bij Oswald Alving de werking van het gif haar hoogtepunt. Hij strekt de hand uit om de zon te grijpen, maar valt machteloos terug in zijnen waanzin. En de dichter gunt niet eens den vrede van den dood aan dit jonge offerlam der zonden van zijn vader. Als het scherm daalt, zet het gif zijn verwoestend werk steeds voort, en trilt Oswalds wanhoopskreet ons in de ooren: «Het is niet doodelijk, moeder. De dokter zei, dat men er mede leven kan!»

* * *

«De zonden der vaders bezocht aan de kinderen», ziedaar de schrikkelijke spreuk, die Ibsen ons in *Spoken* in de ziel wil kerven. Was het noodig, dat hij op dit punt zijne meening nog eens uitsprak? Herinneren wij allen ons niet dokter Rank uit Nora, die met zijn lichaam boet voor het vroolijke luitenantsleven van zijn vader? Was hij niet overbodig die climax van de rug-gemergstering, waaraan Rank wegwijnt, tot de hersenverweeking, welke Oswald doet te gronde gaan?

Spoken is een van Ibsen's zwakste stukken. Het is wel door en door geest van zijnen geest, maar vooral het eenzijdige van zijn talent treedt in het werk te voorschijn. Ik heb zoeven het beeld gebruikt van den apotheker-dichter. (Ibsen is zijne loopbaan begonnen als apothekersleerling en heeft daarna in de medicijnen gestudeerd.) En werkelijk, hij beschouwt de menschen als chemische praeparaten. Het willens ondergeschikt zijn van den individu aan bepaalde invloeden van buiten, die gelijk op chemische stoffen eene haarfijn voor te rekenen werking hebben, komt nergens zoo sterk uit als in *Spoken* — tenzij in *De vrouw der zee*. In *Nora*, in *Steunpilaren der Maatschappij*, in *Een vijand des Volks* huist in de menschen, meer of minder sterk geaccentueerd, eene kracht van verzet tegen de omstandigheden, die tot bergen opgestapeld den naar vrijheid dorstenden mensch omsluiten en benauwen; een zekere strijdenslust om uit de enge omgeving te raken en de boeien te verbreken, die den individu aan zekere conventies gekluisterd houden.

En de worsteling voert tot zege. In *Spoken* daarentegen is alles ten ondergang gedoemd. En

als men beweren mocht, dat het drama zelf de ram is, waarmede de dichter tegen het huichelachtig schild beukt der onwaarheid, tegen de verschrikkingen van het leven, gelijk het door de menschen zelf misvormd werd, dan antwoord ik, dat door alles, alles neer te slaan, men in het leven ook den pit, het merg vermorselt.

Ibsen heeft in *Spoken* niets bewezen — want bewijzen, demonstreeren was zijn doel — doordat hij te veel wilde bewijzen. Hij heeft tot uitgangspunt genomen het beginsel der erfelijkheid, der *heredititeit*. Ook hier, gelijk bij dokter Rank, wreekt zich de zonde des vaders op de kinderen. Alsof hij een wiskundig bewijs te leveren had, zóó heeft Ibsen de stelling «dat de zonden der vaders bezocht worden aan de kinderen» in beeld gebracht en van meer dan ééne zijde toegelicht. Alving, de vader, heeft de zaden van het verderf, die de ontucht in zijn bloed ontkiemen deed, overgeplant op zijnen zoon en dezen op het oogenblik, dat de geest ten volle zich ontplooiën zou, tot onmacht gedoemd, waarvan genezing noch herstel te wachten is. Maar Alving heeft ook eene dochter, waarmee de dichter ons in kennis brengt, eene vrucht van zijnen omgang met de kamenier zijner vrouw. Deze aardt niet naar den vader, doch naar de moeder, van wie zij de schoonheid, de behaagzucht, de harteloosheid heeft overgeërfd. Ibsen verheft de hereditieitsquaestie tot een stelsel, dat geen afwijking toelaat. Komt het overwicht niet van den vader, dan is het de moeder, die de vrucht met haar merk, zoo geestelijk als lichamelijk, stempelt. Zoo ontnemt hij aan den individu het verantwoordelijkheidsgevoel, de eigen vormkracht, het streven naar ontwikkeling. Hij maakt de menschen tot producten van het toeval der geboorte en diensengevolge ontoerekenbaar, ook waar zij zich verheffen boven de middelmaat. Het zit immers alles in de chemische samenstelling?

Nu de dichter-chemicus eenmaal deze stelling heeft vooropgesteld, mogen wij haar overnemen, en op grond van de door hem zelf verstrekte gegevens voortredeneeren. En nu neme men eens het geval, dat Oswald Alving niet naar zijnen vader geaard had, maar dat, evenals bij Regine, het karakter en de lichamelijke gesteldheid der moeder, van mevrouw Alving dus, zich in den zoon hadden geopenbaard. Mij dunkt, hij zou geen winst gehad hebben bij den ruil. Want indien men mevrouw Alving ontdoet van het aureool, door het lijden haar om de slapen gewonden, wat houdt men dan anders over dan de verpersoonlijkte lamlendigheid — men vergeve mij dit synoniem voor zwakheid. Mevrouw Alving huwt een man, dien zij niet bemint, op aandrang harer moeder en van twee tantes; na de ontdekking dat zij een lichtmis tot echtgenoot gekregen heeft, ontvlucht ze haar huis — maar keert alweer op aandrang, nu van een dominee, terug. Die dominee bemint zij, een dominee, als het toppunt van kinderlijke onnoozelheid door den dichter voorgesteld. Zij mist de kracht haren man tot inkeer te brengen en maakt zich eindelijk vrijwillig tot deelgenote van zijne slemppartijen, alleen om hem af te leiden

der verzoeking, zich eene andere gezellin te kiezen. Zij brengt een kind ter wereld. Zij voedt dit kind niet op, maar stuurt het vroeg den vreemde in, ver van zijn vader, opdat het dezen niet zal kennen en verachten leeren . . . Met haren zoon, als hij na zijns vaders dood weer huiswaarts keert, pleegt zij dezelfde zwakheden, die zij met haren man be dreef. Zij laaft hem met champagne, omdat zij zijne neigingen niet durft wederstreven, hoewel zij weet, dat alleen diëet, onthouding hem wellicht zou kunnen redden . . . En in het slottooneel zien wij haar voor ons, ook als het beeld der besluite loosheid, de poeders morphine in de hand, die ze beloofd heeft haren zoon toe te dienen als het ontzettende over hem komt. Maar ze mist den moed haar woord gestand te doen.

Ik wil zeggen: had Oswald niet geaard naar zijnen vader, hij zou — naar Ibsen's opvatting — de inborst zijner moeder hebben geërfd. De wet der hereditieit is onverbiddeijk. En ik geloof niet, dat hij beter af zou geweest zijn met deze vrouweziel in het lijf! Zijn ondergang zou even onherroepelijk zijn geweest.

De fout van *Spoken*, volgens mijne meening, is, dat Ibsen er te zeer in heeft toegegeven aan zijnen zin tot generaliseeren. Het leven is geen wiskundig vraagstuk, dat langs theoretischen weg valt op te lossen, te verklaren. Het is de mensch die het leven maakt. Mij dunkt dat in deze stelling meer levenskracht schuilt, dan in die, welke uitgaat van het beginsel dat het leven den mensch vormt, al wordt het beginsel ook gevat in het quasi-wetenschappelijk montuur van de leer der overerving.

Ik wil den invloed der hereditieit geenszins betwisten, maar kan haar niet aanvaarden als een stelsel. Ibsen schrijft niet om de «kunst» alleen. Hij is moralist, wijsgeer. Ik heb dus tegenover hem het recht tendenz tegenover tendenz te stellen en dus beweer ik, dat het een hooger taak is den levensmoed te stalen, dan hem krachteloos te maken, door den mensch te stijven in den waan, dat hij met lamheid is geslagen door de suggestieve werking van het verleden. Dat is ondichterlijk en onwaar.

* * *

De vertooning bij het Lyrisch Tooneel had goeds en minder goeds, maar deed vooral het gemis gevoelen van een bekwaren . . . dirigent. De stemming ontbrak. De heer Erfmann schijnt een specialiteit te zijn of te willen worden in de verpersoonlijking van geesteskranken. Eerst de overspannen kunstenaar in *Het Grootte Licht*, nu in *Spoken*, de tot geestelijke onmacht gedoemde hersenlijder. Zulke rollen zijn niet heel moeilijk, omdat zij het menschelijk sujet voorstellen in zóó exceptioneelen en fysiek en psychisch zóó sterk overspannen toestand, — maar zij verleiden licht tot uiterlijk spel. De heer Erfmann ging zich hieraan dan ook nu en dan te buiten. Maar afgezien daarvan, moet hij om zijn uitbeelding, in het generaal, geprezen worden.

De partij van mevrouw Alving, ging boven de krachten van mevr. Schwab. De geweldige

schokken, die deze vrouweziel heeft te doorstaan, waren in de voorstelling, in het uiterlijk van de actrice, niet klaar genoeg afgespiegeld. Wij hebben mevr. Schwab nog niet vaak zien optreden in zulke sterk dramatische rollen, zoodat niet gezegd wil zijn, dat zij bij verdere oefening in dit genre, haar speeltechniek niet zal kunnen ontwikkelen. Want hieraan ontbrak het vooral. Zich in de situatie invoelen deed mevr. Schwab wel — maar zij wist het ons niet overtuigend genoeg te doen zien. Dominé Manders is zeer moeilijk aanne melijk té maken. De onnoozelheid van dezen man, gaat zóó ver, dat het nauwelijks denkbaar is de rol zóó te spelen, dat zij natuurlijk aandoet. Dat dit bij den heer Schwab niet het geval was, wordt hem dus minder verweten, dan wel geconstateerd. Regine en Engstrand waren uitmun tend bezet door mevr. Erfmann en den heer Van Ollefen. Ik geloof, dat het een dankbare taak zou zijn eens aan te toonen, dat Ibsen, als zuiver artiest, het beste heeft geleverd in de door hem geconcipieerde personen op het tweede plan van zijn stukken: in de zoogenoemde episodische rollen. Hier geeft hij het leven in zijn sterke, natuurlijke uiting, zonder het eerst met de bijmengselen uit zijn filosofisch brein, voor ons aan te vullen, te praepareeren.

Dr. I. H. VAN DEN BROECKE.

YVETTE GUILBERT. * * * * *

Meer naar aanleiding, dan over deze bijzondere kunstenaar, die hier deze week een paar keer is opgetreden en in het kleine heel groot is, een enkel woord.

Zij is — gelijk men weet — geen eigenlijke tooneelspeelster, maar een café-concert-diva en heeft schatten gelds verdiend. Bovendien moet zij rijk getrouwd zijn. Deze omstandigheid, namelijk dat zij rijk is, deed een mijner collega's zijn verwondering uitspreken over haar optreden. «Zou ze» — vroeg hij — «aan lager wal zijn, dat ze nu hier in Amsterdam zich weer doet hooren? Ik dacht dat zij 't niet meer noodig had?»

Deze vragen kunnen gelden als bewijs, dat tooneelartiesten altoos tot een afzonderlijke kaste schijnen te moeten worden gerangschikt. Men vindt het niets vreemd, dat een schilder blijft doorschilderen, dat een auteur blijft doorschrijven, al hebben zij al een fortuin bijeen. Ja, zelfs ten aanzien van geen enkele maatschappelijke betrekking, hoe prozaïsch, hoe plebejisch ook, spreekt men er zijn verbazing over uit, dat zij die er in geplaatst zijn, blijven doorwerken, zoolang het voor hen dag is, al hebben zij reeds schatten opgestapeld. Maar van een Yvette Guilbert acht men zoiets nauwelijks denkbaar. Toch is het, dunkt mij, zeer goed te begrijpen, dat al de weelde, waarmee Yvette zich misschien in haar hôtél te Parijs kan omringen, haar, die in zich nog altoos het talent voelt *d'enlever la salle*, niet bevredigt, dat zij telkens terug verlangt naar de planken, waarbij dan ook nog — evenals bij ieder sterveling — het besef komt, dat het kapitaal, dat zij bezit in haar talent, nog ruime rente kan opleveren.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoö-
logen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

👉 Binnen ieders bereik. 👈

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is
alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”
v/h STUMPF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofdepôt van:

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR-
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver-
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.
Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Interb. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

LOTOS

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN

DOOR

M. CONSTANT

(M. Snijder van Wissenkerke)

Prijs f 0.65

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSMATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: De gevaren aan het Tooneel. — Bij Stoel en Spree. — La Roche. — Geen critiek, maar een meening. — Berichten.

DE GEVAREN VAN HET TOONEEL *).

II.

In geen beroep — zegt de schrijfster — zijn de vrouwelijke genoten in zulk een mate blootgesteld aan laster en achterklap als aan het theater en zij voegt daaraan toe: «der Kulissenklatsch dringt auch im Publikum und wird mit Vorliebe von sensationslüsternen Zeitungen aufgebaut und weiter verbreitet». Mij dunkt, met dit laatste schikt het nog al in ons landje. Ik ken tenminste geen dagbladen, noch kleinere blaadjes, die zich tot fonograaf verlagen van booze geruchten in deze. Ik constateer dit feit, zonder er consequentie's uit te trekken aangaande de betere verhoudingen aan ons tooneel, vergeleken met die in het buitenland. Maar wij profiteeren hier van onze kleinheid. Pikante tooneelblaadjes, die zich met de intimiteiten achter de koulissen zouden hebben te bemoeien en de alkoofgeheimen der actrices ontsluitieren, vinden hier onder ons beperkt publiek, geen verbreiding genoeg, om te kunnen bestaan. In 't algemeen zal het wel waar zijn, dat de heeren en dames van het tooneel zich, ook in het maatschappelijke, vrijer plegen te bewegen dan zij die tot andere kringen behooren. Een der voornaamste Duitsche tooneelspeelsters: Frederike Gossmann, later gravin van Prokesch-Osten, moet eens hebben beweerd: «sinds de komedianten geen vagebonden meer zijn, hebben zij opgehouden kunstenaars te wezen.» Over deze uitspraak zou heel wat te zeggen zijn. «Wer nie sein Brot in Thränen ass,» enz. zegt Goethe. Dat beteekent: wie het leven in zijn lijden en lieven niet zelf heeft meegedeeld, niet aan zijn eigen ziel en lichaam beproefd, zal zich moeilijk als kunstenaar kunnen indenken en inleven in de smarten en vreugden, die uit den hartstocht oplaaien. Van dezen kant bezien, is er ongetwijfeld waars in de

uitspraak van Frederike Gossmann, nademaal een geordend bestaan, niet is de aangewezen leerschool van het leven.

Beroemde kunstenaressen — lezen wij voorts bij Tony Ellen — worden zelden gelukkige echtgenooten. Zulke dames zijn boven mate verwend, nukkig, nerveus, en komen al dra in botsing met zelfstandige, krachtige naturen. Of de man wordt de slaaf zijner echtgenoot, verzinkend in zijn eigen onbeduidendheid, of een scheiding of tragische katastrofe, maakt een einde aan de verbintenis. (Dit is alweer een beschouwing, die wij niet zonder een aanteekening onzerzijds mogen laten passeeren. Zeker, het besef bij de vrouw, dat zij in haar eigen onderhoud voorziet of kan voorzien, dat zij zelven zich een positie heeft veroverd, geven haar een gevoel van eigenwaarde, een zelfbewustzijn, die haar zich moeilijk zullen doen schikken naar het gebod, dat de echtgenoot tot haar Heer en Meester verheft. Men moet daarbij niet voorbijzien, dat het zich opwerken tot een kunstenaress van naam, de ontwikkeling in de vrouw onderstelt van allerlei eigenschappen, die aan het spinnewiel niet tot gelding zouden zijn gekomen. Een kunstenaress is geen gewone vrouw, reeds door haar aanleg niet, maar ook tengevolge van haar ontwikkeling. Evenwel zal ook in het gewone leven een huwelijk, waarin de vrouw de meerdere is van den man, niet licht een toonbeeld van huiselijken vrede zijn. Nu de vrouw zich op bijna ieder gebied tot eene zelfstandige positie vermag op te werken, zal men van huwelijken, die eventueel gesloten mochten worden, bijv. tusschen een doctores in de medicijnen en een provisor, tusschen een acte M. O. en een acte L. O. ook wel grappen beleven. Ik bedoel dit: de oorzaak zit niet in het kunstenaress-zijn, maar in de ongelijkheid der posities, der ontwikkeling, met den voorrang aan de zijde der vrouw!)

De schrijfster wil voor 't overige wel toegeven, dat er ten allen tijde tooneelspeelsters zijn geweest, op wier huwelijksleven niets was aantemerken. Reeds Racine Jr. bericht van een tooneelspeelerspaar bij een Italiaanschen troep, dat als ware heiligen leefde. Victor Fournel vertelt van Mad. Gontier, dat zij nooit in een nieuwe rol

*) Die Not unserer Schauspielerinnen.

optrad, alvorens achter de koulissen het kruisteeken te hebben gemaakt, met de bede: «Lieve God, steun mij met uwe genade en leidt mijne schreden». Ook van Mad. Krauss, van de Grand Opéra verluidd, dat zij nooit verzuimt, vóór haar eersten opkomst des avonds, een Ave Maria te prevelen en het is bekend, dat vele tooneelspeelsters en tooneelspelers amuletten dragen... (dat zal zoo blijven, zoolang kunst opbloeit uit de romantiek en de fantasie. Een ontvanger van de belastingen of een juffrouw van de telefoon zullen alvorens hun dagtaak te beginnen, wel geen heil zoeken in schietgebedjes. Wat het tooneel betreft: wij kennen er ook ten) onzent, die de mis niet verzuimen en voor elke creatie om sterkte bidden.) Evenwel heeft dit alles niets of maar heel weinig te maken met het »moreel« van de menschen.

Een heel kapittel is in het boek: *Die Not unserer Schauspielerinnen* gewijd aan het engagement en de opzegging daarvan. De medeelingen der schrijfster vestigen of versterken de overtuiging, dat in Duitschland, de tooneelspelers vrij wel zijn overgeleverd aan het welbehagen der directeuren, in verband vooral met hun recht van opzegging van het contract, gedurende de eerste maand van het engagement, waarbij dan zeker gedacht is aan een eerlijke beoordeeling van het debuut, maar welke eerlijkheid den artiesten door niets wordt gewaarborgd. Zoo kan de directie voor een en dezelfde vacature twee artiesten tegelijk engageeren. Wie hem het beste bevalt bij het debuut, houdt hij, de andere zegt hij met 14 dagen gage op. Het komt ook voor, dat een directeur bij den aanvang van het seizoen dáárom opzegt, om de belanghebbende te nopen iets van de contractueele rechten, ten aanzien van het honorarium enz., te laten vallen. En dat gelukt maar al te vaak, omdat intusschen overal het seizoen is aangevangen en de plaatsen bezet zijn. Met hetzelfde doel speelt de directeur ook twee der door hem geëngageerden voor hetzelfde emplot tegen elkaar uit. Wie het voor den minsten prijs doet, behoudt hij. Een en ander geldt de kleinere theaters. Bij de hoftheaters is de proeftijd één jaar.

Bij de provincie-theaters wordt het seizoen doorgaans Palmzondag gesloten of wel er volgt dan nog een kort na-seizoen. De leden van het gezelschap, die op dat tijdstip niet gereëngageerd zijn, wenden zich tot een theater-agent. Deze is de bemiddelaar tusschen directeuren en kunstenaars. De engagement-zoekenden plegen hunne biographiën met portretten en repertoire-opgaaf aan meerdere agenten tegelijk te zenden. Van hunne zijde stellen ook de directeuren meerdere agenten op de hoogte hunner vacatures.

De artiesten, die voor de vervulling eener vakante plaats geschikt schijnen, ontvangen een voorloopig contract, maar van het dozijn dergelijke voorloopige contracten, wordt er nauwelijks één werkelijk aangegaan. (Als wij hier in Holland nog al menigmaal het bericht in de couranten lezen, dat dit of dat lid onzer Nederlandsche Opera, aanbidding heeft gekregen van engagement naar dit of dat gerenommeerd theater in

Duitschland, heeft men meestal aan zulke voorloopige contracten te denken, die dus niet altoos veel zeggen). De theater-agenten hebben in 't algemeen geen gunstigen naam, omdat ze er op uit zijn van de artiesten, die door hunne tusschenkomst eene plaats krijgen, een zóó hoog mogelijke provisie te vorderen, die niet lang geleden wel eens bestond in soms 25 % der gage, gedurende den geheelen duur van het engagement. Aan de «Deutsche Bühnenverein» is het pas in den jongsten tijd gelukt, aan eenige groote misbruiken een einde te maken, maar een provisie van 5 pCt. is tot heden moeten worden gehandhaafd. D. w. z. tooneel-artiesten, zangers en kapelmeeesters, moeten nog altoos — voor den ganschen duur van hun contract — een twintigste van hun honorarium (gage + speelhonorar (cachet) + benefiet) den agent uitbetalen.

Ook de directeuren zuchten menigmaal onder den druk der agenten. Menig gewoon theater — dat niet door aanzienlijke subsidies gesteund wordt — is niet bij machte het seizoen te beginnen, als niet de agent, als contrapraestatie voor het hem gegunde voordeel der afsluiting van de contracten, in de beurs tast en den directeur het benodigde leent, tot uitbetaling der door het personeel bedongen voorschotten. *)

Een theaterdirecteur in zulk eene positie, is natuurlijk geheel afhankelijk van het goedvinden des agenten, die hem opscheept met de artiesten, welke *hij* goed genoeg vindt voor het gegeven theater.

Heel veel heeft de «Deutsche Bühnenverein» tot zuivering van den toestand niet kunnen doen. Het is door de «Genossenschaft Deutscher Bühnen-Angehöriger» wel beproefd. Het heeft een bemiddelingskantoor willen vestigen, waar niet meer dan 1 tot 4 pCt. provisie gevorderd zou worden en hoogstens voor drie jaar — maar de schrijfster deelt mede, dat de poging geen resultaat gehad heeft, of is opgegeven, zoodat de agenten nog altoos vrij spel hebben. Waartoe aankomende tooneelspeelsters en zangeressen, die door het theaterduiveltje bezeten zijn en *coûte que coûte* een engagement willen hebben, ten aanzien der theater-agenten al kunnen komen, laat zich begripen. De praktijken zijn van dien aard, dat de regeering er zich mee heeft bemoeid en door uitvaardiging van circulaire vanwege de afdeling aan het Ministerie van Binn. Zaken: «Handel und Gewerbe», den «Polizeibehörden» sommige agenten «zur überwachung gegeben hât.» Of het iets helpen zal? Of het mogelijk zal zijn misbruiken te weren, waar de markt van gegadigden zoo overvoerd is, als ten aanzien van schouwburg en opera; waar men te doen heeft met jonge, onervaren personen, krachtens hun neiging voor het artiestenvak, doorgaans vol

*) Het geld opnemen is bij de artiesten aan tooneel en opera een ingekankerde gewoonte. Bijna nooit wordt een contract afgesloten, of de artiest bedingt er de onmiddellijke ontvangst in van een bedrag aan voorschot. Voor een deel staat dit in verband met de bescheiden gages en de engagementen van 6 maanden, die de belanghebbenden in het zomerseizoen achterop doen raken.

illusies, die zij langs welken weg ook zoeken te verwezenlijken; waar eindelijk de theater-directeuren zelve als medeplichtigen van den agent optreden, soms althans zich geheel in hunne macht bevinden? In een groot land zijn theater-agenten onmisbaar. De directeurs kunnen niet zelf de theaters rondreizen om te onderzoeken of daar ook talenten schuilen, waarop zij de hand hebben te leggen en de artiest kan evenmin zelf zich bij verschillende theaters gaan aanbieden, als hij een aanstelling zoekt. Voor 't overige zullen het ook hier wel weer de minderwaardigen zijn, de *niet* uitverkorenen, die zich *wel* geroepen voelen, welke van de toestanden het meest te lijden hebben, wat niet wegneemt dat de provisie van 5 pCt. in elk geval te hoog is. Want de theater-agent heeft er al heel weinig voor te doen. Heeft de artiest door zijn bemiddeling eenmaal een engagement gekregen, dan zorgt de directeur zelve dat de provisie den agent punctueel wordt, door bij elke veertiendaagsche of maandelijksche gagebetaling, eerst van het elk artiest toekomende, de 5 pCt. voor den agent af te trekken en hem dit onmiddellijk over te maken.

* * *

Wat de schrijfster meedeelt aangaande de gages der tooneelspelers in Duitschland, is minder aantrekkelijk, dan menigeen het zich vermoedelijk zal hebben voorgesteld. In normale omstandigheden bedraagt het aan de kleine theaters bij 6 maandelijkschen speeltijd, gemiddeld 90 tot 150 Mark, aan tweede-rangstheaters, met jaar-contracten, 150 tot 300 Mark, aan de grootere, ook met jaar-contracten, 200 tot 600 M. alles per maand, en aan de grootste hof- en stadtheaters voor de eerste sujetten tot 12, 15 en 20000 M. 's jaars plus een korter of langer verlof. Aan de opera zijn de salarissen hooger dan aan het tooneel, in verband ook met de veel kostbaarder opleiding en de kortere carrière, die de opera-artiest voor zich heeft. Gewoonlijk is het salaris samengesteld uit tweederde vast bedrag en eenderde speelhonorarium, welk laatste bij de opera tusschen de 10 en 15 maal per maand, bij het tooneel tusschen 15 en 20 maal gegarandeerd is. D.w.z. treedt de belanghebbende meer dan het aantal gegarandeerde avonden op, dan krijgt hij voor die extra-avonden extra speelhonorarium. De instelling van het speelhonorarium is voornamelijk geschied met het oog op ziekte van den artiest, waarvan hij nu de gevolgen dadelijk in zijn beurs voelt. Of hij al dan niet te spelen heeft — het gegarandeerde speelhonorarium wordt hem toch uitbetaald — alleen elken keer, dat hij zelf verhinderd is optreden, kost hem speelhonorarium. De regeling is zoo, dat voor elke drie dagen verandering bij een 10 maal 's maands gegarandeerd speelhonorarium er 1, bij 15 maal gegarandeerd 2 en bij 25 maal gegarandeerd 3 honorariums wegvallen.

Otto Sonntag gaf in 1890 het volgende overzicht. Eerste theaters, als het Berliner Schauspielhaus en de andere voornaamste Berlijner

Theaters, de Weener Hofburg, de hoftheaters te München en Dresden, de Stadtheaters te Frankfurt, Leipzig enz. betalen hunne eerste krachten een salaris van 8000 tot 12000 M., in enkele gevallen van 15000 tot 18000 M. De tweede krachten ontvangen 3000 tot 6000 M. en die van den derden grond 2000 tot 3000 M. 's jaars. Aan theaters als te Breslau, Bremen, Keulen, zijn deze bedragen 4000 tot 6000, 3000 tot 4000 en 1500 tot 3000 M. Kleine theaters als Frankfurt a/d Oder, Trier, Hanau en derg. brengen het niet verder dan gages tusschen 500 en 2000 M. voor een seizoen van 6 maanden. Bijna $\frac{2}{3}$ van alle bij het theater betrokkenen, zijn op een halfjaarlijksch engagement aangewezen. Vindt een tooneelster in den zomer geen engagement, dan moet zij dien zoeken doortekomen, terende van wat zij in den winter heeft overgelegd. De zomertheaters betalen doorgaans, gedurende de 3 à 4 maanden, dat zij geopend zijn, niet meer dan de helft der wintergages. Dat de positie voor velen, voor de meesten onzer tooneelsteren, derhalve allesbehalve rooskleurig is — zegt de schrijfster — zal wel niet ontkend worden en men moet nog bovendien in aanmerking nemen, dat zieken- en pensioenfonds voor haar niet bestaan, tenzij particuliere, waarvoor de premie boven hare krachten gaat. Ook valt nog op te merken dat waar de acteurs alleen hebben te zorgen voor modern kostuum en bij het historisch kostuum slechts voor hoofd-, hand- en voetbedekking — de dames alles zelf moeten bekostigen, zoowel moderne toiletten, als historische kleedij.

BIJ STOEL EN SPREE. * * * * *

In de groote steden van het buitenland bezoeken we als curiositeit den volksschouwburg, maar we vergeten dat ons eigen land, ons eigen Amsterdam er een bezit, die meer dan de moeite van een bezoek waard is. Het publiek dat er nooit geweest is, denkt bij het hooren van den naam «Stoel en Spree», aan stukken als «Het doorgezaagde weesmeisje of Adam's waschvrouw,» en het gaat liever naar de realistische stukken van de Ned. Tooneelvereniging of de amusantschuine van Prot.

Maar de tijd van draken is voor »Stoel en Spree» voorbij, de spektakelstukken, die aanvankelijk gegeven moesten worden om de kas te vullen — elk gezelschap heeft zulk een periode, zelfs het hoogvliegende Lyrisch Tooneel moest met «Robert en Bertram» verschijnen — hebben plaats gemaakt voor waarlijk artistieke uitingen, en — de toestand is er nu, zooals in bijna geen anderen schouwburg, zelfs niet op het Leidsche Plein: een goed stuk kan honderden malen gegeven worden voor volle zalen.

Een goed stuk. Hiermee bedoel ik niet een drama, dat aan alle eischen voldoet, welke men een tooneelstuk stelt.

Maar wel een stuk, dat eenige uren de menschen in aandacht geboeid houdt, dat ze doet lachen en schreien, dat ze waarlijk-mooie dingen

te zien geeft en dat ze goed maakt. Ze komen dan, de menschen uit den werkenden stand, moe van hun dagelijksch tobben, betalen 75 cent voor den eersten rang (60, 50, 40 en 30 voor de mindere rangen) en genieten er, genieten er zoo van harte, dat ze zich voornemen, dikwijls weerom te komen. Wie eenmaal bij «Stoel en Spree» geweest is, gaat er wéér heen.

Ik ben er dikwijls geweest en ik heb nooit spijt van mijn avond gehad, zooals b.v. bij het Ned. Tooneel maar al te vaak. Je komt er in een gezellig-volle zaal met menschen, die uit zijn voor hun plezier, die al genieten van de muziek...

Daar gaat het scherm op. Doodelijke stilte. Aandachtig luisteren. In een minuut zijn ze er heelemaal in. Ze begrijpen onmiddellijk de situatie en leven mee.

Spree komt op. Donderend applaus, dat op alle plaatsen in de zaal tegelijk begint. Mevrouw Spree verschijnt. Dito.

Als de held of heldin iets pittigs gezegd hebben barsten de toejuichingen weer los, die echter vergaan in het rumoerig geroep en gesis om stilte.

Nu is de orde weer hersteld. Ademloos, met vooruitgestoken hoofden, luistert de menigte. Het wordt tragisch. Nog vóórdat op het tooneel geschiedt wordt, hoor je een snik in de zaal. Overal ziet men zakdoeken voor den dag halen...

En dan vlak daarop een ander element, het

sympathieke figuur uit het stuk dien maar zegt, dan is de zaak in orde.

Soms wordt er gebulderd tegen het kapitalisme — applaus; soms worden de wetten bespot — applaus; soms wordt Oranje en Nederland ver-

Mevr. Spree.

heerlijkt — applaus; soms wordt «de rijkdom» geëerd en gevierd — applaus; en soms worden heftige socialistische uitingen begroet met — applaus. Hoe dit komt? Als 't ze maar smakelijk voorgediend wordt, zegt de Heer Spree, dan juichen ze altijd.

Nu, de Heer Spree verstaat dat kunstje. Hij is de artistieke leider van zijn gezelschap, schrijft zelf zijn stukken, bewerkt ze naar Nederlandsche novellen, of buitenlandsche drama's, hij is regisseur, eerste acteur, directeur, administrateur. Hij is een kranig man. Aan hem is het te danken, dat avond aan avond honderden zich zoo heerlijk en goed amuseeren, door zijn talent en zijn werkracht is het, dat zijn gezelschap speelt zoo als het speelt, altijd met opgewektheid, altijd met ernst, altijd met toewijding, zelfs waar het de kleinste, onbeduidendste rollen betreft. En het is aan zijn artistiek gevoel te danken, dat er scènes voorkomen daar op dat bescheiden tooneel in den schouwburg Stoel en Spree, volkomener van actie, regie en stemming, dan op eenig ander tooneel in onze stad te verkrijgen zijn. Ik noem bij voorbeeld de tragische stervensscène uit het derde bedrijf en de komische champagne-tafel-scène uit het vierde van «Mottige Janus.»

Dit stuk, «Jan Smees», «Krates» en andere volksstukken zijn wel de beste «Leistungen» van het gezelschap. Maar er worden ook andere drama's vertoond: «Madame Sans-Gêne», «Gijsbrecht van Aemstel», «Narciss», «De Fabrieks-

De heer Spree.

komische. Eerst klinkt even een lachje op van iemand, die voorziet wat gebeuren gaat. Ssssst! — Maar dan, als 't grappige er is, dan barst alles los, en wordt er geschaterd, zoo lang en zoo hartelijk, dat de acteurs even moeten pauseeren.

Zoo gaat het den heelen avond. Na elken claus van gewicht breekt applaus los, even spontaan als van de Parijsche claque. En nu kan deze claus betrekking hebben op wat ook, als de

baas,» enz. Zelfs is men bezig «Het Adelaarsjong» van Rostand voor te bereiden (Mevr. Spree als Hertog van Reichstadt, Spree als Flambeau) en het publiek, dat geniet bij de stukken, waarvan situatie's en omgeving zoo welbekend zijn, geniet nog veel meer bij de drama's waarin keizers en princessen voorkomen, graven met fluweelen jasjes en kanten jabots, de drama's, waarin ze nog veel beter loskomen van hun dagelijksch getob en met hun fantasie de lucht in gaan om te verhuizen maar de groote onbereikbare rijke wereld en daar een paar uurtjes mee te leven het lot van een Napoleon of een Lodewijk.

Het spreekt van zelf, dat dergelijke stukken boven de krachten gaan van het gezelschap, — trouwens op welk tooneel in Nederland is dit niet het geval, zijn de beschaafde acteurs en actrices van ons land niet op één hand te tellen? — maar het zuiver-menschelijke weten zij er even goed in te leggen als in de volksstukken en daarvan kan men altijd genieten.

Je moet er maar niet op letten, dat elke z. en v. wordt uitgesproken als s. en f., dat ee klinkt als ei; dat hoort nu eenmaal in een Amsterdamschen volksschouwburg; als 't anders was, zou 't gemaakt klinken; en je moet maar stil voor je zelt lachen als in het stuk «Jane Eyre» voortdurend gesproken wordt van «Miss Eiere,» en wanneer een meneer achter je, bij het hooren van het woord «ad fundum,» dat op het tooneel gebruikt wordt, zijn vrouw deze verklaring geeft: «ad fundum, zie je, dat is Fransch, zie je, en dat beteekent: op je gezondheid.»

De schouwburg Stoel en Spree wordt in den laatsten tijd meer en meer bekend en beroemd; het streven van dit wakkere troepje wordt beloond; het is te hopen, dat de Heer Spree steeds meer zijn artistieken smaak zal kunnen volgen.

Woensdag, 26 November, vierde Mevrouw Spree-Mönch haar twaalf-en-een-half-jarig jubileum. Voor die gelegenheid ging voor het eerst «De Dochter van Ouwe Jaap», een door den Heer Spree geschreven stuk, dat weer bestemd schijnt een lange serie opvoeringen te beleven.

Hoe geliefd de eerste actrice van het gezelschap is bij het publiek en hare confraters, kon men op dien avond eens recht goed zien. Van zulk een hartstochtelijk applaus, zulk een toevloed van bloemen en geschenken, kunnen zij, die alleen onze andere, meer deftige schouwburgen bezoeken, zich geen voorstelling vormen.

De «hulde» geschiedde in den traditioneelen vorm. Na het derde bedrijf, werd fluks het tooneel in een tuin herschepen, met tusschen het groen alle leden van het gezelschap. De jubilarisse werd toegesproken door den heer Stoel, die zijn hartelijke wenschen, ook volgens gewoonte, bezegelde met den traditioneelen tooneelkus.

Het geschenk der tooneelsten bestond uit een zilveren theeservies, dat der directie was een salonlamp, dat van het technisch personeel een bronzen schoorsteenversiering.

Mevrouw Jeanne Spree-Mönch is een tooneel-speelster van het echte ras. Zij weet te boeien een emotie te wekken. HENRIETTE HENDRIX.

LA ROCHE. * * * * *

Deze tooneelspeler, die ten onzent zoo gelukkig debuteerde als Cyrano de Bergerac, heeft in hetgeen hij daarna heeft laten zien, publiek en critiek beide niet geheel kunnen bevredigen en schijnt daarbij de créaties van Louis Bouwmeester niet nabij te komen.

Men zal vragen: is La Roche niet van een heel andere kunstenaarsindividualiteit om hem te kunnen vergelijken met Bouwmeester? Het schijnt inderdaad niet verstandig te zijn geweest van de directie van de Kon. Vereeniging om in deze vergelijkingen uit te lokken. Maar wellicht kan tot haar verontschuldiging dienen, dat zij zelve den omvang en eigenlijken aard van La Roche's talent niet kennende, hem heeft moeten beproeven. De laatst door La Roche bij het Nederlandsch Tooneel vervulde rol, die van Voerman Henschel, heeft in de pers tot de volgende oordeelvellingen aanleiding gegeven. Het Hbd. schrijft:

La Roche's Voerman Henschel is mij tegen gevallen.

Zeker heeft hij knappe dingen gedaan, dingen, waarvan ik geloof, dat niemand ze hem zou verbeteren, maar evenmin als zijn Napoleon in «Madame Sans Gêne» is een Napoleon, evenmin kan van zijn Voerman Henschel worden gezegd, dat die is een Voerman Henschel.

Op de kunst van typeeren legt de heer La Roche zich blijkbaar weinig toe. Al dadelijk sprak dat ook gisteravond weer uit het uiterlijk, dat hij zich had gemaakt. Zijn Henschel is niet de kerngezonde voerman. Daarvan droegen noch zijn kop, noch zijn geheele optreden het kenmerk.

Over het geheel was de Henschel van La Roche niet «pootig» genoeg.

Dat de heer La Roche als Voerman Henschel minder voldeed, zal wel hieraan zijn toe te schrijven, dat zijn talent minder wijst in de richting van het realisme, dan van de romantiek.

J. H. Rössing oordeelt:

Gerard Hauptmann's *Voerman Henschel* — welk een verkapte draak dit stuk van troosteloze en nuchtere kunst ook wezen moge — wil zijn een brok werkelijk leven: de realiteit.

Dit bepaalt de richting, in welke het drama gespeeld moet worden.

Bouwmeester, de echt Hollandsche kunstenaar, is juist de man er voor. Het geheele kenmerk zijner onnavolgbare kunst is de kunst der oude Hollandsche schilderschool: het reële; juister: het echte, het ware, zonder vermooing. In kracht van uitbeelden staande boven Hauptmann, houdt Bouwmeester den ongewijden de vele leemten in het melodramatische in *Voerman Henschel* verborgen; hij verbetert het werk van den schrijver.

«Ende omdat hi een Vlaming is,» warmbloediger en luideklinkender van taal, zoeter en zachter van toon, blijft bij La Roche het echte, het werkelijke, het ware op een afstand. In La Roche's *Voerman Henschel* hoort men het geluid en neemt men waar de gevoelswarmte van Cyrano de Bergerac. Soms, bij het zingend zeggen van

La Roche is het, alsof Cyrano de Bergerac-zelf de rol van *Voerman Henschel* speelt.

De oorzaak is: La Roche's kunst behoort tot eene andere richting dan die van Louis Bouwmeester, tot de romantische, tot de kunst van Herman ten Kate in zijne historie-schilderijen en tot die van een Maris in eerstelingen als het tafereel: Charles VI; ja, ook tot die van Jos. Israëls in den aanvang, in de dagen dat hij, romantisch van aanleg, groote geneuchte raapte bij de vertooning van de zwartste melodrama's.

Het is te hopen, dat de directie der Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel, in de eerste jaren, den Heer La Roche niet meerdere rollen toebedeelt, die door zijn kunstbroeder Louis Bouwmeester voortreffelijk zijn gespeeld, bovenal niet een Shylock, een Lodewijk XI, een Narciss en anderen. Want telkens zou — hoe verdrietig een werk het ook zij — geboekstaafd moeten worden, dat Louis Bouwmeester boven hem staat. Zelfs de grootste buitenlandsche artiesten blijven in die rollen ver beneden hem.

Des heeren La Roche's talent gaat vooralsnog in romantische richting. Een *Vioolspeler van Cremona* is van zijn gading, In het humoristische heeft hij zich even doen kennen in *Cyrano* in het hoog-komische in de *Gouden Bruiloft*, spelende met de oude Mevr. Verstraeten; dat was voortreffelijk!

Deze ervaringen verachte men niet!

De Nieuwe Courant prijst het 2de bedrijf. »De groote droefheid van Henschel over den dood zijner eerste vrouw gaf hij meesterlijk weer. Maar hij schoot te kort, ook door zijn figuur, in de wedergave van kracht. We kunnen onmogelijk den reus in hem zien. Het laatste bedrijf wist hij niet genoeg te vullen. 't Scheen lang; lang en leeg.«

Van Nouhuys in het *Vaderland*, hoewel Bouwmeester in enkele details veel beter vindende en vooral in de eerste acte krachtiger met veel meer kleur in vorm en spel, meent nochtans, dat La Roche het karakter van Voerman Henschel beter heeft begrepen: het zwaarmoedige, toberige, waaruit zijn noodlot zich ontwikkelt. »De vijfde acte van La Roche werd ademloos aangehoord en zoo het applaus daarna niet zoo luid was als na de vierde — meen ik dat te moeten toeschrijven aan de groote emotie, die 't publiek er onder hield.«

GEEN CRITIEK, MAAR EEN MEENING.

Vergun mij, mijnheer de redacteur, — al kom ik er wel wat laat mee — nog een korte beschouwing naar aanleiding van het stuk van mevr. Royaards—Spoor: *Faust behoort wél op het tooneel*, geplaatst in nommer 2 van dezen jaargang van *Het Tooneel*. Ik wil geen uitspraak doen over de vraag in het algemeen, of men aan Goethe's tragedie goed doet of niet, door haar op het tooneel te brengen. Ook wil ik geen uitspraak doen over het spel van den heer Erfmann als Faust, want ik heb de vertooning niet bijgewoond. Maar dat Faust een voor den

tooneelspeler onmogelijke rol is, staat bij mij vast. En als ik naga, dat mevr. Royaards niets meer of minder schrijft dan het volgende: «Wanneer in des heeren Erfmann's ziel de vragen waren opgekomen, die Goethe hem als Faust laat zeggen — hij zou ze onmogelijk zóo gevoelloos en koud hebben gezegd, als hij het nu heeft gedaan. Heeft hij wel eens voor zichzelf gezocht naar oplossingen van de raadsels, die hem in dit leven omringen, en na hard werken en zoeken, evenals Faust uitgeroepen, terwijl zijn hart bloedde van pijn bij die erkenenis: «Und sehe, dass wir nichts wissen können!» Erfmann zei woorden op, die in de Faust-tragedie van Goethe staan, doch doorleefd, zelf doorleefd, zoodat de woorden niet meer uit het boekje, waaruit hij ze geleerd had kwamen, maar uit zijn eigen hart, heeft hij er, voor mijn gevoel, niet één!» — als ik mij een voorstelling maak van de eischen, die mevr. Royaards hier aan een acteur stelt, dan begint het mij te duizelen en ik geloof niet, dat er één tooneelspeler geboren is, die er aan zou kunnen voldoen! Wat Goethe in Faust heeft willen uitspreken, is Goethe's eigen rijke leven en zooals in het stukje over de voorstelling te Rotterdam stond: Faust is te veel Goethe zelf, dan dat een acteur hem ons ooit zóo zou kunnen voorstellen, dat hij beantwoordt aan de voorstelling, die wij ons van een Goethe nu eenmaal maken. Faust moge een mensch zijn, hij is tevens als drager van ideeën, te veel een *boek*. Of liever: Faust is niet één mensch, er huizen vele menschen in hem, men kan hem *de* mensch noemen en juist daarom is hij meer een abstract wezen, dan een wezen van gelijke beweging als wij.

En nu is het wel eigenaardig eens te wijzen op het hier volgende, dat ik ontleen aan een artikel uit het laatst verschenen nummer van *Bühne und Welt*: «Ueber die auffassung von Rollen». De schrijver, A. Winds, spreekt daarin van personen uit drama's, die aan het uitbeeldingsvermogen des acteurs onoverkomelijke moeielijkheden in den weg stellen. »Dit kan het gevolg hiervan zijn, dat de tooneeldichter er geen wezenlijk mensch in heeft vermogen te geven en dus beneden zijn taak bleef, maar ook hiervan, dat de persoon in grootheid het bovenmensche lijke nadert. Zoo heeft de tooneelspeelkunst met een der grootste figuren uit de Deutsche dichtkunst, met de rol van Faust, zich nooit lauweren weten te veroveren. Hebben ook vele groote tooneelspelers zich aan de rol gewaagd — voorheen zoowel als tegenwoordig — niemand heeft er veel eer mee kunnen inleggen. Men prijst Ludwig Devrient als Lear, Fleck als Wallenstein, Seydelmann als Mephisto, Anschütz als Miller, Dawison als Richard, Emil Devrient als Posa, Dessoir als Othello, Döring als Falstaff, Lewinsky als Franz Moor, Sonnenthal als Nathan, Matkowsky als Coriolanus, Kainz als prins van Homburg, enz., bij niemand is echter sprake eener beteekenisvolle creatie van Faust. Dit komt omdat wat ten aanzien van andere tooneelhelden geldt, namelijk dat de toeschouwer hen in de uitbeelding door

een bekwaam kunstenaar, eerst recht voor zich ziet leven, zoodat zij hem duidelijker, begrijpelijker worden, met betrekking tot Faust niet het geval is. Een plastische wedergave van Faust stelt altoos te leur, het werkelijkheidsbeeld blijft beneden dat der fantasie. Het kan moeilijk anders. De reuzenfiguur van Faust, meer type dan individu, krimpt in de uitbeelding, zij wordt klein. Daargelaten, dat zij van den acteur de voorstelling vordert van zeer uiteenloopende levensperiodes, jeugd en ouderdom, is zij de draagster van een schat van levenswaarheden en spreuken, die ieder beschaafd mensch zóó lief zijn geworden, dat hij ze door den acteur niet zoo maar terloops wil hooren uitspreken. En dat zou toch voor de meeste dier gevleugelde woorden eisch zijn. Faust mag niet gaan reciteeren, de mooie, diepzinnige dingen, die hij zegt, moeten uit zijn mond heel gewoon klinken. Hij is er mee in zijn dagelijkschen sfeer van denken. Wáár het tooneel-spelersgenie te vinden, dat den vertwijfelingskamp, die in Faust uit abstracte voorstellingen zich ontwikkelt en tot zelfmoord drijft, tot aanschouwing zou weten te brengen? Wat iedere andere rol te studee komt, het individualiseeren, schaadte aan Faust, gaat tegen het karakter der figuur in».

Ik ben het hiermee volkomen eens en geef het aan anderen ter overweging.

B. J. v. D. K.

BERICHTEN * * * * *

Het is een te groote bijzonderheid, dan dat wij, al hebben de dagbladen er reeds bericht van gegeven, het ook niet hier zouden mededeelen: de genereuse wijze namelijk, waarop de directie der *Koninklijke Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel»*, zich tegenover hare artiesten heeft gedragen. Men weet, dat de raad van beheer, bij het hernieuwen der engagementen in 1900, om redenen van financieele voorzorg, zich genoopt achtte alle salarissen te verminderen, de hoogere met 10 pCt., de lagere naar rato. De heer Bouwmeester heeft om die reden in 1902 het gezelschap verlaten en is toetreden tot het Amsterdamsch Lyrisch Tooneel. De financieele toestand bij het Ned. Tooneel schijnt intusschen in die mate verbeterd te zijn, dat de raad van beheer de korting, die hij sinds 1900 op de salarissen van het personeel meende te moeten toepassen, voor dat eerste jaar heeft gerestitueerd, volkomen vrijwillig, natuurlijk. Ook de inmiddels van de Vereeniging gescheiden artiesten, de heer Bouwmeester in de eerste plaats, zijn in het genot van dat faveur gesteld.

Slechts één der van dit buitenkantsje profiteerende leden van het gezelschap, moet het hem uitbetaald extraatje hebben in ontvangst genomen, zonder een gewaarwording van dankbaarheid in zich te voelen opkomen. «Niets meer dan plicht» — aldus kenschetste hij de daad. Wij gelooven, dat deze opvatting uit een averechtsche beschouwing voortvloeit. Want al blijkt de kas van het Ned. Tooneel op dit oogenblik, de vrij belangrijke extra-uitgaaf te hebben kunnen lijden — niets is

meer précair dan een schouwburgonderneming en de raad van beheer zou dus gerechtigd en zeker niet minder verantwoord zijn geweest, het bedrag, dat hij nu onverplicht heeft ter beschikking gesteld der artiesten, te reserveeren voor eventueele slechte tijden, die bij een tooneelonderneming nooit uitbliven.

Het te Antwerpen verschijnend weekblad *Lucifer*, voor Tooneel, Muziek enz. bevat de volgende mededeeling der redactie: *Lucifer* heeft zijne medewerkers, die bijzonder gelast zijn de verslagen over opvoeringen van tooneelkringen te leveren, verzocht *geene vertoeningen van draken meer bij te wonen*. Daar de drakenziekte te Antwerpen een dreigend karakter aanneemt, heeft *Lucifer* besloten er geen woord meer over op te nemen.

De Vereeniging tot oprichting en uitbreiding der Galerij van Portretten van Ned. Tooneel-kunstenaars, die in den Stadsschouwburg te Amsterdam zijn groot geweest, deelt mede dat in het loopend seizoen aan het gemeentebestuur zullen worden aangeboden de portretten van wijlen mevrouw Christina Elisabeth van Ollefen—Da Silva, geb. 12 Mei 1809, overleden 6 Nov. 1881, dat geschilderd wordt door den heer G. H. C. Overman, en 2. dat van den heer Ward Bingley, geb. 1755, overleden 1818.

Dit laatste doek verkeert in zeer beschadigden toestand, en wordt door deskundigen beschouwd als in het begin der vorige eeuw geschilderd te zijn. De heer J. E. Morel heeft het verdoekt en gerestaureerd.

Evenals vroeger blijft de vereeniging aandringen op financieelen steun.

Wie helpt haar aan portretten van T. J. Majofski, Joh. Reinier Engelman, G. C. Rombach, T. A. Rosenveldt, Jan Punt, mevr. Naret Koning, mevr. Engelman—Bia, mevr. Stoetz—Majofski, om daarmede den Stadsschouwburg te verrijken?

Bestuurders zijn de heeren S. J. Bouberg Wilson, C. Ph. J. Clous en J. L. A. Schut, Raadhuisstraat 20.

Verontschuldiging. In ons vorig nummer is een artikel over «Spoken» geteekend met den pseudoniem Dr. I. H. van den Broecke. Als wij onzen correspondent zouden vragen, hoe het mogelijk is geweest, dat hij zich zulk een schuilnaam koos, zou hij ons kunnen antwoorden: «het is even mogelijk dien naam als pseudoniem te kiezen, als dat hij door u als zoodanig is aanvaard.» Niet dat de naam niet goed is — hij is te goed voor een pseudoniem, want hij is bijna geheel gelijk aan den naam van een te Amsterdam wonend gewaardeerd arts, tevens publicist, den Heer J. A. van den Broecke. Inderdaad hadden wij dezen naam als schuilnaam niet mogen laten passeeren en wij bieden voor ons verzuim den heer Van den Broecke onze verontschuldiging aan.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

➡ Binnen ieders bereik. ➡

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofdepôt van:

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOURCELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Vereniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.
Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Inter. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbeoefenaars en Liefhebbers van mooie steenteekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.
Helder wasschen, groot goed 4, 3, 2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen en verwen zeer netjes en billijk.
Alle goederen zijn verzekerd.

LOTOS

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN
DOOR

M. CONSTANT

(M. Snijder van Wissenkerke)

Prijs f 0.65

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Björnsterne Björnson. — Schrijven voor het tooneel. — De Improvisator. — «Verleden». — Op Hoop van Zegen te Parijs.

BJÖRNSTERNE BJÖRNSON * * * *

In het Panopticum te Kopenhagen is een der groote groepen gewijd aan het tooneel. Verschillende beelden stellen de voornaamste tooneelsten voor in een rol uit een der beste Scandinavische tooneelwerken. Deze beelden zijn gekleed in de kleedij en gedekt door het kapsel, dat de verschillende tooneelsten in die rol hebben gedragen.

Ter zijde van de tooneelsten staan Ibsen en Björnson. Ibsen, klein, in een coquet fluweelen jasje; Björnson, reusachtig groot, in lange zwarte jas, witte das om den krachtigen nek. Met dat open gezicht en dat groote voorhoofd, de leeuwenmanen naar achteren, de fijn besneden lippen op elkaar gedrukt, en met het doordringend oog, schijnt hij voornemens te gaan spreken.

Beide dichtervorsten, de Noorsche Göthe en Schiller, verdienen die plaats. Zij beiden hebben op aandrijven van den vermaarden musicus Ole Bull getracht een nationaal, een echt Noorsch tooneel te stichten.

Na het zelfstandig-worden van Noorwegen — jaren lang behoord hebbend tot Denemarken en daarna vereenigd met Zweden — giste het in alle Noorsche gemoederen, ontkiemde er het sterk verlangen, in alles, Noorsch te zijn in Noorwegen.

Björnson en Ibsen verzamelden oude liederen en sagen, en leefden met hun volk geheel in den voortijd, en gevoelden de kracht der oude Vikingers in zich.

Beiden zijn reeds vroeg aangevangen tooneelcritiek te schrijven, waarbij gestreefd werd naar een nationale Noorsche tooneelletterkunde.

Björnson nog student, verwekte in den schouwburg te Bergen een opstootje tegen de tooneelsten, omdat zij Denen waren.

Ole Bull vond in hen hun man. De een na den ander werd schouwburgdirecteur, hetzij te Bergen of te Christiania; Björnson in beide plaatsen. Van 1857—1859 in Bergen, van 1865—1867 in Christiania.

Ibsen zoowel als Björnson zorgden voor Noorsche drama's.

Beiden ontleenden in den aanvang hun stof aan den grooten Noorschen voortijd. De eerste werken van Björnson in dien geest, behooren tot zijne beste. Het zijn: *Tusschen de Veldslagen* (door de Meiningers hier te lande vertoond); *Sigurd de booze*, *Arnjlot Geline*, nog afgezien van z'n allereerste drama *Hulda*, waar zijn fel bruisend leven wild doorheen speelt.

Deze oud-Noorsche drama's verlopen zeer vaak in uitvoerigheid, maar in eene uitvoerigheid die de schoonste natuurbeschrijvingen en de sterkste karakterteekening der Noorsche helden bevat, in den wonderlijken tooverschijn van het licht der Middernachtszon.

Tot deze oud-Noorsche drama's van Björnson, moge men — hoe vreemd het oppervlakkig klinke — ook rekenen: *Maria Stuart in Schotland* (1864). De Schotten in dit drama zijn Noren, die zich in Schotland hebben gevestigd, en Maria Stuart heeft er hetzelfde groote schaamtegevoel in als eene echt Noorsche vrouw.

In alle eerste drama's van Björnson, den predikantszoon, woont het geloof der vaderen. De geweldige strijd in *Sigurd de booze* eindigt in psalmtoon, in den zang van het Kruisvaarderslied van den vromen Deenschen dichter Ingemann; de handeling in *Maria Stuart* vindt haar einde in een mystieken Psalm der Puriteinen.

Björnson bleef z'n tijd zien in het licht der Noorsche sage, tot hij door reizen en studie den gezichtskring had uitgebreid, en den mensch van eigen tijd ten tooneele bracht.

Dit geschiedde in *Een faillissement* en *De Jonggehuwden*.

Een faillissement wekte groot opzien in Christiania, omdat gevallen als in dit drama geschilderd worden, er aan de orde van den dag waren. Men wilde er zelfs bepaalde personen in herkennen.

Het is meer voorgekomen dat Ibsen en Björnson, hoe verschillend ook, kort voor of na elkander, ook wel gelijktijdig, een zelfde stof behandelden. Dit is het geval met Björnson's *Faillissement* en Ibsen's *Steunpilaren der Maatschappij*.

Een faillissement en *De Jonggehuwden* werden

te München, waar de dichter vaak verblijft hield, bijna gelijktijdig opgevoerd als te Christiania. Ook daar wekten deze drama's opzien, zij het ook om geheel andere redenen, om den logischen gedachtengang en de woordkarigheid en woordkracht en oefenden invloed op de breedsprakigheid en het «zwemmende» van het Duitsch tooneel.

In ons land heeft *Een faillissement* al vroeg, door de vertooring te München, de aandacht getrokken, en eene blijvende plaats op het tooneel veroverd. In schouwburgen te Amsterdam, Rotterdam en in de provincie, is het vele malen gespeeld, en vooral toegejuicht om de meesterlijke créatie van den advokaat door Derk Haspels. En wie heugt niet de onvergankelijke schepping dier zelfde rol door E. Possart, den huidige intendant der Koninklijke theaters te München!

Na *Een faillissement* volgden *De Redacteur*,

een groot dramatisch gedicht, waarin naar het leven de ijzige grootheid der Noorsche natuur naast de ijzige kleinheid van den zelfgenoegzamen mensch wordt geschilderd, en de liefste bloem des geloofs: het wonder, wordt gekweekt door de kracht des gebeds, — en het kennen, het kunnen en het profeteeren van den mensch ten slotte stukwerk blijkt.

Nog versch en groot is de indruk der vertooring in het Hollandsch van *Boven Menschelijke Kracht* door de Nederlandsche Tooneelvereniging en het Rotterdamsche tooneelgezelschap van Van Eysden.

Op het eerste deel van *Boven Menschelijke Kracht* volgde een tweede deel, van geheel andere beduidenis en strekking, hellende naar het sociaal-democratische.

Björnson heeft met Ibsen gemeen, dat als hij

Erling Björnson. Mevrouw Oselio Björnson. Björnson's schoonzoon Minister Sigurd Ibsen. Mevrouw Sigurd Ibsen. Einar Björnson. Mevr. Dagny Langen, geb. Björnson. Albert Langen uit München. Björnson's schoonzoon.

Björn Björnson. Mevrouw Björnsterne Björnson. Björnsterne Björnson. Mevr. Elisabeth Björnson, geb. Langen.

Björnsterne Björnson te midden van zijne Familie.

De Koning, Het nieuwe Systeem, Leonarda enz. In *De Koning*, in den aanvang een symbolisch gedicht, strijdt Björnson voor de verbreking der oude instellingen en zeden onder het koningschap, doch spaart den koning. *Leonorda* is slecht te begripen voor niet-Noren, zijnde specifiek Noorsch.

Er kwam een tijd, dat het scheen alsof Björnson dood was voor het tooneel, en zijn naam er in vergetelheid geraakte.

Onverwachts deed hij het weer van zich spreken, en de twijfelaars, meer dan ooit aan zijn grootheid gelooven. Dat was toen hij op nieuw en krachtig getuigde in *Boven Menschelijke Kracht*,

spreekt of schrijft, hij ook werkelijk iets te zeggen heeft. Nooit heeft van hen eenig werk het licht gezien, of er was bij den eerste ernstige aanleiding om te getuigen, bij den laatste om eene nieuwe maatschappelijke wonde open te leggen.

De kwade instincten in den mensch, het element der vernietiging, gevaren in zeker soort van moderne vrouwen, die den man hare liefde als een doodelijke kus op de lippen drukken, wiens talent en wiens toekomst zij dreigen te verwoesten, wiens werklust zij blusschen, wiens blijden zin zij vervalen, houden thans Björnsons geest levendig.

«Laat u door deze vrouw, door deze kwade

ninstincten, niet van het spoor brengen, niet met ondergang doemen... er is een middel, roept hij een iegelijk toe, om aan haar en aan de kwade instincten te ontkomen: Werk!» De menschheid tot leering houdt hij dien eisch voor, in: *Laboremus* en *Op Storhove*.

Björnson zelf heeft aan den eisch voldaan. Eene halve eeuw heeft hij gewerkt voor zijn volk, gewerkt voor zijn land, voor 't oogenblik en voor de toekomst. Met het volk voelt hij zich één. «Ik ben Noor, leef als Noor en wensch in Noorwegen te sterven!» Als hij spreekt in verhalen, gedichten en drama's getuigt hij voor het Noorsche volk, beoogende heil en geluk voor dat volk. Hij is de Aäron.

Het stoere Noorsche Volk heeft hem daarvoor dank gezegd op zijn 70sten verjaardag, 8 December gevierd, en hem waardig gehuldigd. De verwante Scandinavische rijken: Denemarken en Zweden, hebben zich bij die huldebetuiging aangesloten, en menig ander land in oude of nieuwe wereld heeft aan die hulde in stilte deelgenomen, eerende den man, wiens geheele leven gewijd is aan de vrijmaking van den geest, aan de bevestiging der zelfstandigheid van zijn land en de sterking der zelfbewustheid der bewoners.

Björnson's leven en werken verkwikken door eene kostelijke eigenschap, door groot-optimisme.

Zijn strijd geeft aan het einde steeds uitzicht op- of verwerving van het betere. Want zijn heerlijk, soms kinderlijk optimisme, doet hem gelooven aan de eindelijke overwinning van het goede en ware. Voor hem is de leugen zwak en erbarmelijk.

Zeer kenteekenend voor Björnson's beminnelijk karakter is zijn klein tooneelwerk: *De Jonggehuwden*.

Het Lyrisch Tooneel te Amsterdam wordt erkentelijkheid betuigd, dat zij dit treffelijk tooneelspel op 's dichters 70sten verjaardag, ter zijner eer gespeeld heeft en zeer verdienstelijk bovendien.

In *Jonggehuwden* toont Björnson, hoe een jonge vrouw, die in tegenspraak handelt met het bijbelwoord: «Gij zult vader en moeder verlaten en uwen man aanhangen,» langzamerhand tot eene diepere opvatting van het huwelijk komt, Als men rekening houdt met het groote schaamtegevoel der Noorsche vrouw, wordt in *Jonggehuwden* het onverklaarbare... verklaarbaar.

Uit *Jonggehuwden* spreekt tot ons beminnelijke humor en menschelijke goedheid. Björnson's mensen in *Jonggehuwden*, spreken zich — in letterlijken zin uit, en leggen bij dit uitspreken het reine, het heldere hunner ziel bloot, dat overschaduwde was door misverstand en verduisterd door tegenstrijdigheden. Dit te kunnen is het groote en blijvende in Björnson's kunst.

D. R. B.

van den vooruit te bepalen omvang van het werk, dat zij hebben te leveren. De roman-, de lyrische dichter zijn in deze vrij, althans veel minder gebonden. Want dat een romandichter zich — wil hij een uitgever voor zijn werk vinden — binnen zekere grenzen moet houden en zijn roman niet tot een onoverzienbaar aantal deelen kan laten uitdijen, behoeft nauwelijks verzekering. En als hij, gelijk bijv. Zola, zich voorstelt een met elkaar samenhangenden romancyclus te schrijven — dan nog gebiedt de practijk hem in elk romandeel een, ook in zich zelf, compleet geheel te leveren. Maar gelijk de architect voor het door hem te ontwerpen bouwwerk, doorgaans is aangewezen op een terrein van een bepaalden omvang, waarvan hij de grenzen niet vermag uit te zetten, zoo is ook de tooneelschrijver gehouden zich bij de uitwerking van zijn stof te beperken tot het tijdsbestek van eenige uren.

Wij bekijken hier het métier van zijn practischen kant. Voor de genieën bestaan geen grenzen.

Ten tweede is er geen kunst, die zich meer te storen heeft aan eischen van practische doelmatigheid, dan die des bouwmeesters en die des drama-schrijvers. Tenzij eerstgenoemde er zich mee vergenoegt ontwerpen te maken, louter om in tekening te worden bewonderd, moet hij als hij een huis bouwt, vóór alles zorgen, dat het goed *be woonbaar* zij. En de tooneelschrijver, wil hij geen werk leveren, dat alleen als boek gelezen wordt, dient er voor te waken, dat zijn drama goed *speelbaar* is, geschikt voor practisch tooneelgebruik. Ook ten aanzien der planverdeeling, de ligging en opeenvolging der vertrekken, is er overeenkomst tusschen de eischen, waaraan de architect en waaraan de tooneelschrijver, met betrekking tot de indeeling zijner stof, heeft te beantwoorden. Om maar enkele hoofdzaken te noemen: beiden hebben er zich voor te wachten met de deur in huis te vallen. Voor een eenigszins behoorlijk huis, is het gewenscht, dat gij langs een stoep van eenige treden naar de voordeur wordt geleid en in een eenigszins behoorlijk geconcipieerd komediestuk, wil de toeschouwer-toehoorder, gaarne door een voorpraatje, bijv. tusschen de meid en den knecht, in het milieu worden ingeleid. Dan volgt de vestibule, waar de eigenaar u tegemoet komt, gelijk de dramatische auteur dit in zijn eerste scènes doet — en nà die vestibule bereikt gij de voornaamste vertrekken, waarvan het volgende als de climax is van het voorafgaande, totdat gij op de bel-étage het staatsie-vertrek binnenkomt. Dat is het culminatiepunt in het bouwwerk; wat verder volgt is van minder belang, dient tot afsluiting van het gebouw; gij krijgt de logeerkamers, den zolder en als sloteffect, waarmee het bouwwerk eindigt: de torenkamer met zijn verrasend uitzicht, als ontspannend rustpunt van de wandeling door het huis. Het staatsie-vertrek ligt ook bij den tooneelschrijver in 't midden, het is de groote scène van zijn stuk, waar hij van den aanvang af de schreden heeft heengeleid en die groote scène is tevens de aanvang van het keerpunt in de handeling, welke voert naar de slotscène, die de

SCHRIJVEN VOOR HET TOONEEL. * *

Alle vergelijkingen gaan mank, dus ook deze, dat een tooneelschrijver in vele opzichten van een zelfde kunstenaarsras is als de architect. In de eerste plaats ontmoeten zij elkaar ten opzichte

schrijver wèl doet van een verrassend, maar toch eenigszins voorbereid, uitzicht te voorzien.

Een voornaam ding in een huis zijn de trappen. Deze behooren vooral goed gelegen te zijn en u geleidelijk en op gemakkelijke wijze te brengen waar gij wezen moet. De trappen in een huis, zijn de voorbereiding in een tooneelstuk, de voorbereiding van de eene scène tot de andere: de voortschrijding in de ontwikkeling van het gegeven, die nooit met horten en stooten gaan mag.

Wat de architect vóór heeft op den tooneelschrijver, is, dat zijn gewrocht als het eenmaal stáát, niet zoo maar is weg te dringen. Dit heeft ook tegen. Mij dunkt, menig architect, zou er een lief ding voor geven, indien hij zijn bouwstuk, als 't eenmaal staat, weer weg kon kijken. Want een bouwwerk verkondigt wel voor eeuwen misschien den lof zijns scheppers, maar ook — als het mislukt is — diens incompetentie. In elk geval hangt de bouwkunstenaar niet van het succès van één dag af. Valt zijn gebouw — wij denken nu aan de buiten-architectuur — niet dadelijk in den smaak, dan blijft hem nog de troost, dat het publiek langzamerhand zich zal inleven in zijn nieuwe kunstopvatting en althans de toekomst aan zijn werk de waardeering brengen zal, die het heden hem onthoudt. Allengs kan een publiek zich vormen, dat door het herhaaldelijk zien van het gebouw, er de deugden van leert apprecieeren en de een zoekt den ander tot zijn meening over te halen, door hem te wijzen op dit en dat in het bouwwerk, dat toch van smaak getuigt enz. enz.

De tooneelschrijver verkeert echter tegenover dit alles in veel mindere conditie, omdat hij om zijn werk levend te maken, afhangt van derden, i.c. tooneeldirecteurs, tooneelspelers en een bepaald publiek. Zal hij wil hebben van zijn werk, dan heeft hij er niet alleen voor te zorgen, dat hij een goed speelbaar werk levert, een *goed* werk, ter voldoening van weinige *uitgelezen* geesten, maar hij moet in het gevele komen van de massa, van het meest denkbaar gemêleerd publiek. En als zijn stuk niet onmiddellijk pakt, is het verloren. Hij moet tenminste al een groot genie zijn of door den tijd als zoodanig worden erkend — om het te zien gebeuren, dat zijn eens gevallen werk, weer wordt opgericht en opnieuw voor het publiek gebracht.

Maar het zij nog eens herhaald, over genieën handelen wij thans niet, wèl over tooneelschrijvers, die voor de dagelijksche consumptie zorgen van ons schouwburgpubliek. Indien een roman niet direct in den smaak valt, kan dat een aanvalkelijke teleurstelling zijn voor den auteur — maar het boek komt er, als het iets beteekent, toch allengs in, het vormt zich een publiek, dat zich aldoor uitbreidt. Een komediestuk, dat valt, is meteen weg. De auteur kan het laten drukken, maar niemand leest het. Men beproeve het maar eens bij onze leesbibliotheken, of er de tooneelstukken zijn te vinden van Emants, van Nouhuys... wèl hunne romans of novellenbundels. Komediestukken worden door het lezend publiek nooit gevraagd. Wat niet te verwonderen is. Een

komediestuk wil gehoord, gezien worden, *niet* gelezen. Daar is het niet op gemaakt.

In zekeren zin geen aangenaam métier, dat van komedieschrijver: zich te spitsen op het aanbrenge van effecten, waarvan men veronderstellen mag, dat zij 't «doen» zullen, onmiddellijk bij het publiek van 't schellinkje, zoowel als uit de stalles! Ten opzichte der beoordeeling van elke andere kunst, sluiten deze elementen elkaar uit. Alleen de tooneelschrijver moet het van beide hebben. Is het niet daaraan toe te schrijven, dat wat op tooneelgebied gewenscht wordt, en zich in een buitengewoon succès mag verheugen, doorgaans snel verdwijnt, zoodra de roes van het succès heeft uitgewerkt? Want een stuk dat groot succès heeft, streelt natuurlijk den zin voor actualiteit, die snel vergaat, het houdt rekening met den mode-smaak, die aldoor wisselt.

Men zal beweren, dat ook op het gebied van den roman en der novelle, de minste, maar de handigste broederen van het gild, zich in het grootste succès verheugen en in de hoogste schrijversrechten —, maar dit neemt niet weg, dat ook het goede, het betere, het artistiek hooger staande toch zijn weg vindt. Om echter op het tooneel niet «pour le roi de Prusse» te werken, moet de auteur zich schikken naar eischen, waaraan hij als romancier, als lyrisch dichter, het beneden zich zou achten te voldoen.

Dat nochtans zoovele artistiek hoog staande schrijvers niet tevreden schijnen, dan nadat zij zich aan een *échec* als tooneelschrijver, een of meer-malen hebben blootgesteld, is toe te schrijven aan de omstandigheid, dat op geen ander gebied het succès in zóó vleienden en lucratieven vorm zich openbaart. Als uw stuk heden inslaat, is morgen uw naam op aller lippen. Ja, men heeft u den avond zelf der opvoering als een grootmeester gevierd. Gij hebt niet, als toen ge uw roman de wereld inzond, het succès van uw werk, langzaam tot u zien komen, neen, gij hebt onder de voorstelling van uw stuk, dat succès op u in zien stormen, het heeft u dronken gemaakt van een ongekende vreugde, gij hebt u *voelen* grooter worden, opgeheven als ge zijt geworden door de al hooger rijzende émotie, die van het publiek zich meester maakte en ten slotte heeft men u ten tooneele geroepen en het was u, als werd ge door een geestdriftige menigte, gelijk een Romeinsch imperator, op een schild uitgedragen boven allen....

H. L. B.

DE IMPROVISATOR * * * * *

Romantische Komedie in 3 bedrijven door S. v. G. R.

Het nieuwe, oorspronkelijke stuk, door de Kon. Ver. Het Ned. Tooneel 8 December l.l. in den Stadschouwburg vertoond, speelt in Italië in den Renaissancetijd, den tijd van de Borgia's te Rome, de Este's te Ferrara.

In al de Italiaansche republieken heerschten despotisch de vorstenfamilies; hetzij uit de burgers opgekomen als de Medici, of van ouden stam als

de Este's, zij waren gelijk in hebzucht, wreedheid, verkwisting, tyrannie, zedeloosheid, maar ook in prachtliefde en liefde voor de kunst. Het is dus ook de tijd der groote schilders, beeldhouwers en bouwmeesters: te Rome ging Sint Pieter verrijzen, in alle hoofdsteden werden paleizen en zuilengangen gesticht en met kunstwerken overvuld. Geen wonder dan ook, dat aan de eene zijde, de bewonderde kunstenaars zich vaak buiten hun kunst, een ongerechtvaardigd gezag aannatigden, en aan de andere zijde, de geplunderde burgerijen tegen hen en hun verkwistende begunstigers in opstand kwamen; het eene gaf tot bloedige paleis-intriges, het andere tot openlijke botsingen aanleiding.

Bij den hertog van Ferrara: Lorenzo d'Este, (niet-historisch) is de kunstliefde niet het uitvloeisel eener edele gezonde natuur; hij is zenuwlijder, decadent, pervers, artistiek op de wijze der Romeinsche keizers, bij wie liefde, verfijning en wreedheid samengingen. Hij is zwak, beurtelings mat en heftig; hij bewondert zijn bouwmeester en schilder Tizio, gezegd Garofalo, als kunstenaar, maar ondergaat ook het overwicht van diens krachtige, heerschende persoonlijkheid; en Tizio, machtig in Ferrara, vergeet den afstand die hem van het vorstenhuis scheidt, en verstout zich een prinses van Este, de nicht van den hertog, lief te hebben.

De bekentenis van Tizio's liefde en haar lof, geeft stof voor het eerste bedrijf; de schildering van den hertog en zijn wanbestuur opent het tweede.

Maar behalve verkwistend is Lorenzo ook ziekelijk-zinnelijk; een Levantijn heeft hem een vergif geleverd, waarvan hij zich een wonderlijk mysterieuze uitwerking belooft op de vrouw, die hij er mee dooden zal, en aan dit misdadig genot zal Tizio medeplichtig moeten zijn.

Hoe alles affloopt, hoe Tizio wordt gekweld in het liefste wat hij bezit, hoe de prinses van hare zijde een wreed spel speelt, maar ten slotte het heil der stad en het redden der bedreigden, verkiest boven een kleingeestige wraak, is het onderwerp van het derde bedrijf.

De rol van de prinses van Este is gespeeld door mevr. Mann—Bouwmeester, die van den hertog door den heer Mijin; mej. Klaasen was het boerenmeisje Ninetta, en de heer Hubert la Roche de blinde grijsaard Vasario, door den vorst voor een „improvisator” gehouden. Als Tizio, gezegd Garofalo, trad de heer Van Dijk op; de overige rollen waren in handen van mevr. Chr. Poolman, mej. Morel, de heeren Holtrop, Van Westerhoven, Ising, Van der Hilst, Tourniaire Jr. en Arboes.

Het oordeel der Pers luidt eenstemmig en niet gunstig.

Het Handelsblad.

Neen... heel mooi is het stuk niet. De schrijver is blijkbaar hiervan niet genoeg doordrongen geweest, dat, wat men op het tooneel moet zien in de eerste plaats moeten zijn menschen, levende menschen. Gebeurtenissen — goed, als men het niet zonder stellen kan; actie — goed, noodig

zelfs, waarbij op te merken valt, dat actie niet hetzelfde behoeft te zijn als gebeurtenissen, dat voortgang van de karakterontwikkeling en karaktervorming van de personen, minstens evenzeer actie verdient te heeten. Maar noodig zijn menschen, karakters, wier eigenschappen hun handelingen bepalen.

In «De Improvisator» nu trekt de auteur te veel aan de touwtjes.

Er gebeurt veel in het stnk, er is wat men noemt actie genoeg. En als het niettegenstaande dat toch te lang was en vermoeide, dan is dat m.i. eenvoudig omdat de menschen ons niet genoeg interesseeren. Ik heb voor die menschen in hun droevigste en critiekste momenten niets kunnen voelen.

Wat nu de vertolking aangaat, de schrijver heeft daarmee niet gebóft. Er lag iets zwaars over de voorstelling.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant.

In het eerste en tweede bedrijf kon men de poping waardeeren, om de macht der beeldende kunstenaars en bouwmeesters dier dagen, de paleis-intrige en den decadenten, perversen, doch artistieken hertog Lorenzo d'Este te karakteriseeren. Het derde bedrijf echter, onttrokken aan de bekoring van het hof-milieu, dientengevolge de handeling, die ten slotte het stuk moest dragen, aan vrijer beoordeeling prijs gevend en dan nog bezwaard met tableaux-vivants en onschoone lichaamsbewegingen van nimfen, bacchanten, dienaressen van Venus, gezellinnen van Thalia, onder directie van eene coryphee der Nederlandsche Opera, en uitlopend op eene soort apothéose, waarmede tevens de titel dezer romantische comédie werd verklaard, zal maar weinige toeschouwers hebben bevredigd.

De drie bedrijven vonden bij het publiek een matig applaus. Vermeld moet nog worden, dat het stuk half in proza, half in verzen is geschreven.

De Telegraaf.

Een raar stuk, die Improvisator!

Behalve bij den hertog is er van karakterteekening geen sprake; 't zijn poppen en poppetjes; van mooie taal evenmin, want zeer gewrongen en dor klinken de blanke verzen, waarin het stuk is geschreven.

Het spel was over 't algemeen middelmatig.

Wat, — en, dit ten slotte — naast de groote gebreken van het drama, erg hinderde, was het schandelijk onbenullig knoeien met historie en een Italiaansch, dat men te hooren kreeg: de schrijfster laat »Signora” zeggen tegen een «Prinses” van Este, — Mòdina, Mòdèna noemen, en deze stad, die tot het hertogdom Ferrara behoort, optreden als rivale er van, en stelt de Este's voor als tirannen, die slechts door geweld Ferrara in hun macht hielden.

Aan de monteerling was zeer veel zorg besteed, doch niet in alles; verschillende costumes zagen er veel te bont uit en het dragen van een kroon, door Arnunta, als deze een pleiziertochtje gaat

maken, stond allergekst, doch dit is de schuld der regia.

Hoewel de schouwburg goed gevuld was, blijkbaar met een welgezind publiek, hoorde men slechts een matig en dof applaus, waarin men den somberen klank van den doods-klok meende te bespeuren.

Het Nieuws van den Dag.

Wat gebeurd is, was te verwachten, was te voorzien.

Handeling, voorvallen en toestanden in: *De Improvisator* ontstaan niet uit de gisting en verwording van den tijd. Zij gaan er nevens. Soms — en dit is bedenkelijk — er aan voor af. De grootste zwakheid van het drama — juister het on-dramatische van dit drama — is, dat alles naast elkander ligt en der compositie geweld is aangedaan.

De auteur heeft geen menschen geschapen, slechts schimmen. Er zijn twee levende wezens in het geheele drama, en zij leven dan nog het leven van enkele minuten. Zij vertoonen zich aan het slot van een der bedrijven, doen aardig en kussen elkaar dat het klapt. Allerliefst in dit rolletje was Mejjuffrouw Morel, wie ook lof toekomt voor haar mooi en dichterlijk kostuum.

De dichter van *De Improvisator* heeft hart en geest te leeg gehad. Dit bewust of onbewust gevoelende, heeft hij in druk-doen, in veel-doen heil gezocht en heeft hij bij leegheid van hart den mond vol. De voortbewegende en sprekende personen hebben aan één woord niet genoeg, ieder spreekt een woordenboek.

En dan... en dan...!... Er is in taal, in stijl, in zede, in manieren, niets dat eene afschaduwing der Renaissance gelijkt.

Omdat het den auteur aan kracht ontbrak om het innerlijke te geven en te doen leven, heeft hij alles van de buitenzij, van décors, van licht-effect, van dans en muziek verwacht. In plaats te versterken, verzwakt dit. Het meest verlam-mend heeft het ballet gewerkt. Totaal onnoodig, vertraagde het de handeling. Zelfs, als het ballet meer karakter hadde gehad, zou het nog door overbodigheid geschaad hebben.

De Improvisator gaat onder door de erkenning der woorden: «Kan het er bij, doet het er bij!»

Misschien zou het stuk tot Hollandsche Opera verwerkt, succès hebben, nu reeds zwevende tusschen feërie, tooneelspel met zang en dans, melodrama, enz.

De Improvisator laat als stuk en vertooning geen indruk na.

„VERLEDEN” * * * * *

Tooneelspel in 3 bedrijven door
INA BOUDIER—BAKKER.

De kunst wordt voor een deel bepaald door het kiezen.

In de keus schuilt meestal de geheele kunstenaar.

De jonge schrijfster van *Verleden*, Mevr. Ina Boudier-Bakker, heeft in hare keuze zich beslist

doen kennen als dichterlijk van aanleg, mits men bij »dichterlijk« niet denkt aan rijmen en verzen-maken. Zij doet als Björnson. In het kleine ziet zij bovenal het groote, in alles het onzichtbare. Zij «proeft» de zielen.

Aan Björnson werd eens gevraagd: Hoe legt ge het aan om te dichten. Hij antwoordde «'t gaat heel eenvoudig: ik onthoud, wat aan anderen ontgaat.»

Zoo ook bij Mevr. Ina Boudier-Bakker. Een klein, eenvoudig voorval, uit het dagelijksche leven, heeft zij doen zien in werking en uitwerking.

Een ontwikkeld en zelfs een goed jongmensch, zijn geluk zoekende in het buitenland, heeft zich vergrepen aan andermans geld. Het spel heeft er hem toegebracht. In de gevangenis boet hij zijn daad.

De schrijfster heeft nu door op te merken en vast te houden, wat anderen ontgaat, den indruk van het gebeurde op het zieleleven van vader, moeder, broer en aanstaande, scherp doen zien. Aller zielen legt zij voor ons open, en doet ons het onzichtbare leven, het zieleleven waarnemen, zij openbaart ons een atmosfeer van liefde, een atmosfeer van droefheid, een atmosfeer van blijdschap, hangende in de woning, — en de verwantschap der zielen van enkelen.

Met kleine en reine middelen heeft zij dit bereikt.

Den loop van het leven heeft zij gezien en met liefdevol meeleven, — zich noch als zede-leerares, of als Farizeeuwsche zich er boven plaatsende, — heeft zij dien loop met alle kleine adertjes ontgaande aan den gewonen mensch, in woorden onthouden en geschreven, in woorden, die symbolen zijn.

In vader, broer en aanstaande spreekt verwantschap van ziel; hunne zielen zijn één; het leed er eene aangedaan, verbreekt het evenwicht. De ziel, ontwarende de oorzaak in zich, elimineert zich, — met andere woorden, of zoo als dat in het dagelijksch leven ruw voor ons komt: vader, broer en aanstaande vreezen nog, dat eene herhaling der fout mogelijk is, dat het *verleden* kan herleven.

Zij vreezen dit uit overgrootte liefde. De teruggekeerde zoon wordt door die atmosfeer van angst en vreeze gedrukt, hij kan het er niet in onthouden. Als hij door een toeval — een vermeenden diefstal op kantoor — den heimelijken angst bij allen ontwaart, dat hij de schuldige zou zijn, raakt hij buiten zich zelve en treedt uit de atmosfeer, en gaat ver weg, naar een ander land. Dan is er droefheid in huis, eene droetheid, die Vondel in het treurspel *Joseph in Dothan*, deed zeggen: «Ach, welk een huis zal ginder leggen!» Dan schreit het stil, in aller ziel.

In die innige gemeenschap der zielen, leeft de moeder niet. Zij behoort tot die vrouwen, voor wie geschreven staat: «Martha, Martha! Gij bekommert u over vele dingen. Eén ding is noodig!» — Zou zij de moderne, de verre van gebenedijde vrouw zijn? Of vertegenwoordigt zij slechts de gewone mensch, de zoogenaamde veel geprezene praktische mensch?

Omdat Mevr. Ina Boudier—Bakker het leven

achter den uiterlijken schijn, in de atmosfeer die allen omgeeft, heeft laten waarnemen — en dit is het groote harer kunst — heeft zij de toehoorders in de ziel getroffen.

Zij, die geroepen waren, om een oordeel over haar en haar werk te vellen, zijn de tolk van allen geweest, toen zij op de groote belofte wezen, door Mevr. Ina Boudier—Bakker voor de kunst afgelegd, en haar eerst dramatisch werk *Verleden*, is eene uitmuntende vertooning door leden der Nederlandsche Tooneelvereniging in den Hollandschen Schouwburg te Amsterdam.

Een korte samenvatting uit het geschrevene in dagbladen bewijze dit.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant.

Deze prijst in de schrijfster de afwezigheid van iedere pretentie, en het vermogen in de ontwikkeling van het geval het evenwicht te bewaren.

Men gevoelt dat eenerzijds slechts liefderijke bezorgdheid voor den jongen, die eenmaal zwak was gebleken, tot den oogenblikkelijken twijfel leidde; en anderzijds wekt de bittere ervaring van den jongen man, die eerlijk zichzelf gelouterd en gezuiverd geloofde, sympathie. En dit evenwicht, waarin naar ons inzicht de waarde van het stuk is gelegen, dwingt tot het zoeken naar eene oplossing der vraag, aan welke der beide zijden dan was te kort geschoten. Is een vergrijp wel geboet, maar niet uitgewischt door de ondergane straf, die louteren kan? Is deze eisch te stellen: dat hij, die eenmaal viel, slechts dan met volle recht eerbied kan vergen van zijne naasten, indien hij, na eerst de schuld tegenover anderen te hebben geboet, ook voor zich zelve de rekening vereffend hebbe door tienvoud het bedrevene te hebben vergolden? En mag hij, eerst als deze zich zelve opgelegde taak is vervuld, weder ten volle aanspraak maken op 't geen het deel is van hem, die rein bleef: het onvoorwaardelijk vertrouwen van die hem het naaste staan?

Een zwakheid in het stuk, oordeelt de criticus, dat bij het heengaan van den zoon en bruidegom, bij het vallen van het doek, den toeschouwer geenerlei uitzicht wordt geopend. De dramatische schets geeft geen perspectief.

In den eenvoudigen Hollandschen Schouwburg, sober gemonteerd, met toewijding voorbereid en gespeeld, was er in de opvoering van dit niet omvangrijk, onopgesmukt tooneelwerk der jeugdige schrijfster veel, dat weldadig trof. De intimiteit werd versterkt door de eenheid van plaats der handeling. De drie bedrijven werden in dezelfde eenvoudige huiskamer afgespeeld.

Giovanni is niet minder ingenomen met stuk en spel. Hij schrijft in:

Het Handelsblad.

»Verleden» is een goed stuk gebleken. Het is in hoofdzaak een toestand die ons geteekend wordt, en heel fijn geteekend wordt, bijna te fijn, te sober voor het tooneel.

Wat de schrijfster ons laat zien, is het verleden, drukkende op hem, die eens een misstap heeft gedaan en op zijn heele omgeving.

Toegegeven dat het geval wat weinig is voor drie bedrijven; dat de schrijfster de personen wel eens onhandig heen en weer stuurt; dat er soms algemeenheden worden gezegd van het genre als: »booze woorden voel je na, o zoo lang« — mevr. Boudier heeft haar personen zoo goed op het tooneel weten te zetten; zij heeft ons voor hen weten te interesseeren; zij heeft met fijn gevoel de nawerking van dat onontkoombare verleden op de verschillende personen geteekend; zij heeft een stuk geschreven, waarvan de waarheid en de echtheid niet zullen worden ontkend. Er is veel menschenkennis in dit stuk. De karakterteekening, vooral van Dolf zelf, kon sterker zijn; zóó kon ongeveer iedereen doen op wien zulk een vlek ligt; nog interessanter zou het geweest zijn, als wij hem beter gekend hadden in zijn heele voelen en denken. Maar ook zoo was het boeiend, ook zoo leefde men met deze menschen mee.

Ik hoop dat men dit stuk van een jonge schrijfster, van wie ik veel verwacht, druk zal gaan zien.

Het Nieuws van den Dag,

het echt Hollandsche in *Verleden* roemende, is een en al lof over stuk en vertooning, en brengt de schrijfster, na eene uitvoerige beschouwing van haar werk, warme hulde.

«OP HOOP VAN ZEGEN» TE PARIJS.

Heijermans' werk van dien naam is Maandag 8 December in het théâtre van Antoine gespeeld onder den titel: *La bonne Espérance, drame en 4 actes de M. Herman Heijermans, traduction de M. M. Jacques Lemaire et Jos. Schürman.*

De vertaling wordt trouw genoemd, de eenige verandering is de medaille van Atjeh in eene medaille «Siamois.»

Het stuk is goed ontvangen en goed gespeeld. Men verwondert zich er over dat het 3e bedrijf geen indruk heeft gemaakt. Catule Mendès, die anders wel eenige bedenkingen heet, noemt het lange klagen juist meesterlijk en vergelijkt het bij het koor der ouden.

Het oordeel der verschillende kranten is vrij gunstig, van sommige, als *l'Autorité* zeer gunstig. Het vrouwenblad *La Fronde* is met *Bonne Espérance* alles behalve ingenomen. De *Gaulois* en *Le Matin* zijn daarentegen weder vol lof. *Le Siècle* stelt uit het oogpunt der kunst *La Mer* en *Les Pêcheurs d'Islande* hooger dan dit spel der zee, al heeft het in Holland 600 (?) opvoeringen beleefd. Verder zegt het blad: Le nouveau spectacle du Théâtre Antoine aura son public et mérite de l'avoir mais le devra beaucoup moins à la valeur littéraire assez faible, à l'originalité très discutable de la conception, qu'à un procédé matériel intéressant, mais peu relevé de condensation de la terreur, à une accumulation, à une succession de petits détails horribles qui composent une sorte de gémissements, explosions de larmes, mimique affolée. Tout concourt à une impression de cauchemar et de sombre hantise.»

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jeah Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN

DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk

voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zooloogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPPFF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddepôt van:

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Inter. 2805.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

LOTOS

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN
DOOR

M. CONSTANT

(M. Snijder van Wissenkerke)

Prijs f 0.65

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Tooneelkritiek. — Rotterdamsche Kroniek. —
Jaak de Vos. — Nog iets over Critiek. — Een paar tegen-
stellingen. — Mevrouw Ida Boudier-Bakker. — Goede Vormen.

TOONEELKRITIEK * * * * *

Het is eigenlijk toch een raar ding, tooneel-
kritiek.

Daar heeft een man een schouwburg gehoord,
hij heeft ook een stuk gekocht — nemen wij aan,
dat hij het gekocht heeft! — hij heeft acteurs
geëngageerd om dat stuk te spelen, en bekend
gemaakt, dat de voorstelling zal plaats hebben
op dien en dien avond: ieder kan komen kijken
voor zijn goede geld.

En tevens vraagt hij of eenige personen asje-
blieft willen komen, soms stuurt hij zelfs uitnoo-
digingen, om den volgenden dag aan het publiek
te vertellen wat zij van de voorstelling denken,
goeds of slechts; zij kunnen er van zeggen wat
zij willen — de grens is niet gauw bereikt, waar
hij probeert hen tegen-, en in het vervolg uit
zijn schouwburg te houden.

En die anderen komen ook; zij moeten wel,
hun publiek zou het hun zeer kwalijk nemen,
wanneer zij niet van die voorstellingen spraken.

Zet voor den schouwburg een winkel, voor het
stuk koffieboonen, voor acteurs branders en ver-
koopers, ... en er spreekt geen mensch in het
publiek over wat de man aanbiedt.

Kunst is geen koffie.

Maar kunst is wel koopwaar geworden, wel
middel om aan den kost te komen. En sedert
vraagt zij om goedkeuring en aanbeveling in het
publiek, op het gevaar af van te worden afge-
keurd en afgeraden. Toen liefhebbers een paar
maal per jaar, voor wie maar komen wilde, gratis
tooneelvoorstellingen gaven, was er geen reden
voor tooneelkritiek: wie kon, ging kijken en vond
mooi of niet mooi. Daarmee was alles gezegd.

Nu gaan wij dus 's winters een paar maal per
week kijken naar nieuwe koopwaar van een van
die ondernemingen die in scherpe concurrentie

het publiek tooneelvoorstellingen voorzetten en
vertellen den volgenden morgen of avond hoe
wij het vonden. Wij zeggen het eerlijk. Ik neem
voor het oogenblik ook aan dat wij verstand van
de zaak hebben.

Van wat wij schrijven hangt wel wat af. Voor-
namelijk voor den ondernemer en de velen, ac-
teurs in de eerste plaats, die van hem afhangen.
Het publiek luistert niet hard naar de kritiek,
een groot deel van het publiek tenminste niet.
Maar het wil bijna altijd, eer het een stuk gaat
zien, iets meer weten over stuk en voorstelling,
dan kan het altijd nog zien wat het doet. Een
schouwburg als *Frascati*, dat zijn eigen publiek
heeft, heeft geen kritiek noodig: de klanten gaan
elk stuk zien en genieten al van te voren van
de ... geestigheden, die zij weten, dat zij er
kunnen verwachten. Maar in bijna alle andere
schouwburgen is het bij een première leeg: er
zijn in heel Amsterdam niet genoeg menschen om
den Stads- of den Hollandschen Schouwburg te
vullen bij een première. Ja, eens is het gebeurd,
bij *Het Pantser* was de Hollandsche Schouwburg
geheel gevuld. *Het Pantser* volgde op *Op hoop
van Zegen*. Maar bij *Ora et Labora* was de schou-
burg niet geheel gevuld: *Het Pantser* was tegen-
gevallen, ... men wilde niet weer een stuk gaan
zien, dat misschien zou tegenvallen... men wachtte
de kritiek of mededeelingen van anderen af.

Is die kritiek nu zeer afkeurend, dan luistert
het publiek ... wel eens, niet altijd; evenmin als
het *Frascati*-publiek geeft bijv. het *Revues*-publiek
om de kritiek. Deze vindt blijkbaar slechts gehoor
bij een zeker deel van het publiek, het meer-
eischende, dat niet eenvoudig ermeê tevreden is,
een avond pret te hebben, dat, ik zal niet zeggen
hooge kunst, maar dan toch iets verlangt wat er
op lijkt, in stuk of spel.

Er zijn dus schrijvers voor wie van de hou-
ding der kritiek heel weinig afhangt — *Revues*-
schrijvers bijv. — anderen die wel iets van haar
te hopen of te vreezen hebben. Ongelukkig meer
te vreezen dan te hopen. Want bij een ongunstig
oordeel van de kritiek blijft het publiek wel weg,
maar een gunstig oordeel is lang niet altijd vol-
doende, helaas, om het naar den schouwburg te

drijven*). In dat opzicht kan de kritiek niet anders doen, dan haar goede meening nog eens herhalen, nog eens aandringen op bezoek en belangstelling. Een gunstige kritiek kan zeer zeker invloed hebben op het al-of-niet opvoeren van een tweede of volgende stuk van een auteur door een tooneelgezelschap: als publiek en kritiek eenstemmig zijn geweest in het afkeuren van een stuk is het voor den auteur niet gemakkelijk een tweede opgevoerd te krijgen.

Wat opvoeringen van oude stukken aangaat, van klassieken bijv., is de invloed der kritiek grooter; keurt zij haar af, dan is de kans op succes, op een reeks van voorstellingen zeer gering.

Eindelijk haar invloed op de acteurs. Geen kritikus in Nederland stelt zich daarvan iets voor. Vele acteurs lezen nooit kritieken — dat zeggen zij tenminste — anderen lezen ze wel, maar vinden per se onjuist wat de kritiek zegt, . . . natuurlijk ingeval zij afkeurt. Zij die lezen wat over hun spel gezegd wordt en nagaan of zij met de een of andere opmerking soms hun voordeel kunnen doen, zijn weinigen. En zij loopen nog de kans door hun collega's of hun regisseur te worden uitgelachen, wanneer deze bemerken, dat zij op raad van die kerels van de kranten iets in hun spel gewijzigd hebben. Intusschen, de kritikus schrijft in de eerste plaats voor het publiek. Hij doet verslag van tooneelvoorstellingen zooals zijn collega die het buitenland behandelt van de zittingen van vertegenwoordigende lichamen en van oorlog, zooals die voor de sport van cricketwedstrijden. Hij completeert het beeld van het openbare leven van zijn tijd, dat de dagbladlezer in zijn courant mag verwachten. En hij doet dat kritisch, omdat verslag geven van eenige uiting van kunst zonder het geven van een persoonlijke meening vrij wel onmogelijk is, maar nog meer omdat de pers niet alleen de taak heeft in te lichten maar ook voor te lichten, omdat zij ook haar lezers moet wijzen op wat haar schoon en goed en waar dunkt.

En daar komt nu voor den tooneelkritikus, zooals voor iederen anderen kritikus trouwens, de moeilijkheid. Doet hij er goed aan streng te zijn in zijn eischen, te vragen naar kunst, werkelijke, echte kunst — of wat hij daarvoor houdt — en als deze niet gegeven wordt, af te keuren, onverbiddelijk, in scherpe bewoordingen?

Deze vraag doet zich in de meeste landen voor, maar het antwoord kan niet voor alle hetzelfde zijn, daarvoor zijn de omstandigheden hier en ginds te verschillend. In Frankrijk kan het tooneel als geheel een stootje velen. Het is er ingeburgerd, het is een zeer gewaardeerd vermaak in alle klassen. Maar toch heeft Antoine, die over het algemeen zeker niet te klagen heeft over de kritiek, onlangs, toen tengevolge van de quaestie der répétitions générales, de verhouding tusschen pers en schouwburgdirecteuren eenigszins gespannen was, verklaard, dat het verkeerd was, dat de tooneelkritiek bij elk nieuw stuk geïnvi-

teerd werd en haar oordeel gaf. Antoine meende, dat de schouwburgdirectie zelf moest beoordeelen, of een voorstelling onder de rubriek kunst viel of niet. Zoo neen, dan kon de directeur volstaan met eenige objectief gestelde mededeelingen die aan de bladen konden worden gezonden en die over den aard van de vertooning het publiek voldoende konden inlichten. Zoo ja, dan waren er te Parijs wel letterkundigen, zelf kunstenaars, die een oordeel er over zouden willen geven in de voornaamste bladen. Daarmee was de eigenlijke tooneelkritiek dus opzij gezet.

Ook te Berlijn gaat het tooneel niet slecht. De belangstelling, o. a. bij première, is zeer groot. En de kritiek? De kritiek is over het algemeen zeer streng. Zij is ruw geworden, zooals Hermann Sudermann onlangs schreef in vijf artikels in het *Berliner Tageblatt* over *Die Verrohung der Theaterkritik*. Zij smaalt en scheldt en schimpt, zij doet den auteurs soms de schandelijkste verwijten, haalt zelfs hun particulier leven in haar beschouwingen, en keurt bijna alles af, ook de voorstellingen der klassieken, die dan ook behalve in den Koninklijken Schouwburg en in een volkschouwburg waar niet zoo hooge eischen gesteld worden, bijna niet meer gegeven worden. De tooneelverslaggever van het *Tageblatt* heeft die «Verrohung» niet algemeen genoemd en het goed recht van de kritiek om heftig te zijn tegen wan-kunst gehandhaafd; hij heeft er op gewezen dat de Berlijnsche kritikus ongeveer tweehonderd maal in een jaar naar een schouwburg gaat, hopende dat hij een kunstwerk zal zien, een dichter zal ontdekken, maar dat hij bijna altijd teleurgesteld wordt; een voorstelling, die niet meer wil zijn dan eerlijkweg een aangename tijdpassering, mag hij welwillend prijzen, maar wat voor kunst wil doorgaan, moet nauwkeurig worden gewogen, en om zich zelf streng beoordeeld, zonder dat daarom elk streven, dat nog niet tot daad werd, de kop wordt ingedrukt; spot en scherts moeten geoorloofd blijven.

Daarmee is het hoe van de tooneelkritiek echter nog niet heel duidelijk omschreven. Te Berlijn is zij over het algemeen zeker niet in aangename termen gesteld. Een merkwaardige verklaring daaromtrent heb ik gekregen van dr. Dinger, die in het begin van dit seizoen korten tijd regisseur was bij het Lyrisch Tooneel. Deze heeft mij, zonder te treden natuurlijk in appreciatie van hetgeen de Amsterdamsche kritiek had gezegd, zijn bewondering betuigd over de zakelijkheid en de bezadigdheid, waarmee wij de voorstellingen bespraken, en die een sterke tegenstelling vormen met de zucht om zoo scherp mogelijk te zijn, de jacht naar geestigheden, het plezier in personaliteiten van de Duitsche pers.

Het is moeilijk zonder voorbeelden aan te halen een denkbeeld te geven van wat de tooneelkritiek ten onzent moet zijn. Ons tooneel staat niet hoog, niet in materielen zin, niet wat de kunst betreft die zij ons brengt. Ons tooneel kan geen stootje velen, zooals het Parijsche en Berlijnsche. Is de tooneelkritiek te scherp, in het algemeen

*) Zie *Verleden*, het mooie stuk van mevr. Boudier-Bakker, dat de Nederlandsche Tooneelvereniging slechts weinige malen heeft gespeeld voor slecht gevulde zalen.

te scherp, dan verwijderd zij het beste deel van het publiek steeds meer van den schouwburg, met het noodzakelijk en droevig gevolg, dat het peil der voorstellingen die het overblijvende publiek vraagt, nog meer zal dalen. Onlangs is in *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* gewezen op deze eigenaardigheid, dat het tooneel in ons land over het algemeen vrij streng beoordeeld wordt, terwijl al wat in de dagbladen staat omtrent variétés-voorstellingen, cafés-chantants en dergelijke, een en al lof is. Het publiek, dat slecht leest, onderscheidt hier heel moeilijk: het leest in de tooneelkritieken steeds over allerlei dat onvoldoende is, en ziet in de verslagen van cafés-chantants nooit anders dan loftuitingen in den superlatief: wordt het op die manier niet naar het café-chantant gedreven?

Niets belet ons zeker te trachten dat lofgeschal op muzikale clowns en acrobaten wat gedempt te krijgen, al is het misschien wel waar, dat deze in hun soort zoo uitmuntend zijn als onze collega's ons gelieven te vertellen. Maar mogen wij, om het tooneel tegenover het café-chantant wat te releveeren, dien maatstaf verkleinen dien wij den juiste achten? Ik geloof het niet. Wij doen daarmee geen goed. Eer zouden wij het tooneel nog verder drijven in het moeras, waarin het al ten halven lijve steekt. En voor zoover ik zien kan doet de Nederlandsche critiek dit ook niet. Zij heeft bijv. den auteur van *De Improvisator* eerlijk gezegd waarop het stond. Zij heeft niet gescholden, niet een misschien jonge schrijfster zoo gekwetst en afgeschrikt, dat zij zich voor altijd van het tooneel zal afkeeren, zij heeft gewaardeerd wat er nog te waardeeren viel. Het is maar jammer, dat in de over het geheel toch afkeurende kritiek het publiek reden zal vinden, het stuk niet te gaan zien. Het is jammer, dat er niet te Amsterdam genoeg menschen zijn om vijf, zes zalen te vullen, die de kritiek gaan controleeren, die een oorspronkelijk stuk, zelfs al is het ongunstig beoordeeld, in elk geval gaan zien, die toch niet willen dat zij later, wanneer S. v. G. R. misschien een goed stuk schrijft, zullen moeten zeggen, dat zij het eerste werk van den auteur niet hebben gezien. Maar zoo zijn er te Amsterdam misschien niet genoeg voor een kwart zaal. En dat is vooral jammer, omdat nu op een stuk dat valt, enkele dagen later reeds een ander moet volgen, vlug en slecht ingestudeerd; dat van hard en lang werken op een klassiek stuk bijv. op die manier niets kan komen.

Voorstellingen van Shakespeare-stukken en dergelijke zijn ten onzent dan ook meestal slecht. Is van ons te vergen dat wij het niet zeggen? Als wij nog voor oogen hebben een in het buitenland gezien mooi geheel, moeten wij dat dan maar vergeten en het hier bereikte, dat veel minder is, prijzen; als de lezing van een klassiek werk ons heeft ontroerd, en de voorstelling ons totaal koud laat, zullen wij dan maar doen of wij die ontroering nooit hebben gekend? Zeker niet. Wij kunnen aanmoedigen waar werkelijk eerlijk naar iets moois gestreefd is, maar meer niet.

Er zou werkelijk veel te zeggen zijn voor

Antoine's systeem: een kort karakteriseerend bericht over stukken, waarmee de kunst niets te maken heeft gehad, en blijkbaar ook niet heeft willen hebben — een beschouwing in hoever werkelijk kunst is gegeven alleen dan, wanneer in een schrijver waarlijk iets van den dichter is geweest, wanneer de tooneelspeler zich tenminste een oogenblik hoogepriester moet hebben gevoeld in den tempel van Apollo.

J. K. Jr.

ROTTERDAMSCH KRONIEK. * * *

17 DECEMBER 1902.

De voorstelling, die de afdeeling ditmaal haren leden aanbod, is vrijwel mislukt. Dit is op den avond zelven door de genoodigden en later in de bladen behoorlijk geconstateerd en niemand zal daaromtrent twijfel durven bestaan.

De mislukking was trouwens te voorzien. Er is gëanticipeerd; een week vóór de opvoering, toen de repetities juist aangevangen waren, had het R. Nwsbl. een entre-filetje waarin, naar aanleiding van de rolverdeeling, gewezen werd op de zeer geringe kans, dat de opvoering werkelijk genot kon geven:

»Ragfijn is de tragiek van »Monna Vanna»; behoedzaam voorbereid, met de uiterste zorg geschikt, kan de vertooning iets van deze tragiek doen voelen. Als al het sublieme, op het randje van 't belachelijke, zal het met iets te veel absoluut, mislukken». Zoo luidde 't daar. »Die kans mag desnoods een schouwburgdirecteur loopen, een Tooneelverbond-afdeeling moet haar vermijden, als zij kan. En wij zien niet in waarom in dit geval uitstel niet mogelijk is. Vóór-critiek beoefenen wij wij niet, maar wie »Monna Vanna» kent, weet, dat in het talent van Moor de rol van Guido niet ligt, evenmin als in dat van Alex Faassen de rol van den Vader, die is als de bode uit een Grieksche tragedie. Prinzivalle past wel in Tartaud's vermogen, Guido is een voor Brondgeest aangewezen rol, de vader kan door den goed zeggenden Henri Morriën zeer wel worden vertoond. Men behoorde derhalve te wachten tot Tartaud weder optreden kan.

Waar het een voorstelling geldt, door de Tooneelverbond-afdeeling voorbereid, mogen zulke dingen in het openbaar worden gezegd. Bovendien moet bezwaar rijzen tegen het feit dat, onder de voorbereiding voor een Duitsche klucht, te midden van reizen en trekken overal heen, met elken avond spelen, in ruim één week «Monna Vanna» moet worden bestudeerd.

Wil onze Afdeeling haar roeping naar behooren vervullen, dan mag zij aan zóó iets onartistieks niet meedoen. Niemand zal het haar kwalijk nemen als zij, door de omstandigheden gedwongen, deze opvoering uitstelt. Wij weten, dat er in de afdeeling méér aldus wordt gedacht. In dat alles op haren en snaren zetten, dat handicappen van belangen voor een vooraf bepaalden feestavond, is iets antipathieks. Daaraan mag Maeterlinck niet worden gewaagd.»

De voorstelling is doorgegaan en Maeterlinck heeft er het lootje bij gelegd. Dit is het minst erg voor Maeterlinck; die zal er wel van bovenop komen, maar de gastheer, het tooneelverbondsbestuur heeft zich lichtelijk gecompromiteerd.

Er is over deze Monna Vanna-vertooning een kleine litteratuur losgebrosen, gaande van de scherpste — en zeer gemotiveerde — afkeuring, over het onbenullig waardeeren en 't stomme prijzen heen, naar de hoogte van de Arnheemsche Courant, waarin «een ooggetuige die het weten kan», verklaarde: «nooit zoo iets schoons op het tooneel in ons land gezien te hebben.» In deze wandeling over het geaccidenteerd terrein der critiek komen we, veertien dagen na dato, wel wat achteraan.

Wat we, in dit geval slechts matig betreuren. De ontwijpende vertooning heeft vrijwel onze ambitie verstoord om over het zoo buitengewone tooneelwerk te spreken met de liefde en den eerbied, die het toekomen. Men verdedigt Goden niet tegen profaneerders. Men zou er liever toe bijdragen, dat de hoon vergeten en de eerbied in ons zelve weer ongerept wezen kon. 't Zal, 'laas, voorloopig heel moeielijk vallen in Monna Vanna te lezen en dan niet weder den heer Moor te zien of de Pisaansche volksmenigte uit den renaissance-tijd, gelijk zij in de Aert van Nesstraat werd voorgesteld.

Toch dank ik — aan dit, nu voorloopig voor mij onleesbaar gemaakte stuk — een diepe, heerlijke ontroering. In géén tooneelwerk van de laatste jaren heb ik zóó gesavouereerd een pure, hooge schoonheid. De ongeëvenaarde superioriteit der klassieke tragiek is in Maeterlinck's «Monna Vanna» herboren.

En ofschoon ik zonder illusies naar den schouwburg ging, ik had althans gehoopt, dat mijn indruk niet al te veel lijden zou, dat ik althans iets zou na-voelen, bij de vertooning, van de ontroering die de lezing mij had gegeven. Maar dit is niet gebeurd. Alleen mevrouw Tartaud, zij alléén, ondanks de plumpe verstoring door anderen, heeft mij dat genot wel even weer gegeven, zij is plastisch en in zeggen een prachtige Monna Vanna, ook al is zij soms te zwak, te weinig imponeerend nog, om het ideaal onzer verbeelding te geven van de figuur, die zoo terecht genoemd is: de synthese van het Vrouwelijke. Als het publiek, dat blijkbaar voor het grootste gedeelte het drama niet kende, toch nu en dan nog heeft begrepen, dat daar op de planken iets anders werd gegeven dan het gewone tooneelmooi, dat daar een hooger ideaal leefde dan de moderne dramatiek ons tot nu kon geven, dat daar iets ongewoons, iets bijzonders gebeurende was, het dankt dit uitsluitend aan mevrouw Tartaud. Het komen van iets gewijds heeft het gevoeld, toen deze Monna Vanna verscheen, stillestond nog, terwijl Guido tot haar sprak; tot zij, Marco nadertredend, zeggen gaat: «Mon père, j'irai ce soir.» En evenzeer, ja vooral in het tweede bedrijf, haar samenzijn met Prinzivalle, 't welk zoo geheel in haren lyrischen aanleg valt, waarin zij zich niet te forceeren behoeft. Minder, alleen plastisch zéér schoon, was

zij in het derde bedrijf; hier schoot haar stem te kort.

Van de overigen was Brondgeest de minst onvoldoende. Een heldenrol is nu eenmaal niet van zijn emplot. In declamatie, dor, zonder nuanceering, met een voor de gelegenheid onaangenaam ver-rauwde stem, heeft hij zijn rol gezegd, zijn spel was zwak, geforceerd en zijn plastiek, uitgezonderd in het laatste bedrijf in den aangenomen en voortdurend gehouden stand, verre van mooi.

De andere — Alex Faassen, een acteur die onze waardeering overigens gaarne heeft, mist volkomen het breede voor de klassieke tooneel-speelkunst, zéér verdienstelijk in zeggen soms, ernstig en eerlijk steeds, heeft hij toch niet meer dan een flauwe schim kunnen geven van den statigen Toscaanschen edelman uit den renaissance-tijd, het kort begrip, eenvoudig, van al wat fier en nobel en voornaam is.

Moor als Guido was een deerniswekkende mislukking. Een acteur van zijn bekwaamheden en van zijn reputatie te zien blootgesteld aan de hilariteit van het auditorium, dit is iets waarvan men de herinnering later nog kil langs zich voelt heenglijden. De hilariteit was begrijpelijk, maar men had er Moor niet aan mogen blootstellen.

Van de bijrollen gaf alleen de heer Rasch, als Vedio, iets prijselijks, de luitenants van Guido waren automaten. En de heer Van Kerckhoven speelde in zijn opvatting de Trivulzio voortreffelijk, maar de opvatting deugde niet. Zoo'n burgerlijke gluiptert kan de commissaris van de republiek Florence niet geweest zijn.

Ten slotte was de tooneelschikking (uitgezonderd het decor in het tweede bedrijf) grootelijks onvoldoende. Er was niet de minste stemming in de zoogenaamde zalen, die ons vertoond werden; de figuratie was opgedragen aan een twintigtal sluke jongens en zeer bleek-burgerlijke meisjes, die in een mooi standje een klein deel van den achtergrond vulden. In het oorspronkelijk staat: »on entend le murmure d'une foule qui répète au dehors le nom de *Monna Vanna*.» De regisseur vertaalde dit aldus: »Bedeelde twintig trieste jongens en meisjes lawaaien als in een kermisstuk de deur in en roepen »Lefe Monne Fanne!»

Het is jammer, dat de goede naam van onze afdeling in dit fataal ehec moet worden gemoeid, dat haar bestuur zelfs eenigermate mede aansprakelijk is. 't Bestuur kent dit gezelschap, het wéét dus dat voor een Monna Vanna-vertooning de noodige krachten ontbreken, het kent de omstandigheden waaronder de acteurs werken moeten en die ons met bewondering voor nog zóó veel geslaagds vervullen.

Ja, als men maar voor 't kiezen had!

Ook een tooneelverbondsbestuur mag niet het onmogelijke eischen en al zal het zijn reputatie goed doen en een grooten dunk geven van zijn goeden smaak, als het 't superieure verlangt, de quaestie of 't ook uitvoerbaar is, valt niet te negeren.

Al wil men gaarne het streven roemen, dat zich

naar een klassieke tragedie van hooge schoonheid richt, men kan de opoffering van de artistieke mogelijkheid moeielijk vergoelijken.

Werkt niet juist in tooneelzaken het onbevoegd mee-oordeelen en mee-beslissen fataler dan in elke andere kunst, waarvoor althans bevoegdheid, deskundigheid gevorderd wordt? Zou ooit een muzikkenner, die te beslissen had, de uitvoering van Beethoven's negende symphonie opdragen durven aan een onvoltallig, vermoeid orkest?

H. D.

JAAK DE VOS * * * * *

In 't begin dezer maand is in den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen het zilveren tooneeljubileum gevierd van den heer Jaak De Vos, hoofdregisseur.

Als velen, of laat ons maar gerust zeggen: de meesten die in de plankenwereld hun heil en tegenspoed vinden, werd Jaak De Vos in 't geheel niet voor tooneelkunstenaar opgeleid.

In den aanvang legde hij zich op letterkundige studiën toe, doch een zoo plotselinge als onweersaanbare trek om zee-officier te worden, deed hem besluiten het Latijn en het Grieksch op het schab te zetten en zich toe te leggen op de heel wat praktisscher wetenschap. Zoo hoopte hij, het eenmaal te brengen tot ingenieur bij de marine.

De doods zijns vaders kwam echter heel onverwacht al die schoone plannen in duigen werven. Vóór hij een akademischen graad als scheepsbouwingenieur had kunnen veroveren, moest de jonge Jaak de school vaarwel zeggen en naar een broodwinning gaan uitkijken.

In den Haag — zijn geboorteplaats — geraakte hij aan een betrekking in een groote fabriek en werd, na korten tijd, technikus in de bekende werkhuizen van »De Prins van Oranje».

Dit leventje bleek echter De Vos niet erg te

bevallen, want nadat hij naar een Staatsbetrekking had medegegongen en... tusschen de negenen-negentig niet-uitverkorenen gevallen was van de honderd die waren gekomen, smeed hij boeken en gereedschap zoover als ze vliegen wilden en ging zich te Rotterdam engageeren in den schouwburg van Le Gras, Van Zuylen en Haspels.

Daar speelde hij kleine rollen en vertaalde een massa vreemde stukken in het Nederlandsch. Na drie jaar, vormde Van Zuylen een afzonderlijken troep en nam Jaak De Vos als regisseur mede.

Na twee jaar verliet hij Rotterdam en kwam naar Antwerpen als hoofdregisseur van den heer Willem Lemmens, toenmaals bestuurder van het Nationaal Tooneel. Den volgden winter stak hij den Moerdijk weer over en kwam in den Parkschouwburg terecht, waar alsdan de heer Voitus van Hamme (ook directeur van onzen Franschen Schouwburg geweest) Fransche en Nederlandsche zangspelen opvoerde. Twee jaar hield die onderneming het vol. Toen zij was opgevouwen, verhuisde de heer De Vos naar de Duitse Opera te Rotterdam en bleef daar drie jaar. Intusschen geraakte hij een Zomerseizoen aan het beroemd gezelschap der »Meiningers» verbonden.

Het volgende jaar landde hij aan te Gent waar hij eerst, onder het bestuur van den heer Van Doeselaer, een jaar regisseur was aan den Nederlandschen Schouwburg en dan, een jaar, in dezelfde hoedanigheid medewerkte aan een Duitsehen operatroep, onder de leiding van Mevr. Henriette Marion.

Na nog een seizoen met de Duitse Opera-Saalborn te Rotterdam meegemaakt en dien troep in duigen zien vallen te hebben, kwam hij daar in den Tivolischouwburg terecht — bestuur Jan C. De Vos (zijn broeder) en W. Van Korlaar — en bleef daar drie jaar. Dan zakte hij ten tweeden male naar België af, ditmaal om er te blijven tot op dezen dag. Een jaar werkte hij te Gent, een jaar aan het Lyrisch Tooneel te Antwerpen en dan ging hij naar den Nederlandschen Schouwburg over.

Dat is nu vijf jaar geleden.

Jaak De Vos die een zeer groot aantal stukken vertaald heeft uit het Duitsch, Fransch en Engelsch, schreef ook eenige tooneelspelen waarvan »Het Scheepje» en »De Vergeten Balgast» hier met succes werden opgevoerd — en talrijke artikels, kritieken en novellen in »Het Weekblad voor Amsterdam» en andere Hollandsche kunstbladen. Tusschendoor vond hij nog tijd om basviool te leeren en zich op concerten als solist te doen gelden.

De feestvoorstelling te zijner eere in den Nederlandschen schouwburg te Antwerpen droeg, wat de huldebetoogingen betreft, het echt gulle Vlaamsche karakter. Aan geschenken, bloemen en kransen geen gebrek. Onder de laatste een van de Raad en Beheer der Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel, aan welk gezelschap zijn broeder Jan C. De Vos, als tooneelspeler verbonden is.

ANTWERPEN.

De nieuwe Gazet.

NOG IETS OVER CRITIEK. * * * * *

De *Middelburgsche Courant* van 16 Dec., het laatst verschenen nummer van *Het Tooneel* aankondigende, acht het «wel wonderlijk, dat bij zijne aanhalingen uit de pers over *De Improvisator* de redacteur van het blad zich alleen bepaalt tot de critieken in de Amsterdamsche bladen en de *N. R. Crt.* maar niet wijst op hetgeen Van N(ouhuys) in *Het Vad.* over dat stuk zegt; en dat hij, waar hij over *Verleden* wel een eigen oordeel uitspreekt, over de eerstgenoemde, ook eene oorspronkelijke comédie, het zwijgen bewaart.»

Verder schrijft het blad:

Het Tooneel is gemeengoed.

En menig lezer ervan zal liever een eigen oordeel van den redacteur of een anderen medewerker vernemen dan al die brokstukken uit recensies, die men voor een deel al gelezen heeft en wier waarde in de provincie tegenwoordig al zeer gering wordt geschat. (De *Middelburgsche* sprekende voor de provincie! Nog al aanmatigend, dunkt ons. *Red.*)

Het Tooneel moet niet zijn een reclame-blad voor een bepaald clubje van critici.

Gelijk met het jongste nummer daarvan, ontvingen wij een exemplaar van het *Dagblad van Rotterdam*, waarin C. K., schrijvend over *Tooneelen en Muziektoestanden* en klagend over het slechte bezoek in Rotterdam aan komedies en concerten, de volgende vraag doet: «Soms denk ik, heeft de critiek hier schuld, die dikwijls zoo onoordeelkundig en onverantwoordelijk afbreekt; in plaats van in gepaste bewoordingen de noodige op- en aanmerkingen te maken, en de verschillende ondernemingen toch te steunen in hun pogen».

Dat wij die vraag, ook wat Amsterdam betreft, reeds sedert jaren bevestigend beantwoordden, weten onze lezers; en dat hierbij ook eenzijdigheid van sommige critici in 't *spel* is, weten wij ook.»

«*Het Tooneel* moet niet zijn een reclame-blad voor een bepaald clubje van critici!» Wij geloofden niet, dat de wijze, waarop wij onze taak tot heden hebben opgevat, grond kon geven voor zulk eene (bedekte) insinuatie. Het is zeer toevallig, dat in het laatste nummer alleen het oordeel geciteerd is uit de *N. R. Crt.* en eenige Amsterdamsche bladen. Eene ongesteldheid, die langer aanhield dan wij verwachtten, was oorzaak, dat het nummer wat haastig moest worden in elkaar gezet en er werd dientengevolge wat ruimer geciteerd dan gewoonte is en slechts uit die couranten, welke ons toevallig het eerst in handen kwamen. Maar de *Midd. Crt.* kan weten, dat wij bij vroegere gelegenheden, het oordeel van de *Nieuwe Courant* en het *Vaderland*, niet achterhielden. Tot de *Middelburgsche* zijn wij wel is waar nooit gekomen — maar waar zou dan ook het einde zijn.

Om der volledigheidswille laten wij hier nog volgen wat Van Nouhuys in het *Vad.* van *De Improvisator* zegt: «zonder ik het slot uit», schrijft hij, «waar de bekeering der wreed-sluwe Aminta tot weldoende fee geheel ongemotiveerd is, dan kon het onderwerp als zoodanig stellig stof zijn

voor een boeiend stuk. Er moeten dus redenen zijn, waarom 't geheel me zoo onbevredigd liet en ik zal die dienen op te sporen.» De *N. C.* vat haar oordeel aldus samen: «'t geheel is dramatisch niemendal en slechts door verrassend mooie monteering kan het genoeg boeien. Voor 't overige, er zijn tooneelen in dit romantische melodrama met nuchter blijende, die wel getuigen van dramatisch talent, al verlopen ze meestal in lang geredeneer.»

Wij kunnen niet inzien, dat *De Improvisator* voor onze lezers in zooveel gunstiger licht zoude zijn verschenen, als wij dadelijk ook deze beide critieken onder hunne oogen hadden gebracht. En dat de critiek liever zou afkeuren dan prijzen, wordt trouwens allerminst bewezen door de feiten, naar aanleiding waarvan de *Middelburgsche* zóó warm loopt. Is *De Improvisator* algemeen als een stuk van weinig beteekenis gekenschetst door Haagsche en Amsterdamsche bladen — zeer eenstemmig zijn zij in hun lof over het andere oorspronkelijke stuk van de week: *Verleden*, door mevr. Boudier-Bakker. Van eenzijdigheid onzer critici kan dan ook alleen sprake zijn in dien zin, dat zij zich ten aanzien van beide stukken telkens aan dezelfde zijde schaarden, eenstemmig waren in hun af- en goedkeurend oordeel.

Dat de *Middelb.* liever het eigen oordeel verneemt van den redacteur van *Het Tooneel*, dan dat wij een kleine bloemlezing geven uit de critieken onzer collega's, willen wij gaarne als een compliment aanvaarden. Alleen bij *De Improvisator* zijn wij echter afgeweken van de gewoonte, om een eigen opinie te geven, door omstandigheden boven aangestipt. Maar dat wij — naast ons eigen oordeel — ook sommige voorname bladen plegen te citeeren, geschiedt op aansporing van belangstellenden in ons blad, toen zij in de eerst verschenen nummers van den vorigen jaargang, van de vroeger in deze gevolgde gewoonte zagen afgeweken.

DE REDACTIE.

EEN PAAR TEGENSTELLINGEN. * *

Léon Cavallo's *Pagliacci* werd voor 't eerst te Parijs opgevoerd en de Italiaansche Minister van Schoone Kunsten achtte dit feit van genoeg beteekenis om er een telegram over te zenden aan den directeur der Fransche opera.

Herman Heyermans' *Op hoop van zegen* werd nagenoeg tegelijkertijd te Parijs met veel succes vertoond en onze Nederlandsche regeering deed ... niemendal.

Le billet de logement werd in den Haag opgevoerd en de «fine fleur» van onze Nederlandsche aristocratie vereerde de voorstelling van dit zouteloos schuine stuk met haar tegenwoordigheid.

Max Orell hield in den Haag een voordracht, waarvan volgens *Het Vaderland* den hoorder niets bijbleef en de zaal was met onze Nederlandsche «High Life» gevuld.

Het mooie oorspronkelijke stuk *Verleden* van Mevrouw Boudier-Bakker werd in den Haagschen

Schouwburg vertoond en onze Nederlandsche aristocraten, onze Nederlandsche High Life'rs . . . — is dit hun ook al te hoog?

MARCELLUS EMANTS.

MEVROUW IDA BOUDIER—BAKKER.

(Schrijfster van „Verleden.”)

Over *Verleden*, vinden wij nog in *het Vaderland*:

Heeft de auteur van »De Improvisator» te veel gewild, en zijn onmacht om dat vele goed te doen, trachten goed te maken met uiterlijk vertoon, zoodat hij niet veel meer wekte dan een waardeerende herinnering aan de twee eerste bedrijven — Ida Boudier—Bakker heeft zich beperkt tot het in krachtige soberheid geven van wat zij geven kon. Zij heeft haar onderwerp diep doorvoeld en de groote emotie, die haarzelf bezielde heeft onder 't dramatiseren van dit brok werkelijk leven, komt als een machtige beheersching van over het voetlicht.

Hoogheid is er in dien eenvoud. Het stuk beweet niet, bewijst niet, maar treft, ontroert.

De *Nieuwe Courant* betuigt hare hartelijke bewondering voor de schrijfster, wier eersteling van zóó buitengewone gaven getuigt!

GOEDE VORMEN * * * * *

(INGEZONDEN.)

Er zijn weinig zaken, waaraan door werkelijk beschaafden, zóóveel waarde wordt gehecht als aan het in het oog houden van goede vormen. Terecht, want waar zij vernalatigd worden, treedt ruwheid in de plaats, met al hare gevolgen.

Is dit eene algemeene waarheid, dubbel behoort zij betracht te worden door hen, die door stand, kennis of ontwikkeling, meenen den toon te mogen aangeven en als voorlichters op te treden.

Of dat gedaan is door allen, die als zoodanig op 15 dezer de voorstelling van de Rotterdamsche Afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond hebben bijgewoond of daarvan verslag hebben gegeven, mogen zij beoordeelen, die gemeend hebben te moeten handelen, zooals zij gedaan hebben. Wat dat was, wensch ik hier niet nader toe te lichten. Alleen wil ik gevraagd hebben

of zij, die volgens mijn oordeel, bij die gelegenheid de goede vormen geheel uit het oog hebben verloren en zelfs in sommige opzichten met voeten getreden, er zich wel rekenschap van hebben gegeven, wat het is om een ander te krenken, terwijl men zelf in veiligheid verkeert. Wie in den Schouwburg komt en aan zijne betaalde of door lidmaatschap verworven plaats, het recht meent te mogen ontleenen om een tooneelspeler die, om geldige redenen, door de omstandigheden gedwongen, uit louter welwillendheid, eene vrijwel onmogelijke rol op zich heeft genomen, welke niet op zijn' weg ligt, hoe bekwaam kunstenaar hij overigens zijn moge, te bespotten, en wie van de onkwetsbare plaats, waarop hij is gezeten, dat niet alleen in zijn verslag op in het oog loopende wijze meent te moeten vermelden, maar het zelfs daarna, nog meermalen te moeten herhalen, opdat toch niemand er onkundig van zou blijven, handelt onedel.

Men kan over de voorstelling zelve oordeelen, zooals men wil. Ik voor mij, vond het eene min of meer gewaagde ondermening om *Monna Vanna* hier op te voeren. De kern van het onderwerp, leidt reeds dadelijk tot twijfel, ook al is in onzen tijd schier alles geoorloofd. Voorts is het een stuk, dat men, om er de schoonheden van te kunnen gevoelen, vooraf dient gelezen te hebben, hetgeen in den regel niet algemeen gedaan wordt. En eindelijk is ons Gezelschap, er niet in de eerste plaats op aangelegd om dergelijke stukken te geven, ofschoon bijv. de herinnering aan *Maria Stuart* nog te versch in het geheugen ligt, dan dat aan het welslagen zoo dadelijk behoefde getwijfeld te worden.

Intusschen werd het in het Buitenland algemeen vertoond, en verdiende het ook om den roep, die er van uitging, waardeering, dat zoowel het Bestuur onzer Afdeeling van het Tooneelverbond, op welks weg het overigens ligt om de kunst in hare verschillende richtingen te bevorderen, als het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, ons in de gelegenheid wilden stellen er ook hier kennis mee te kunnen maken.

En nu zal men, hoe men over stuk en opvoering ook denken moge, moeten erkennen, dat een belangrijk werk, in velerlei opzichten op hoogst verdienstelijke wijze is ten tooneele gebracht en dat er oneindig meer te prijzen dan te laken viel, doch dat er allerminst reden bestond om een bekwaam en ijverig man, die op den leeftijd dien hij heeft bereikt, zich bij eene eerste opvoering, evenmin zoo dadelijk van enkele hebbelikheden kon ontdoen, als zijne bedillers dit op ander gebied zouden gekund hebben, — zóó hard te vallen als door sommigen gedaan is. Dat was onverdiend, en ik wensch geen van hen, die zich daartoe hebben laten verleiden, toe, dat hun, wanneer zij zich met de beste bedoelingen, in het gemeenschappelijk belang, aangorden tot datgene wat van hen verlangd wordt, moge wedervaren wat zij bij die gelegenheid door daad en schrift, een ander hebben aangedaan,

JOS. JACOBSON.

Rotterdam, 18 December 1902.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruidende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

👉 Binnen ieders bereik. 👈

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddoelt van:

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR,
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver-
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Inter. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

LOTOS

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN
DOOR

M. CONSTANT

(M. Snijder van Wissenkerke)

Prijs f 0.65

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Over opvatting van rollen. — Tooneelprinsessen. —
Een Nieuwe Leus. — De Nieuwjaarswensen. — Officieel.

OVER OPVATTING VAN ROLLEN. * *

In *Bühne und Welt* wordt de verschijning aangekondigd van een werk: «Aus der Werkstatt des Schauspielers» door A. Winds. Een hoofdstuk, reeds bij voorbaat aan dat boek ontleend, is afgedrukt in bovengenoemd tijdschrift en heeft tot titel: «Ueber die Auffassung von Rollen». Wij ontleenden daaraan, in een vorig nummer van *Het Tooneel*, de opmerkingen aangaande het ontooneelmatige van Goethe's Faust, voorzoover het de voorstelling van den titelpersoon betreft. Wat Winds over «opvatting» schrijft, geeft — ook al zal men 't niet steeds met hem eens zijn — wèl stof tot overdenking. Hij gaat namelijk uit van deze meening, dat wat men zoo al over opvatting van rollen hoort verhandelen, vrijwel gebazel is. De acteur moet goed komedie spelen, d. w. z. menschen weten uit te beelden; uit zijn huid in dien van een ander kruipen, kan op stuk van zaken niemand; uit het temperament heeft het persoonlijke zich te ontwikkelen, te sterker en te zuiverder, naarmate die ontwikkeling natuurlijker, ongekunstelder in haar werk gaat. Arbeid, tooneelspeler, steeds aan de volmaking van het instrument, waarop gij speelt. Veredel uw spraak en leer ze beheerschen, zoodat het aanslaan van een onnatuurlijken, een valschen toon u een onmogelijkheid wordt; verfijn in u alles wat noodig is om datgene wat gij als artiest voelt, uit gelaat en gebaar zóó duidelijk mogelijk te doen spreken; geef u met hart en ziel over aan uw taak, aan de voortbrenging van het gegeven werkstuk, dring door tot het wezen der menschelijke aandoeningen en hartstochten, lever, aldus geschoold, u uiterlijke en innerlijke persoonlijkheid aan de rol over. Zij zal — aangenomen, dat zij binnen het bereik van uw kunstenaar ligt — op de rechte wijze op u inwerken, met te meer succès, naarmate zij zich het best aan de natuur van uw talent, aanpast. Zelf-

kennis, klaar inzicht in de eigen persoonlijkheid, is daarbij onmisbaar en deze komen lang niet altoos voor. Schröder heeft nimmer eene rol gespeeld, die niet met zijn wezen strookte, Iffland daarentegen stelde zich aldoor bloot aan échee in het hoogtragische en Fleck in het komische.

Maar, zal men beweren, waar blijft bij zulk een kenschets van de kunst des tooneelspelers, de gaaf van creeëren, d. w. z. van zich in uiterlijk enz. tot onherkenbaar-wordens toe te veranderen? Het is de vraag of in deze richting inderdaad het doel der tooneelkunst moet worden gezocht en of ook hier, gelijk in elke andere kunst, de éénzijdigheid niet eerder groot maakt, dan de véélzijdigheid. Juist onze grootste Duitsche tooneelspelers is dat proteusachtige talent het minst eigen. Een der eersten, onder de thans levenden, Bernhard Baumeister, mist te eenenmale dat mimische talent. Nochtans is hij groot, zoowel in het tragische, als in het komische. De eigen persoonlijkheid door een ander vervangen, kan onmogelijk eisch zijn der tooneelspeelkunst, in haar hooge beteekenis, want zij vordert juist de volle ontplooiing van het individueele, teneinde aan het abstracte, lichaam en ziel te geven. Indien het al den acteur gelukken zal, in verschillende rollen zoogenaamd telkens een ander te zijn, mag men dit uitsluitend verwachten in episodieke- of chargerollen, welke de volle ontwikkeling der persoonlijkheid niet vragen. Deze soort rollen vorderen het naar voren brengen van slechts een *deel* der artistieke persoonlijkheid en hoe scherper de acteur dit van zijn gansche «zijn» weet af te zonderen en te belichten, hoe beter. Waar de opgaaft zich echter richt tot den mensch in de volheid van zijn leven, tot geheel zijn innerlijk; als het klavier in zijn geheelen omvang bespeeld moet worden, is een dergelijke specialiseering uit den booze. Dan is kunst eisch en worden geen kunstjes gevraagd. (In deze opmerkingen is bij al het vreemde op den eersten indruk, toch wel veel waars. Ik herinner aan de virtuositeit, die men meermalen bij specialiteiten-geselschappen, bewondert in het mimisch voorstellen van de meest uiteenlopende karakters. Maar dit is dan ook niets dan virtuositeit. Als tooneelspelers zouden zij, die hier uitmunten, niets

weten te praesteeën. Toch geloof ik, dat de meeste groote acteurs, op dit punt wel degelijk ook virtuosoen zouden blijken. Vaak zijn zij knap in het kunstjes-nadoen. Maar omgekeerd is het niet waar, dat men, *dewijl* men gemakkelijk in een andermans huid weet te kruipen, een groot acteur zou wezen!

Bij de aanwijzing der betrekking van den acteur tot het stuk, dat hij te spelen krijgt, verkondigt Winds ook een en ander, dat eigenaardig klinkt: «Of het dichtwerk goed of slecht is» — schrijft hij — «gaat den tooneelspeler, als zoodanig, eigenlijk niet aan. Is hij een man van litterairen smaak, des te beter, dit zal hem in menig opzicht te stude komen. Maar hij heeft zich in de eerste plaats bezig te houden met de hem, als tooneelspeler, gestelde taak: met zijn rol en hare verhouding tot het geheele stuk. Komt zij te gemoet aan zijn aard en wezen, ligt zij in 't bereik van zijn middelen van uitvoering, van uitbeelding, dan heeft hij kans, dat het litterair waardelooze stuk hem een triomf bezorgt en omgekeerd zal het voorkomen, dat hij met zijn creatie in een letterkundig hoogstaand werk, échec lijdt. De grootste tooneelspelers hebben hunne beste krachten gegeven aan litterair minderwaardige stukken, als zij hun maar een mooie rol aanboden. Ja, de voorkeur voor zulke stukken pleegt hun menigmaal tot verwijt te worden gemaakt. Toch heeft die voorkeur haar grond. Deze, dat de tooneelspeelkunst te zelfstandiger kan optreden, naarmate de rol meer vrijheid geeft aan haar uitbeeldingsvermogen. Groote dichters dwingen, door hunne plastiek in de conceptie der handelende personen, door den architectonischen bouw hunner stukken, aan welks verhoudingen niet mag worden geraakt, den tooneelspeler in een bepaalde richting, zij schrijven hem de marschroute voor. De tooneelspeelkunst wordt zodoende gelijk aan een rivier, die in ruime bedding breed uitstroomt, waar ze anders tusschen steile rotswanden geperst, met bruisend geweld zich een uitweg zoekt, een schilderachtigen en machtigen indruk maakt. De naam van Friederike Goszmann zal voortleven in de tooneelgeschiedenis, voornamelijk door haar uitbeelding van de «Grille» en ook Niemann-Raabe heeft haar grootste triomfen gevierd in stukken van Iffland en Birch-Pfeiffer. Met name laatstgenoemde gaf den tooneelspelers in hare stukken, een meerendeels blank stuk papier in handen, dat zij naar eigen inzicht en stijl mochten beschrijven. Goethe legt zijnen Serlo in Wilhelm Meister de volgende woorden in den mond: «de tooneelspeler schikt zich naar zijn rol, gelijk hij kan en de rol schikt zich naar hem, gelijk zij moet!» Met deze uitspraak voor oogen, verklaren zich de verschillende en zeer uitlopende uitbeeldingen van denzelfden persoon in algemeen bekende stukken. Zooveel acteurs als de rol gespeeld hebben, zooveel Hamlets zijn er. Sonnenthal gaf den Hamlet naar Goethes aanwijzing: blond, dik, week, — Jozef Wagner slank, met zwarte lokken en vonkelende oogen, choleric. In de rol van Gianetto Doria waren gelijktijdig twee acteurs beroemd: Gabillon te Weenen, Berndal te Berlijn. Gabillon paste de rol aan, aan zijn imposante

figuur, de macht van zijn orgaan, Berndal speelde haar geslepen, gemarqueerd . . .

Tot zoover Winds. Niet allen zullen zijne meeningen onderschrijven en zijn verwijzing naar Hamlet schijnt ons niet zeer overtuigend. Waar de Shakespearekenners zelf over Hamlet nauwelijks een vaste meening hebben en in hunne verklaringen van zijn karakter zóózeer van elkaar verschillen, is het licht te bevroeden, dat de acteurs er ook ieder een eigen opvatting op na houden.

In 't algemeen zal het wel blijven vaststaan, dat van alle opvattingen, die men uit de theatergeschiedenis van een zelfde rol kent, er ééne de beste is: die, welke zoo na mogelijk met de bedoeling des auteurs overeenkomt. Het is alleen maar vaak moeilijk, die ééne opvatting vast te stellen. Toch geeft Winds' beschouwing te denken. Mevrouw Kleine—Gartman placht te zeggen: het komt er niet voornamelijk op aan wat gij *uit* en rol *haalt* — maar meer wat gij er *in legt*. De zoogenaamde typeerende kunstenaars, dezulken die groot zijn in de kunst der metamorphose, zoals bijv. Possart, die een merkwaardig talent had van zich onkenbaar te maken, krijgen allicht iets gemaakt. Op den duur ziet men door het masker heen, het kunstje treedt achter de kunst te voorschijn. Een acteur van tegenovergestelde orde zou men Louis Bouwmeester kunnen noemen. Hij schijnt minder veelzijdig, maar uit de lange en bonte rij zijner rollen, zullen er enkele als niet te overtreffen meesterstukken in de tooneelgeschiedenis blijven aangeekend.

Daar hij de rollen aanpast aan zijn individualiteit, is hiervan het gevolg, dat hij menigmaal door zijn uitbeelding, twijfel wekt aan de juistheid van zijn opvatting. Maar men kan er van verzekerd zijn, dat de partijen, waarin hij niet slaagt, niet door hem gekozen, maar hem opgelegd zijn door de schouwburgdirectie. Want het mangelt hem allerminst aan zelfkennis in deze.

A. DE B.

TOONEELPRINSESSEN * * * * *

Groot opzien heeft de gebeurtenis gebaard, die dezer dagen aan het Saksische hof is voorgevallen, want al kan ieder bevroeden, dat het met de meeste vorstelijke huwelijken een dubbeltje op zijn kant moet zijn, dat het tot een openlijke breuk komt tusschen de echtgenooten en nog wel tusschen een kroonprins en een kroonprinses, is een geval, dat tot de zeldzaamheden behoort. Vooral voor ons menschen, die het leven bezien door den stereoskoop van het theater, is het psychologisch zeer verklaarbaar, dat huwelijken tusschen gekroonde hoofden weinig waarborg aanbieden voor een gelukkig samenleven. Immers, de meeste tragische conflicten, die wij op de planken bijwonen, vinden hun oorzaak in dezelfde omstandigheid, die bij vorstelijke huwelijken de toekomst der beide echtgenooten beheerscht: in de kunstmatige samenkoppeling van elementen, die langs den weg der natuurlijke affiniteit elkaar nooit zouden

hebben gevonden. De natuur wreekt zich dan ten slotte en tragisch is het conflict, dat thans weer tusschen de Oostenrijksche aartshertogin en den Saksischen prins tot een geweldige oplossing is gekomen, omdat wel beiden het slachtoffer zijn van eigen menschelijke dwaling — immers zij hadden elkaar niet wezenlijk lief, toen zij zich door den huwelijksband lieten samensnoeren — maar de schuld, die zij dientengevolge te boeten krijgen, vindt toch ook haar verklaring in de omstandigheden, buiten hen, die een dwingende macht oefenden op hun handelen. De fout, die Elisabeth beging, toen zij, om uit de haar stuitende bigottische omgeving in haar eigen moederlijk huis, te geraken, haar hand reikte aan den Saksischen kroonprins, is menschelijk, maar de straf, die op die daad thans volgt, is uit het oogpunt der moraal beschouwd, verdiend. Wij hebben dus medelijden, maar erkennen tevens de onafwijsbaarheid van het noodlot, dat zij zelve zich bereidde.

Wat in deze tragedie, de aandacht van ons, tooneelmenschen, meer in 't bijzonder treft, is de handeling, die aan de hoofdhandeling parallel gaat. Wij bedoelen, die, waarin Elisabeths broeder, de aartshertog Leopold Ferdinand, de hoofdrol speelt; Leopold Ferdinand, die afstand doet van al zijn titels en voorrechten, om te kunnen trouwen met een ... actrice, eene zekere juffrouw Wilhelmina Adamovitch, dochter van een postambtenaar uit Iglan (Boheme), laatstelijk verbonden aan een der voorstadtheaters te Weenen.

Dat het geen alleenstaand feit is, dat personen van hooger stand, niet bestand blijken tegen de beking, die afstraalt van meer of minder schitterende tooneelsterren, en door een huwelijk in optima forma, met een actrice, hun ouden stamboom nieuwe levenskracht trachten te schenken, weet ieder, die geen vreemde is in onze eigen theatergeschiedenis. Men denke aan het huwelijk van mej. Piceni, de geestige soubrette van het Haagsche tooneel, met den staatsraad Rochussen, om van verdere huwelijken van tooneelsterren met mannen uit anderen maatschappelijke stand ten onzent, in de laatste kwarteeuw, te zwijgen. In Duitschland zijn Vorstelijke «Schauspieler-Ehen» vrijwel aan de orde van den dag. Uit de laatste tijden herinneren wij aan Marie Renard (geb. 1864 te Pölzl), een allerpikantste verschijning, vele jaren als zangeres verbonden aan het Weener Hofburgtheater, die in 1900 trouwde met graaf Robert Kinsky, een der rijkste Hongaarsche magnaten. Een andere graaf Kinsky (Kinsky-Altenhofer) trouwde met de operetten-diva Ilka Palmay, maar hij schijnt niet vermogend te zijn, althans zijn vrouw bleef haar kunst getrouw, gelijk ook de hier bekende Agnes Sorma, die zich verbond met graaf von Minotto. Graaf Erbach-Hatzfeld is de echtgenoot van Anna Baison, een tijdlang tooneelster aan het stadtheater te Bremen, Pauline Lucca, die eerst getrouwd was met den pruisischen ritmeester von Rhaden, werd later barones van Wallhofen, Ida Jäger, tooneelster, schonk in 1884 haar hand aan vorst Jozef Sulkowsky, gravin

Rotenburg was als Käthe Marlay oorspronkelijk operette-zangeres aan het stadtheater te Leipzig (1887/92), de beroemde treurspeelster Charl. Wolter, die aan een ambulante gezelschap haar loopbaan begon, werd gravin O'Sullivan, Francisca Elmenreich: Freifrau van Fuchs—Nordhoff. Zij bleef ook na haar huwelijk actrice. Gravin Schönfeld: Louise Neumann, in 1843 geboren te Karlsruhe, dochter eener als komische Alte uitmuntende tooneelster, is de moeder van een maarschalk van het Oostenrijksche leger. De zusters Maria en Anna Berg, in 1840 en 1841 geboren, aan verschillende theaters verbonden, sloten beiden voorname huwelijken: de eene met graaf Apponyi, Hongaarsch magnaat, de andere met graaf Christalnigg. Zeer bekend en bemind was Louise Erhardt, een «Wiener Mädel», gelijk zij zelve in Weensch dialect zich placht te betitelen. In 1864 geboren, nam zij in 1880, als Maria Stuart, in het Berlijnsche hoftheater afscheid van het tooneel, om twee maanden daarna zich in 't huwelijk te verbinden met graaf van der Goltz. «Het is mij niet slecht gegaan», vertelde zij met haar gewone openhartigheid. «Ik geloof, dat wie het eerlijk met de kunst meent en «a biss'l» geluk heeft, bij het theater niet slecht af is. Ik hoop dat onze «Herrgott» mij in zijn hoede blijft houden en dan zal 't mij in mijn nieuwe gravinne-carrière zeker ook wel goed gaan». De niet minder beroemde Friederika Goszmann huwde in 1861 graaf Prokesch—Osten en gasteerde later nog te Petersburg, Dresden, Hamburg, maar moest van een verder optreden afzien, tengevolge van bezwaren, door den adel ingebracht tegen het feit, dat de schoondochter van den Oostenrijkschen gezant bij de Porte, op den planken stond. Slechts aan liefdadigheidsvoorstellingen werkte zij later nog meermalen mee. Zij was de beroemde heroine uit de Birch—Pfeiffersche stukken: «Dorf und Stadt», «Die Grille» enz. Haar huwelijk is zeer gelukkig. Hare kinderen zijn getrouwd in hoog adellijken stand.

Ook de huwelijken van tooneelsterren met prins en vorst «van den bloede», zijn alles behalve zeldzaam. Versch in het geheugen ligt het huwelijk van den aartshertog Johann Nepomuk Salvator van Oostenrijk, Prins van Toscane (later Johan Orth) met de operette-zangeres Jenny Stübel. Prins Alex. van Battenberg, later vorst van Bulgarije, huwde de zangeres Johanna Loisinger, geb. in 1865 te Presburg. Hij leerde haar te Darmstadt, waar zij aan de opera verbonden was, kennen. Nadat zij in 1888 tot gravin Hartenau verheven was, trouwde de Prins haar. Hare kinderen dragen den grafelijken titel. De gemalin van Hertog Ernst van Württemberg was de te Hamburg geboren Natalia Anna Eschborn. Hij huwde haar in 1860 en de Hertog van Coburg—Gotha verhieft haar tot Vrijvrouw van Grünhof. Prins Georg Bentheim—Steinfurt verbond zich in 1889 te Londen met de tooneelster aan het hoftheater te Coburg, Gertrude Porth, dochter van een tooneelspeeler. Hertog Ernst van Coburg—Gotha verhieft haar in den adelstand.

Van de in Beyeren, Oostenrijk, Pruisen en Württemberg zeer verbreide vorstelijke familie Thurn und Taxis, huwde prins Otto in 1868 de tooneelspeelster Marie Fonteleve, langen tijd als «salondame» aan het Karltheater te Weenen verbonden. Koning Lodewijk II van Beyeren verhief haar tot Vrijvrouw van Pernstein. Prins Max van Thurn en Taxis nam de soubrette Marie Frühauf, die aan verschillende theaters in de provincie verbonden is geweest, tot vrouw. Toen de prins haar vroeg, stelde zij de voorwaarde, dat hij in den vorm om haar hand aanzoek zou doen bij haar ouders en dat het huwelijk in het openbaar moest worden voltrokken, onder getuigen ook van vorstelijke zijde. Dit was de kunstenaar — zeide zij — aan haar zelve en haar stand schuldig. Prins Max heeft de hem gestelde voorwaarden vervuld. Prins Paul v. T. en T., adjudant van Koning Lodewijk II van Beyeren, liet zich in 1866 in den echt verbinden met de zangeres Elisabeth Kreutzer, nam den naam aan van Roderich Fels en werd tooneelspeler. Koning Lodewijk vergunde hem zich baron te noemen en schonk den titel van baronnes aan Elisabeth, terwijl tevens de uit den echt gesproten kinderen tot den adel zouden worden gerekend. Toen baron Fels na achtjarige huwelijksverbintenis overleed, trouwde de weduwe in 1880, met den theaterdirecteur Cerno Cabisius.

Het geslacht der Wittgensteins is niet minder rijk aan huwelijken met dames van het tooneel.

Vorst Friedrich Sayn-Wittgenstein-Hohenstein huwde met de zangeres Louise Langenbach. Het portret dezer dame, gelijk het door haar levensbeschrijver geschilderd wordt, is nog al curieus. «Fräulein Langenbach, meldt hij, was een groote blondine van harmonische leelijkheid». Zij moet dus verborgen deugden hebben gehad, in staat den vorst te boeien. Zij schonk hem 4 zoons en 4 dochters. Prins Alexander Sayn-Wittgenstein-Hohenstein trouwde met een tooneelspeelster, Therese Huber genaamd, toen deze in 1872 aan het stadtheater te Würzburg verbonden was; prins Karl voerde eveneens eene dienaarssse van Thalia: Wilhelmine Hagen van het hoftheater te Kassel, naar het altaar; prins Emil Sayn-Wittgenstein-Berleberg deed dit op zijn beurt, in 1868, de danseres Camilla Stefanska, die hem vele kinderen schonk, welke allen door huwelijken zich met den hoogen adel vermaagschapten!

In het regeerend huis Wittelsbach van Beyeren zijn ook huwelijken met actrices aan de orde van den dag. Het trekt de aandacht, dat terwijl alle vrouwen uit het Beyersche koningshuis bij uitstek schitterende huwelijken hebben gedaan, de mannelijke telgen in tegengestelde richting hun geluk hebben gezocht. De prinsessen schijnen allen zeer hoog in haar wapens en eierzuchtig, de prinszen daarentegen een kalm bestaan, buiten de hoflucht, als hun ideaal te beschouwen. Prins Carl van Beyeren, zoon van Koning Maximiliaan I en broeder des tegenwoordigen prinsregenten Luitpold, heeft zelfs reeds dadelijk, nooit naar hooger dan een burgermeisje het oog opgeslagen. Zijn eerste liefde voor Anna Bolley, de dochter van

zijn Franschen taalmeester, die zijn kind voor het theater deed opleiden, is voor hem beslissend geweest. Nadat hij na een dertigjarig huwelijk weduwnaar van haar geworden was, trouwde hij weer met een actrice, Henriette Hölken, die van 1834 tot 1842 aan het Münchener tooneel voor 1ste dramatische rollen verbonden was. Ook dit tweede 20-jarige huwelijk is zeer gelukkig geweest. Toen zijn vader hem van een huwelijk, zoover beneden zijn stand, zocht af te houden, antwoordde de prins: «wat beteekent beneden mijn stand, als hart en neiging den stand tusschen twee gelieven effenen?» En later sprak hij tot zijn neef: «de adel van geest en gemoed mijner twee echtgenooten, hebben mij het gemis aan adel harer geboorte meer dan vergoed.» Vereenigd met zijn beide echtgenooten rust de prins in het koninklijk mausoleum. De broer der zoo wreed vermoorde keizerin Elisabeth van Oostenrijk, oudste zoon van hertog Maximiliaan, hertog van Beyeren, huwde, nadat hij van zijn eerstgeboorterechten had afstand gedaan, in 1859 met Henriette Mendel van het stadtheater te Augsburg, welke dame eerst tot Vrijvrouw van Wallersee verheven was. Een dochter uit dit huwelijk bekleedde langen tijd aan het Oostenrijksche hof een invloedrijke positie als dame van gezelschap van Keizerin Elisabeth en is ook betrokken geweest bij de catastrofe van Meyerling. Zij was tweemaal gehuwd, eerst met graaf Larisch, daarna met den Münchener hofopera-zanger Otto Brucks, met wien zij tegenwoordig op haar landgoed bij München woont. Haar vader, Ludwig, sloot een tweede huwelijk met Antonia Barth, balletdanseres aan den hofschouwburg in zijn vaderstad, dochter van zeer behoeftige lieden, die echter hunnen kinderen voorbeelden waren van deugd en plichtsbetrachting. Ook dit huwelijk wordt als zeer gelukkig genoemd.

De regeerende familie van Hessen heeft insgelijks menig huwelijk met kunstenaressen aan te wijzen. Groothertog Lodewijk III sloot in 1864 een morganatische verbintenis met Anna Magdalena Appel van het theater te Darmstad; prins Hendrik Lodewijk van Hessen volgde dit voorbeeld, door in 1892 de chanteuse Emilie Mathilda Hedwig Topuska tot zijn vrouw te verheffen en prins Philips van Hessen is gehuwd met de operette-soubrette Albertine Stauber.

Een zeer tragisch verloop had het huwelijk van vorst Friedrich Wilhelm van Hanau, zoon van den laatsten keurvorst, Friedrich Wilhelm, van Hessen-Kassel, met Auguste Birnbaum. De vader, komiek en regisseur aan het theater te Kassel, was volkomen onbekend met wat er tusschen zijn dochter en den vorst omging. Eerst op het slot bij den keurvorst ontboden, ontving deze hem met de woorden: «Birnbaum- canaille; dochter naar de gevangenis — mijn zoon-filou. Ook achter de grendels. Verstaan?» Birnbaum, die van den prins geen kwaad wist, antwoordde op de vraag: of hij 't begrepen had, eenvoudig: *neen!* De keurvorst, die zeer driftig van aard was, trad met opgeheven hand op den man toe en zou hem onder den uitroep: «hondsvot van een komediant!» een

slag hebben gegeven, als de aanwezige adjudant niet ware tusschen beiden getreden. Na een spannende pauze, beval de keurvorst Birnbaum het vertrek te verlaten, hem naropende: «hond, canaille!»

Thuis gekomen, nam de vader zijn dochter in verhoor en vernam alles en terstond snelde hij naar het paleis van den minnaar van zijn kind, om van hem eerherstel voor Auguste te vorderen. De vorst beloofde hem zijn woord te houden, maar waarschuwde den vader, dat nu den keurvorst de zaak bekend geworden was, onder die omstandigheden van een huwelijk geen sprake kon zijn. «Dan» — verklaarde Birnbaum kalm — «zult gij twee menschenlevens op uw geweten hebben, want als het kind mijner dochter geboren wordt, vóór gij uw vaderschap wettig hebt erkend, dood ik mijne dochter en mijzelf voor de deur van uw paleis. Ik zal woord houden, daar kan Uwe Hoogheid zich verzekerd van houden!» Nog denzelfden dag ontving Birnbaum het bericht, dat de vorst besloten had met Auguste naar Engeland te vluchten, om zich daar door huwelijk aan haar te verbinden. In weerwil van de strenge observatie, waarin de vorst door zijnen Heer en Meester gehouden werd, gelukte het hem, met Auguste, buiten Kassel te komen en zijn vervolgers te verschalken. Birnbaum werd nu op last van den landsvader uit het land gewezen. Hij vond te Stüttgart een nieuw engagement. De Engelsche regeering had intusschen op aandrang van den Hessischen keurvorst, het jonge paar een langer verblijf aldaar onmogelijk gemaakt, zoodat zij naar Zwitserland uitweken. De Bondsraad weigerde gehoor te geven aan de instigaties uit Kassel om den vorst uit te leveren. Intusschen leed het paar half gebrek en de jonge vorst, die van een zeer zwak karakter was, bezweek voor de aanbiedingen, hem door den keurvorst gedaan, aanbiedingen van «vergeven en vergeten» — en liet zijne vrouw, die pas ontijdig bevallen was, ziek in een hotel te Solothurn achter, om zelf stiltejes naar Kassel te sporen. De vader, met het verraad aan zijn kind gepleegd, in kennis gesteld, wist zijne dochter in staat te stellen naar Stüttgart te reizen. Pogingen om Birnbaum en Auguste te bewegen den vorst zijn woord terug te geven, leden bij hen schipbreuk. Zij weigerden den hun aangeboden losprijs. Eindelijk ontving de jonge moeder van haar trouwloozen gade een briefje, dat hem blijkbaar gedictieerd was, waarin hij verklaarde: «alleen onder pressie van den ouden Birnbaum gehandeld te hebben, toen hij met haar het huis van zijn doorluchtigen, edelen vader verlaten had en een huwelijk onder zulke omstandigheden aangegaan, niet bindend te achten.» Dit was voor de vrouw als de doodslag. Kort daarop stierf zij. Op het kerkhof te Cannstadt ligt zij begraven. Een grafsteen draagt tot opschrift:

Auguste,
Gemahlin Seiner Durchlaucht des
Fürsten Friedrich Wilhelm von Hanau,
geborene Birnbaum, geb. an 9 November
1837, gest. 29 Juni 1862.

Karl Birnbaum stierf na een paar jaar onder de voorstelling van Laubes Karlschüler, in welk stuk hij de rol vervulde van den sergeant Bleistift. Aan zijn wensch om te worden begraven naast zijn geliefd kind, is voldaan.

EEN NIEUWE LEUS * * * * *

Bij van Holkema & Warendorf is, onder bovenstaanden titel, verschenen het nieuwste kluchtspel in 1 bedrijf van Marcellus Emants. Nieuw, als uitgave, maar al eenige jaren geleden geschreven, want het werd in 1898 opgevoerd door het gezelschap Utile et Laetum in Oefening kweekt Kennis te 's Gravenhage en verleden jaar heeft het eenige vertooningen beleefd bij de Ned. Tooneelvereniging.

Emants noemt zijn stukje een *kluchtspel*. Zeer bescheiden, want de karakters, vooral van den hoofdpersoon Anton van Overbruggen, hebben dieper ondergrond dan gewoonlijk de karakters in een kluchtspel en het komische in dit tooneelstuk komt niet bloot neer op een kitteling van den lever, maar het prikkelt den geest. De compositie van den hoofdpersoon, in de verschillende nuanceeringen eener bekrompen-egoistische levingsopvatting, is van een vaste hand en in haar ontwikkeling mooi volgehouden. Wat de man, in zijn botte zelfgenoegzaamheid ten aanzien van sommige maatschappelijke verhoudingen en verschijnselen te berde brengt, werkt ontegenzeggelijk op de lachspieren, maar het er bij uitproesten doet men niet. De waarheid, welke door die beschouwingen heenschijnt (men kent het spreekwoord ten aanzien van kinderen en gekken?), vertijnt er den indruk van en wekt nadenken, zoodat de schaterlach in zijn geboorte gestuit wordt en vervloet in een glimlach.

Het zijn dan ook geen op zich zelf staande grappen, waarop het kluchtige van dit kluchtspel berust, grappen, geestigheden desnoods, die men er kan uitlichten en navertellen, de humor ontvloeit op ongezochte wijze uit de gesprekken, uit de situaties.

Het stukje ontleent zijn titel aan de leus: «Voor den kleinen man moet eindelijk iets gedaan worden», uit naam van welken eisch, aan ieder die wat bezit tegenwoordig brandschatting wordt opgelegd.

Het vroeger van Emants verschenen «Onder Ons», ook een kostelijk kluchtspel in 1 bedrijf, komt ons, als kunstwerk zuiverder voor. Daarin is meer eenheid. De auteur houdt er zich aan één motief, dat onder zijn behandeling groeit en groeit, totdat het ten slotte uitgebloeid, verwelken moet.

In *Een nieuwe Leus* staat het eene motief het andere wel wat in den weg. Het is te rijk van inhoud geworden. De leus: «we moeten ons toch groot houden», die mama Van Overbruggen in den mond bestorven ligt, zou het uitgangspunt kunnen vormen voor een nieuw kluchtspel en de blik, dien de schrijver ons laat slaan in sommige Haagsche jongelui'skringen, waarin de huwbare meisjes gekoteerd worden als beursfondsen, opent het vergezicht op wéér een nieuw klucht- of blijspel.

Dat «Een nieuwe Leus» afkomstig is van een man van geest, van een scherp kijk op menschen en toestanden, blijkt van de eerste tot de laatste bladzij. En dan heeft het stukje dit vóór, dat alle rollen zoogenaamd dankbaar zijn om te spelen, aangezien ze zoo scherp getypeerd zijn.

Rederijkers en liefhebberijgezelschappen mogen het vrij spelen. Alleen gevestigde tooneelgezelschappen hebben rekening te houden met art. 12 der Wet op het auteursrecht.

B.

DE NIEUWJAARSWENSCHEN * * *

In de schouwburgen te Amsterdam, den Haag en Rotterdam is het nieuwjaar ingewijd met de vertooning van *Kloris en Roosje*, het eenige repertoire-stuk, dat onze (muziek-)dramatische litteratuur heeft aan te wijzen. Gijbsbrecht, hetwelk uitsluitend voor Amsterdamsch gebruik bestemd schijnt, niet meegeteld.

Een hoofdbestanddeel van het kleurig, fleurig stukje vormt de nieuwjaarswensch en die geeft er telken jaren iets actueels aan, dat wel voor een groot deel heeft meegeholpen om de Bruiloft te doen leven, nu reeds meer dan een eeuw lang.

In dien nieuwjaarswensch pleegt men de belangrijkste gebeurtenissen van het afgelopen jaar de revue te laten passeeren, in ernstige voorstelling of humoristisch- en satirisch gekleurd.

Het kan dus wel niet anders, of wat de behandelde stof aangaat, ontmoeten de verschillende dichters, die de wereldgeschiedenis van het een-jarig tijdvak voor ons condenseeren, elkaar op vele punten. Maar — alsof het afspraak was — zijn zij ook één van zin gebleken, in hun stilzwijgend voorbijgaan van sommige feiten. Dit heeft den heer Rössing aanleiding gegeven, zijn overzicht in het Nieuws van de verschillende Wenschen, te besluiten ook met een Wunsch, waarbij hij de verwachting uitsprekt, «dat tooneelbestuurders in 't vervolg hun huisdichters opdragen, nooit te vergeten de huisgenooten, hunne eigen zonen en dochteren in de kunst. Gaarne zouden velen eene vrouw en eene kunstenaar als *Mevrouw Albrecht—Engelman* hebben hooren herdenken, het afgelopen jaar verscheiden; een vriendelijk woord

richten tot de nog levende oud-tooneelspelers van in de tachtig, L. J. Veltman en Judels, en een woord der hope uitspreken, van spoedig geheel herstel voor een kunstenaar als Louis Bouwmeester!»

Hebben al de geslaakte Nieuwjaarswenschen hun meer of minder gelukkige momenten, die van den Haagschen poëet Nardus, in den Haagschen schouwburg gezegd door mevr. Van Korlaar en den heer Kreeft, is al zeer gelukkig geslaagd en kan als model in het genre gelden. Vooral het vernuft van den auteur om door «doen» het «zeggen» te verlevendigen, actie in het reciet te brengen, geeft zijn werk voorrang, boven dat zijner gildebreders. Reeds dadelijk de voorstelling van het telegrafeeren zonder draad, waarmede Thomasvaer en Pieternel hunne beschouwing openen, is pakkend door de drastische behandeling:

Kaik nou 'reis hier Piet, opgepast;
(*Geeft Piet den stok in handen*).

Jij neemt deuze marconi-mast
En gaet daermeê, 't is gauw gedaen
Twee meters veur ous huisje staen
Je plaetst je vlak voor deuzen stok
Dra voel j'n elektrieken schok . . .

(Thomas af).

Pieternel (*schouderophalend den
stok in den grond plantend*).

Ik zel hem dan z'n zin maar geven
Je mot een gek nooit wederstreven!

(*Zij plaatst zich met het gelaat naar het publiek, kaarsrecht vóór den stok, krijgt plotseling lichaamsschokken en gaat nerveus lachen of men haar kietelt*).

O God, wat zal me nou gebeuren?
't Is of ze van mekaer me scheuren!

(Lachend)

Hi hi . . . schei uit . . . Ho, Thomas, Ho!
Vent schei toch uit . . . je kietelt zoo!

(*Uit de sriesen worden tegelijkertijd van links en van rechts, dus elkaar kruisende, twee serpentines geworpen, in de richting van Piet en den stok*).

Vertikt, dat lapt ie 'm daar kwiek,
M'n lichaam zit vol elektriek!
Maer nou zel ik benieuwd toch wezen
Of ik z'n draedloos woord kan lezen.

(*Zij raapt de serpentines op, knikt verrast goedkeurend en begint te lezen, terwijl zij de strooken langzaam door de hand laat gaan*).

»Gods zegen in het nieuwe jaer
Smeekt Thomas vurig af voor Haer!
Wier jeugdig en zoo kostbaar leven
Voor Neerland is gespaard gebleven.
Na nameloze angst en smart
Is vreugde weêrgekeerd in 't hart
Van allen, die, naar 'k durf beweren,
Hun jonge Koningin vereeren
God's wil, aan 's dokters kunst gepaard,
Zij hebben Wilhelmien gespaard
En Neerland's Volk, van Noórd tot Zuid,
Heeft geestdriftvol zijn dank geuit.
En daerom wil ook Thomasvaer
De eerste zijn in 't nieuwe jaer
Die dankbaar dat herstel herdenkt
En hoopt dat God Haer krachten schenkt
Om, tot in lengte nog van dageu
De Koninginne-kroon te dragen.

Nadat op geestige manier de quaestie van het *Jeu de poule* te Scheveningen is behandeld, vervolgt Thomasvaer:

Maar 'k ken een ander spel met ballen,
Dat kan me heel wat meer bevallen.
Dat héél het Haegje nou al speelt
En waermeê niemand zich verveelt!

Piet.

Waaratje? En... hoe heet dat ding, jong'?

Thomas (*zich quasi bedenkend*)

Hoe heet dat nou ook weer... Och...

Iemand, geplaatst op het schellinkje, roept met stentorstem:
Ping — Pong!

Thomas, tot den persoon op het schellinkje.

Ah... dank u, meester, dank u well!

Nou kan je zien, Piet, hoe dat spel

Hier in den Haag in ieder's mond leit

(Tot den man op 't schellinkje):

'k Drink straks aan tafel-uw gezondheid!

Pieternel.

Maar vaer, hoe speulen ze dat spul?

Thomas.

Als Chris de Wet, Piet, met John Bull!

Want, wijf, voor Christiaan de Wet

Daar plaatsten ze óók steeds een net

Precies als bij het Ping-Pong spelen.

Maar 't net kon Chris niet heel veel schelen

Want hij kroop handig door de mazen

En nam den Engelschman te grazen

Maar telkens als hij slippen ging,

Gaf ie den Engelschman een... Ping!

(Gebaar van een vuistslag)

En vóór dat hij het net uitsprong

Gaf hij 'm nog even gauw een... pong!

(zelfde gebaar).

Van een zeer gelukkig effect is het neerdalen
uit de friezen, van een bord of plakkaat met in
duidelijk schrift:

De Mortus Nil Nisi Bene,

op 't oogenblik dat Thomas de doopceel van
Cecil Rhodes wil gaan lichten en niet minder de
stomme speech, die hij houdt tot den gemeente-
raad, als men gekomen is aan het heilwenschen
der autoriteiten.

Thomas.

(Houdt een stomme speech met gebaren, alsof hij een gedicht
zegt),

Pieternel, (*die dit gebarenspeel met de grootste
verbazing bleef aanstaren*),

Zeg... wat beduidt die stomme praát?

Thomas (*neemt een koddige hou-
ding aan*).

Dat was mijn heilwenschen op den Raad!

Pieternel.

Nou... mag die het publiek niet heuren?

Thomas. (*op strengen toon*).

Nee, Piet... 'k sprak met gesloten deuren!

De Raad mag sterk zijn op dat punt,

Ik betaal 'm met gelijke munt!

Pieternel. (*fleemend*).

Kom... één goed woordje, Thomasvaer.

(Zij haalt een presidentshamer uit haar zak en geeft daarmee
een harden slag op 't souffleurshokje, waarna zij zegt):

'k Verklaar de zitting openbaar!

Thomas. (*plotselling overgaande in
bonhomie*).

Nou, dan wensch ik de Vroede Heeren,

Al wat ze zelven maar begeeren

En dat door menige flinke daad,

Nog lang verlengd wordt hun mandaad!

En ten slotte, als Pieternel, maar doorratelt en
niet tot zwijgen is te brengen: geeft Thomas den
souffleur een wenk; deze komt uit zijn hok,
Thomasvaer geeft hem een arm en beiden ver-
laten lachend het tooneel. Pieternel moet nu wel
zwijgen:

Jae menschen; nou ben 'k desperaat,
Nou m'n souffleur me schieten laat.
Zonder draad kan 'k telegrafeeren,
Maar zonder souffleur kan 'k niet actceeren,
Door Thomas zijn gemeene streek
Eindig 'k hier mijn nieuwjaarspreek.
Toch wensch 'k u allen bij elkaar
Voor 't laatst nog een gezegend jaar!

Het kan moeilijk anders, of uit het nieuwe
bloed door Nardus in den traditioneelen Nieuw-
jaarswensch gegoten, moet zaad opschieten, dat
niet zonder vrucht zal blijven voor zijn mede-
dichters in het genre.

OFFICIEEL * * * * *

Het hoofdbestuur vergaderde nog op 18 Oct.
en 20 Dec. te 's Gravenhage ten einde loopende
zaken te behandelen, te beraadslagen over de
uitgave van het tijdschrift en mededeelingen te
ontvangen van de Commissie voor het Pensioen-
fonds. Wat dit laatste betreft, de berekeningen,
omtrent tarieven, premies en herverzekering worden
voortgezet.

Wat aangaat de uitgave van *Het Tooneel* kan
worden bericht dat de Uitgeversmaatschappij
»Elsevier'' zich voorloopig daarmee nog zal
belasten. In het uiterlijk zal geen verandering
worden gebracht. Enkele nummers zullen minder
bladzijden bevatten; minstens één cliché zal in
elke aflevering worden afgedrukt.

In de samenstelling van de speciale Commissies
kwam geen verandering.

Tot Algemeen Penningmeester van het Neder-
landsch Tooneelverbond is benoemd de heer Mr.
P. W. de Koning, te Amsterdam, Weesperzijde
21, in plaats van den heer Dr. C. J. Vinkesteyn,
die beheerend penningmeester is geworden van
de Commissie van Beheer en Toezicht op de
Tooneelschool. Mr. P. W. de Koning nam de
benoeming aan.

Verder werden de rekening van het Verbond
en die der Tooneelschool door het hoofdbestuur
nagezien en in orde bevonden.

De gebruikelijke mededeelingen omtrent den
staat van het Nederlandsch Tooneelverbond
worden door den Algemeenen Secretaris gaarne
zoo spoedig mogelijk ontvangen.

De Algemeene Secretaris.

FRITS LAPIDOTH.

(BORNEOSTRAAT 49, 's Gravenhage.)

AANGENAME TIJDING * * * * *

Bij de *Nederlandsche Tooneelvereniging* is ter
opvoering, nog in dit seizoen, aangenomen een
oorspronkelijk tooneelspeel in 3 bedr.: «Verdwaal-
den» door F. Mijnsen.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik. ➡

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddépt van

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Inter. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

LOTOS

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN

DOOR

M. CONSTANT

(M. Snijder van Wissenkerke)

Prijs f 0.65

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Q N.: Het jubileum van een blijspel. — B.:
Een Model-Tooneelzaal. — H. Hx.: Maria Stuart — Wereld-
stad. — Onbetrouwbare kritiek. — Berichten.

HET JUBILEUM VAN EEN BLIJSPEL.

Een blijspel, dat 50 jaar, maand aan maand over de planken gaat, veel frischheid en schoonheid heeft behouden; een blijspel, dat aan instellingen van hooger onderwijs als leerstof blijft aanbevolen, verklaard en van geleerde opmerkingen voorzien, ietwat klassiek wordt, is zeker geen alledaagsche verschijning.

Want hoe weinige tooneelwerken houden reper-
toirel. Hoe vele honderden verdwijnen er ieder jaar!

Een herdenkingsavond te maken voor een blij-
spel dat een halve eeuw geboeid en behaagd heeft,
is dus wel begrijpelijk.

Het Bestuur van den Koninklijken Schouwburg
te Berlijn heeft dit gedaan voor Gustav Freytag's
Journalisten, want dit is het aangeduide blijspel,
nog kortelings hier te lande gespeeld door leden
van het Lyrisch Tooneel.

De vertooning te Berlijn had iets eigenaar-
digs. De personen waren allen gestoken in de
kleedij van 1850; ook het gemeubelte en de
tooneelbenoedigdheden waren uit dien tijd. Dit
plaatste het stuk in het juiste licht.

Oscar Blumenthal had voor den 50sten verjaar-
dag van *De Journalisten* een gelegenheidsgedicht
gemaakt, dat werd uitgesproken door Rudolf
Christians. Een deel, waar sprake is over het
tijdingswezen — *Tijding* is de ware naam voor
krant, nieuws- en dagblad, nog over in *Zee-tijding*
en het Duitsche: *Zeitung* — volge hier:

Die Zeitung ist die Heldin dieses Werks,
Die Jeder braucht und «Jeder doch bemakelt».
Sie meldet sich als früher Morgengast
Und hat das erste Wort in jedem Hause.
Sie kündigt rasch und munter und beredsam
Der Weltbegebenheiten wirren Lauf,
Und ist die Clockenzunge der Geschichte.
Doch die sie schreiben — neidet nicht ihr Loos!
Vom Tag geboren und vom Tag verschlungen
Sind ihre Werke frühem Tod geweiht —
Rasch überdacht, im Ffuge hingeschrieben,

Um morgen in die Winde zu zerstieben —
Die Protokolle der Vergänglichkeit.

Und Einer aus der Zunft hat's ausgesprochen:
«Was unzer Bestes sich erringen mag,
Ist die Unsterblichkeit von einem Tag!»...

Es gleicht die Zeitung einem bunten Garten:
In seinen Wipfeln muntre Vogelstimmen,
Und aus den Beeten sprieszt ein Blumenflor
In tausendfarbigen Vielerlei empor.
Das ist ein täglich wechselndes Entfallen.
Das quillt und treibt und sprieszt aus allen Spalten,
Auch Unkraut wuchert üppig zwischen durch...
Der Sauerampfer fehlt nicht und der Giftpilz...
Das drängt sich ein — man musz es eben leiden;
Wer kann's in einem bunten Garten meiden?
Doch welcher Ton auch in der Zeitung schwingt,
Und was sie Gutes, was sie Arges bringt,
Die Stunde übt ihr Richtamt an der Stunde
Und jedes Schaffens Trüfstein ist die Zeit.
Das Eine deckt sie mit Vergessenheit,
Das Andre trägt sie fort von Mund zu Munde.
Und ob auch manches Wort zu rasch verklingt,
Es bleibt die Wirkuug, die es einst entzündet —
Gleichwie der Regen, den die Flur verschlingt,
Sich in der Saaten Fruchtbarkeit verkündet.

Het stuk werd voor het eerst opgevoerd te
Breslau, 8 Dec. 1852 en daarna volgde het
theater te Karlsruhe den 2 Januari 1853.

Hoeveel belang Duitschland in Freytag's *Jour-
nalisten* blijft stellen, bewijst de Repertoire-
statistiek van het Duitsch Tooneel. In de jaren
1898/99, — 1899/1900, — 1900/1901. — 1901/
1902, — is het blijspel achtereenvolgens opgevoerd
129, — 150, — 83, — 93 maal.

Deze getallen zijn echter niet juist, maar zeker
tweemaal zoo groot, want de statistiek heeft van
vele kleinere theaters en van het groote aantal
ambulante gezelschappen geene gegevens ont-
vangen.

Het is iets eigenaardigs, dat een werk, zóó
bekend in Duitschland, als spelstuk geliefd en
litterair als een gewrocht van beteekenis ge-
roemd, buiten de grenzen van het Duitsche

vaderland nooit eenige vermaardheid heeft verkregen. Wij herinneren ons, dat het blijspel te Rotterdam, bij de directie Willem van Zuylen, nu misschien 20 jaar geleden, ten tooneele is gebracht, met van Zuylen zelf als Conrad Bolz, een rol voor hem als geknipt, die hij dan ook met de hem eigen frissche vlotheid en aanstekelijke vroolijkheid speelde. Het stuk heeft toen wel een paar opvoeringen beleefd, maar de menschen kwamen er naar kijken, voornamelijk omdat in de grime van een der optredende journalisten, een bekend en gevreesd Rotterdamsch theatercriticus was nagebootst. Maar zich op het repertoire handhaven heeft het niet vermocht.

Onlangs heeft het Amst. Lyrisch Tooneel het nog eens met *De Journalisten* beproefd, doch zonder er eenig plezier van te beleven. Nu was die voorstelling niet karakteristiek genoeg. In alle beschouwingen in Duitschland verschenen, ter gelegenheid van het halve eeuwfeest der «Journalisten» wordt vooral ook gewezen op het dankbare voor de acteurs van alle rollen uit het stuk. «All die auftredende Personen, von Bolz bis zu Fritz Kleinmichel, sind scharf charakterisiert, aufs Greiflichste hinausgearbeitet und gleichsam einem ganzen Reihe von Künstlern «auf den Leib geschrieben.»»

Aan de typeering van de verschillende personen, ontbrak bij de opvoering aan het Amst. Lyr. Tooneel, nog al een en ander, zoodat die opvoering niet kan gelden als maatstaf ter beoordeeling van wat het stuk, bij scherper teekening der personen, zou kunnen doen.

Intusschen, een «treffer» zal 't in ons land wel nooit wezen en de omstandigheid, dat men het hier zóó zelden met dit stuk, afkomstig van een voor 't overige ook ten onzent vermaard en populair schrijver, als Gustav Freytag, beproefd heeft en er die enkele keeren geen succès mee kon verwerven, bewijst dat «De Journalisten» in onzen theaterbodem niet tieren kan.

Dit verschijnsel te verklaren, is niet zoo gemakkelijk. Iets exceptioneels behoeven wij er niet in te zien. Ieder natie, ieder litteratuur heeft van die werken, die men in 't land zelf, als meesterwerken vereert, die er althans een groot succès hebben gehad — en buiten de grenzen zelfs bij name niet bekend zijn geworden. Ik denk ten onzent aan Lod. Mulders: «Kiesvereeniging van Stellendijk», die kostelijke satire op onze politieke zeden, uit een nu voorbijgaande periode en der kunst van typeering, de dankbaarst denkbare taak opleggende. Bij «de Kiesvereeniging» doet zich zelfs dit eigenaardige voor, dat het alleen in de opvoeringen door het Rotterdamsche gezelschap van wijlen Legras, Haspels en Van Zuylen, werkelijk populair is geweest. Bij andere gezelschappen gespeeld, had het ook wel succès, maar het was toch maar een afschaduwing van wat de Rotterdammers met het stuk bereikten. Ik vermoed, dat de verklaring van dit feit hierin is te zoeken, dat wel zelden of nooit een auteur voor de eerste opvoering van zijn stuk, zóó precies de kunstenaars vond, die als aangewezen waren om zijn figuren te belichamen. Trouwens, «De

Kiesvereeniging» was het resultaat eener prijsvraag door het Rotterdamsch gezelschap zelf uitgeschreven en het ligt dus voor de hand, dat Mulder bij de vaststelling zijner types, de artisten aan dat gezelschap verbonden, voor oogen heeft gehad. De acteurs, die de figuren uit «De Kiesvereeniging» hebben gecreëerd, met name Rosier Faassen, Willem van Zuylen en Jaap Haspels, zijn daarin zóó gelukkig geweest, hebben die figuren zóó sterk weten te individualiseeren, door er den scherp gesneden stempel op te drukken hunner artistieke persoonlijkheid, dat men Haspelstok, den kastelein en Schor, later niet meer vermocht te scheiden van de personen der evengenoemde acteurs en ieder, die na hen deze rollen speelden, daarbij kwamen achter te staan. «Het was wel goed en aardig, heel goed zelfs en heel aardig, maar 't was niet dát!» Dat «De Kiesvereeniging» buiten onze landspalen nooit een voet heeft gezet, wordt voldoende verklaard door het speciaal vaderlandsche van het onderwerp, net zoo bijzonder-Hollandsch als de plakpartij in de familie Kegge, nadien men het Sint Nikolaasfeest, gelijk wij het vieren, in den vreemde niet kent, noch de heerlijkheden van ons speculaas.

Wij zien jaarlijks nog iets anders gebeuren, dat als een unicum in de theatergeschiedenis van de wereld, mag worden beschouwd: de opvoering op nieuwjaarsdag van Vondels Gijsbrecht, een gebeurtenis, welke zich slechts tot Amsterdam bepaalt en nergens elders denkbaar is. Hierbij staat dus onomstootelijk vast, dat het andere, als de dramatische hoedanigheden van het stuk zijn die er de levensvatbaarheid van — als tooneelstuk en speciaal voor Amsterdam — beheerschen: de levensvatbaarheid, nog wel gebonden aan den bepaalden datum van 1 Januari en eenige dagen daarna en dan te zamen met de opvoering van *Kloris en Roosje*. In deze is vooral de traditie in het spel. En het wil mij toeschijnen, dat ook ter verklaring van de onsterfelijkheid van Freytags *Journalisten* in Duitschland, allerlei factoren moeten worden in rekening gebracht, die met de «kunst» weinig of niets hebben uit te staan.

Ten eerste de tijd van het ontstaan. Het was een tijd van groote steriliteit op het gebied der tooneelschrijfkunst. En *Die Journalisten* werd begroet als de eerste dag eens nieuwen levens. Het onderwerp was actueel. Het gaf in zijn hoofdlijnen een beeld van den werkelijkheid. En het stuk heeft het geluk gehad bij zijn eerste vertooningen, in zijn personen met veel fantasie getypeerd te worden. Zoo is het blijspel, voor een deel door de uitmuntende vertooning, door heel Duitschland gedragen en de kinderen werden door de ouders opgevoed in achting voor het werk, tot welks triomf zij in hun eigen jeugd hadden bijgedragen. Waarbij ten slotte kwam, dat Gustav Freytag — zij 't dan niet op theatergebied, want *Die Journalisten* is het eenige stuk, waar hij werkelijk plezier van heeft gehad, maar op romantisch gebied — zich ontwikkeld heeft tot een der meest vereerde en zuiverst nationale dichters, zoodat de roem, dien hij zich verwierft

met zijn romans als vanzelf afstraalde ook op zijn Jugendwerk op dramatisch gebied... En als een werk eenmaal zich in de litteratuur een reputatie heeft veroverd, dan moet er heel wat gebeuren alvorens het zijn faam weer verliest.

«Die Journalisten» is vrijwel een eenling gebleven, als typisch Duitsch blijspel. Men kan het dus als vertegenwoordiger eener soort in den opslagplaats der vaderlandsche litteratuur niet goed missen. Dies blijft het «ins Lager» als het eenige van de soort, dat voorhanden is.

Q. N.

EEN MODEL-TOONEELZAAL. * * *

Dit is het nieuwe tooneelzaaltje in het te Haarlem herbouwde café-restaurant: *De Kroon*. Het zaaltje kan 650 personen bevatten en wordt ons beschreven als een der mooiste en stemmigste uit ons land. Gebouwd in den vorm van een ellips, rusten

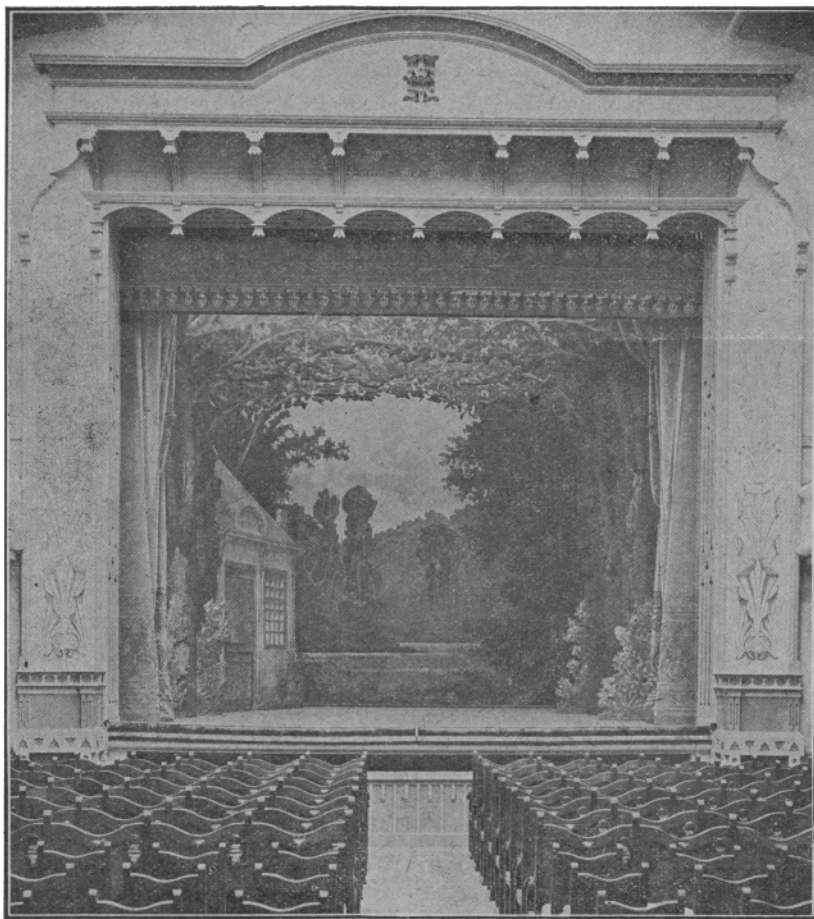
decorateur Roskam. Het tooneel kan door overweldiging en overdekking van de orkestruimte ervoor, uitbreiding krijgen tot het geven van groote concerten. De groote damesfoyer is rijk en deftig; zelfs de kleedkamers hebben eene zekere behaagelijkheid.

Het geheele gebouw, voorzien van een electrisch licht-aanleg, te verwarmen of te verkoelen volgens het nieuwste systeem Geveke en Co., heeft met grondaankoop f 350.000.— gekost.

O, wat hebben wij te Amsterdam reeds lange jaren naar zulk een tooneelzaaltje gesmacht, waarin het publiek zich aangenaam voelt en gemakkelijk in contact komt met wat er op de *Bühne* voorvalt; een zaaltje, dat niet meer kost, dan men rekenen mag, dat door de exploitatie, in rente en aflossing is op te brengen, zonder de directie zwaar te belasten; een schouwburgzaaltje juist zó groot, dat het ook maar bij éénigen toeloop, dra gevuld is, zoodat niet gelijk in onzen Stadsschouwburg en in den Hollandschen schouwburg — om de twee theaters te noemen, die van den laatsten tijd dagteekenen — bij schier alle voorstellingen, meer dan de helft der ruimte door leege stoelen wordt ingenomen, voor de exploitatie derhalve renteloos blijft; een ledige ruimte, die bovendien een aanblik oplevert, welke schaadt aan de stemming, zoolwel van publiek als artiesten; een schouwburgje, dat de directie avond aan avond in het aangename geval brengt, wegens gebrek aan plaats, menschen te moeten weg sturen en waaraan een klein, maar goed gekozen gezelschap is verbonden, vanzelf dus niet ingericht op reizen en daarmee vaak samenhangend doubleeren en derhalve alle gelegenheid vindend tot rustig studeeren en repeteeren!

Amst.

B.

op ranke pijlers balcon en zijloges. De versieringen volgen, als in het restaurant, het Pauw-, Tor- of Kroonmotief. Hier en daar zijn symbolische figuren aangebracht, o.a. rechts van het tooneel: de Waarheid, — en links: de Schijn. Alle stoelen zijn in modernen stijl, de rug en zittingen bekleed met lila-stof, gebatikt door Lebeaux. De lilakleur vindt men terug in gordijnen aan koperen roeden voor de deuren en in het groote tooneelgordijn, van onderen -- almede door Lebeaux -- gebatikt. Het geheel maakt een hoogst aangename indruk. Het praktisch ingerichte tooneel bevat décors van den

MARIA STUART * * * * *

In dezen tijd, waarin 't publiek geen ernstige klassieke kunst op het tooneel schijnt te dulden, waarin schouwburgdirecties met goede stukken uit vroeger eeuwen slechtere zaken maken dan met de-eerste-de-beste moderne uit 't Fransch vertaalde klucht, in dezen tijd is het wel merkwaardig dat in den Amsterdamschen volksschouwburg avond aan avond Maria Stuart gespeeld wordt met succes.

De directie Stoel en Spree had het niet gedacht,

dat het publiek na al de pakkende volksstukken veel zou voelen voor Schiller's kunst, maar ziet, op den avond van de première (14 Januari) stroomden de menschen den schouwburg binnen, alsof 't Zondagavond was. Geen plaats bleef onbezet.

Dit publiek weet wel, dat hier iets goeds geboden wordt, van welken aard ook. Nooit zijn ze hier teleurgesteld vandaan gekomen, betreurend hun geld en hun tijd. En zoo kwamen ze in afwachting van de kennismaking met Schiller, naar Maria Stuart kijken.

Ik heb me dien avond evengoed geamuseerd met de houding van het publiek als met het stuk. In het begin, bij de uiteenzetting van de toestanden, werd er nog niet veel van begrepen, maar toch genoot men van het voorname milieu; het zien en hooren spreken van koninginnen, het gadeslaan van de ceremonieele eerbewijzen van de hofhouding, dit alles boeit door het buitengewone meer dan het bekende van b. v. een Amsterdamsch straatatfreel of een volkskroeg. Weggerukt worden uit de dagelijksche sleur, in fantasie meelevende in een andere wereld, hoe onbegrijpelijker, onbereikbaarder en voornamer, hoe beter, dat is 't wat men verlangt en waarvoor men naar de comédie gaat.

Toen begrepen werd, dat Maria Stuart de goede lijdende partij was, begon men warm met haar mee te voelen, immers Mevrouw Spree, de lieveling van het publiek, speelde de titelrol! En dat Mortimer haar vriend was, de Heer Spree, dat deed ook goed. Maar een kreet van verontwaardiging ging op, toen Mortimer knielde voor Elisabeth. Zoo'n verraaiër! Gelukkig liet Elisabeth hem alleen, zoodat hij even in zijn monoloog kon duidelijk maken, dat hij gehuicheld had. Daverend applaus, men had Mortimers vleierij begrepen. Ja, zoo doen ze aan 't hof!

De romantiek van 't stuk deed zich daarna steeds meer gelden en bij de ontmoeting van de beide koninginnen zaten de menschen met open monden en starende oogen de ontkenning af te wachten. Een zucht van medelijden ging op uit de zaal, toen Maria zich vernederde voor Elisabeth en haar smeekte om ontferming. En de tergende woorden van Elisabeth voelde het publiek als vinnige speldenprikken. «Hè! hè!» klonk het telkens met grooten afkeer, wat gevolgd werd door rumoerig gesis om stilte.

En zoo ging het voort tot het einde.

Wat nu de opvoering van dit stuk betreft, zooals men begrijpen kan, staat deze lager dan de opvoering van volksstukken. Er zijn te veel personen in, die tot caricaturen worden van de individuen, die ze moeten voorstellen. Wel werken allen ernstig mee aan het geheel, wel voelen allen de beteekenis van hun rol, al is die nog zoo klein, maar het zeggen der verzen en het uiterlijk vertoon is wat zwaar voor dit gezelschap. Toch, in de creatie van Mevrouw Spree valt zeer veel te waardeeren, haar koninklijke trots in botsing komend met haar vernedering, werd goed uitgebeeld en haar zeggen gaf aandoening.

In Februari wordt als benefice-voorstelling voor den Heer Spree gegeven Klaasje Zevenster, op-

nieuw als drama in zeven bedrijven, bewerkt door den beneficiant zelve.

H. Hx.

WERELDSTAD * * * * *

De zin voor het groteske en de caricatuur, die «Davidofsky» een succes bezorgde met zijn vermakelijke schets: «Een slaaf van de eubiotiek», heeft hem parten gespeeld bij het ontwerpen der hoofdfiguur van zijn blijspel «De Wereldstad», waarvan de Nederlandsche Tooneelvereniging jongstleden Zaterdag de eerste opvoering heeft gegeven. In de voorstelling toch van den fantastischen burgemeester van Hoogedoorn, die in één jaar tijds van het aartsconservatieve Saaiendam een Amerikaansche metropole wil maken, heeft hij de grens van het aannemelijke overschreden en daarmede schade gedaan aan den indruk der tegenstelling, te veel en te weinig fantasie, waarin het thema van dit tooneelwerk te zoeken is. De burgemeester is niet alleen bezeten van eene wilde organisatie-zucht, die op zichzelf reeds schier ongelooflijk is, doch lijdt buitendien, in zijn groothedswaan, aan halucinaties. De mededeeling, dat de twee knechts en de krullenjongen van den dorpstimmerman om hooger loon en korter arbeidstijd hebben gevraagd, berokkent hem terstond de inbeelding, dat een dichte drom gewapende oproerlingen zijn huis belooft; de roode mouwen van het baaien hemd van een voorbijgaand werkmans zijn voor hem ontbloote armen, rood geverfd door het bloed der revolutie; en als een tweede burgemeester van der Werff biedt hij zijne borst het staal der oproerlingen aan, liever dan de verdediging zijner bedreigde stad op te geven. Dit voorbeeld — een uit vele — wijst op eene ontoerekenbaarheid, waarmede de straf, die den armen man aan het slot van het derde bedrijf treft, niet in harmonie kan zijn. Niet slechts wordt van Hoogedoorn in zijn ambt geschorst (terwijl nog weer een nieuw denkbeeld in zijn verward hoofd is gerezen, het plan eener Saaiendamsche wereldtentoonstelling); maar tegelijkertijd ontvangt hij de tijding van den ondergang zijner eens bloeiende fabriek. Zoo worden ook zijn schuldellooze vrouw en kinderen door den auteur geofferd op het blok eener ongebreidelde fantasie. *)

Maar vreemder nog kijkt de toeschouwer op, als hem in het laatste bedrijf wordt wijs gemaakt, dat de Saaiendamsche Don Quichot in zijne verblindings het bij het rechte eind moet hebben gehad. Schoon enkele maanden te voren de koetsier en de conducteur de eenige passagiers der electriche tram en een vat margarine met een tros klompen de eenige goederen waren aan boord der wijsch ingerichte stoomboot, die aan het verkeer in de trekvaart een grootscheepsch aanzicht moest geven, is nu Saaiendam als gevolg van het beleid van den waanzinnige, een bloeiende fabrieksstad geworden. De groote dagbladen in den lande, die

*) Wij hebben gelezen, dat de schrijver «Wereldstad» niet als «blijspel», maar als «eene phantasie» wilde aangekondigd zien. Deze intentie is echter door de Tooneeldirectie niet gevolgd.

eerst met de parvenu-stad Saaiendam en den ijgenden burgervader den spot dreven, mogen nu op den neus kijken! Onder den indruk dezer verrassende uitkomst, wil een deputatie uit de in goeden doen geraakte burgerij, van Hoogedoorn eene kamercandidatuur aanbieden. Ten tweeden male — en ook dit kan niet behagen — vervalt de man, die eerst na zijnen ondergang alle phantasie had afgezworen, in zijn vroegeren waan. Als hij voor Saaiendam zulk een zegen is geweest, wat zal hij dan niet vermogen voor de gansche natie!..

Hij wordt slechts teruggehouden door een gemeedelijk woord van zijn vrouw. Maar niemand kan nu verder op van Hoogedoorns toekomst gerust zijn, te minder als hij, bij het dalen van het scherm, zich voortaan geheel zullende wijden aan de kinderen, die zijn zoon en zijne Saaiendamsche bruid mogen verwachten, alvast telt: één, twee, drie, vier, vijf, zes...

Toch, in de alleenspraken van den burgemeester-fantast en in de situaties, op zich zelven beschouwd, steekt zooveel, dat geestig gezegd en aardig gevonden is, dat het publiek bij de eerste opvoering van dit stuk, half klucht, half blijspel, half revue bijkans, herhaaldelijk in een lach schoot en verre van karig was met applaus.

«Davidofsky» schijnt niet vrij te pleiten van die ongebreidelde phantasie, die hij in dit zijn eerste volslagen tooneelwerk op de kaak heeft gesteld. Zij heeft voor hemzelve gelijk. men ziet, haar vóór en haar tégen.

Het stuk wordt goed gespeeld. Er is ruim gelegenheid tot typeeren in de Saaiendamsche sfeer en van die gelegenheid is door de spelenden partij getrokken.

De heer Henri de Vries heeft den fantast een mooien, sprekenden kop gemaakt en draagt het stuk tot het einde.

V.

DIE ONBETROUWBARE CRITIEK! **

Men zendt ons twee uitknipsels, één uit een tooneelverslag van het Vaderland, één uit een tooneelverslag van de Nieuwe Courant, beide betrekking hebbende op dezelfde voorstelling van Monna Vanna en de rol van Guido, vervuld door den heer Moor. De N. C. schrijft:

«Moor was (hoe is 't mogelijk van zoo'n intelligent artist?) wezenlijk treurig slecht en haalde het publiek zóó ver uit de stemming, dat er werd gelachen.»

Het Vad.:

«Dit niet-kennen van Vanna maakt vanzelf haar man, Guido, tot zulk een onmogelijke persoonlijkheid. Er is hier niet gelachen gisteravond, maar Guido's situatie is meermalen op 't ridicule af.»

Zie hier dus wel *contradictie*. De een constateert met beslistheid dat er *wel*, de ander met evenveel beslistheid, dat er *niet* gelachen is.

Beide critici — de heer van Nouhuys zoowel als de heer F. Lapidoth — zijn natuurlijk te goeder trouw. Maar een schouwburg is groot genoeg om — al naar gelang zij geplaatst zijn — den een iets te doen opmerken, wat den ander

ontgaat. En uitgeschaterd van het lachen — gelijk bij een kluchtspel — heeft men 't onder de voorstelling van *Monna Vanna* zeer zeker niet.

Er zijn verschillende verklaringen te geven voor het uiteenlopende, dat men menigmaal waarneemt in de verslagen van onze tooneelcritici over een en dezelfde voorstelling, van critici, wier goede trouw onverdacht zijn en die in kennis van zaken gelijk staan. Zoo leest men bij den een: het stuk is vrij koel ontvangen — bij den ander: het stuk is vrij goed ontvangen. Hoe rijmt zich zóó iets? Gegeven een middelmatig stuk, met veel zwaks, maar ook met goeds. Het komt er nu maar op aan: hoe men er gaat vóór zitten. De een kan door het zwakke zóó zeer gehinderd worden, dat hij voor het goede minder ontvankelijk is, en den ander gaat het precies andersom. De een kan van het principieel uitgaan, dat het middelmatige in de kunst nog veroordeelenswaardiger is, dan het absoluut slechte, gelijk men kan verdedigen, dat het leven minder geschaad wordt door een doodgeboren kind, dan door een met ongeneeslijke kwalen ter wereld komend schepsel. Critici zijn menschen, die de dingen zien en ook hooren — *à travers de leur tempérament* — is het dus niet begrijpelijk, dat wat den één een vrij sterk applaus dunkt, den ander vrij zwak toeklinkt? Vrij sterk en vrij zwak: scherp omlijnd zijn de begrippen geen van beide en het een zoomin als het ander constateert een succès.

PRIJSVRAGEN * * * * *

Bij omzendbrief worden door den Tooneelraad van Antwerpen alle schrijvers van Zuid- en Noord-Nederland tot deelneming aan een prijskamp uitgenoodigd. Uitgeloofd worden voor de beste drama's (of treurspelen) fr. 500 en fr. 200; voor de beste tooneelspelen (komedies) fr. 500 en fr. 200; voor de beste blijspelen fr. 300 en fr. 200; voor de beste zangspeldichten fr. 500 en fr. 200. De mededingende werken mogen niet reeds vertoond, gedrukt of anderszins bekend gemaakt zijn. Zij moeten, leesbaar geschreven, vóór 15 Juni 1903, vrachtvrij worden besteld op het Secretariaat der Stad Antwerpen. Elk ingezonden handschrift moet eene kenspreuk dragen, welke herhaald is op een bijgevoegd gesloten briefje, den naam en het adres van den schrijver bevattende. De jury zal uitspraak doen vóór 1 September 1903.

HEYERMANS TE PARIJS * * * * *

Ten voordeele der in ellende verkeerende Bretonschè visschers zal Antoine te Parijs een voorstelling geven. Ter opvoering heeft hij gekozen: «La Bonne-Espérance, le beau drame de Heyermans, qui est hélas! d'une douloureuse actualité.»

JAN C. DE VOS * * * * *

Deze verdienstelijke acteur herdenkt Donderdag 12 Febr. in den Stadsschouwburg te Amsterdam en 13 Febr. in den Haag zijn 25-jarig jubileum in *Droeve Min*.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddepôt van

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon interco. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

LOTOS

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN

DOOR

M. CONSTANT

(M. Snijder van Wissenkerke)

Prijs f 0.65

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: A. G. van Hamel: *Théroigne de Méricourt*. — H. Hx: Jan C. de Vos. — J. K. Jr.: „Burgermensen”. — Uit Amsterdam. — Peter Wouters Pz.: Over „Op Hoop van Zegen”. — D.: *Rotterdamsche Kroniek*.

THÉROIGNE DE MÉRICOURT * * *

Reishertinnering.

Voordat ik, een veertien dagen geleden, op mijn winterbezoekje aan Parijs, mij naar Sarah's theater begaf om er *Théroigne* te gaan zien, had ik al, ofschoon vluchtig, herhaaldelijk over deze noviteit hooren spreken. Maar onbevooroordeeld was ik toch gebleven. Hoe kan het ook anders? In den kring mijner vrienden waren de vier mogelijke indrukken alle vier vertegenwoordigd: het stuk heel mooi, maar Sarah onuitstaanbaar; Sarah prachtig, maar het stuk mislukt; *Théroigne* een kunstwerk van hooge waarde, door een eerste kunstnares gemonteerd en vertoond; alles, stuk en spel even slecht, een verloren avond.

Voor een nieuwen indruk bleef op die manier weinig plaats over: ik had maar te kiezen.

Wat het stuk betreft, zoo was ik tegen de hinderlijke kritiek die zich bij historische drama's zoo licht naar voren dringt, gedekt door mijne niet-zeer-preciese voorstelling van de bijzonderheden dezer episodes uit de geschiedenis der Fransche Revolutie en mijn zeer vage kennis van de rol door de *Théroigne* der historie gespeeld; ik achtte mij noch geroepen noch bevoegd den schrijver, in dit opzicht, te controleren. Tegen absolute veroordeeling van Sarah's spel was ik gewapend door mijn groote bewondering voor haar talent, haar «*génie somptueux et tragique*,» zooals het door Hervieu in zijn opdracht genoemd wordt, — of liever, door mijne overtuiging, dat Sarah Bernhardt het oprecht meent met haar kunst, dat zij werkelijk geeft wat zij houdt voor het allerbeste.

Nu trof ik het blijkbaar dat de tooneelspeelster, den avond dat ik haar zag blijkbaar goed gedisponeerd was. Van de eentonigheid harer dictie, waarover o. a. door Paul Filot in de *Revue Bleue* geklaagd wordt, heb ik niet veel bemerkt. Nu en dan, in een poëtische passage, een korte «*mélopée*,» met het bekende afbijten der medeklinkers, terwijl de vokalen gezongen werden.

Maar in den gewonen dialoog, bijvoorbeeld in haar gesprek met keizer Leopold-Jozef te Weenen, ontbraken noch natuurlijkheid noch verscheidenheid van intonatie.

Intusschen miste de indruk door het stuk zelf gewekt, al stempelde de heerlijke taal het ook tot een kunstwerk, de éénheid die voor het genieten van een drama onmisbaar is. De verschillende tooneelen grijpen niet genoeg in elkaar om de spanning door het ééne bedrijf gewekt in het volgende te doen terugvinden. Ook is het eigenlijk niet het lot van *Théroigne* zelf dat den toeschouwer bezighoudt, maar veeléer het lot van Frankrijk. In het tweede bedrijf bijvoorbeeld — de vreeselijke nacht van 9 Augustus 1792, in het Paleis der Tuilerien — treedt zij in het geheel niet op, en wordt zij volstrekt niet gemist.

Bij een tweede bezoek, of indien ik het stuk vooraf had gelezen, zou dit gemis aan éénheid en samenhang mij veel minder, misschien wel heelemaal niet, hebben gehinderd. Ik zou dan de ware éénheid van het stuk, en tevens de beteekenis der rol van *Théroigne*, beter hebben begrepen, het verband tusschen die beide van den aanvang af dieper hebben gevoeld. Wie het stuk wil verstaan, overdenke eerst deze woorden van Sieyès, in de laatste akte, gesproken terwijl hij, op de binnenplaats der Salpêtrière, voor de tralies staat, waarachter *Théroigne*, krankzinnig geworden, zit opgesloten:

«*Elle est donc là cette image de la Révolution!... A ses débuts, fringante et belle, puis mégère horrible, elle culbutie enfin dans le ridicule... Maintenant, en cage!*»

Zoo, inderdaad, hebben wij *Théroigne de Méricourt* zien optreden in het stuk. In het derde bedrijf, wanneer de revolutie-mannen bij haar vergaderen, vertegenwoordigt zij het idealisme der vrijheid en der democratie. In het vierde bedrijf komt er een oogenblik waarop zij zelve door wraaklust meêgesleept, de menigte aanzet tot den moord op de Zwitsers die de Tuileriën verdedigen. Aan het slot van het vijfde bedrijf wordt zij voor «*Gérondine*» uitgescholden en wordt op haar de vernederende, belachelijke straf oefening

der «tricoteuses» toegepast (culbutie dans le ridicule»). In het zesde bedrijf zit Théroigne achter de tralies en is Frankrijk de gevangene van Napoleon.

Het stuk van Paul Hervieu is, voor een goed deel: symboliek. Théroigne de Méricourt is minder de drijvende kracht dan het levend en handelend symbool der Revolutie. Wie in deze opvatting van haar persoon is doorgedrongen, er gevoel voor heeft gekregen, die kan, dunkt mij, ten volle de emotie doorleven waarin dit revolutiedrama hen brengen moet, zonder dat Théroigne's persoonlijke lotgevallen de hoogere emotie komen verstoren.

Maar zelfs bij onvoldoende voorbereiding zijn er twee elementen die den toeschouwer kunnen boeien, de monteering van het stuk en de poëzie der taal. Tot de voortreffelijkheid der monteering reken ik niet — zooals ik toch menschen van smaak heb hooren doen — de verschijning van de schimmen der gequillotineerde revolutie-mannen aan het slot, deze had spookachtiger moeten zijn, maar wel de volksscènes op «la terrasse der Feuillants», met dat pijnlijk défilé der koninklijke familie, op weg naar de Nationale Vergadering.

En dan de taal! Nog hoor ik, van Sarah's lippen vloeiend, dit heerlijk «couplet», waarin de revolutionaire kalender, het werk van den dichter Fabre d'Eglantine, wordt verheerlijkt. Nooit had ik van de nieuwe namen der maanden dien bekoorlijken indruk gekregen: «... pour l'automne, une mesure de son moyenne: vendémiaire, brumaire, frimaire; l'automne est grave avec son feuillage roux et ses fruits murs qui tombent. Ensuite: nivôse, pluviôse, ventôse. La mesure est longue comme l'hiver. Mais voici le printemps, germinal, floral, proivial, un son gai, une mesure brève, comme le printemps. Messidor, thermidor, fructidor, ce sera la mesure large de l'été, aux sonores lumières!»

Hoe fijn en vol uitdrukking wist Sarah's stem in den klank die wisselende uitgangen van den toon der jaargetijden te leggen!

Théroigne is geen groot sukses. Den avond waarop ik het stuk hoorde, waren reeds eenige plaatsen ledig; vele, zei men, waren al cadeau gegeven. Is het misschien omdat de voorname lui voor dit revolutionaire drama den neus ophalen? Omdat de machtige politici van den dag hun gading niet vinden in dit stuk, waarin het machtige en wreede schouwspel der revolutie wordt vertoond, niet eenzijdig wordt verheerlijkt? Omdat de vreemdelingen geen belang genoeg stellen in dit groot en geweldig stuk Fransche historie? Ook op de hoogste rangen was het niet vol. «Het volk kent zijn geschiedenis niet,» zei tot mij een student dien ik bij den uitgang ontmoette; «het interesseert zich alleen voor de politiek van het oogenblik of droomt over die der toekomst.»

Doch ik eindig liever met een andere herinnering. Uit aandenken aan haar bezoek te Groningen, nu reeds vijf jaren geleden, ga ik de tooneel-speelster zoo nu en dan, als ik een harer voorstellingen bijwoon, in een entr'acte mijn opwach-

ting maken. In den smaakvol ingerichten salon naast haar kleedkamer zaten een tiental bezoekers, een kleinen kring vormend om de artieste, die er nog zoo jong uitzag onder het kokette mutsje, uit Vigie-Lebrun's portretten wel bekend. Een der aanwezigen meent Sarah te moeten komplimenteeren over «den moed» dien ze had getoond door dit revolutie-stuk te spelen... Ze keek hem verbaasd aan: «Du courage? Mais c'est une joie de pouvoir jouer cette oeuvre puissante, écrite dans une langue admirable!» En toen de spreker zijn woord herhaalde, doelend op de voorname lui die meesmuilden over deze kunst: «Mais c'est une joie d'apporter à la foule cette grande et tragique image de notre Révolution. N'a-t-elle pas, après tout, fait de nous ce que nous sommes à présent?»

Ik kreeg toen weer zoo diep den indruk van Sarah's artisticeit, van haar totale meê-leven met haar kunst. En, terwijl ik mij nog afvroeg, of Frankrijk niet verdient benijd te worden om dit geweldig stuk historie, prees ik de jonge Fransche dichters gelukkig die, wanneer zij een machtig kunstwerk hebben voortgebracht, zulk een geestdriftige, geniale en overtuigende kunstenaars bezitten om het uit te beelden en op te voeren. Men zal in Frankrijk, en ook elders, pas later goed waardeeren wat Sarah Bernhardt er voor de kunst gedaan heeft.

A. G. VAN HAMEL.

* * * * * JAN C. DE VOS * * * * *

De acteur, die op 12 Februari gehuldigd en bejubeld zal worden, juist zooals andere acteurs bij een zilverfeest gehuldigd en bejubeld worden, is eigenlijk heelemaal niet de persoon, om daar aangedaan of quasi-aangedaan, speeches aan te hooren en te beantwoorden met een door tranen verstikte stem, die met moeite uitbrengt: «Overstelt door zooveel bewijzen van... (harder soufleur!) bewijzen van vriendschap, die zoo geheel onverwacht komen...» enz. enz.

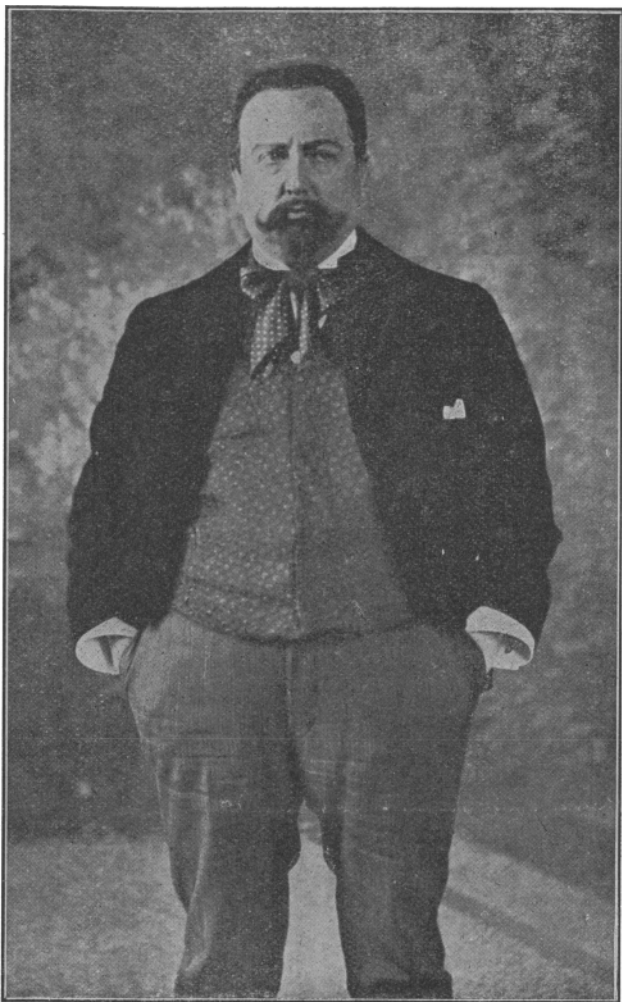
Daar is Jan C. de Vos te eerlijk en te eenvoudig voor.

«Waarom ik een jubileum vier?» vroeg hij toen ik hem kwam interviewen, «voor 't finantiële voordeel. Kransen en linten en betuigingen van vriendschapje kan krijgen zooveel als je wilt als je maar lief bent tegen de menschen en erg vriendelijk doet!»

Zoo ging Jan C. voort op een toon alsof hij een zooveelste-rangs-acteur was, die altijd gepasseerd is geworden, die ingezien heeft, dat hij mislukt is en nooit heeft kunnen bereiken, waarnaar hij streefde, die nu verbitterd is tegen iedereen maar vóórál tegen de persmenschchen, die hem naar, zijn meening, allen zonder uitzondering onrechtvaardig behandeld hebben. Als zoo iemand sprak Jan C., en zoo iemand is hij toch heelemaal niet, daarvoor heeft hij te veel verdienstelijke dingen gedaan.

«Je moet vooral vrindelijk zijn tegen de recensenten», zei hij ook nog. «Maar daar had ik nooit lust in. Ik ken de pers te goed, ik ben zelf twee jaar hoofdredacteur geweest van de *Haagsche*

Courant. Nou, u vindt me zeker niet vriendelijk?»
«Nee, erg onvriendelijk», moest ik beleefd toegeven.

J. C. de Vos in „Gansje” van Herm. Bahr.

Jan C. zat juist te ontbijten, hij was misschien met z'n verkeerde been uit bed gestapt, mogelijk was zijn ei te zacht of te hard, ook kan het zijn, dat het stuk, dat hij moest gaan repeteeren, hem niet beviel.

«Kunt u mij niet iets uit uw tooneelloopbaan vertellen?»

«Wat wilt u weten? Of ik soms een spoorwegongeluk heb gehad?»

«Dat interesseert me op 't oogenblik niet.»

«Nu, verder heb ik niets te vertellen. Vraagt u mijn vijanden maar, wat ze over me te zeggen hebben. Dan kan u een lang stuk schrijven.»

«En uw vrienden, wat zeggen die?»

«Ik heb geen vrienden.»

Maar toch weet ik dat in de tooneelwereld dikwijls waardeerd over dezen man gesproken wordt, dat zelfs Royaards, die toch lang niet makkelijk te voldoen is en zijn eischen hooger stelt dan eenig ander, vol lof is voor het werk van Jan C.

En dat is het publiek ook. Zijn eenvoud en eerlijkheid zijn het, die aantrekken. Hij is altijd natuurlijk, hij poseert nooit. Men voelt, dat hij streeft naar iets, dat werkelijk hoog staat, en

daardoor doet zijn innerlijk spel meer genieten dan het misschien veel mooiere uiterlijk vertoon van een ander.

Dat we Jan C. in den laatsten tijd zoo dikwijls hebben gezien in een rol, waarvoor hij niet geschikt was, is niet aan hem te wijten, maar aan het feit, dat het Ned. Tooneel geen «jeune premir» bezit. In de zoogenaamde karakterrollen is hij op zijn plaats, en daarvan weet hij ook altijd iets goeds te maken.

Voordat Jan C. de Vos aan het tooneel kwam, studeerde hij in de letteren en later voor architect. (Dit, zooals men begrijpen kan, niet volgens zijn eigen inlichtingen, maar volgens zijn biografie in «Onze Tooneelspelers»). Hij had altijd veel gehouden van verzen-zeggen en tooneelstukken voordragen, en toen in 1876 het Ned. Tooneel werd opgericht, legde hij een proef af voor den Raad van Beheer, die hem dadelijk engageerde. Hij bleef er zes jaar, werd toen overgeplaatst naar de Rotterdamsche afdeling. Toen deze werd ontbonden, bleef hij in Rotterdam bij het gezelschap Le Gras en Haspels, maar kort daarna werd hij journalist. De journalistiek scheen hem echter minder te bevallen dan het tooneel, hij keerde na eenige jaren weer terug bij Le Gras en Haspels, totdat hij in 1891 met Van Korlaar een nieuw gezelschap oprichtte: Tivoli.

In de vijf jaren, die volgden, heeft hij zooveel gedaan voor onze tooneelspeelkunst, dat hem daarvoor alleen reeds den dank van alle Nederlandsche tooneelliefhebbers toekomt.

Zijn ideaal was moderne tooneelwerken op te voeren, en door zijn toedoen werden in Tivoli de premières gegeven van de werken van Van Nouhuys, Mevr. Snijder van Wissenkerke, Guy de Maupassant, Giacosa, Brioux, Couperus, Sudermann, waarin hij zelf steeds belangrijke rollen vervulde, als Halma in «Eerloos», Giulio in «Droeve Min», Overste Schwartze in «Het ouderlijk huis» (Haar thuis), Frank in «Noodlot», enz.

Onder zijn leiding werd ook Hamlet vertoond, maar hij noemt dat zelf een onartistieke misdaad, alleen gepleegd om de eens gegeven belofte aan Royaards te houden, die de titelrol wilde spelen, terwijl hij er nog te jong voor was. Ook Othello werd vertoond, maar Jan C. vond het zulk een mislukking, dat hij niet eens de première wilde bijwonen en op reis ging.

In 1895 ging het Tivoli-gezelschap uiteen, sedert speelde hij weer bij Le Gras en Haspels en het Ned. Tooneel, bij welke vereeniging hij nu zijn zilveren jubileum zal vieren.

Zeven jaar was Jan C. leeraar aan de Tooneel-school, waar veel van de nu bekend wordende jongere tooneelspelers van zijn flinke leiding hebben geprofiteerd.

Al wil hij het niet, gevierd worden zal hij toch op 11 Maart.*) En wie den *op het tooneel* zoo sympathieken kunstenaar genoeg wil doen, drage het zijne er toe bij om Jan C. dien avond voor een uitverkocht huis te doen optreden.

H. Hx.

*) De voorstelling, die eerst 12. Februari plaats zou hebben, is tot 11 Maart verdaagd. Ter hulding van den acteur heeft

zich eene commissie gevormd, waarin de volgende heeren zitting hebben genomen: Taco H. de Beer, Louis Bouwmeester, J. A. van den Broecke, Bern. J. Citroen (penningmeester; Rokin 111), A. N. J. Fabius, J. G. W. Homeijer, A. S. Jurriaans, Otto Knaap, mr. Lamberts Hurrelbrinck, Frans Mijnsen, G. Muller, W. S. Nieuwenkamp, A. Reijding (secretaris), mr. J. van Schevichaven, mr. J. W. Schreuder, Mari J. Ternooy Apel, J. Vriesendorp en S. J. Bouberg Wilson.

De Vos zal optreden in „Droevige Min”, van Giacoso, vertaling van Giovanni.

«BURGERMENSCHEN» * * * * *

Maxim Gorki is voor West-Europa de Russische schrijver van het oogenblik. Of wij er gelijk in hebben hem zoo te beschouwen, of misschien, minder bekend en minder besproken, in een stil hoekje van het groote Russische rijk een veel grooter talent werkt, kan ons voor het oogenblik onverschillig zijn: met Gorki kunnen wij kennis maken, en wij zouden ongelijk hebben als wij het niet deden. Want een persoon van beteekenis is hij toch zeker.

Ook als tooneelschrijver... schijnt het. In het begin van Januari hebben wij het bericht gelezen dat Gorki's tweede tooneelstuk, *In de diepte*, te Moskou met groot succes is gegeven, met veel meer succes dan zijn eerste, *Burgermensen*, dat dan toch ook te Berlijn is opgevoerd, onder den titel *Die Kleinbürger*, en in het Duitsch is verschenen. Een Fransch tooneelblad wist onlangs te vertellen dat Gorki zelf de vertooning van *Burgermensen* zoo vervelend had gevonden, dat hij het stuk niet had kunnen uitzien. Dat zal nu wel een verhaaltje zijn, maar het heeft toch wel eenige beteekenis.

Terwijl ik bezig was aan het lezen van het tweede van de vier bedrijven — in het Duitsch, helaas — heb ik in gedachten de rollen verdeeld onder de leden van de Nederlandsche Tooneelvereniging. Het scheen mij een zeer geschikt stuk voor een gezelschap, dat intiem spel weet te geven, dat het huiselijk leven van gewone menschen met hun eigenaardigheden en van kleine types als iets echts kan vertoonen. Maar gedurende en na het derde bedrijf daalde mijn vertrouwen in het stuk zeer, en ik zal het ten slotte maar niet aanbevelen. Misschien zouden de acteurs het anders wel gaarne spelen. Want er zijn bijna uitsluitend rollen in, waarvan wel iets aardigs te maken is. Maar dat is, schijnt mij, juist de fout van het stuk: het toont ons een reeks menschen — het bevat geen drama, niet alleen niet in de uiterlijke gebeurtenissen, ook niet in de menschen zelf, er is niet genoeg wording in hun karakter, in hun wilsuiting, om hen tot dramatische figuren te maken. Zij zijn stuk voor stuk zeer belangwekkend en al lezend zien wij hen steeds duidelijker voor ons... maar op elkaars lot en elkaars daden hebben zij voor het tooneel niet genoeg invloed. Conflicten zijn er genoeg in het stuk, te veel zelfs, het is een reeks conflicten, die men ook, met een minder deftige uitdrukking, standjes zou kunnen noemen, zoodat het slot, een bons op vele toetsen van een piano, die een onharmonisch geluid geven, een zeer goed gekozen symbool is voor het stuk. Maar het ééne, groote conflict ontbreekt.

Alle vier de bedrijven van *Burgermensen* spelen in dezelfde kamer van het huis van Bessjemenof, een welvarend burger, hoofd van het verversgilde, die een vrouw, een zoon en een dochter heeft, de zoon weggejaagd student, de dochter onderwijzeres, verder een pleegzoon, machinist op een locomotief, een ook in huis wonende naaister, en twee kostgangers, een kerkzanger en een student. De verdere personen zijn de vader van de naaister, een oude vogelhandelaar; de jonge weduwe van een gevangenis-inspecteur, die een deel van het huis bewoont; nog een jonge onderwijzeres, de keukenmeid en eenige minder beteekenende figuren.

Dat botst in dit volle huis alles tegen elkaar. Bessjemenof is een man die den baas speelt, maar als het er op aankomt toch eigenlijk niet flink genoeg om zijn wil door te zetten: hij is erg op zijn voordeel uit, niet heel fijn in de keus van zijn middelen, eierzuchtig. Hij heeft zijn kinderen meer laten leeren, dan hij zelf weet, en maakt zich kwaad over hun grotere ontwikkeling, hij zegt, dat er maar één waarheid is en die kent hij. Zijn vrouw kruipt voor hem en probeert voortdurend de vele standjes tusschen vader en kinderen te voorkomen of te beëindigen door b.v. haar dochter naar de keuken te sturen of haar man te vragen te komen eten. Maar Peter, de wegens meedoen aan politieke woelingen geschorste student en Tatjana, onderwijzeres zonder plezier in haar werk, harrewarren voortdurend met hem en met alle anderen trouwens: er zit geen kracht, geen levenslust, geen opgewektheid in hen. De kerkzanger Teteref is ook een mislukt mensch, een die wel wat geleerd heeft, een filosoof op zijn manier, een cynicus, die aan den drank is, en venijnige opmerkingen maakt, vooral over de Bessjemenofs. Hij is verliefd op Polja, de naaister, maar begrijpt eigenlijk heel goed dat zij, het flinke, eenvoudige meisje, Nil den machinist, een sterken, levenslustigen, brutalen, soms zelfs onhebbelijken kerel, boven hem verkiest. Nil is de aantrekkelijkste figuur uit het stuk. Hij teekent de anderen hard maar niet onbillijk in deze woorden: «Ik haat deze menschen... en dit huis... het heele leven hier... dit vergooide leven. Zij merken niet eens, dat zij het leven verlummelen, er niets dan vodderij van maken... dat ze er een gevangenis, een tuchthuis, een ongeluksplaats van maken...» En Teteref zegt het anders, maar teekent hen ook wel: «Eerst schreeuwen de menschen — dan worden zij moe en zwijgen... Als zij uitgerust zijn — dan zullen zij weer beginnen te schreeuwen. Hier in dit huis wordt alles bijzonder gauw weer stil, schreeuwen van smart zoo goed als lachen van vreugde... Iedere schok werkt hier als een stokslag op een puts vuil... En als laatste geluid klinkt hier altijd de schreeuw van de trivialiteit.»

Tatjana probeert zich te vergifigen als zij hoort dat Nil, op wien zij verliefd is, Polja gevraagd heeft, maar dit mislukt en zij is gauw weer zoowat beter. Peter maakt het hof aan de jonge weduwe, die door vader Bessjemenof veel te min wordt geacht voor zijn zoon. Maar deze eigenaardige

vrouw, die een voorliefde heeft voor misdadigers, déclassés, bohémiens, verder een oppervlakkig wezen, stelt de jongen aan zijn ouders voor als zijn bruid: hij let er niet eens op, dat zij zegt, dat zij misschien ook wel nièt met hem zal trouwen, en hem maar tijdelijk bij zich nemen. Aan het slot heeft er een heftige uiteenzetting plaats tusschen Bessjemenof en Nil, Polja en haar vader, den dronken vogelhandelaar Pertschichin, die door den schildersbaas de deur is uitgezet.

Er gebeurt dus wel wat, maar dit alles is meer gelegenheid tot teekening van personen, dan beslissend feit dat tragisch werkt. Interessant is het, ook ethnografisch interessant, want wij hebben zeer sterk het gevoel, dat wij hier in een geheel van de onze verschillende wereld zijn.

Maar geen dramatisch werk. Alle spanning ontbreekt. Gorki heeft in *Burgermensen* precies zoo gewerkt als in *Drie Menschen*, een roman, het uitvoerigste werk dat ik van hem las. Daarin wordt het leven van drie jongens, die te gelijk gewoond hebben in een zeer groot huis, waar kamers werden verhuurd aan werklieden en nog minder be-deelden, dan zij, gedurende eenige jaren verteld. Hier zijn het tientallen menschen, die de revue passeeren, sommige een, twee, vijf keer, andere telkens weer. Bij elke verschijning, elke maal dat zij ons voorbijtrekken, wordt een trekje tot hun karakter toegedaan, zien wij iets dieper in hun ziel en wezen. En wij hebben het gevoel, dat een buitengewoon menschenkenner, een die een verbazend sterk intuïtief vermogen bezit om de menschen te doorgronden hier aan het werk is: allercurieust is bijv. een moord dien een der drie jongens zonder vooropgezet plan, als in het voorbijgaan doet, en de beschrijving van den zielstoestand van den jongen, kort en lang daarna — de moordenaar wordt niet ontdekt.

Naar hetzelfde systeem werkend, kan Gorki in zijn «dramatische schets» al dadelijk wegens gebrek aan tijd niet hetzelfde bereiken; hij vertelt, meest zeer rustig door, al is zijn gang dikwijls staccato, er is iets episch in zijn werk, dus het tegendeel van dramatisch. Heeft hij, door de opvoering van *Burgermensen* geleerd, met zijn nieuw werk meer voldaan aan de eischen van het drama? De berichten over zijn succes zouden het doen gelooven. Wij hebben anders in Tolstoï, den schrijver van het epische *Oorlog en Vrede*, van *Anna Karenine* en andere vertellingen van langer of korter adem een voorbeeld van een groot schrijver, die een feitenreeks niet goed wist te verwerken tot de synthese die het tooneel vordert: *De Macht der Duisternis* heeft het ons nog onlangs bewezen; de verteller zit hier den dramaturg in den weg.

Maar misschien huizen in Maxim Gorki beiden thans naast elkander.

J. K. JR.

UIT AMSTERDAM * * * * *

Op tooneelgebied is hier de laatste weken niet veel voorgevallen, dat ter aanvulling van wat door de dagbladen reeds onder ieders aandacht is gebracht, een afzonderlijke bespreking verdient. De noodkreet van het Amst. Lyrisch Tooneel,

is door ieder gehoord. Hij zal wel niemand verrast hebben, althans op het feit, dat de wagen daar scheef moest gaan, kon ieder voorbereid zijn, die rekening hield met de lichtvaardigheid, waarmee hier de onderneming van een eigen tooneexploitatie was op touw gezet. Het mag deze directie wel eens onder het oog worden gebracht, dat zij — daargelaten de commercieele of industriele misrekening, die zij op haar geweten heeft — nog bovendien een zedelijke fout beging, toen zij een theateronderneming stichtte — op zien aankomen of het wel lukken zou. Want zij heeft daardoor artiesten, die een positie hadden, verlokt tot de dwaasheid zich aan haar onderneming te verbinden en zodoende ongelukken gesticht, waarvan de slachtoffers, de gevolgen wellicht nog lang zullen bezuren. Het was zeer zeker ondoordacht van die artiesten zelve, zich op het wrakke ijs dezer nieuwe onderneming te wagen — maar dit onthefte de directie niet van medeverantwoordelijkheid. Behalve in oorzaken, welke in de organisatie, in den opzet der onderneming wortelen — vindt men in tegenspoed, door langdurige ziekte van zijz voornaamsten acteur, den heer L. Bouwmeester, de verklaring van de beproevingen welke het A. L. T. heeft te doorstaan.

Een gelukkig moment in de narigheid van zijn moeilijk zich rekkend bestaan, is voor het A. L. T. en voor de Nederlandsche tooneelkunst, het wederoptreden van genoemden artiest geweest op Zondag 2 Februari jl., in een zijner lievelings-, tevens een zijner beste rollen: *Kean!* Hoewel soms nog sporen merkbaar waren van de doorstane ziekte — minder in het spel zelf, dan in de tusschenpoozen van respijt, als de afmatting volgde na het emotievol doorleven van de dramatische zielehandeling — gaf de creatie in haar geheel toch alle reden om voor Bouwmeester, het volkomen op krachten komen, een quaestie te mogen achten van slechts weinig tijds.

Een volle schouwburg heeft den acteur verwelkomd en met groot enthousiasme onder aanbieding van vele kransen en bloemstukken zijn reentrée gevierd.

In de mise-en-scène van dit aloude spel van Al. Dumas, had men een nieuwigheid ingevoerd, die niet getuigt voor een juist inzicht in den aard en het wezen van een tooneelvoorstelling. Men herinnert zich, dat in de vierde acte, de tooneelspeler Kean — als Romeo optredende — in schijnbaren waanzin, lucht geeft aan zijn minnenijd en verontwaardiging tegenover den prins van Wales en Lord Melvil, die de tooneelvoorstelling bijwonen. Tot heden plaatste men die hooge personages, met hun gevolg, in loges, die op het tooneel waren aangebracht en deel uitmaakten van de tooneeldecoratie, gelijk de tegenwoordigheid der hooge heeren daar, deel uitmaakt van de handeling.

Bij het A. L. T. namen echter de tooneelspelers, welke het vorstelijk auditorium hadden voor te stellen, plaats in de heuschelijke loges d'avant scène, die tot de schouwburgzaal behooren. Zoo viel dit deel der vertooning uit de lijst en het deelnemen aan de handeling, van uit die plaats,

werkte storend, zelfs in die mate, dat er uit het publiek een stem kwam, welke lord Melvil, die gelijk zijn rol het voorschrijft, beledigd door den door Kean op hem gerichtten uitval, van zijn zetel opsprong, aanmaande zich bedaard te houden en te blijven zitten. De persoon aan wien die stem behoorde, begreep blijkbaar niet, dat de scène vóór het tooneel afgespeeld door Lord Melvil en de zijnen, in verband stond met wat op het tooneel geschiedde en dit niet-begrijpen was volkomen gemotiveerd, tengevolge der verbroken eenheid tusschen de deelen der tooneelvoorstelling

OVER „OP HOOP VAN ZEGEN” * * *

Aan het te Antwerpen verschijnend kunstblad *Lucifer*, ontleenen wij het volgende lezenswaardig artikel.

HEER HOOFDOPSTELLER VAN «LUCIFER».

Mag ik van uw blad gebruik maken, om eenige regels te laten drukken, als antwoord op de beoordeeling welke mejuffer of mevrouw Gudula Wolff, onderwijzeres, onlangs heeft laten verschijnen? Ik zeg u dank bij voorbaat en val dan maar met de deur in huis.

Gudula — ik wil de schrijfster zoo kortweg bij haren voornaam noemen, om in *Lucifer* plaats en zijnen letterzetters tijd te sparen — is de volgende meening¹ toegegaan:

«*Ghetto* en *Het zevende gebod* zijn goede en «deugdelijke werken, maar *geen* echte kunst-«werken. Geen echte kunstwerken, omdat al hunne «bestanddeelen niet zuiver zijn. Want Heijermans «had, bij 't schrijven van die tooneelstukken, niet «alleen de kunst in het oog, maar ook iets, dat «met kunst niets gemeens heeft: de politiek. Hij en «had niet vergeten dat hij sociaal democraat was, «waardoor hij vergat echt kunstwerk te leveren.

«*Op Hoop van Zegen* is dus eene onpartijdige «weergeving van het leven. 't En is niet de «voorstelling van een *geval* maar van de *gewoon-«heid*, niet van eene *uitzondering* maar van een «*type*. 't Is een schoon en volledig werk, juist en «geleidelijk ontwikkeld en volgehouden. Alles «pakt en alles brengt zijn nut mede. Geen nut-«telooos detail, geen overdrevenheid daarin.

«Bij het lezen laat het een overweldigend «gevoel van smart om de ongelijkheid van het «leven na zich, dat lang, dat eeuwig blijft. «Steeds zullen wij, na dien, haat voelen, in 't «diepste van ons eigen, tegen hen die uitbuiten, «en medelijden voor hen die lijden, om het dage-«lijksch wroeten om den broode.»

Alvorens nader te beschouwen in hoever Gudula's meening door Heijerman's uitwerking van «Op Hoop van Zegen» gestaafd wordt, wil ik hier volmondig erkennen dat laatgenoemd tooneelstuk een degelijk gewrocht is, een kunstwerk, een der beste spelen die in onze taal werden geschreven. Vooral de twee eerste bedrijven zitten meesterlijk in een, het derde geeft bij eene heelgoede vertolking een geweldigen indruk en 't vierde, waar het één-voor-één op-en-afloopen der personen wel wat hindert, niet logisch de handeling laat gaan, is door het tooneel met

Kniertje alleen eene prachtige brok leven op de planken. Gudula zal bemerken, dat ik Heijerman's talent, Heijerman's kunst — zoo ze 't liever heeft — bewonder, maar, juist daarom schrijf ik deze regelen, Gudula heeft aan «Op Hoop van Zegen» een groote hoedanigheid toegekend, die het stuk geenszins bezit. Dat wil ik weerleggen,

Onze onderwijzeres slaat den bal mis, waar ze verzekert dat «Op Hoop van Zegen» eene onpartijdige weergeving van het leven is; niet de voorstelling van *een geval*, maar van *de gewoonheid*. Juist het tegenovergestelde is waar. Het stuk heeft een dubbel doel: én te doen zien hoe ellendig het gesteld is met de visschershuisgezinnen; medelijden op te wekken voor die ongelukkige wezens, die telkens als ze in zee gaan, om een droge korst te verdienen, hun leven wagen; — én afkeer in te boezemen voor den reeder Bos, die een rotten bodem zee laat kiezen; tal van menschenlevens de eeuwigheid inzendt om geld te winnen. Ehwel die tweede helft van 't stuk, die Bos is *eene uitzondering*, want niet al de reeders zullen handelen als hij; het grootste gedeelte zal, uit braafheid of uit vrees voor de gevolgen, een rotten bodem inhouden, laten herstellen, 't Is dus met *eene uitzondering* dat Heijermans ons in in haat doet opgaan jegens de reeders in het algemeen. En, daarom mag er niet gezegd worden, dat Heijermans deze maal, nl. in «Op Hoop van Zegen» niets anders dan de kunst in 't oog hield, dat hij vergat dat hij sociaal-democraat was.

Door Bos op de planken te brengen, wekte hij onzen haat niet op, zooals Gudula 't meent, in 't algemeen tegen hen die uitbuiten, maar tegen een bijzondere, eene bepaald aangeduide soort lieden: de reeders. Dat is eene leelijke vlek in Heijermans' prachtig werk, dat is slecht begrepen? sociaal-democretie, Laat me daar bijvoegen, dat er nog zulke vlekjes, kleinere ja, in «Op Hoop van Zegen» te bespeuren zijn, waar Heijermans-politiek-man vaardig werd over Heijermans-kunstenaar. Zoo wil ik wijzen op 't scënetje met de *Marseillaise*, het gezeur der Diakenhuismannetjes over het Huis, enz..

Ik wilde maar alleen bewijzen aan Gudula dat, als zij *Ghetto* en *Het zevende gebod* geene echte kunstwerken noemt, omdat al hunne bestanddeelen niet zuiver zijn, *Op Hoop van Zegen* evenmin een kunstwerk is, daar het aan hetzelfde euvel mank loopt!

Om te eindigen vraag ik oorlof om een ander groot gebrek van Heijermans aan te wijzen, dat niet alleen in het spel der zee, maar in al zijne tooneelwerken op te merken is. Zola zag alleen den kwaden, den onzedelijken kant van onze maatschappij; Heijermans ziet alleen de donkere zijde der samenleving. Beide schrijvers zijn kunstenaars, maar, volgens mijne bescheiden meening zou hun werk veel meer naar 't meesterlijke opklimmen, indien Zola ook den goeden, den zedelijken kant van het menschdom gezien, opgeteekend had; indien Heijermans ook het licht, dat soms breede stralen werpt op 't duistere onzer samenleving, kon zien. Alleen met die tegenstellingen, die ieder *onpartijdig* kunstenaar

in het leven opmerkt, is der waarheid trouw te blijven en bereikt men het *echte* kuntwerk.

Ik besluit: *Op Hoop van Zegen* is een degelijk tooneelwerk, doch, het zal niet blijven, het zal slechts een voorbijgaanden bijval oogsten, omdat het eenerzijds op eene uitzondering is gebouwd (Bos) en anderzijds *alleen* het lijdend gedeelte van een soort menschen voortbrengt, lieden en toestanden met stenografiantalent, met cinématografiantalent voorstelt, maar het karakter, de ziel niet genoeg peilt om te maken, dat door de eeuwen heen de op 't tooneel gebrachte menschen, menschen blijven, zooals in de onsterfelijke gewrochten van Shakespeare.

PETER WOUTERS Pz.

ROTTERDAMSCH KRONIEK * * *

5 Februari 1903.

Als daar niet de benefice-voorstelling voor mevrouw Van Eysden was geweest, waarvan, plichtmatig — als «tooneelevenement» — iets behoort gezegd, had ik óók dit *Tooneel* maar weer zonder Rotterdamsch nieuws laten voorbijgaan.

Het is al een heel stil seizoen, dit waarvan de grootste helft reeds voorbij is. Daar is nagenoeg niets van beteekenis geschied. De eenige «onderneming»: Monna Vanna is, gelijk men weet, mislukt, en sinds dien — 15 December — heeft men van onze tooneelbelangstelling geen inspanning gevraagd.

Tolstoi's «Opstanding», dat met Kerstmis en nog vele malen daarna volle huizen trok, huizen in émotie, tranen en geboeidheid, is — in vele opzichten voortreffelijk vertoond — weinig meer dan een wel onderhoudende draak gebleken, met heel veel schokkends, tooneelen in een vrouwen-gevangenis en het ballingsoord in Siberië (excellente draakjes-milieus) een rits fragmenten evenzeer samenhangend of geleidelijk inéénvloeiend als een vertooning van cinematografische tafreelen.

Daarna reprises en gisteravond — ter eere van mevrouw Van Eysden — weer een première.

De vertooning van «Verleden», door de «Nederlandsche Tooneelvereeniging, wekte hier een slechts matige belangstelling, gelijk dat — naar den heer Emants in de voorlaatste Tooneelaflevering mededeelde — ook in Den Haag het geval was.

Maar mevrouw Van Eysden's benefice-voorstelling heeft alweer zoovele menschen, als er maar bij mogelijkheid in onzen grooten Schouwburg kunnen zitten, naar de Aert van Nesstraat gelokt. En de bloemisten hebben braaf geprofiteerd. Er zouden stellig een paar Rotterdamsche bloemisten in de finantieele nesten raken, als mevrouw Van Eysden niet telkenjare een «benefiet» gaf.

Het is een jaarlijksche parade-avond, een tractatie waarnaar ons publiek een seizoen lang gretig hunkert, waarvan iedereen komt mee-snoepen, die geacht wil worden belangstelling voor ons tooneel te hebben en die er over méépraten wil.

Mevrouw Van Eysden — ieder gunt het de mooie, sympathieke actrice graag — moet éénmaal per jaar in het bijzonder weten hoeveel

Rotterdam van haar houdt. Als zij opkomt bravo's en bloemen; na elk bedrijf bravo's en bloemen, fantares en bloemen, zeven, acht maal 't scherm op en mevrouw Van Eysden telkens in een bloemenhof. Met een genoeglijken glimlach van gul-voldane bevrediging zit het publiek erbij, verlaat het den schouwburg, praat het er nog dagen lang over na.

Een mooie avond geweest.

Van hoeveel zelfkennis mevrouw Van Eysden in de keuze harer jaarlijksche beneficestukken immer getuigenis geeft, wij hebben 't haar vroeger al eens als een deugd toegerekend. Aan zelfoverschatting lijdt deze bekwame actrice zeker niet.

Ditmaal lijkt hare bescheidenheid echter wat al te groot geweest. Het jonge kokette weeuwte met Engelsch accent, dat zij nu speelde in het militaire blijspel «In Uniform», door Frans van Schönthan bewerkt met den Freiherr von Schlicht, die vermoedelijk «het idee» had, zij behoeft er zich zoó heelemaal niet voor in te spannen.

Evenwel, van dit luchtige onbeduidende kluchtspelletje kunnen zij, de beneficante en die haar met opgewektheid secondeeren, de heeren Brondgeest, Poolman, Van Hees, Alex. Faassen, De Jong, wel iets maken waarbij men zich aangenaam amuseert, dat bezig houdt met jool en lach, een ganschen avond. Hetgeen geschied is. Het auditorium was uiterst voldaan — niet alleen omdat het mevrouw Van Eysden had kunnen huldigen, maar ook om dit grappige en met zooveel vlotheid vertoonde stuk, waarin de heldin van den avond zoo mooi en zoo geestig was geweest...

Naar verluidt zal het bij deze ééne benefice-voorstelling blijven. Dit ware te wenschen! Benefieten zijn toch wel uit den tijd; ik kan me niet voorstellen, dat de acteurs zelve ze zoo gretig begeeren. Vinden zij 't niet een beetje dwaas, zich zoo maar zonder eenige aanleiding op een goeien avond te laten befuiven, als was er iets heel bijzonders aan het handje, een vijf en twintig jarig jubileum of zóó, bij welke occasie 't er nog wel mée door kan.

Het is een Rotterdamsch gebruik uit den braven tijd toen de Rotterdammers algemeen zoo van harte en zoo huiselijk meeleeften met het tooneel. Tegenwoordig bemoeit de meerderheid er zich nagenoeg alleen mée op een jool-avond als deze en de minderheid, die er zich mee occupeert —, of dit nu altijd geschiedt ten voordeele van de tooneelspeelkunst is een benarde vraag — die minderheid kan weten dat er zoo weinig aanleiding tot feesten is.

Uit een oogpunt van artistieke voldoening kan een spontane huldiging om een bijzondere créatie toch niet van één waarde geschat worden met een zoo geprepareerd betoon van welwillendheid met de beteekenis van: wij Rotterdammers zijn me toch beste menschen, wij weten onze kunstenaars te waardeeren! Aan deze «benefices» bereidt het publiek zichzelf niet in de laatste plaats een aangenamen avond.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk

voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoö-
logen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamse Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is
alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

„De Algemeene Muziekhandel”

v/h STUMPF & KONING,
HOFMUZIEKHANDEL.-UITGEVERS.
AMSTERDAM, SPUI 2.

Hoofddepôt van

BREITKOPF & HÄRTEL, Leipzig. — PAUL DECOUR-
CELLE, Nice. — ENOCH & Co., Parijs. — De Ver-
eeniging voor Noord-Nederland's Muziekgeschiedenis.

Telegram-Adres: „MUZIEKHANDEL SPUI”.
Telefoon Interc. 2605.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

KERSTGAVE.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.
Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.
Alle goederen zijn verzekerd.

HEDDA GABLER

TOONEELSPEL IN VIER BEDRIJVEN
DOOR

HENDRIK IBSEN

Uit het Noorsch vertaald door C. HONIGH.

Prijs f 1.25

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: H. L. B.: Jan C. de Vos of De wereld wil bedrogen zijn. — Don Juan. — H. L. B.: Een keerpunt.

* * * * * JAN C. DE VOS * * * * *

OF

De wereld wil bedrogen zijn.

Het zij onomwonden erkend: niet zonder eenige aarzeling is het stukje van H. Hx, over Jan C. De Vos, in nommer 10 van Het Tooneel door mij opgenomen. Ten slotte heeft de goede dunk, dien ik heb van het publiek, den doorslag gegeven. En ik heb er geen spijt van, al is mij van meer dan een zijde de vrees geuit, dat het artikeltje kwaad bloed zal zetten. Men meende, dat menschen, die anders met sympathie zouden hebben deelgenomen aan een hulde, De Vos bij zijn 25-jarig jubileum te bewijzen, zich nu wel eens konden terugtrekken, afgestooten door de verklaringen van den acteur, tegenover mej. H. Hx.

Allereerst worde hier meegedeeld, dat De Vos met H. Hx sprekende, niet verwacht heeft, dat zijn woorden zouden worden gedrukt, nademaal hij verklaard had niet geïnterviewd te willen worden. H. Hx heeft zich nochtans niet schuldig gemaakt aan onbescheidenheid door den indruk te boek te stellen, dien zij van haar kort bezoek aan De Vos heeft gekregen. En ik vond geen bezwaar haar beschouwinkje te plaatsen, omdat ik al wat er in voorkomt, kenschetsend vind voor de beoordeeling van den jubilaris. Ik kon mij ook niet voorstellen, dat «de menschen» er boos om zouden worden.

Wat drommel: zie hier een acteur, die in alle beschrijvingen, welke ter gelegenheid van zijn aanstaand feest, verschenen zijn, wordt geroemd om zijn natuurlijkheid en oprechtheid — en als hij oprecht is, zou men 't hem kwalijk nemen? Wil dan de wereld met alle geweld bedrogen zijn? Als De Vos nu eens tegen heug en meug zich heel vriendelijk bereid verklaard had, zich aan de executie van een interview te onderwerpen en, zooals 't behoort, de feitjes uit zijn leven tot interessante gebeurtenissen opgeblazen, want dat is doorgaans noodig om ze een schijn van beteekenis te geven, daarbij allerlei vriendelikheden gedebiteerd had aan het adres van pers en

publiek... ja, dan zou De Vos precies hebben gedaan als de meesten, in gelijke omstandigheden — maar zouden wij hem daarom hooger hebben mogen schatten? Ik zeg niet, dat zij die anders doen, daarom als schijnheilig moeten worden uitgeworpen — het temperament beslist in deze dingen en ik vind het ook niet ongemotiveerd, dat iemand in sommige omstandigheden zich liefst op zijn Zondagsch voordoet — maar nog eens, in Jan C. De Vos wordt nu eenmaal als dominante karaktertrek: de oprechtheid geprezen, dezelfde trek trouwens, die zijn spel als acteur kenmerkt, en als hij oprecht is, zou men 't hem euvel duiden?

De karaktereigenschap der oprechtheid is waarlijk te zeldzaam, ook is een acteur, om haar niet naar voren te brengen. Tooneelmenschen krijgen, krachtens de uitoefening van hun vak, allicht iets... gemanieerde. Avond aan avond gewoon een rol te spelen, plegen ze voort te gaan een rol te spelen is het dagelijksch leven. De Vos heeft zich tegen dien invloed van het acteursbestaan weten te vrijwaren. Hij wikt en weegt zijn woorden niet eerst, als men hem naar zijn meening vraagt, alsof hij die woorden moest opvangen uit de souffleurskas; hij gooit 't er eenvoudig uit, dat niet kransen en linten, maar de recette hem het voornaamst is:

Nach Golde drängt,
Am Golde hängt
Doch alles! Ach, wir Armen!

Maar als Gretchen uit Goethe's Faust, die men 't niet kwalijk neemt, dat zij van haar hart geen moordkuil maakt, kon De Vos het natuurlijk niet zeggen. Hij zei 't op zijn eigen manier, zooals de natuur hem gebekt heeft.

Laten wij elkaar toch geen blauwe bloemetjes verkoopen. Zoo'n tooneeljubilé, waarbij alles vooruit en scène gezet is, waar de heele wereld mee gemoeid wordt, heeft inderdaad al heel weinig verschalkends voor den jubilaris zelf. Het zou mij niet verwonderen, als De Vos op den bewusten avond, indien hij er met schik niet af kan en gedwongen wordt een woordje te zeggen, ook dan zich niet te buiten zal gaan, aan de gewone fraseologie. Ik heb onlangs op zoo'n jubileum-

avond een artiest — geen acteur: een zanger, 't gebeurde in de Opera — zulke enorme leugens hooren debiteeren, dat niemand onder het publiek er dupe van kòn zijn — maar ze werden alevel con amore geslikt, zelfs met hartelijk applaus begroet, als blijk van instemming. «Waar anderen zijn heengegaan» — riep de zanger pathetisch uit — «ben ik gebleven, mijn land getrouw» enz. Ieder in de zaal wist of kòn weten, dat deze zanger alléen gebleven was, omdat hij het in het buitenland vergeefs had geprobeerd — maar tòch werd de vaderlandsche aanhankelijkheidsbetuiging met gejuich begroet! En we hebben het in de pers ook allen blauw blauw gelaten. Want, nietwaar, een jubilaris mag zich een leugentje permitteeren. Dat hoort er zoo bij.

Nochtans verwacht ik, dat De Vos zich aan zulke enormiteiten niet zal schuldig maken op zijn benefiet. En dat alleen het idee om te jubileeren hem op zijn humeur slaat, begrijp ik levendig en dat hij het zegt, niet voor zijn plezier den jubilaris te spelen, pleit voor de oprechtheid, die wij allen zoo gaarne in hem prijzen. Hij doet het «om 't finantieele!» Ieder weet nu, waarmee hij hem 't meeste kan verplichten.

Wij moeten De Vos, gelijk ieder mensch, nemen zooals hij zich geeft. Hij heeft in zijn spel het spontane, dat menschen eigen is, die uitspreken wat uit het hart welt, wat hun op de tong ligt. Dat maakt tegelijk de bekoring uit van zijn kunst en geeft er dikwijls iets abrupts aan, iets ongeslepen. De Vos, die als acteur, een hevig colorist is, verwaarloost wel eens te veel de tusschentinten. Maar er is altoos houvast aan zijn creaties. De figuren, die hij voorstelt, zijn nooit weggedoeld, schimmig.

Wat De Vos eigenlijk bezielt tegen de persmensen — volgens hetgeen hij tegen H. Hx moet hebben verklaard — begrijpen wij niet best. Ik heb nooit den indruk gekregen, dat hij niet naar

waarde is geschat geworden. Hij blijkt inderdaad, toen mej. H. Hx hem bezocht, in een nurksche stemming te zijn geweest en zijn portret in «Gansje» van Herm. Bahr, dat wij bij bedoeld artikeltje gaven, leverde ongezoekt de illustratie van zulk een stemming. Om der lieve waarheidswille, plaatsen wij bij dit stukje andermaal zijn beeltenis, maar van de zonzijde gezien.

H. L. B.

* * * * * DON JUAN * * * * *

De opvoering van Don Juan door de Nederlandsche Opera, heeft uit een speciaal tooneelkundig oogpunt beteekenis, ware 't maar omdat zij het vreemde feit in herinnering brengt, dat Don Juan alleen in zijn opera-vorm zich voor het tooneel levensvatbaar heeft getoond. Het is anders wel door verscheidene tooneelschrijvers, in verschillende landen beproefd, de legendarische figuur van Don Juan tot het middelpunt te maken van een drama — maar zelfs den grootsten: Molière, is het niet gelukt dit zóó te doen, dat hij het tooneelrepertoire heeft kunnen verrijken met een werk, dat de tijden overleefd heeft. *Don Juan ou Le Festin de Pierre*, comédie en cinq actes, neemt in zijn oeuvre een plaats in van den 3^{den} rang. Het wordt zelden of nooit opgevoerd en Sarcey, wiens op diepe kennis gegronde bewondering voor Molière, in waardeering van diens werk nooit te kort schiet, zelfs Sarcey erkent, dat hij onder een opvoering van Don Juan in de Comédie, zich den slaap niet uit de oogen heeft kunnen houden. De stof scheen voor Molière ook niet geschikt. De figuur van Don Juan is te fantastisch, te romantisch voor dezen in zijn vormen klaarsten en in zijn typeering scherpst omlijnenden dichter. Wij hebben Molière's stuk gelezen (het wordt eerlijk bekend, dat het de eerste keer was), en verkregen, bij alle waardeering van sommige meesterlijke tooneeltjes van hoog komische kracht, den indruk, dat het in zijn geheel, als vertooning, niet zeer zou voldoen. In 't voorbijgaan zij opgemerkt, dat wij in onze editie in een noot Cyrano de Bergerac genoemd vonden als auteur van *Le Pedant joué*, als zijnde de eerste op het Fransche tooneel, die in een stuk dialect laat spreken. Molière laat dit in Don Juan ook een paar personen (Charlotte en Pierrot) doen.

Men weet, dat alle Don Juan-bewerkingen, behalve die van Molière, ook die van den Italiaanschen blijspeldichter Goldoni, haar uitgangspunt vinden in een Spaansche legende, volgens welke Don Juan stamt uit het oud-adellijk geslacht der Tenorio, welken geslachtsnaam de held bij Molière dan ook voert. Van een onstuimig zinnelijken aard, waartegen geen vrouw of meisje veilig was, trachtte hij ook de dochter van Don Gonzalo de Ulloa te ontvoeren, maar in zijn opzet verhinderd door den vader, stiet hij dezen den degen in 't lijf. Om dezen moord te wreken, werd hij — onder voorwendsel dat eene schoone hem daar rendezvous had gegeven — in een klooster gelokt, waar Don Gonzalo in een praalgraf was bijgezet. Daar werd hij om 't leven gebracht en de volksver-

beelding voedde gretig zich met het sprookje, dat het marmeren beeld van Gonzalo door hem uitgetard; een cogenblik ten leven gewekt en van zijn voetstuk getreden was, den misdadigen hildago gegrepen en in de plotseling zich opensplijtende aarde had doen verdwijnen.

Het standbeeld van den vader speelt in alle stukken een voorname rol. Ook bij Molière eindigt het stuk met een levend worden van *la statue du Commandeur*, en wordt Don Juan als straf voor zijn vele zonden, in den sulfergloed, die uit de opengesperde aarde opvlamt, geworpen. Vreemd bij Molière zijn echter deze twee dingen; ten eerste dat hij een zóó overwegend moment in zijn stuk: het optreden aan 't slot van den Kommandeur, als *deus ex machina*, niet behoorlijk heeft voorbereid. Alleen hooren wij in de eerste acte terloops, door Don Juans bediende Sagnarelle, zinspelen op het feit dat den Kommandeur door Don Juan naar de andere wereld is geholpen. Het verband tusschen dien moord en de beslissende rol, welke het standbeeld van den vermoorde aan het slot, te spelen krijgt, komt derhalve niet krachtig genoeg uit. Want na de zinspeling in het begin der eerste acte, hooren wij van den Kommandeur niet meer reppen, vóór het einde.

Een tweede eigenaardigheid is, dat het Don-Juan-karakter, gelijk wij het hebben leeren verstaan, in Molière's held maar zeer zwak is geaccentueerd. Wel laat de edele Don, Elvire, na haar verleid en haar zijn woord van trouw verpand te hebben, in den steek en zoekt hij 't aan te leggen met een paar boeredochters, die hij toevallig ontmoet — zonder dat wij echter gewaar worden, dat hij bij deze schoonen zijn doel bereikt — maar hij bluft meer op zijn veroveringen, dan dat hij er ons het bewijs van geeft en gedurende den loop van het stuk zijn het heel andere karaktergebreken, dan ontrouw in de liefde, die bij Molière in Don Juan op den voorgrond treden: Godslastering, bedrog in geldzaken, gemis aan eerbied voor zijn vader enz. enz. In zooverre zit, wat de conceptie der stof betreft, het libretto van Mozarts Don Juan, beter in elkaar. Het is vervaardigd door Lorenza Da Ponte, die in dit genre ongetwijfeld een man van talent blijkt te zijn geweest. Hij was geen dichter van beteekenis, eenige diepte van zin, zoekt men in zijn werk vergeefs en dat Duitsche schrijvers over muziek, in de opera van Mozart — als drama — een werk van wereldhistorische beteekenis zien, hetwelk zij in één adem noemen met Goethe's Faust, is een van die malle oeverdrijvingen, waarin muzikmensen zich plegen te vermeien, meenende de muzikale kunst in haar waarde te verhoogen, door er tendenzen aan te verbinden, van zuiver litterairen, filosofischen, dramatisch- psychologischen aard — tendenzen, die tegen het waar karakter der muziek ingaan. Intusschen, het libretto van Don Juan is een handig stuk werk. Da Ponte is niet in de fout vervallen van Molière en heeft door den moord op den Kommandeur (het is eigenlijk geen moord, aangezien de man in een tweegevecht valt, waartoe Don Juan door den Kommandeur gedwongen wordt) zichtbaar voor te stellen, in de 1ste scène van het

stuk, aan dit moment den noodigen nadruk gegeven. Daardoor komt het slot tegenover het begin in een juiste verhouding te staan en is aan de conceptie het noodige evenwicht verzekerd. De dood van den Kommandeur is het gevolg hiervan, dat Don Juan in het slaapgemak zijner dochter, Donna Anna, gesloopen, haar heeft zoeken te onteeren, maar door de tegenwoordigheid van geest van het meisje op de vlucht gedreven, den vader op zijn weg ontmoette enz. Nog eens, een moord is het niet, dien Don Juan op zijn geweten heeft. In den tekst wordt zelfs de onwil van Don Juan geaccentueerd om met den verontwaardigden vader in tweegevecht te treden, maar onder de verzuchting: Wohl denn, so sei es! Du willst den Tod! onderwerpt hij zich aan het onvermijdelijke, trekt hij den degen, met het bekende noodlottige gevolg.

Da Ponte heeft de zaak — in tegenstelling van de sage, met opzet zóó voorgesteld. Hij begreep, dat de held van zijn stuk voor het publiek niet aannemelijk zou zijn, als hij van hem een sluipmoordenaar maakte. Trouwens, het riddelijke — voor zoover het zich in persoonlijken moed uit — heeft de librettist door heel zijn stuk in Don Juan krachtig naar voren gebracht. Hoe onvervaard toont hij zich niet tegenover de schrikwekkende verschijning van het sprekende standbeeld in de kerkhof-scène! Met de grootst denkbare doodsverachting, noodigt hij den levend dooden man bij zich te gast en hij aarzelt niet, daarna de contra-invitatie van den uit zijn graf gerezen Kommandeur aan te nemen en legt ten blijke daarvan de hand in zijn ijzeren (marmeren) greep. Eén ding is zwak in de conceptie. Don Juan gaat in het stuk van *Da Ponte* niet onder, wegens straf voor zijn Don Juanszonden — maar als boete voor een moord, dien hij niet bedreven heeft. Om hem voor het publiek niet afstootend te maken, ontheft *Da Ponte* Don Juan van de verantwoordelijkheid voor een moord — maar de vergelding aan het slot verliest dientengevolge haar motiveering. Dit daargelaten, herhalen wij, dat de librettist zijn held, met zeer veel tact voor operagebruik heeft pasklaar gemaakt, o. a. ook door zijn stuk niet te schrijven in den toon der tragedie. Hij noemt Don Juan een *dramma giocoso*, een «heiteres Drama», zooals de Duitschers vertalen. Met dit karakter van het werk heeft Mozart op bewonderenswaardige wijze rekening gehouden, door ook op zijn beurt in zijn muziek aan het tragisch moment niet meer nadruk te geven dan de verhouding met het «heitere», het «lichte» en «luchthartige» toelaat. Op wonderbare wijze is het hem gelukt van Don Juan een figuur te maken, die — hoewel wij de rechtvaardigheid erkennen van zijn afschrikwekkend uiteinde, want zijn gedragingen zijn een doorlopende aanslag op de maatschappelijke orde — een sterk sprekenden sympathieken kant heeft. Daar is vooral onweerstaanbare gratie in de wijze, waarop hij de vrouwen verschalkt. Hij is door de natuur in zulk een mate er op aangelegd om over de vrouw te zegevieren, dat wij de vrouwen, die voor hem bezwijken heelemaal absolutie schenken, maar ook hem, Don Juan,

niet wezenlijk hard kunnen vallen. Alles vindt bij hem verklaring in zijn natuurlijken aanleg. En al verontschuldigen wij hem niet — wij kunnen ons begrijpen dat hij is, gelijk hij is. *Tout savoir, c'est tout pardonner*. Eindelijk is er, dunkt mij, in de dompteurseigenschappen van een Don Juan iets dat elken man in hem (in stilte) bewondert en geen vrouw in hem mishaat!

Ten slotte heeft de muziek een verzachtende eigenschap, die overal waar zij optreedt, de harten tot mildheid stemt. Een muziekdrama zal ook nooit de uitwerking op 's menschen gemoed kunnen hebben van een woorddrama.

De sensaties zullen steeds van een andere orde zijn. Muziek is streeling. Zij omwikkelt het woord met fulpen zachtheid. De muziek kan meeslepen, verrukken, aangrijpen, maar door de ziel boren als het scherpe woord vermag zij niet. De emotie, die zij wekt, is altoos tegelijk eene verteederling. Een waarlijk dramatische indruk is zij dan ook nooit bij machte te geven. Daarvoor is zij van nature te zeer lyrisme. En waar men de muziek wil doen mededingen met het woord in zijn scherp omlinjnde beteekenis en zijn diep in den geest drijvende kracht, begaat men een dwang aan haar, dien zij niet overleeft, omdat die dwang haar belet te ademen in het zuiver etherische, dat haar wezen zelve is en voorwaarde van haar bestaan.

Zoo dus omwikkelt Mozarts muziek de gestalten van Don Juan, zijn handelingen, met een tooverschijn, die er de scherpe kanten van vervaagt en doet vervloeien in zinnestreling.

EEN KEERPUNT * * * * *

»Groot-Nederland, het nieuwe maandschrift, onder mede-redactie van W. G. van Nouhuys, bevat van dezen laatsten een dramatische schets in 1 bedrijf: *Een keerpunt*.

De titel bereidt voor op een nog tijdig terugkomen, in de eerste periode van een huwelijksleven, van een dwaalweg, die beide echtgenooten zijn ingeslagen. Mevrouw van Aarsen, de schoonmoeder van den echtgenoot teekent den toestand, waarin de auteur ons bij den aanvang van zijn stukje, geplaatst wil hebben, op de volgende duidelijke wijze: »Heb je er wel eens over nagedacht welk een overgang een jong vrouwtje, als Ada, doormaakt? Als jong meisje druk uitgaan dag aan dag; dan verloofd en door haar aanstaaende gefêteerd en bedorven.... schud maar niet van nee — je was al net zoo verliefd als elk ander, en je groote drukte verhinderde je toen niet om geregeld te komen. Er schoot zelfs nog wel eens tijd over voor een extra-bezoek!.... Toen kwamen natuurlijk de zorgen voor het huwelijk, de honderden kleine drukten voor de inrichting van 't huis, voor den uitzet; toen de bruidsdagen met feestje op feestje — een leven als in een roes: 't bruidje haast geen rustig uur om tot bezinning te komen. Dan het huwelijk.... een hemel op aarde. Jong-vrouwtje is trotsch, ge-

lukkig in haar eigen interieur. Meneer vindt het ook aarts-gezellig in zijn nieuw home — in de huiskamer waar zij is.... Maar dan komen er heel andere dagen! Meneer heeft het druk — meneer heeft het heel druk.... gelukkig! Maar daardoor zijn er dagen, det hij maar amper tijd overhoudt om 's avonds één heél uur gezellig bij zijn jonge vrouw te zijn. Als ge beweert dat ze toch vooruit geweten heeft.... dan antwoord ik: een vrouw weet nooit iets vóór ze 't ondervindt. Daar denken ze niet abstract genoeg voor. Anders trouwde er nooit een met een zeeofficier....»

De casus positie is dus zoo: Mr. Wouter Van Wezel, dóór zijn ambt te zeer geoccupeerd, bemoeit zich te weinig met zijn lief, jong vrouwtje en deze is op weg om haar ledig bestaan aan te vullen op andere wijze. De uiteenzetting, waaraan wij hier een en ander ontleenen, komt voor in een gesprek, dat de moeder van Ada met Van Wezel voert, om hem te waarschuwen. Het vervolg doet ons inzien, hoe ver het met Ada al gekomen is. Zij heeft — zooals het heet — op haar weg een ongehuwden jongen man ontmoet van edele gezindheid, wat reeds blijkt uit den liefdevollen eerbied, waarmede hij over zijn pas gestorven «lief moedertje» spreekt en juist in den eersten tijd nadat door het verlies van haar, ook in zijn ziel een groote leegheid was ontstaan, ontmoette hij Ada: «ik vond u dadelijk zoo heel anders dan anderen. En u was zoo diep geëmotionneerd door de muziek — u zat zoo stil — met traën in de oogen. Ik voelde in u dadelijk zoo'n groote teerheid.... En hoe meer ik u heb leeren kennen — hoe meer ik ben aangesproken door dat teere in u — ook door die groote liefde voor uw moeder. Toch is er nog iets bij gekomen — ik durf dat haast niet zeggen....

Ada, ontroerd, zacht.

Nee — zeg u dat dan maar niet.

Abbing, dringend.

Mag ik niet? Mag ik u niet zeggen dat u me later dikwijls voorkwam als een jonge vrouw die.... niet gelukkig is?

Het groote woord volgt nu spoedig. Hij verklaart haar zijn liefde, welke verklaring Ada *half schreiend* beantwoordt met: «O God — hoe vreeselijk!» waarop Abbing repliceert:

Maar ik vraág je (zijn verklaring is teminste wel zoo ontvangen, dat hij haar durft tutoyeeren) immers niets — ik zeg het je alleen maar — en als ik je er verdriet mee doe, vergeef het me dan. Laat me in stilte je liefhebben als mijn vertroosting, je vereeren als een heilige!

Ada ziet snel ademend op hem neer.

Abbing neemt haar hand, drukt die aan zijn lippen.

Van Wezel is onder het laatste spreken van Abbing binnengekomen uit zijn kantoor, zonder dat zij hem gemerkt hebben. Streng maar kalm:

«Laat die hand los, meneer Abbing.... U begrijpt den grooten ernst van dit oogenblik. We staan hier tegenover elkaar in een verhouding, waarin de meesten maar één uitweg zouden

weten: een duel. Maar ik wensch niet te duellieren. Ik meen dat het beter is een paar ernstige woorden met elkaar te spreken.»

Volgt de ontkenning. Ada wil heengaan maar Van Wezel zegt haar, dat dit niet hoeft. Hij stelt nu Abbing, dien hij voor een ernstig man, voor een man van eer houdt, zijn gedrag voor oogen. »U hebt — en door *mijn* schuld — mijn vrouw veel alleen gezien, u hebt gedacht dat ik haar verwaarloosde.... De schijn was tegen me. U hebt, toegevend aan uw gevoel, haar liefde trachten te winnen. Maar het enige wat u zou kunnen bereiken, is: haar in verwarring, haar tijdelijk in tweestrijd brengen. Want dat mijn vrouw mij ontrouw zou kunnen worden, is onmogelijk, daarvoor heeft ze mij te lief en ik háár. Maar gesteld dat het anders ware! Waartoe zoudt gij haar hebben gebracht, als zij eens werkelijk uw liefde had beantwoord? Tot een bestaan van leugen en bedrog — tot een leven van onoprechtheid tegenover mij en haar heele omgeving, tot een leven van een-en-al vernedering en verlaging....

Abbing.

Dus zelfs als ik haar liefde had gewonnen....

Van Wezel.

Dan zelfs.... Nooit. Mijn vrouw heeft zich uit liefde aan mij verbonden, uit liefde haar woord gegeven. Ik stel haar veel te hoog om te kunnen denken, dat zij gelukkig zou kunnen zijn als zij haar woord brak — gelukkig ten koste van *mijn* ongeluk. Voelt u dat?

Na eenige oogenblikken van tweestrijd geeft Abbing zich gewonnen. »Ik beken mijn ongelijk. Al wat ik tegen mevrouw gezegd heb, is voor mij innige waarheid. Maar ik had het niet mogen zeggen. Ik voel dat ik mij niet verneder u mijn excuses aan te bieden. Eisch wat u wilt.»

Van Wezel.

Dit is genoeg. *Alleen vraag ik u als man van eer stipte geheimhouding van wat hier is voorgevallen.* En dan tracht u natuurlijk niet meer mijn vrouw te ontmoeten....

Abbing, somber.

Morgen verlaat ik Den Haag.

Van Wezel houdt nu nog met zijn vrouw een npraatje over het gebeurde. Hij erkent nog eens, dat hij ook schuld heeft, door haar te veel alleen te laten — maar daarin zal verandering komen, zegt hij *beslist*. Ada wil van dit zelfverwijt haars mans niet weten. Neen, hij moet niets veranderen. «'t Zou net zijn of ik je van je werk afhield.» Maar Van Wezel blijft er bij: *ik zal werk voor ons samen vinden!* wat Ada ontroerd doet uitroepen: O Wouter, hoe heerlijk! Wat zal ons leven nu nog mooi worden! (Zij kust hem) Jij bent mijn eigen, eigen beste man!

Van Wezel, goedig.

't Was toch stakkerig voor dien jongen.

Ada.

Ja, ik had ook met Abbing te doen, maar zie je.... ik vind het toch zoo goed, dat je hem

zóó flink hebt aangepakt. Heerlijk, dat hij morgen weggaat! O man, ik houd zóó zielsveel van je!

Wij hebben wat uitvoerig den inhoud van dezen dramatischen schets weergegeven, omdat de auteur mij voorkomt in de oplossing van zijn gegeven zich ethisch en psychologisch vergist te hebben. In de wijze waarop hij het naderend conflict bezweert, moet toch waarschijnlijk de beteekenis van het stukje gevonden worden. Wat voorafgaat: de tekening der wording van de (liefdes-)betrekking tusschen Abbing en Ada, wijkt niet af van de conventie: die jongen, die zooveel van zijn moeder houdt en die vrouw, die zooveel van háár moeder houdt en zoo gevoelig is voor muziek enz. enz....!! Maar ten hoogste heeft het mij verwonderd, hoe de auteur zich in zulk een mate kon vergissen in den indruk, dien de echtgenoot bestemd is op ons te maken. Daar is een hoogheidswaan, een ijdel meerderheidsbesef in dezen man, die hem onuitstaanbaar maken moeten, in de eerste plaats voor zijn vrouw. «Mijn vrouw kàn me niet ontrouw worden, daarvoor heeft ze mij te lief!!» Intusschen, stelt hij toch de mogelijkheid dat het anders ware en verklaart dan, dat hij haar nooit zou afstaan (of 't hem dan wel gevraagd zou worden?), want «mijn vrouw heeft zich uit liefde aan mij verbonden, uit liefde haar woord gegeven en ik stel haar veel te hoog om te kunnen denken, dat zij dat woord zou kunnen breken!» Alsof, moreel gesproken, het huwelijkscontract niet nietig zou worden, als de grondslag waarop het gesloten is: *de liefde*, gelijk Van Wezel zelf nadrukkelijk doet uitkomen, er aan ontvalt. Slecht gevoeld is ook de eisch, dien hij Abbing stelt: «alleen vraag ik u als man van eer stipte geheimhouding....» Alsof een eenigszins fijn voelend man zooiets vanzelfsprekend aan een man van eer zou durven vragen! Hij zou even goed hebben kunnen zeggen: «alleen vraag ik u, als man van eer, dat ge bij uw heengaan straks, geen malligheden uithaalt met ons dienstmeisje.» Maar het gemis aan tact en distinctie verraaft deze bolleboos van een echtgenoot vooral in zijn *goedige* betuiging aan het slot: «'t Was toch stakkerig voor dien jongen!»

Als toch iemand in deze geschiedenis een treurig figuur maakt, is het Van Wezel, in wiens omkeer wel geen mensch vertrouwen zal stellen. En dan: als in het bestaan van deze twee menschen: Ada en Van Wezel, inderdaad een keerpunt zou zijn aangebroken, dan verdient Abbing in hunne harten een standbeeld en zeker geen meelij met zijn stakkerigheid. En welk een vrouw, die verklaart het »zóó goed te vinden, dat haar hoogedele man Abbing zoo flink heeft aangepakt!»

Wij wenschen den heer Van Nouhuys, die ons tooneel meermaal wezenlijk aan zich verplicht heeft, spoedig een gelukkiger ingeving toe, dan waaruit deze dramatische schets gesproken is.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triples.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.

**3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.**

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

TOONEELKIJKERS.

J. M. SCHMIDT,

OPTICIËN

Wijde Kapelsteeg 1
tusschen Kalverstraat en Rokin.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

KERSTGAVE.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goeð 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN. * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSMATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90:

INHOUD: Monna Vanna. — Monna Vanna op het tooneel. — Max Halbe's «Het recht van den sterkste. — Julia Ude. — Pensioenfonds. — Dagblad-critiek.

MONNA VANNA. * * * * *

De gebeurtenis, die de minnaars van het tooneel het meest heeft bezig gehouden, in de verlopen weken, is de opvoering geweest van Maeterlincks Monna Vanna, door een Fransch gezelschap, met Maeterlincks vrouw, Georgette Leblanc in de titelrol.

De opvoering is bijna algemeen eene teleurstelling geweest en het merkwaardige feit heeft zich voorgedaan, dat de Hollandsche critiek zich gesteld heeft boven den dichter en dezen heeft gewraakt in de opvatting van zijn eigen werk.

De eerste, die zonder omwegen, de creatie van Monna Vanna door mevr. Maeterlinck, heeft afgewezen als ingaande tegen den zin van het dichtwerk, is de criticus geweest van de N. R. Ct. te Rotterdam, de heer De Meester, naar aanleiding van de eerste voorstelling hier te lande, in den Haag.

En hij heeft zijn meening gehandhaafd, ook na van Mevr. Maeterlinck zelve, de later mondeling bevestigde, schriftelijke verzekering te hebben ontvangen, dat het stuk door Maeterlinck zelf is in scène gezet, dat Darmont (die voor Prinzivalle speelde) en Mevr. Maeterlinck hunne rollen hebben gecreëerd naar des dichters aanwijzingen, dat zij zich geen gebaar, geen beweging veroorloven, buiten den auteur om...

Alleen de Nieuwe Courant heeft in haar verslag over de voorstelling, de opvatting van den dichter, gelijk zij door zijn vrouw in haar uitbeelding, gevolgd wordt, als mogelijk erkend — maar de criticus geeft toch de voorkeur aan de wijze, waarop Mevr. Tartaud—Klein de rol speelt, als zijnde, in verband met de uiterst subtiële woorden, die Maeterlinck Monna Vanna laat spreken, ook de meest voor de hand liggende.

Dus ook zijn slotsom is, dat de opvatting door Maeterlinck zelf voorgestaan, het minst beantwoordt aan wat Maeterlinck heeft bedoeld.

Het zou mij niet verwonderen, indien de tegenstrijdigheid, die in deze heerscht tusschen de critici en den auteur, door sommigen gretig zal

worden geëxploiteerd als een blijk te meer van de betweterij der dagbladschrijvers. Op gevaar af van met de laatsten in één vonnis te worden betrokken, wil ik toch zoeken naar een verklaring van het vreemde verschijnsel. Dat in de omstandigheid, dat men de auteur is van een stuk, nog geen waarborg ligt voor de objectiviteit van het door dezen uitgesproken oordeel over het stuk, is een gevoelen, waarin ik vermoedelijk niet alleen zal staan. Ware het wèl zoo en de auteur de criticus par excellence van zijn geesteskind — er zouden niet anders dan meesterstukken ter wereld komen. Want ook op het gebied der geestelijke productie geldt de spreuk, dat ieder zijn ~~al~~ ~~een~~ valk denkt te zijn.

Nu is het met de «opvatting» van een rol wel iets anders. Maar toch komt het mij niet geheel vreemd voor, dat een dichter in deze aan vergissingen bloot staat. In het creëren steekt een aanmerkelijk deel dat onbewust is. Genieën weten niet altoos wat zij doen. Ze zijn in die mate dualist, dat de eene helft hunner persoonlijkheid: de dichterlijke, vaak buiten contrôle staat van de andere.

Naar wat ik aangaande Maeterlinck verneem, is dit bij deze geniale natuur in hooge mate het geval. Daar is aan zijn dagelijksche persoonlijkheid, ik bedoel die welke in het gewone leven zich manifesteert, niets mystisch, niets droomerigs, niets etherisch, niets van al datgene, dat aan de personen eigen is van zijn dichterlijke verbeelding, gelijk wij ze kennen uit zijn vorige werken. Hij is integendeel van een zeer sensueele natuur, aanvaardt niet alleen het levensbestaan in zijn realiteit, maar versmaadt er allerminst de geneuchten van.

In zulk een mate is hij afkeerig van het teere, flottante, ik zou haast het woord subtiële durven noemen, — dat, naar ik uit goede bron vernam, de exquisite, de suggestieve, maar toch penetrant-expressieve manier, waarop mej. Marie Kalff zijn scheppingen voor ons weet levend te maken, hem niet sympathiek is. Hij moet een andere opvatting zijn toegedaan. Waar ik nu verklaar, dat nooit nog iemand de Maeterlincksche scheppingen mij zóo waar heeft weten te maken, als mej. Kalff,

kom ik dus beslist in tegenspraak met den dichter zelf. De Maeterlinck, die *oordeelt*, is een andere, dan die creëert. De eerste heeft mijn vertrouwen niet — de andere vereer ik hoog.

Wat nu *Monna Vanna* betreft — ter verklaring van Maeterlincks van het onze afwijkend oordeel, zou men nog vele omstandigheden in rekening kunnen brengen. Georgette Leblanc schijnt mij eene vrouw, die in niets gelijkt op de echt Maeterlincksche droomfiguren. Zij mag een Fransche van geboorte zijn, wat Maeterlinck in haar moet hebben aangetrokken kan wel juist zijn het weelderig Vlaamsche van haar uiterlijk. Maeterlinck is een Vlaam. On revient toujours à ses premiers amours. En zooals zij voor ons stond in de tent van Prinzivalle, scheen zij een Rubens-figuur. Met deze kenschets harer persoonlijkheid, is allermint in strijd de wetenschap, dat Georgette Leblanc, oorspronkelijk opera-diva, een uitmuntende Carmen moet zijn. Integendeel! Maar aan Carmen is niets Maeterlincksch.

Deze vrouw nu heeft Maeterlinck niet uit het immaterieele van zijn maatschappelijk bestaan weggerukt — dat behoefde zij niet te doen: het feit alleen, dat hij haar op zijn weg ontmoet heeft kan reeds als eenig bewijs gelden, dat zijn eigen natuur — ik bedoel dan het meer realistische element daarin — hem daarbij tot gids is geweest. De kennismaking viel bij M. als olie in het vuur. Maar van zulk een invloed is Georgette Leblanc op Maeterlinck geweest, dat zij hem, ook als dichter uit het immaterieele tot de werkelijkheid gevoerd heeft. *Monna Vanna* is de uiting van een evolutie in Maeterlincks geest — maar een evolutie, welke bezig is zich te voltrekken onder den invloed van Georgette Leblanc. Maeterlincks huwelijk met deze vrouw is een keerpunt in zijn bestaan. In *Monna Vanna* is — naar de opmerking van den heer De Meester — de vroegere Maeterlinck nog wel terug te vinden — men schudt den ouden Adam maar niet in eens van zich af — maar het stuk flotteert op meer dan één enkele gedachte en van Georgette Leblanc zelve hebben wij, uit haar gesprek met De Meester vernomen, dat Maeterlinck's evolutie in zijn nieuwste stuk *Joyzelle* meer in volkomenheid blijken zou.

Maeterlinck heeft *Monna Vanna* voor zijn vrouw geschreven. Ook al zou de dichter Maeterlinck het voor zich zelf niet kunnen verbloemen, dat zij hem niet in staat is gebleken zijn heldin te verpersoonlijken, gelijk hij haar zich het liefste zou zien uitgebeeld, in een dieper, meer ideëele opvatting, de *echtgenoot* zou het toch zeker niet openlijk erkennen — want dan zou hij haar de rol moeten afnemen. Ook een dichter — hoe geniaal ook, is in sommige omstandigheden des levens, maar een gewoon mensch. En Georgette Leblanc is blijkbaar eene vrouw, die een machtigen invloed weet te oefenen op haar echtgenoot. Zij heeft zelfs den *dichter* in hem aan haar weten te onderwerpen!

Er is dus niet zooveel bevreemdends in de verklaring van Mevrouw Maeterlinck: «*Monna Vanna a été mise en scène par Maurice Maeterlinck, j'ai créé l'oeuvre selon ses indications*

et je ne fais ni un geste ni un mouvement qui n'ait été voulu par l'auteur» . . . niets bevreemdends ook, dat deze verklaring andersdenkenden niet heeft overtuigd.

Nadat dit stukje geschreven was, verscheen van Herm. Heyermans Jr. een beschouwing in het Hbd., waarin hij uit een door hem van Maeterlinck zelf ontvangen brief, de verklaring van Georgette bevestigt en waarbij de critiek, die in de beoordeeling van een kunstwerk zóó menigmaal met den auteur in botsing raakt, er niet ongedeerd afkomt. Deze brief van den heer Heyermans, is een bewijs te meer voor de groote bescheidenheid, die in het algemeen auteurs eigen is! De fout der critiek schijnt namelijk deze te zijn, dat zij de waarde der aan hare beoordeeling gegeven dichterwerken, te hoog aanslaat, er meer in gevonden wil hebben, dan de dichter zich bewust is geweest er in te leggen.

Misschien zou Shakespeare — als hij 't weten kon — aardig in zijn vuistje lachen om de drukte die de menschen van zijn Hamlet maken! Maar of de menschen daarom ongelijk hebben, of er niet iets moois steekt in dat idealiseeren van den dichter en zijn werk?

Hoe dit wezen moge, voor ons staat vast, dat lang *niet* vast staat, dat de kunstenaar het beste oordeel over zijn werk heeft.

Praat eens met Israëls over zijn schilderijen, of met Willem Maris! Herinner u gesprekken over kunst met Jacob Maris! Meent gij, dat zij hunne stukken schilderende, zich bewust waren, van de indrukken, de sensaties, die hun werk in de vereerders hunner kunst oproepen?

Het genie werkt onbewust.

MONNA VANNA OP HET TOONEEL.

Een drama van Maeterlinck moet tegenvallen op het tooneel. De bekoring van de kleine eenvoudige woorden, die gebruikt zijn om groote machtige gevoelens te vertolken, gaat verloren, als ze tooneelmatig gezegd worden; en terwijl ze bij lezing groot genot gaven, doen ze in den schouwburg schrijnenden pijn, omdat zoo iets moois tot zoo iets leelijks wordt. Een Maeterlinck-vertooning zou mogelijk zijn in een heel kleine zaal, waar de toeschouwers elk zacht woord konden hooren, waar ze elke mimische verandering, zelfs trillen van mondhoeken en oogleden konden zien; dan, als er gespeeld werd door menschen, die allen voor Maeterlinck voelden, die allen beschikten over de middelen die vereischt worden om zijn werk uit te beelden, die konden zijn zooals bij voorbeeld Mej. Marie Kalff was bij haar Maeterlinck-voordrachten; dan zou 't mogelijk zijn, dat een vertooning ons groot geluk zou geven, dat de vertolking nog overtrof het mooiste, dat we ons bij lezing gedacht hebben, omdat het werkelijke schoon nog mooier is dan een illusie alleen.

Ik had gedacht, dat *Monna Vanna*, — lager bij den grond dan de vorige drama's, meer ge-

beurtenissen-conflict, waar de andere ziele-conflicten waren, — makkelijker te spelen zou zijn, meer zou bevredigen, vooral daar Maeterlinck zelf de vertooningen geleid had. Maar zijn laatste stuk is toch nog vol genoeg van subtiele schoonheden, hij is in wat hij schrijft, altijd zoozeer de fijngevoelige dichter, dat middelmatige acteurs zijn werk moeten bederven.

Het is bedorven in de Fransche en de Hollandsche vertooning.

Gered hebben alleen bij de Fransche opvoering Monna Vanna en Prinzivalle, wat te redden viel, terwijl bij de Hollandsche alles neerkwam alleen op Monna Vanna.

Georgette Leblanc heeft mij niet zoo teleurgesteld als zij het zoovelen gedaan heeft. Ik heb van haar mooi bewegen en zeggen veel genoten.

Wat het verschil in opvatting betreft, vond ik het onjuist, dat Monna Vanna, de verpersoonlijking van hoogste kuisheid, die in het paleis van haar man er uitzag als een figuurtje van middeleeuwsche schilderijen, met het haar in stijve vlechten dicht om het hoofd gelegd, zich bij het bezoek aan Prinzivalle uitdoste als een coquette. Het haar gekruld, wijd golvend over de schouders, de mantel een mooie draperie, die, teruggeslagen, haar naakte armen toonde. Dat was geen beeld van kuisheid!

Haar spel in de tweede acte was ook niet dat van de vrouw, die met tegenzin zich komt offeren aan den vijand. Men heeft haar verweten, dat zij verleidelijk speelde, maar dit zou waar zijn als Monna Vanna een modern salonstuk was; als men zich even indenkt in Maeterlinck's gedachtensfeer, kan men begrijpen, dat het handelen van zijn heldin was het naïeve natuurlijke handelen van de vrouw, die dadelijk voelt, dat zij in tegenwoordigheid is van iemand die haar liefheeft en die goed is.

Toen ik Georgette Leblanc gezien had, heb ik haar bewonderd, maar ik kon mij voorstellen, dat een juistere en dus mooiere vertolking van Monna Vanna mogelijk was.

Die heeft Alida Tartaud-Klein gegeven. Zij was de verpersoonlijkte kuisheid, zij kwam bij Prinzivalle onopgeschikt, zonder tooi, eenvoudiger dan in het eerste bedrijf, gehuld in een donkeren mantel, die haar geheel bedekte en alleen haar handen vrijliet. Zij was de terughoudende, angstige vrouw, die zich verbeeldde van haar man te houden, die kwam met tegenzin om zich te offeren. En toen langzamerhand zij zich bewust werd van de echte liefde, toen bleef zij nog teruggetrokken, toen gaf zij haar hand om te kussen en hield haar lichaam terug. En haar stem, die waren ook van Vanna, mooier in haar rol echter dan Georgette Leblanc, om haar hogere opvatting. Waar Georgette Leblanc druk beweegt en praat en lacht, terwijl zij aan het eind van het tweede bedrijf moet opmerken dat zij hun tijd doorbrengen met «sourire», is Alida Klein bedaard, zacht glimlachend, sprekend als iemand, die waarlijk niet gewoon is lang en veel te spreken.

't Is mogelijk dat de groote schoonheid van

Alida Klein een factor is, die belangrijk meehelpt om de vertolking van deze rol zoo bijzonder voor haar geschikt te maken; minder mooie tooneel-speelsters trachten door hulpmiddelen effecten te bereiken, die in dit drama volkomen misplaatst zijn.

De Fransche Prinzivalle voldeed oneindig beter dan de Hollandsche. Terwijl Darmont, een ware heldenfiguur, natuurlijk deed, *speelde* Brondgeest, die er bovendien met zijn blonde page-pruik niet als een krachtig strijder uitzag.

HENRIËTTE HENDRIX.

MAX HALBE'S „HET RECHT * * *
* * * * * VAN DEN STERKSTE”.

Max Halbe heeft het groote ongelijk gehad, zijn tooneelschrijvers-loopbaan te beginnen met een zeer goed stuk: *Jugend*. Hij zal, tenzij hij nog eens iets heel bijzonders levert, de man van *Jugend* blijven, *Jugend* zal hem altijd weer voor de voeten worden gegooid.

Ook nu, nu wij zijn *Haus Rosenhagen*, in het Hollandsch getiteld: *Het recht van den sterkste*, gezien hebben, komt ons onwillekeurig een vergelijking met *Jeugd*, dat de Tooneelvereniging, nog in den tijd van Chrispijn, zoo mooi vertoond heeft — ik herinner mij nog best de eerste voorstelling, minstens tien jaar geleden te Utrecht, voor een driekwart leege zaal — voor den geest. Weer gaan wij naar huis met het geluid van een gewerschot, dat raak geweest is, in de ooren. Weer hebben wij een paar uur geleefd met menschen van den stand, de positie van de personen in *Jeugd*, dorpsbewoners, en hun hartstochten en geschillen, maar ditmaal is er toch een andere indruk. Hoe droevig ook de dood van Anna in *Jeugd* is, hoe betrekkelijk toevallig dat sterven door de hand van den idioten jongen, het was toch niet onbevredigend, waarschijnlijk vooral daardoor, dat in het stuk als geheel, een stemming heerschte van lente en liefde, van hartstocht en zwelheid, van verboden geluk en lijden door liefde, waarop sterven door opoffering niet onnatuurlijk volgde.

In *Het recht van den sterkste* is de atmosfeer niet minder gespannen; hier is het alles hard tegen hard, verzet tegen aanval, onrecht tegen egoïsme. Het gewerschot, dat een der strijders doodt, is niet onverwacht, maar wat bewerkt het ten slotte? Het maakt een einde aan den strijd van deze twee, doch het lost niet op, het hakt een knoop door, maar laat den toestand vrijwel denzelfden. Bij *Jugend* — ja, waarom schrijft zoo'n schrijver dan ook zoo'n goed stuk? — hadden wij het gevoel, dat het daar op het tooneel menschen waren als wij; dat wij, ook zonder precies te doen als de student en Anna, ons zouden kunnen laten meeslepen door jeugd en lente en liefde; dat er iets algemeen-menschelijks was in deze personen.

En dat ontbreekt in *Haus Rosenhagen*. Daar hebben wij een geval, meer niet, waarvan wij

ons nu wel kunnen voorstellen, dat het hen die er een rol in vervult passioneert, maar dat toch buiten ons blijft. En dan zijn een geldquaestie en een liefdesconflict er te veel in dooreengehaspeld.

De familie Rosenhagen heeft bijna al den grond van het heele dorp Hohenau langzamerhand ingepalmd: alleen één stuk, nog wel vlak bij haar huis gelegen, heeft zij nog niet kunnen krijgen, daar blijft de oude koppige Voss op zitten. En Karl Egon, de tegenwoordige heer van de bezittingen der Rosenhagens, heeft twee redenen voor één om te trachten het meester te worden: hij heeft zijn stervenden vader beloofd dat hij zou beproeven Voss er onder te krijgen, en hij is verliefd op een meisje met erg wild bloed in de aderen, dat er niet licht toe te krijgen zal zijn te blijven wonen op het eenzame dorp: als hij nu op de weide van Voss, het beste punt voor een mooi uitzicht, een kasteel kon zetten voor zijn Hermine, misschien zou hij haar dan kunnen overhalen....

Hij haalt haar toch niet over, zij heeft haar vrijheid veel te lief. En Voss bedankt er voor zijn grond af te staan en zijn huis te zien afbreken, en als Karl hem met hulp van oude documenten, die aantoonen dat de oude man geen recht heeft op den grond, wil dwingen, schiet deze hem neer: het recht van den sterkste!

Stukken met zulk een gegeven kunnen interesseeren door de teekening der personen. In dat opzicht stelt *Haus Rosenhagen* ons ook teleur. Wat Karl Egon zelf zou willen, is niet heelemaal duidelijk. Hij is verliefd en probeert het meisje dat hij liefheeft tot zijn vrouw te maken. Maar verder? Hij is geen echte, vechtlustige Rosenhagen en is het dan toch weer wel? Er is iets zwevends in zijn karakter. Ook aan Martha, het nichtje, dat van hem houdt en dat zijn plannen aan Voss vertelt om te zorgen dat Karl het kasteel voor Hermine niet zal kunnen bouwen; dat ten slotte dus zijn dood veroorzaakt, heeft de schrijver niet zoo heel veel zorg besteed. Maar van deze rol is toch een zeer goed geheel te maken: verliefd, als een echt lid van de familie Rosenhagen ook wat hebzuchtig en niet heel fijn in de keus van haar middelen, toch te eerlijk om later haar verraad niet te bekennen, is Martha een figuur waaraan een actrice veel moet toedoen, maar die dan ook goed kan worden. Hermine, het kind van een paardrijdster, is het nu eenigszins conventioneel wordende wilde meisje, zeer verleidelijk, listig, overmoedig, gevaarlijk, zoowat tusschen Hilde Wrangel en Anna Mahr in: wel wat van te maken. En de andere figuren zijn alle scherp genoeg, de oude grootmoeder, Voss, de opzichter Rathke, de handelsagent Wegner enz. Aan goede vertolkingen van deze rollen kan men «eine Freude» hebben.

Daaraan heeft het voor die kleinere rollen bij de Ned. Tooneelvereniging niet ontbroken. Dat deze Hermine gevaarlijk zou zijn, moest men daarentegen maar gelooven. Mevr. van der Horst, die Martha speelde, kan het ook beter, dieper, met meer doordringen in de persoon die zij moet

voorstellen. En de heer Faassen als Karl Egon moge ook trachten den jongen man een duidelijker physionomie te geven: al helpt de schrijver hem misschien niet hard, hij staat den acteur daarbij toch ook niet in den weg.

Als geheel een middelmatige vertooning van een middelmatig stuk. G.

PENSIOENFONDS. * * * * *

Door de Commissie van het Ned. Tooneelverbond voor het Pensioenfonds, bestaande uit de hh.: Mr. J. van Schevichaven, voorzitter, A. v. d. Horst, M. Merens, L. Smith te Amsterdam en M. Horn te Schiedam, secr., is een circulaire — met tarieven — toegezonden aan «allen, die in eenige Kunstbetrekking bij het Tooneel verbonden zijn.»

De Commissie spreekt als hare overtuiging uit, dat een Pensioenfonds voor Nederl. tooneelspelers bij ouderdom en invaliditeit mogelijk is, zonder dat al te groote offers van de deelnemers geveerd behoeven te worden.

Uit den aard der zaak spreekt het echter vanzelf, dat de deelnemers toch offers zullen moeten brengen, immers vóór alles moet de soliditeit van het fonds grondvast staan. En om die vastheid te verkrijgen, moesten de te betalen premies zóó berekend worden, dat het fonds ten allen tijde aan al zijne verplichtingen zal kunnen beantwoorden.

Intusschen heeft de Commissie overwogen, op welke wijze men de deelnemers in het betalen der premies te gemoet zou kunnen komen. Zij meent, dat dit het best zal kunnen geschieden door jaarlijksche, vrijwillige bijdragen van kunstvrienden en door voorstellingen onder het patronaat van het pensioenfonds: de gezamenlijke inkomsten kunnen dan jaarlijks in mindering worden gebracht van de te betalen premies.

De eerste premie betalen de deelnemers zelf geheel, maar in de volgende jaren wordt, voordat het nieuwe premie-jaar ingaat, aan de deelhebbers meegedeeld, welke verminderde premie voor dat jaar zal te betalen zijn. Met medewerking van velen — en in de allereerste plaats van de deelhebbers zelf — hoopt de Commissie de premie elk jaar zóó te kunnen verminderen, dat ook financieel zwakkeren in staat zullen zijn althans iets voor de toekomst van zich zelf of hunne weduwe te kunnen doen. De Commissie hoopt tevens langzamerhand uit vrijwillige bijdragen een fonds ter beschikking te krijgen, waaruit voor hen, die tijdelijk zonder engagement zijn of wier gage niet behoorlijk wordt uitbetaald, in zoo'n tijd de premie geheel of gedeeltelijk zal kunnen betaald worden.

Ten einde elk risico te ontloopen en de totstandkoming van het fonds ook bij een klein aantal deelnemers mogelijk te maken, heeft de Commissie hare premies in handen gesteld van de Eerste Nederl. Verzekering-Maatschappij te Den Haag (Directeuren: Jhr. Mr. W. Six, Mr. H. Goeman Borgesius en Mr. Dr. W. P. J. Bok),

welke maatschappij bereid is premies, hoewel die alle lager zijn dan haar eigen premies, in herverzekering te nemen.

Men kan afsluiten voor elk bedrag. Evenwel wordt geen reductie van premie verleend voor al hetgeen men boven *viijhonderd gulden premie betaalt*. Binnenkort zullen — op nader mee te deelen plaats en tijd — te Amsterdam door den heer Mr. J. van Schevichaven en te Rotterdam door den heer M. Horn, nadere opheldering en verklaring aan belanghebbenden verstrekt worden.

Hoewel de definitieve inschrijving natuurlijk eerst later kan plaats hebben, meent de Commissie toch goed te doen thans reeds de noodige gegevens tarieven enz. aan Uw oordeel te onderwerpen.

De Commissie stelt zich voor het Hoofdbestuur van het Ned. Tooneelverbond uit te noodigen deze zaak op de agenda te brengen der eerstvolgende alg. vergadering van het Tooneelverbond, die begin Mei zal worden gehouden. Zij twijfelt niet, of de alg. vergadering zal tot de stichting van het Pensioenfonds overgaan.

Met aandrang beveelt de Commissie de zaak aan en zij hoopt van ganscher harte, dat deze poging, om de toekomst van onze tooneelartisten eenigszins rooskleuriger te maken dan die tot heden was, bij dezen zelf dien vollen steun zal vinden, dien zij er van verwacht.

De tarieven zijn te uitvoerig om ze hier af te drukken, maar enkele voorbeelden mogen volstaan, ten blijk dat de voorgestelde regeling binnen het bereik valt van velen, die op betrekkelijke jeugdigen leeftijd zich aansluiten, als men in aanmerking neemt, dat de premie is te verminderen uit de buitengewone inkomsten van voorstellingen, bijdragen, legaten enz.:

A. Een tooneelspeler (speelster) oud 35 jaar, verzekert zich een jaarlijksch pensioen van $f 1000$.— in te gaan na verloop van 30 jaren (dus op 65 jarigen leeftijd) en betaalt daarvoor maandelijks eene premie van $10 \times f 0.96 = f 9.60$. Bij eventueele staking der premiebetaling na b.v. 10 jaren, wordt het pensioen tot op een evenredig bedrag verminderd. Er is in dit geval $\frac{1}{3}$ van het bepaald aantal jaren premie betaald en dus wordt het oorspronkelijk pensioen, betaalbaar op 65-jarigen leeftijd op $\frac{1}{3}$ teruggebracht = $f 333.33$.

B. Een tooneelspeler (speelster) oud 35 jaar, verzekert zich een ouderdomspensioen van $f 1000$.— 's jaars, betaalbaar op 65-jarigen leeftijd en wenscht eveneens gedekt te zijn voor het risico, dat hij (zij) in den loop van de 30 jaren (waarna het ouderdomspensioen ingaat) invalide wordt. De maandpremie voor deze verzekering hedraagt $10 \times f 1.48 = f 14.80$. Wanneer de verzekerde b.v. na 15 jaren invalide wordt en dan dus de helft van het bepaald aantal jaren premie betaald heeft, wordt het invaliditeitspensioen vastgesteld op een evenredig deel = de helft van het ouderdomspensioen = $\frac{1}{2} f 1000 = f 500$.—

Het recht op het volle evenredige deel van het ouderdomspensioen bij invaliditeit bestaat dan alleen, wanneer de andere inkomsten van den invalide tooneelspeler (speelster) gevoegd bij het

invaliditeitspensioen het bedrag van het ouderdomspensioen niet te boven gaat. Is dit wel het geval, dan wordt het invaliditeitspensioen met de helft van het surplus verminderd. Gesteld dat de invalide tooneelspeler (speelster) b.v. met arbeid op ander gebied $f 700$.— verdient. Dat zou met de invaliditeitspensioen ad $f 500$.— een totaal inkomen geven van $f 700$.— + $f 500$.— = $f 1200$.— of $f 200$.— boven het ouderdomspensioen ad $f 1000$.—. In dat geval moet het invaliditeitspensioen verminderd worden met de helft van het surplus (ad $f 200$.—) = $f 100$.—, zoodat laatstgenoemd teruggebracht wordt op $f 500 - f 100 = f 400$. Het totaal inkomen zal dan bedragen $f 700 + f 400 = f 1100$'s jaars.

C. Een tooneelspeler (speelster) oud 30 jaar, verzekert zich een jaarlijksche rente van $f 1000$.— in te gaan na verloop van 35 jaren en betaalt daarvoor maandelijks $10 \times f 0.95 = f 9.50$ met herverzekering der premiën bij vroeger overlijden.

Komt hij (zij) b.v. na 11 jaren verzekerd te zijn geweest, te overlijden, dan worden aan zijne (hare) erfgename de inmiddels betaalde premiën, behalve die van het eerste jaar, $10 \times f 9.50 = f 1140$, teruggegeven.

Bij staking der premiebetaling na b.v. 15 jaren, wordt het pensioen tot op een evenredig bedrag verminderd. Er is in dit geval $\frac{3}{7}$ van het bepaald aantal jaren betaald en dus wordt het pensioen, betaalbaar op 65-jarigen leeftijd op $\frac{3}{7}$ teruggebracht = $f 428.55$.

Deze omzetting in eene zoogenaamde vrije polis (d.i. vrij van premiebetaling) kan eerst dan geschieden, wanneer de verzekering minstens 3 volle jaren heeft bestaan.

Begint de verzekering bij het 20ste jaar, dan is de maandpremie $f 5.70$, bij het 40ste $f 17.30$, bij het 50ste $f 36.70$.

JULIA UDE. * * * * *

Mej. Julia Ude, die verleden week haar 12 $\frac{1}{2}$ jarig jubileum, als actrice, herdacht, is een der sterren van het gezelschap Prot, waar zij de hoofdrollen creëert in de Parijsche Boulevardstukken. J. Ph. Kelly is de komiek bij dat gezelschap en wij behoeven maar kennis te nemen van de eischen, die hij aan een rechtvaardige dagblad-critiek stelt om, als we 't alreeds niet wisten, te kunnen vermoeden van welk genre die Boulevardstukken zijn. Hij verwerpt de waarschuwing: «dochter thuislaten», als ongepast en doelloos. Ten aanzien van Prots théâtre zou de waarschuwing dan ook hiertoe leiden, dat men zijn meisje altoós thuis liet. (Zie het artikel: Dagblad-critiek, hierna.)

Mej. Ude is van een levend, gepassioneerd temperament en dat komt haar voor de uitbeelding van de overmoedige, piquante, met de liefde spelende en handelende coquettes, uitmuntend te stade. Haar naam maakt het echter niet waarschijnlijk, dat zij van Fransche bloede is. Inderdaad is zij in Duitschland, te Essen, den 18 Juni 1874 geboren en kwam reeds op zeer jeugdige leeftijd naar Amsterdam, waar zij van haar 5de jaar

kinderrolletjes vervulde in het Grand Théâtre Van Lier, ook in gastvoorstellingen van artiesten als Possart, Barney, Seebach e.a. Zij geeft de Fransch galante vrouwen een zeer Hollandsch naturel, is er erg loslippig bij en los van gebaar en beweging, maar dat maakt hare créaties voor het stampubliek van Prots théâtre te begrijpelijker.

Natuurlijk is het voor een niet gering deel haar aanleg, die haar in deze richting heeft gedreven — maar de omstandigheden hebben ook het hare er toe gedaan. Ik bedoel dit: Mej. Ude heeft in den aanvang van haar loopbaan in verscheidene rollen: Blanchette van Brioux, La fille Elise van De Goncourt, Louise Hilse in Hauptman's Wevers, zich een actrice getoond van meer diepte van gevoel, dan verscholen kan zijn achter de schijnschoone masques der heldinnen, uit het scabreuse Fransche repertoire. Een paar jaar geleden is zij nog een poos geëngageerd geweest bij de Kon. Ver. «Het Nederlandsch Tooneel.» Maar zij kon zich toen niet meer aan de omgeving aanpassen. Bij Prot is zij op haar plaats en daar alle genres goed zijn, behalve het «vervelende», heeft zij er zich terecht de sympathie verworven van het publiek en wordt zij er door hare directie en medespelers geëerd en gevierd als een der attracties van het gezelschap.

DAGBLAD-CRITIEK. * * * * *

Door de Amst. Courant is onlangs een enquete gehouden naar het gevoelen van een aantal tooneelspelers ten aanzien van deze vragen:

«Acht gij de dagblad-critiek wenschelijk?»

Aan welke eischen meent gij, dat die critiek in het belang der kunst behoort te voldoen?»

Blijkbaar heeft maar een klein aantal van de kunstenaars, tot wie de vragen gericht werden, zich opgewekt gevoeld, er op te antwoorden en onder hen die zich meenden te moeten onthouden, zijn er velen, wier opinie juist gewicht in de schaal zou hebben gelegd. Intusschen laten wij hier de antwoorden volgen, die zijn ingekomen:

HUBERT LAROCHE, Tooneelspeler „Ned. Tooneel”.

Volgens mijn bescheiden meening is de dagblad-critiek, over Tooneelkunst, noodzakelijk.

Zij voldoe aan de eischen, door den grooten Nederlandschen dichter P. A. de Génestet, gesteld, in zijn poësie gewijd aan de critiek! Deze zijn: Strikte rechtvaardigheid, oordeelvelling zonder vooroordeel of aanzien des persoons, ernst en waardigheid!

CORN. SCHULZE, Tooneelspeler „Ned. Tooneel”.

Op uw vraag: *Acht gij de dagblad-critiek wenschelijk*, antwoord ik: *Ja!* in het belang van publiek en artiesten, mits zij *oordeelkundig* zij!

Op de vraag: *Aan welke eischen meent gij, dat die critiek in het belang der kunst behoort te voldoen?* luidt mijn kort antwoord: Aan strikte *eerlijkheid* en *onpartijdigheid* (dus zonder aanzien des persoons) en *bovenal* aan degelijke kennis van alles wat er dóór en vóór ons kunstvak geëischt wordt.

BERTH. SMITH, Tooneelspeler „Grand-Theatre”.

Op de vraag of dagblad-critiek wenschelijk is, antwoord ik:

Ja! omdat zij een groot deel van 't publiek kan opwekken om naar den schouwburg te gaan, en dus in betrekkelijken zin als „reclame” kan dienen.

Uw 2de vraag beantwoord ik met eene omschrijving door *wie*, volgens mijne opvatting, critiek mag worden geschreven.

Dagblad-critiek mag alleen worden geschreven door een hoogst ontwikkeld, zeer belezen, fijnvoelend, kunstlievend, onafhankelijk en daardoor onpartijdig mensch... bijvoorkeur, — voor zooverre het tooneelspel betreft — door een doctor in de letteren, of een minstens zeer letterkundig mensch. Bovendien moet een criticus een artistiek mensch zijn, met een zeer rijke fantasie en een hoog gevoel voor schoonheidszin. Hij moet als *mensch* de school des levens kennen, anders kan hij zich onmogelijk indenken in de verschillende toestanden waarvoor hij wordt geplaatst. Critiek moet — met 't oog op 't groote publiek — in een voor *iedereen* begrijpelijken stijl worden geschreven, ontdaan van alle *vreemde* uitdrukkingen of woorden; voor alles moet zij, indien dit mogelijk is, het «*hoe*», «*waarom*» en «*daarom*» bewijzen en duidelijk omschrijven, en zij mag nimmer vervallen in gemeenplaatsen.

J. Ph. KELLY, Tooneelspeler „Frascati”.

De dagblad-critiek is in geen enkel opzicht wenschelijk, aangezien 'n criticus zich zeer dikwijls op 'n terrein begeeft, dat het zijne niet is. En de hoffelijke manieren in hun verslagen, hebben ze allen vergeten, of nooit geleerd. 'n Kunstenaar beleedigen, dat is hun over 't algemeen eigen. Bijv.: «Mijnheer J... is meer geschikt voor koekenbakker dan voor tooneelspeler.»

Aan de volgende eischen behoort, volgens mij, de kunst-critiek te voldoen. Aan beleefdheid, onpartijdigheid, en 'n rustend tooneelspeler voor de tooneelcritiek (*goed gesalarieerd*). Een, die zich niet opwerpt als voorlichter der menselijke zeden, alleen iemand, die kunst behandelt. Een, die niet schrijft: «Dochters thuis laten». Dat zijn ouderwetsche begrippen. 'n Meisje begrijpt of begrijpt niet. Als ze de zoogenaamde schuine stukken niet begrijpt, is 't stuk onschadelijk. En is ze zoover, dat ze het begrijpt, dan is ze zoover gekomen zonder dat stuk en hindert 't heelemaal niet.

L. H. CHRISPIJN, Regisseur van het „Ved. Tooneel”.

Kunst, vooral Tooneelspeelkunst, heeft zonder critiek geen levensvatbaarheid.

Dagbladen zou ik den volgenden eisch willen stellen:

De criticus geeft, na de première, slechts een zakelijk verslag van den totaalindruk dien stuk en spel op *het publiek* gemaakt hebben. Daarin wordt alléén, en naar waarheid, geprezen wat lof verdient; gebreken worden bedekt met den mantel der liefde. In aller belang moet zulk een verslag aanmoedigen het stuk te gaan zien. Dan weet het publiek waar iets te genieten valt, de schouwburgen zullen beter bezocht worden en de criticus zal zich, later, verheugen in een grooter aantal lezers.

Wanneer de criticus, door het bijwonen van meer dan één voorstelling, voldoende tijd van voorbereiding heeft gehad, is hij pas bevoegd: uiting te geven aan de publieke meening de oorzaken na te speuren, wàrom een stuk succes heeft of valt, en... dan heeft hij pas het recht zijn

eigen kennis en overtuiging daaraan toe te voegen in een wèl doordachte critiek.

Het gebrek aan belangstelling in ons nationaal tooneel schuif ik, voor twee derden, op rekening van de slordige, onvoorbereide *Dagblad-critiek*.

Uit deze antwoorden blijkt, dat men het eens is over de wenschelijkheid, ja, noodzakelijkheid der dagblad-critiek. Alleen de heer Kelly acht haar beslist overbodig. Maar zijn motief voor die meening, schijnt ons weinig zaaks. «Omdat 'n criticus zich zeer dikwijls op 'n terrein begeeft, dat het zijne niet is,» bewijst niets tegen de wenschelijkheid van critiek in 't algemeen. Wat de heer Kelly gispt, komt voor in alle vakken, maar veroordeelt niet het vak, maar den onge-roepen beoefenaar van dat vak. Dat allen te kort doen aan de eischen der hoffelijkheid, schijnt mij een bewering, die in zoover als een komiekigheidje kan gelden, omdat ze in tegenstelling is met de waarheid. Het komische wordt immers ook uit contrasten geboren? Dat de heer Kelly alleen een rustend tooneelspeler voor de tooneelcritiek bekwaam acht, is een meening, die eerst recht voortspruit uit de ouderwetsche opvatting, die de techniek tot hoofdzaak van de kunst verheft. Alsof iemand, die bijv. niet zelf tooneelschrijver is, geen tooneelstuk zou kunnen beoordeelen!

Niet dat een rustend tooneelspeler ongeschikt zou zijn voor criticus — mits hij een man zij van smaak en kennis en een pen weet te voeren — maar niet omdat hij acteur is geweest!

Wat de heer Kelly ten slotte schrijft, is al van een zeer verdachte ethiek. Hij vergeet dat men alles leeren kan, ook het begrijpen van schuinheden. Wie met pek omgaat wordt er mee besmet.

Voor 't overige is er niet veel nieuws in de antwoorden en zijn het de gewone van-zelfsprekende voorwaarden, die den critiek worden gesteld. Het klinkt zoo ongeveer alsof men op de vraag: is kunst wenschelijk — antwoordde: ja, mits zij werkelijk kunst zij en derhalve niet wordt beoefend door niet-geroepen. Men heeft in critiek evenveel nuances als in kunst: er is slechte, middelmatige, goede en puike critiek en... kunst. Het verschil is, dat slechte critiek nooit zooveel kwaad doet als slechte kunst en een slechte tooneelspeler meer menschen tot ergernis is, dan tien slechte critici.

De heer Berth. Smith gaat nader op de quaestie in en ik vind, dat hij gulden woorden schrijft, die getuigen voor zijn eigen beschaving. Hij eischt veel, maar niets te veel. Dat misschien slechts een enkele aan zijn ideaal kan beantwoorden, is zeker te betreuren, maar ook in deze moeten wij het leven nemen, zooals het is in al zijn onvolmaaktheid: het leven der critiek, zoowel als het leven der kunst.

En dan de heer Chrispijn! Ook in diens beschouwing is veel wat overweging verdient en waar ieder criticus, die het ernstig meent, zijn voordeel mee kan doen.

CORRESPONDENTIE: R. te L. Te laat voor dit nummer.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.00.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triples.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk

voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNÉ & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid / 1.25

Gebonden in prachtband / 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: H. R.: Nog eens „Monna Vanna”. — H. Hx.:
Reformkleeding op het tooneel. — Amsterdamsche Kroniek. —
Ferdinand Gregori: Ibsen en de Tooneelspelers. — De Tooneel-
school.

NOG EENS «MONNA VANNA». * * * *

Het zal de moeite loonen een oogenblik stil te staan bij het zonderlinge geval, dat zich gedurende de laatste weken in onze tooneelgeschiedenis heeft voorgedaan. Een hollandsche actrice, een fransch stuk in de vertaling spelende, oogst overal bij publiek en critici den hoogsten lof; een fransche kunstzuster, die het stuk in het oorspronkelijk doet hooren, verwekt bij allen een twijfelend schouderophalen en een wrevelige verbazing, die slechts openlijke afkeuring verbloemen. Op zich zelf is dit geval zoo wonderlijk niet, en geen reden is denkbaar, waarom niet een onzer beste tooneelspeelsters den juisten toon en het juiste gevoel bij een vreemd stuk heeft kunnen treffen, waar een ander, uit het land zelf, er naast blijkt te tasten. Maar een kleine toevoeging verandert hier veel. Het is, dat Mevrouw Maeterlinck, protesteerende tegen de haar ongunstige kritiek, heeft verklaard, dat hare creatie die van den dichter is, dat geen accent, geen gebaar, geen houding zonder zijn goedkeuring is ingestudeerd. We hebben geen reden de vrouw des dichters te wantrouwen; het is immers bekend, dat hij de voorbereidingen heeft geleid, dat hij met de uitvoeringen is meegetrokken tot Weenen en Berlijn. Is het aan te nemen, dat hij dat laatste zou hebben gedaan, wanneer hij van oordeel was geweest met de hollandsche critici, dat zijn vrouw hare rol geheel verkeerd opvat; zou hij haar hebben toegestaan deze creatie te geven wanneer deze zoo zeer van zijn eigen opvattingen afweek? Neen immers. Gerust mogen we aannemen, dat de Vanna van Mevrouw Maeterlinck ook die van haar echtgenoot is. Wat hiervan te denken? Moeten we zeggen, dat de dichter een kunstwerk heeft geschapen, waarvan hij zelf de waarde niet bevroedde, dat hij, een Vanna naar zijn gedachten willende scheppen, gekomen is tot een figuur, geheel anders en veel schooner en edeler? Moeten we zeggen, dat Maeterlinck, zijn ondanks en zonder dat hij het

weet, Monna Vanna zoo geschreven heeft, als hij heeft gedaan? Geen veronderstelling zou dwazer zijn en niemand heeft het ook durven beweren, dit blijkt wel ten duidelijkste uit de aarzelende, twijfelende kritiek. Maar moeten we dan omgekeerd redeneeren en zeggen, dat Mevrouw Tartaud, dat de hollandsche kritiek, dat het geheele hollandsche publiek in het duister tast en van het stuk niets begrijpt en dit toont door niet vol bewondering de Vanna van Mevrouw Maeterlinck, de Vanna van den dichter toe te juichen? Niets is natuurlijk minder waar, maar wat is dan de oplossing van dit schijnbaar onoplosbare raadsel? Eenvoudig dit: Er zijn kunstwerken, die niet aan plaats gebonden zijn, die, waar ook vertoond, overal worden begrepen genoten, omdat ze overal het echt menschenlijke, dat ze in zich hebben, te voorschijn roepen, kunstwerken, die niet slechts waardé hebben, wanneer we ze beschouwen in het milieu, vanwaar ze zijn uitgegaan. We behoeven ons den dichter, zijn land en zijn volk niet voor te stellen, om zijn stuk te begrijpen; onafhankelijk daarvan spreekt het uit zich zelf tot volken, die geheel anders denken en voelen. Zulk een stuk is Maeterlinck's Monna Vanna; het is een stuk, dat in elke taal en in elk land had kunnen geschreven worden, omdat het het zuiver menschenlijke in zich heeft. Maar dat zelfde zuiver menschenlijke wordt niet overal het zelfde gezien; ieder ziet het, zooals het zich bij hem uit. Hetzelfde ziet en voelt men op verschillende plaatsen anders. Zou een Italiaan, een Rus, een Amerikaan zich bij het lezen van Goethe's Faust, een zelfde Gretchen voorstellen of zou die voorstelling worden gevormd door het temperament van den verschillende volksaard?*) En moeten we dan

*) Ik zou toch willen vragen, of men zich, wat betreft het essentieele in Gretchen's karakter, het »naïeve», aan zulk een afwijking zou schuldig maken — met een beroep temperamentsverschil — als Georgette Leblanc zich veroorloofde van het karakter van Monna Vanna, gelijk dat karakter door de woorden zelf des dichters wordt bepaald? Heeft de heer V. Nouhuys er niet om gewezen, dat zij om de rol met hare opvatting zooveel mogelijk in overeenstemming te brengen, zinsneden weglief, die bij de kuische opvatting door mevr. Tartaud, wel degelijk passen? REDACTIE.

zeggen, dat al die voorstellingen verkeerd zijn omdat ze niet gelijk zijn aan die welke de dichter zelf er van heeft gehad? Is het een fout in een kunstwerk, of valt het niet genoeg te bewonderen, dat de kunstenaar personen heeft weten te scheppen, die thuis behooren bij elk volk der wereld, maar die zich dan ook overal in de inheemsche kleedij vertoonen? Laten we deze beschouwing toepassen op ons geval: we komen dan tot een verblijdend resultaat en tot een verklaring van wat eerst zoo onbegrijpelijk scheen: dat we ons niet meer moe behoeven te peinzen, wat dan toch de creatie van Mevrouw Maeterlinck is, dat we niet langer behoeven te tobben over de vraag, of we zelf zoo slecht voelen, of dat de dichter zijn eigen werk niet heeft begrepen. Neen, we geven ieder haar eigen waarde: Mevrouw Maeterlinck geeft de fransche, Mevrouw Tartaud de hollandsche Vanna en beiden zijn de zelfde schepping van één machtig genie. Maar dat genie is franschman en heeft dus de creatie het liefst die strookt met den franschen aard.

Bij een stuk als dit moeten we ieder het zijne geven; het zal ons voor overijling behoeden en voor het afbreken en afkeuren van wat we niet begrijpen.

Maar een fout is het wellicht geweest, dat Mevrouw Maeterlinck hier is gekomen. Bij stukken als deze staat de creatie van hen ons het naast die voelen als wij omdat ze hollanders zijn; bij stukken van minder algemeene waarde, maar waarbij de locale kleur domineert, kan daarentegen een opvoering, met krachten uit dat land, dienstig zijn om ons te doen begrijpen, wat een inlandsch acteur ons niet duidelijk maken kan. Wellicht is hier een oplossing gevonden van de moeilijke vraag, welke stukken rondtrekkende sterren geven moeten.

Leiden.

H. R.

REFORMKLEEDING * * * * *
* * * * * OP HET TOONEEL.

Er zijn weinig bladen, die het onderwerp «reformkleeding» onaangeroerd hebben gelaten; «Het Tooneel» is er een van. En toch hoort het onderwerp er, dunkt me, meer thuis dan in verscheidene andere tijdschriften, want het is een belangrijke vraag, of de nieuwe kleeding op de planken ingang zal vinden.

Het is volstrekt niet mijn plan over de hygiënische voor- of nadeelen van reformkleeding te praten; onlangs zijn de ongewijden, dank zij den onhandigen aanval van Professor Treub en de inlichtende antwoorden daarop, genoeg op de hoogte van de zaak gekomen; ieder weet nu, dat de eene dokter even sterk vóór het corset is, als de ander zich er tegen verklaart, terwijl een derde zich er totaal onverschillig voor toont.

Daarom: alle hygiëne op een stokje. Liever gesproken over de aesthetische, logische, natuurlijke zijde van de zaak.

«Ik vind het mooi», van A., staat lijnrecht

tegenover: «Ik vind het leelijk», van B. Toegegeven, maar — bij het waardeeren van iets nieuws, dient altijd rekening te worden gehouden met het feit, dat de meeste menschen in sleur vasthouden aan het oude en onberedeneerd het nieuwe veroordeelen. Als dit niet zoo ware, zou dan de invoering van reformkleeding zooveel tegenkating ondervinden? Wie, die logisch denkt, zal niet toegeven, dat het lenige vrouwenlichaam, door zachte stoffen nauw omsloten, zóódat de natuurlijke lijnen behouden blijven, mooier is dan het stijfgeregen lijf, dat alleen de vormen van een knap gemaakt corset toont? Ik stel nu *mooie* reformkleeding tegenover *mooie* gewone, ouderwetsche kleeding. Toen de mooie reformkleeding nog niet bestond, was 't begrijpelijk, dat de meeste vrouwen, die toch veel voor uitlaten van het corset voelden, uit ijdelheid bij haar oude kleeding bleven. Nu de artistieke modellen van Mad. de Vroye echter bekend zijn geworden, bestaat er voor de meest coquette, meest elegante vrouw, geen enkel bezwaar meer.

En we zien dan ook de reformkleeding hoe langer hoe meer toenemen.

Maar het tooneel? Het tooneel, dat kòn zijn een mode-aangeefster, zooals in andere landen; het tooneel, waarop avond na avond, vrouwen haar best doen zich zoo mooi en bekoorlijk mogelijk aan het publiek te vertoonen; het tooneel, waarop beter dan ergens anders, de gratie van de bewegingen van vrouwenlichamen te zien is; het tooneel blijft achter. De actrices, die de beweging zoo zeer vooruit konden helpen, door te toonen, hoe verrukkelijk mooi het lijnenspel kan zijn van een vrouw zonder harnas, die zichzelf zoo konden bevoordeelen door te breken met de conventie, zij blijven vasthouden aan de sleur, helaas!

Ik herinner mij, dat ik jaren geleden een voorstelling bijwoonde van het gezelschap Le Gras en Haspels; ik kende geen van de actrices, maar dacht van elke, dat zij hooge schouders had. Hooge corsetten waren toen mode! Een van hen, die tamelijk korte armen heeft, kon haar ledematen in 't geheel niet bewegen, stijf hingen ze omlaag.

Bespottelijk, zoo'n belemmering bij 't acteren!

Dat zullen ze zelf wel gezegd hebben, toen de lage corsetten in de mode kwamen. Zeker, met de lage corsetten is een grooter deel van 't lichaam vrij gelaten, en als deze van zachte stof zijn en 't lichaam niet ingesnoerd wordt, is het mogelijk, hiermee elegant te zijn.

De Fransche actrices in haar lage corsetjes zijn immers wel elegant! Toegegeven; ik ben zelf dikwijls in extase geweest over haar mooi bewegen op het tooneel, maar als men nu zou willen beweren, dat men zich niets eleganters denken kan, dan zeg ik, dat deze actrices met haar mooie figuren, in *reformkleeding* zich zelven nog zouden overtreffen. Wacht maar eens, tot ook in andere landen het elegante reformtoilet ingang yindt, tot de Parisienne, de Londensche en de Amerikaansche zich zoo gaan kleeden, dat zij al haar natuurlijke gratie en lenigheid toonen!

Wat zal er later gelachen worden om de be-

spottelijkheid van de vrouwen, die haar lichaam vervormden, om de actrices en zangeressen, die zich in een gordel snoerden en haar lichamen naar boven en beneden persten ter wille van de mode!

Nu zien we het niet, nu letten we er niet op, als we een heel vreemd model voor ons krijgen, — we letten er alleen op, als 't een vreemd reform-model is, — we denken er niet aan er elkaar op te wijzen als we een vrouw zien, wier buste onder haar hals geduwd is, wier gelaat rood ziet van voortdurende congestie, wier ademhaling kort en benauwd is, we bespotten zoo iemand volstrekt niet, want we zijn te veel gewend aan de afschuwelijkheden van het corset.

En een vrouw als de hierboven beschrevene, vertoont zich op het tooneel als Gretchen in Faust, als Elsa in Lohengrin, als Geisha in de Geisha. Het doet er niets toe, wat voorgesteld moet worden, in welken tijd een stuk speelt, elke actrice draagt haar corset. Is een Grieksch costuum vereischt, dan gaat de tunica over haar corset, speelt het drama in Japan, dan gaat de kimono over het pantser.

Ja zelfs in een wereld als die welke Wagner voor ons heeft doen leven in zijn Ring des Nibelungen, in zulk een fantastische idealistische wereld, vergeten de dames haar corsetten nooit, ik herinner maar even aan de Rheintöchter, die haar visschencostuums ook al over het twintigste-eeuwsche modern-Fransche corset aantrekken.

O, 'k zou zoo graag willen, dat die ingepende misvormde dames zelf eens begrepen hoe mal ze er uitzien, mal voor iemand die nadenkt, mal voor iedereen die begrip heeft van de schoonheid van lijnen in de natuur.

Enkele Nederlandsche actrices hebben zich niet gestoord aan het hollandsch-oordeel der menigte, haar eigen smaak gevolgd en zich in reform op het tooneel durven vertoonen.

Alida Tartaud-Klein was de eerste, die brak met de conventie en optrad in een witte reform-japon, ontworpen door Mad. de Vroye. Ik heb haar daarvoor indertijd al hulde gebracht en mijn bewondering uitgesproken. Nu heb ik haar verzocht mij mee te deelen, of de nieuwe dracht haar op den duur bevalt, en zij antwoordde mij:

«Ik voel, dat mijn stem veel helderder is geworden, daar ik nu vrij ademen kan, en hoe weinig het corset mij ook drukte, met ademen geneerde het mij toch.»

Nu weet ieder, dat Mevr. Tartaud slank is en zich niet impende; hoe zeer moet de ademhaling dan belemmerd worden bij corpulente actrices, die zich wel inrijgen!

Voor tooneelspeelsters en operazangeressen (die uit den aard der zaak nog meer last van haar pantsers moeten hebben) die veel voelen voor reformkleeding, bestaat echter een groote moeilijkheid. Wat moeten ze doen, als ze een costuum aantrekken willen, dat b. v. hoort in den tijd van Lodewijk XIV of XV? Wat in een Molière-, wat in een Schiller-stuk?

Alida Tartaud-Klein antwoordt, dat zij Maria Stuart en dergelijke rollen speelt in een reform-

corset, bijna zonder baleinen. Maar in stukken van Ibsen, als Nora, zelfs in Vorstenschool van Multatuli, draagt zij reform. Waarom zou zij ook niet? Later, als misschien reform de algemeene dracht zal zijn, zullen actrices, die de *Précieuses Ridicules* vertolken, er wellicht niet aan denken een corset aan te trekken. Ze maken zich dan schuldig aan een even groot vergrijp als nu de zeemeerminnen en engelen Rafaël, de muzen en elfen, die in corsetten opkomen, maar haar verzuim is dan begrijpelijker, omdat het natuurlijker is.

Vóór het zoover komt, hoop ik alvast, dat in moderne stukken, vooral door onze jonge actrices, reformkleeding gedragen zal worden; ik geloof, dat zij, die er toe over gaan, een goede daad verrichten, een daad die dient om de schoonheid in de tooneelspeelkunst te verhoogen.

H. Hx.

NASCHRIFT VAN DE REDACTIE.

Niet zonder schroom mengen wij ons in de door Mej. H. hier opgeworpen «vrouwelijke» quaestie. Maar zij gaat ons, mannen, indirect wel degelijk aan. Dit moge onze stoutheid verontschuldigen. Ik geloof niet, dat iemand onzer er bezwaar tegen zou hebben, dat onze actrices reform dragen, mits het haar goed sta, namelijk dat de nauw omsluitende zachte stoffen van het toilet steeds, niet alleen *natuurlijke*, maar ook *mooie* lijnen te zien geven. Een welgevormd, lenig vrouwenlichaam, kan met reform ongetwijfeld zijn voordeel doen. Maar zoölang men moet aannemen, dat niet alle dames een onpartijdig onderzoek naar haar lichaamsbouw, zegevierend kunnen doorstaan, zou de algemeene invoering van het reformtoilet een wreed bedrijf zijn. In 't algemeen schijnt het ons toe, dat men in de critiek op het corset: «als het harnas der conventie, dat de vrouwen misvormt en over het gebruik waarvan een later geslacht het tegenwoordige hartelijk zal uitlachen» — niet voldoende rekening houdt met de... werkelijkheid. Het corset is heusch niet uit de lucht komen vallen, maar een »bloesem« der beschaving, die zooveel holle ruggen, negatieve bustes, scheeve dijen enz. op haar geweten heeft. Het corset is het corrigendum van veel mismakts. En eindelijk: het is makkelijk spreken van een verrukkelijk mooi lijnenspel, dat de echte, zuivere vormen van het lichaam aanwijst — ik, voor mij, moet daar nog het behagelijke van zien in ons onguur klimaat dat ondergoed voorschrijft, suffisante, alles behalve soepele stoffen, dikke mantels en... overschoenen. Nog eens: als heel het leven een danspartij was en alle vrouwen zich waardige afkomelingen der Venus van Milo toonden, zou de algemeene invoering van het reformtoilet kunnen worden aangemoedigd. Thans zal het uitzondering moeten blijven, daar het, uit een schoonheidsoogpunt bezien, *raison* heeft alleen voor mooie lichamen. Ik zou ook volstrekt niet weten, waarom het reform nu weer een dracht zou moeten worden voor allen. Drukt de vloek der eenvormigheid onzer moderne beschaving al niet zwaar genoeg?

AMSTERDAMSCH E KRONIEK * * *

Droev e Min, het drama van den Italiaanschen schrijver Giocosa, dat Mr. J. Kalff in een vloeiende vertaling aan ons tooneel heeft bezorgd, is de kunstuiting van een fijnen geest en een fijnvoelend gemoed. Het kan gelden als bewijs, dat geen onderwerp voor de kunst ooit uitgeput raakt, dat eindeloos zijn de wijzen van opvatting en behandeling! *Droev e Min* is een echtbreuk-drama, een *mariage à trois*; het sujet is dus wel afgezaagd. Maar niemand, die de geschiedenis voor zich ziet afspelen, voelt er zich door gehinderd, dat het gegeven zoo oud is. Heine heeft het ons trouwens zoo goed doen voelen, dat het sujet bijzaak is en alles op de behandeling aankomt. Ook Multatuli doelt daarop in een zijner ideeën. Van Heine bedoel ik den parabel van den kleedermaker, die zijn klanten de stof nooit in rekening bracht, maar alleen den snit en Multatuli houdt ons ergens voor, dat teekenen niet moeilijk is, maar dat het aankomt op het schaduwen, de verdeling van licht en donker. Giocosa toont zich in *Droev e Min* een fijnvoelend dichter, vooral ook in zijn welslagen om het sujet van het stuitende, van het vieze, zou ik haast zeggen, vrij te houden, dat van de situatie bijna onafscheidelijk is. In de expositie, die tevens de *entrée en matière* is en ons onmiddellijk in den toestand brengt, zonder onnoodige *pourparlers*, slaat hij even, krachtig, het grondakkoord aan, waaruit het stuk zich ontwikkelt: in een korte liefde-scène tusschen de gehuwde vrouw en den minnaar, een liefde-scène, die met een kus begint en eindigt. Of hunne min ooit zich in een andere gemeenschap heeft gemanifesteerd, blijkt niet. Of deze twee ooit verder zijn gegaan, doet er ook voor de zedelijke beteekenis van hunne verhouding niet toe — maar door dit in het midden te laten, vleit de auteur ons kiescheidsgevoel. En het is hem in hooge mate gelukt ons medegevoel te wekken en te onderhouden voor de schuldige vrouw — en den bedrogen echtgenoot te bewaren voor het altoos belachelijke, zij het dan tragisch-comische, dat aan de figuren van om den tuin geleide echtgenooten eigen pleegt te zijn, namelijk van de «gefopten» te zijn. Dat komt, de vrouw voelt bij Giocosa onmiddellijk haar zedelijke schuld — zij gaat er onder gebukt — wij zien haar *lijden*. Nooit zou de adel, die in haar woont, in die mate voor ons zichtbaar zijn geworden, als niet juist haar misslag ons dien geopenbaard had. Bij de meeste andere vrouwen, zien wij het tegenovergestelde plaats vinden: de omgeving van leugen en bedrog, die zij — in het geval van deze vrouw verkeerende — om zich heen creëren, roept juist alles wat er slechts in haar is, voor ons op, zij scherpt haar boos vernuft, geeft voedsel aan haar kwade hartstochten, zij doet ze dieper en dieper vallen.... Zeer mooi gevonden en volkomen in overeenstemming met het delicate der gevoelens van de drie bij het geval betrokken partijen: vrouw, minnaar en echtgenoot — is de wijze, waarop de auteur de catastrofe doet geboren worden, niet door een ontdekking der gelieven op heeter daad, of door de commérages

uit de buurt of welke andere middeltjes, uit den huisapothek der dramaturgen — maar uit een botsing der meest kiesche zielsaandoeningen. Als de zich van geen kwaad bewuste echtgenoot, den vriend des huizes, door een zelfopofferende daad, uit eene netelige positie wil redden, waarin hij gebracht is door zijn betrekking tot een *escroc* van een vader, weigert de vriend den aangeboden dienst, hierbij warm gesteund door de vrouw, zijn minnares! Beiden zouden zulk een weldaad van den man, dien zij bedriegen, niet weten te dragen. Al wat er goeds in hen woont, komt tegen het denkbeeld op. Maar juist hunne weigering van iets, dat toch in gewone omstandigheden zoo natuurlijk is, namelijk dat vrienden elkaar helpen, doet den echtgenoot de oogen opengaan en hem de verhouding ontdekken, tusschen zijn vrouw en zijn vriend. De scène, die tot dit hoogtepunt in de handeling leidt, is een meesterstuk van logische ontwikkeling. Van oogenblik tot oogenblik ziet men den argwaan groeien in de ziel des echtgenoots en terstond komt men onder den indruk, dat de catastrofe, die er het einde van moet zijn, niet is te ontgaan. Ik heb gezegd, dat de echtgenoot er van behoed is gebleven, ridicuul te worden en evenzoo de vriend tegen den indruk van te zijn een bedrieger, een dief, die zijn vriend, het heiligste ontsteelt, terwijl hij hem zonder blozen de hand drukt. Wij komen integendeel onder het besef, dat wat wij zien gebeuren, haast als vanzelf zoo gekomen is, zonder directe schuld van iemand. Het was nauwelijks te verhoeden! De schuldigen zagen hun fout pas in, toen het te laat was. En al eindigt het stuk zonder verzoening tusschen den echtgenoot en de tot zichzelf ingekeerde vrouw — dat een hereeniging op den duur niet uitblijven kan, blijft toch, aan het eind, in ons de overheerschende gedachte. Ook doordat uit de laatste woorden, die de echtgenoot spreekt, eigen schuld bewustzijn blijkt. Hij eindigt namelijk met den wensch, dat zijn dochter een echtgenoot moge zijn toegedacht, die niet genoodzaakt zal zijn, voor zijn gezin zóoveel tijd dagelijksch te geven aan de waarneming van zijn maatschappelijk ambt en dus zijn vrouw niet de vrijheid zal laten van zich in ander gezelschap schadeloos te stellen....

Het stuk van Giocosa is bij de Kon. Ver. Het Ned. Tooneel opgevoerd als eerevoorstelling van Jan C. de Vos, ter gelegenheid der 25-jarige herdenking zijner tooneelloopbaan. De rol van den echtgenoot had hij reeds voor eenige jaren gecreëerd bij zijn eigen gezelschap in Tivoli te Rotterdam. Ze staat terecht te boek als een zijner beste scheppingen. Trouwens, heel de vertooning was verdienstelijk. Ook hierin openbaart de schrijver zijn meesterschap, dat hij zoo weinig omloop in zijn stuk had te brengen. Hij heeft zijn onderwerp zóo diep doorvoeld, dat het uit der bodem zijner ziel wel krachtig opbloeien moest en zich rijk genoeg ontplooiën kon om zich zelve genoeg te zijn. Behalve de drie hoofdpersonen, treedt nog de *père prodigue* van den minnaar in het stuk op en een vroolijke persoon, die wat licht brengt in de somberheid van het

geheel. Alle personen zijn krachtig omlind en vooral ook de vader is in weinig trekken scherp gekarakteriseerd ¹⁾).

Van de gehouden toespraken, ter hulding van den jubilaris, heeft mij vooral getroffen een compliment den heer De Vos gemaakt, door den regisseur Chrispijn: «Wij eeren u allen om uw moraliteit; gij hebt nooit met uw kunst geknoeid!» Dit is zeer juist, als men er onder verstaat, dat De Vos, als acteur, nooit zich schuldig heeft gemaakt aan mooi-doen, aan poseeren en ook nooit zich zelf heeft gezocht, in stede van de bedoeling des auteurs. Hij wekt den indruk van zich op het tooneel te geven, zooals hij werkelijk is, werkelijk zich in den toestand, waarin hij door den auteur geplaatst is, voelt, voelen zou, als de werkelijkheid hem in gelijke situatie zou plaatsen. Gelijk hij in het dagelijksch leven spreekt, staat en gaat — zoo spreekt en staat en gaat hij op de planken. En de heer Van Nouhuys heeft het juist gezegd, dat de creaties van De Vos zeer krachtig zijn doordrongen door het gevoels-accent. Maar tevens voegde hij er bij, dat hij te kort schiet in plastiek. En nu zou ik jongeren acteurs wel willen raden, De Vos in het eene, het zich oprechtelijk geven, zooals het gevoel wil, te volgen, maar toch vooral de plastiek niet te verwaarloozen, want de plastiek is het halve werk. Zit er geen gevoel onder, dan is de mooiste plastiek natuurlijk niets waard — maar het oprechtste gevoel dringt niet diep tot de toeschouwers in, als zijn uiting vergezeld gaat van «onschoone» bijkomstigheden, in gebaar, gang, stemgeluid enz. In het dagelijksch leven denken wij niet aan de mimes die wij maken, als wij ons aan onzen smart overgeven, of den smart in ons zoeken te bekampen — maar de acteur heeft er wel aan te denken, onder den schijn van er niet aan te denken...

* * *

Een feest, wel niet van de beteekenis, als het 5de lustrum door Jan C. de Vos gevierd, want het gold maar een benefiet, werd de voorgaande week bereid aan nog een ander acteur, den heer J. Ph. Kelly, «den bekenden Amsterdamschen komiek, den man, die bij zijn verschijnen de menschen al aan het lachen maakt».

Kelly is buiten de stad weinig bekend. Dat komt: hij heeft de meeste jaren van zijn tooneel-leven deel uitgemaakt van niet-reizende gezelschappen. Het is een feit, dat de grootste theaters in Nederland, te beginnen met de Kon. Vereeniging, het meest ambuland zijn. Kelly, die van 1854 is, begon als figurant bij de directie Nieuwenhuis, in oud-Frascati (Nes). Later kwam hij in de «Keizerskroon» bij Pierre de Boer; toen ging hij een half jaar in Groningen reizen onder gebr. Culp; verscheen weer in de «Keizerskroon» terug en werd daarna aan het gezelschap van Henri Morriën verbonden. Hier debuteerde hij als operette-komiek

¹⁾ Mevrouw Gusta Poolman was als de echtgenoot, werkelijk ontroerend, Chrispijn heel goed als de minnaar, Van Schoonhoven goed typeerend den ploertigen vader — zich voor overdrijving behoedend en Schulze vol vroolijke bonhommie in de luchtige rol.

en ging in gelijke kwaliteit in 1879 over naar de directie-Prot, waar hij tot 1892 bleef. Met Kreeft en Buderman scheidde hij zich af van deze directie, die in den nieuwen schouwburg-Frascati, aan de operette zulk een populariteit heeft weten te verschaffen. Het gaat in ons landje altoos zoo. Op

zijn tijd wil ieder acteur directie spelen en dikwijls is het de actrice, die de rol van directeursvrouwje ambieert en haar man dan tot een stap beweegt, die later onberaden blijkt te zijn. Bij Kelly is dit nu wel niet het geval geweest, maar hij liet zich van Prot wegtroonen en heeft, na de spoedige ontbinding der directie Kreeft en Buderman, kortstondige engagementen gehad bij Barendse en Van Lier.

In 1898 is hij weer op het oude hok gevlogen en sinds maakt hij deel uit van het sociétair-gezelschap Prot & Zn.

Kelly, die zich niet bij de operette heeft bepaald, maar ook als acteur gebleven is bij het luchtige genre der zoogen. Palais-royal-stukken, vierde zijn benefiet als Mongodin in het blijspel van Blum en Toché, dat in ons land zijn vermaardheid heeft te danken aan de créaties van Mijnheer en Mevrouw Mongodin, door Willem van Zuylen en Catherina Beersmans zaliger nagedachtenis!

Ook bij Prot heeft het stuk een uitbundig lachsucces, hoewel het in de vertooning ganschelijk afwijkt van die bij de Rotterdamsche tooneellisten. Kelly is trouwens van een geheel andere individualiteit als Van Zuylen. Al had Van Zuylen niets saletjonkerachtigs aan zich, tusschen hem en Kelly bestond toch een afstand, als van den Haag, waar Van Zuylen wieg stond, tot Amsterdam, waar Kelly geboren is. Wie den laatste twee woorden heeft hooren zeggen, kan zich trouwens niet vergissen in de aanwijzing van de stad, waar hij het levenslicht aanschouwde. Gelijk de Vos zou men hem een natuuracteur kunnen noemen. Hij behoeft maar zichzelf te zijn om succes te hebben. Het opzet om komiek te doen, is bij

hem afwezig; hij is komiek van nature. Dat waarborgt hem hiertegen, dat hij de menschen ooit zal gaan vervelen. Want van het gemaakte krijgt men gauw genoeg en in het bas-comique komt het voornamelijk aan op de *gave*. Diep heeft men het niet te putten. Men heeft paskwillen te geven, geen menschen te creëren. Een andere deugd, die Kelly voor zijn genre meebrengt, is de duidelijkheid van zijn uitspraak. Het publiek, dat het theater Frascati in de Plantage pleegt te vullen, houdt niet van sous-entendus, niet van fijne zinspelingen, het wil de dingen voluit gezegd hebben, niet raden naar hunne beteekenis. Kelly nu bedient het publiek in deze op zijn wenken en weet steeds ernstig te blijven bij de aardigheden, die hij debiteert, wat reeds door de tegenstelling lachwekkend is.

Zijn portret geeft wel den indruk van eene karakteristieke persoonlijkheid: een stalen snuit, dat van den Prins geen kwaad weet en oogen, die ten zeerste verwonderd zijn over het effect dat de woorden maken, die de mond spreekt.

* IBSEN EN DE TOONEELSPELERS *

Hij is ons het vleesch geworden geheimzinnige. Als de tooneelspeler tot de studie geroepen eener rol uit Schiller's werken, alles in zich voelt opleven en opjubelen, onder het klaroengeschal van het dichterlijk woord, ontbloot hij voor Ibsen's intieme drama's stil het hoofd en blijft van hem op eerbiedigen afstand — als voor een wijze uit het vreemde land, die in elken plui van zijn breeden mantel iets geheimzinnigs verscholen houdt. En toch prikkelen ook de Ibsensche schepselen zijn creatiegeest! Alleen hij stormt niet op hen in als met een juichkreet; zij lokken hem tot zich als zachte muziek. Rosmer, de plechtig-ernstige mensch, die nimmer lacht, zegt ergens: «in mij is een groote aanleg tot vroolijk-zijn,» en deze latente innerlijke vroolijkheid voelt ook de tooneelspeler in zich, op zijn zoeken door den doolhof naar den weg tot het hart van een stuk van Ibsen.

De toekomst zal nog bergen van commentaren opstapelen, om den twijfel op te heffen, die de dichter toch met opzet in zijn werken heeft gelegd. Want zijn wenschen zijn niet zoo enkelvoudig, om bij hunne beoordeeling slechts één gezichtspunt aan te bieden. Daarom is de studie der Ibsen-stukken den tooneelspeler zóó vruchtbaar. Eerst na herhaalde lektuur, zullen zijn gestalten in omtrek hem voor oogen treden. Men komt eerder tot een vatten van den *zin* zijner werken, als tot een begrip van de *menschen*, in wier denken en doen die zin wordt uitgesproken. Wij mogen ons echter niet — als het publiek — met dien zin alleen tevreden stellen — wij moeten de menschen uitbeelden! De meeste tooneelspelers verklaren zich ten aanzien der Ibsensche karakters voor onmachtig. Zij zeggen: *non possumus*. En als zij nochtans de proef wagen, zijn figuren te verpersoonlijken, dan treedt hun onmacht uit het hybridische werk dat zij leveren, hinderlijk naar voren. De oude theaterschablonen der sym-

pathische minnaars, waardige pères nobles en der scherp gesneden karakterrollen, passen op Ibsen's menschen als een vuist op het oog.

Het vaag besef van het aparte in hem, heeft ons doen onderscheiden: «klassische, konversations- und Ibsen-darsteller!» Het is beslist onmogelijk te voldoen aan de vorderingen die hij stelt, als men niet met den geest, het dradennet vasthoudt, dat in zijn stukken is geweven tusschen de gedachten, die hij uitspreekt en de karakters, die hij uitbeeldt. Men herinnere zich Rebekka West, die eerst in het derde bedrijf, de voorgeschiedenis van haar leven onthullen gaat — niet alleen voor ons, de medespelenden, maar ook voor het publiek. Geen monoloog heeft de dichter haar in den mond gelegd, geen vertrouwde haar ter zijde gesteld, om zich in of aan te openbaren. En hoewel zij dus eerst zoo laat de hartstochtelijke zijde van haar wezen aan ons ontdekken mag, moet zij van haar eerste optreden af, dat wezenlijke in haar, laten voorgevoelen; de vragen, die zij doet, de vragen, die zij ontwijkt, moeten ons als een aanduiding zijn van haar geheimzinnig verleden. Eerst voor wie heel het stuk kennen, gaat het licht op en komen de dingen tot klaarheid. De anderen «ahnen» slechts, dat er een geheim is. Dit doen «voorgevoelen», is de taak der actrice. En zulk een dramaturgische koenheid waagt Ibsen om zijn schuldige heldin te zuiveren. Als zij ten leste hare vreeselijke bekentenis doet, is zij ons zóó sympathiek geworden, dat wij eer meelij met, dan afschuw voor haar gevoelen.

Ibsen is een kunstenaar-mathematicus. Dit wordt hem door meenigen tot fout aangerekend. Maar ook bij Shakespeare staat alles tot elkaar in wisselwerking, loopt een onzichtbare draad tusschen het denken en voelen en het gebeuren. Alleen, bij dezen grootsten aller grooten, is altoos de hartstocht, de groote stuwkracht en de logische deductie en de logische consequentie (de mathesis) komen onbewust voort uit het dramatisch instinct. Ibsen gaat daarentegen met overleg te werk, als een analyseerende en synthetiseerende chemiker en hij staat achter bij Shakespeare, omdat wij slechts langs den weg van ons intellect vermogen door te dringen tot het innerlijk van zijn gestalten. Nochtans zijn de wezens, waarop hij zijn experimenten toepast, met vleesch omkleed, waarin bloed stroomt; hebben zij ieder hun eigen hart, hun eigen voorkomen, met in het gelaat eigen oogen en eigen mond. En gelukt het den tooneelspeler met deze wezens zich te vereenigen, dan zullen de toeschouwers geen verschil bespeuren tusschen de levensbestaanbaarheid van een Richard III en een bouwmeester Solness.

De wereldlitteratuur is ons, tooneelspelers, allermintst karig gezind. Nauwelijks hebben wij ons ingedacht in Shakespeare's en Hebbel's heldengestalten, of daar komt deze Skandinaviër met zijn diep doordringend oog en vordert onze kracht tot iets anders. Geen paleizenpracht, geen groote ruimten door zuilenrijen omgeven, worden ons door hem ontsloten. Hij leidt ons binnen in gewone vertrekken, die ons bekend zijn en toch nooit te voren zóó «seltsam» aandeden; wij krijgen een

taal te spreken, zóo eenvoudig als waarvan wij ons thuis bedienen en toch komt zij ons niet als iets gewoons over de lippen. Iedere zinsnede wekt iets in ons, een niet altoos duidelijk besef van iets diepers, dan met den alledaagschen vorm schijnt te strooken. Het is mij vaak, als ik Ibsen lees of speel, alsof de genius der taal naast mij stond, met den slanken vinger wijzende naar ieder woord, zeggende: «voelt gij, wat daar slaapt in dat woord?»

Ibsen wekt onze aandacht, scherpt onze opmerkzaamheid voor de gewoonste dingen.

Weenen.

FERDINAND GREGORI
van het K.K. Burgtheater.

* * * DE TOONEELSCHOOL * * *

Het bestuur der Tooneelschool heeft dezer dagen in het lokaal Bellevue, eenige leerlingen in tooneelstukjes laten optreden en ze zich in voordrachten doen hooren voor de leden met hunne dames, der afd. Amsterdam van het Ned. Tooneelverbond. Wij hebben die uitvoering bijgewoond en een gunstigen indruk ontvangen van den beschavenden invloed van het onderwijs. Meer mogen wij er niet van zeggen. Ten eerste is er niets bedrieglijkers dan het zoogenaamde ontluikende talent. Hoog gespannen verwachtingen, ziet men bij het vorderen der jaren zoo menigmaal beschamen en wat lang achterlijk was en weinig beloofde, zich ten slotte ontwikkelen tot iets van beteekenis. Maar ten tweede zou een oordeel over de optredende leerlingen geveld, door outsiders, die dit oordeel zouden gronden op een uiterst oppervlakkige kennisneming en wat de jongelieden in één richting praesteeren, in één enkele rol, in één voordracht, van een paedagogisch standpunt onvoorzichtig zijn en gevaarlijk kunnen werken, de onderwijzers aan de school in de vervulling van hun opvoedende taak bemoeilijken.

Hoe ligt toch zou een gunstige critiek den leerling kunnen versterken in een eigenwaan, die men op de school zich de grootste moeite geeft in den jongen man te bekampen en die het ongeluk van zijn leven dreigt te worden; hoe ligt kan een — ik zeg niet eens afkeurende critiek, maar een onopgemerkt voorbijgaan van een andere leerling, haar of zijn zelfvertrouwen, dat men aan de school zoekt op te wekken en te sterken, een schok toebrengen, die veel werks aan de school verricht en dat reeds vrucht begon te dragen, ongedaan maakt.

Of het niet het voorzichtigst zijn zou, de leerlingen heel niet in het publiek te laten optreden, tenzij voor een kleinen kring, waaruit noch goed- noch afkeuring wordt vernomen?

De afdeeling 'sGravenhage van het Nederlandsch tooneelverbond hield onlangs in het gebouw van den Haagschen Kunstkring, onder voorzitterschap van dr. A. de Jong, eene ledenvergadering,

waarin met algeheele instemming op voorstel van den heer Emants besloten werd om op den beschrijvingsbrief voor de algemeene vergadering op 16 Mei 1903 aldaar te houden, een motie te brengen, waarbij de wenschelijkheid wordt uitgesproken dat het hoofdbestuur door de alg. vergadering wordt uitgenoodigd te trachten, bij wijze van proef, een regeling te maken, waarbij de leerlingen, die de tooneelschool verlaten met een loffelijke vermelding op hun diploma, door de directie, die hen aanneemt, in staat worden gesteld om in twee rollen van beteekenis te debuteeren.

In overleg met hunne vroegere onderwijzers aan de tooneelschool, zouden de leerlingen bij bedoelde Directies een aanbeveling kunnen indienen van de rollen, waarvoor zij zich geschikt achten,

Alvorens dit voorstel ter vergadering in stemming werd gebracht, gaf de heer Emants in breede trekken er eene toelichting van. Daarbij legde hij er vooral den nadruk op dat het veelal verslappend en in vele opzichten ongunstig werkt, wanneer leerlingen van de tooneelschool komende gedurende vaak langen tijd slechts onbeduidende rollen te spelen krijgen. Om hierin verbetering te brengen, wenschte spreker aan die leerlingen, die met lof de school verlaten, het voorrecht toe te kennen om in overleg met onderwijzer en directie in het eerste jaar twee debutrollen te kiezen.

Spreker meende dat eventueele bezwaren van oudere artiesten hiertegen wel te overwinnen zouden zijn. Voorts wees hij op verschillende voordeelen van dit z.g. debutenstelsel, waardoor z.i. ook de belangstelling in het tooneel zou worden bevorderd.

Portretten in den Stadsschouwburg.

De Vereeniging tot oprichting en uitbreiding der Galerij van Portretten van Ned. Tooneelkunstenaren die in den Stadsschouwburg te Amsterdam zijn groot geweest, deelt ons mede dat dezer dagen in den Stadsschouwburg geplaatst is het portret van den heer Ward Bingley.

Dit doek uit het begin der vorige eeuw, door bijzondere omstandigheden haar in handen gekomen, verkeerde in zeer beschadigden toestand, doch werd door den heer J. E. Morel verdoekt en gerestaureerd.

Het portret van mevrouw Christina Elisabeth van Ollefen—Da Silva, geb. 12 Mei 1809, overl. 6 Nov. 1881, geschilderd door den heer G. H. C. Overman, is aan het Gemeentebestuur aangeboden.

Wie helpt de Vereeniging aan portretten van T. J. Majofski, Joh. Reinier Engelman, G. C. Rombach, F. A. Rosenveldt, Jan Punt, mevr. Naret Koning, mevr. Engelman—Bia, mevr. Stoetz—Majofski, hetzij geheel gereed, of in lithographie, geschikt om nageschilderd te worden? Aanbiedingen worden gaarne ontvangen door den heer J. L. A. Schut, Raadhuisstraat 20.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geillustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triples.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN
— en —
25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Krulpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
— VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNÉ & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

KERSTGAVE.

Een bij uitstek geschikt cadeau voor: Muziekbeoefenaars en Liefhebbers van mooie steenteekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3, 2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOLO

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Marcellus Emants: Droeve min. — Amsterdamsche Kroniek. — Rotterdamsche Kroniek. — H. Hendrix: Louis de Vries. — H. Hx: Nog eens over Reformkleeding. — Verzoek.

DROEVE MIN * * * * *

Geachte Heer Redacteur.

In Het Tooneel van 21 Maart, lees ik in een beoordeeling van Droeve Min, de volgende woorden:

«Zeer mooi gevonden en volkomen in overeenstemming met het delicate der gevoelens van de drie bij het geval betrokken partijen: vrouw, minnaar en echtgenoot, is de wijze, waarop de auteur de catastrofe doet geboren worden, niet door een ontdekking der gelieven opheeter daad, of door de commérages uit de buurt of welke andere middeltjes uit de(n) huisapothek der dramaturgen, maar uit een botsing der meest kiesche zielsaandoeningen. Als de zich van geen kwaad bewuste echtgenoot, den vriend des huizes, door een zelfopofferende daad, uit eene netelige positie wil redden, waarin hij gebracht is door zijn betrekking tot een escroc van een vader, weigert de vriend den aangeboden dienst, hierbij warm gesteund door de vrouw, zijn minnares! Beiden zouden zulk een weldaad van den man, dien zij bedriegen, *) niet weten te dragen. Al wat er goeds in hen woont, komt tegen het denkbeeld op. Maar juist hunne weigering van iets, dat toch in gewone omstandigheden zoo natuurlijk is, namelijk dat vrienden elkaar helpen, doet den echtgenoot de oogen opengaan en hem de verhouding ontdekken tusschen zijn vrouw en zijn vriend. De scène, die tot dit hoogtepunt in de handeling leidt, is een meesterstuk van logische ontwikkeling.»

Droeve Min is ook in mijn oogen een zeer mooi stuk. In het repertoire, dat het Nederl. Tooneel ons dezen winter in den Haag voorzet, was 't mij een der weinige verademingen. De scène, waarover hier, boven gehandeld wordt, vind

ik eveneens een meesterstuk van logische ontwikkeling.

Toch is, dunkt mij, tegen deze scène een bezwaar in te brengen en kan ik mij met bovenstaande beschouwing niet vereenigen.

Het middel, waardoor in Droeve Min de catastrofe tot stand komt, is volgens den beoordeelaar, niet genomen uit de huisapothek der dramaturgen, maar een botsing der meest kiesche zielsaandoeningen.

Nu komt het mij voor, dat zoo'n mooie vondst, zulk een botsing der meest kiesche zielsaandoeningen, doorgaans juist wel genomen wordt uit de huisapothek der dramaturgen en dat bovengemaakte vleierende woorden voor Giacosa een zeer twijfelachtige lofspraak inhouden. Deze lofspraak doet mij denken aan de tijden, toen een letterkundig kunstwerk beoordeeld werd naar den aard der gevoelens, door den auteur aan zijn personen toebedeeld. Deden de menschen mooi volgens de heerschende zedelijkheidsopvattingen, dan was ook het stuk mooi; deden ze niet op die manier mooi, dan was het stuk veroordeeld. Naar natuurwaarheid, leven, werd niet gevraagd. Het is duidelijk, dat bij zulk een opvatting een dramatisch konflikt doorgaans herleid moest worden tot een misverstand, een vergissing.

Tegenwoordig durven wij gelukkig vragen naar juiste waarneming, zielkundige waarheid. Aan de personen van Droeve Min stellen wij dan ook niet den eisch: heeft de auteur een middel gevonden om de catastrofe heel kiesch te doen ontstaan; maar wel moet de catastrofe op de gegeven wijze ontstaan, in aanmerking nemend, dat de personen nu eenmaal zijn gelijk de auteur ze ons voor oogen zet, met andere woorden: is dit verloop noodzakelijk en zielkundig juist.

En nu komt het mij voor, dat de meesterlijke scène waarop wordt gedoeld, alleen levenswaar en noodzakelijk mag heeten, indien men rekening houdt met de op-het-tooneel-onvermijdelijke samen-trekking van bijzonderheden. In de werkelijkheid zullen de kenteekenen van de ontrouw zijner vrouw niet in zulk een korte spanne tijds door den zakenman-echtgenoot worden opgemerkt, met elkander in verband gebracht en tot een overtuiging be-

*) Wat toch niet kiesch is.

redeneerd. Hij zal een eerste kenteeken opletten, niets zeggen en daarover een poos nadenken. Dan zal een tweede kenteeken zijn vermoeden komen versterken enz. Aldus zal de zekerheid in hem groeien en allengs tot een vaste overtuiging worden. Met zulke tusschenpoozen kan de dramaturg echter niet werken. Hij is gedwongen te condenseeren en de toeschouwer moet dat gecondenseerde nu weer uiteenrafelen.

Van deze werkwijze mag wel beschouwd Giacosa geen verwijt worden gemaakt, daar ze door de eigenaardigheden van het tooneel hem opgedrongen wordt. Toch moet in de oogen van sommigen het meesterlijke van de besproken scène er door lijden. Had de auteur echter meer gedaan dan de waarheid condenseeren, had hij inderdaad gezocht naar een *kiesche* aanbrengring der catastrofe, dan zou het verwijt hem kunnen en moeten treffen, dat hij terwille van de een of andere zedelijkheidsopvatting, de zielkundige waarheid, waarop het hier aankomt, uit het oog had verloren. Kan dit verwijt den schrijver niet worden gemaakt, dan mag hij ook niet geprezen worden, omdat de catastrofe hier in verband *kan* worden gebracht met een zelfopofferende daad en een kiesch gevoel. Niet daarin schuilt zijn verdienste.

MARCELLUS EMANTS.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK. * * *

De verlopen veertien dagen zijn niet onbelangrijk geweest op tooneelgebied, ten eerste door de poging om ons repertoire met een paar oorspronkelijke stukken te verrijken, al zal men daarbij — wat een der proeven betreft — meer het doel, dan den uitslag hebben te «rekenen».

De heer J. Mijnsen, de auteur van het tooneelspel in 3 bedrijven: *Verdwaalden*, dat door het gezelschap der Ned. Tooneelvereniging is opgevoerd, staat bekend als een schrijver van dichterlijk vermogen, die in zijn proza zich een man van smaak toont en door zijn poëzie fijne stemmingen weet op te roepen. In *Verdwaalden* nu, is de man van smaak niet afwezig, hoewel ik geloof dat men het stuk lezende, meer onder den indruk komen zal van de dichterlijke bedoelingen des auteurs, dan bij de vertooning, omdat op het theater, reeds door den afstand, waarop de toehoorder is gezeten van hetgeen hem wordt voorgesteld, de fijne tinten, de fijne stemmingen, vervloeien en vervluchtigen.

«Verdwaalden» brengt ons in tegenwoordigheid van twee *mariages mal assortis*.

Henri Steijn bemint Suze van Lent, maar zij ontgaat hem, aangezien zij onder de bekoring komt van een ander, Maurits Degenberg, een brúte, die haar onder zijn invloed weet te brengen. Het is geen ongewoon iets, dat zijn bewerkte zielen onder de macht geraken van fysiekkrachtige, maar voor 't overige grove naturen. De hypnotiseurs plegen hunne prachtigste sujetten te vinden in menschen van een subtiel zenuwgestel. Voor den man, die Suze versmaadt,

kwijnt in liefde wég een ander meisje, Jeanne Waales, dat haar min echter niet door hem beantwoord ziet. Hij wordt van hare liefde zelfs niets gewaar, aangezien hij zijn hart gezet had op Suze. Totdat, nadat deze met Maurits reeds een jaar getrouwd is, het warmte stralend licht van Jeanne's liefde voor hem opgaat. Meer om in eene vereeniging met haar, het door Suze's verlies in hem schrijnend minneleed te vergeten, dan door zuivere liefde gedreven, vraagt hij haar ten huwelijk en zij aanvaardt dankbaar zijn hand.

Dit is dus de toestand. Suze is gehuwd met Maurits; maar ieder gevoelt dat zij niet bij hem behoort en zij zelf komt ook dra tot het besef harer vergissing; Jeanne is verbonden aan Henri, zonder dat ware liefde, althans van den kant des echtgenoots, het cement dezer verbintenis is.

De vraag is nu: wat zal uit die twee gevallen groeien? Nietwaar, wij zijn er van overtuigd, dat beide deze twee menschenparen ongelukkig zijn of het zullen worden. Zij zijn een dwaalweg ingeslagen en kunnen op dien weg hun levensdoel niet bereiken: het doel om gelukkig te zijn! Hoe nu zal de auteur hen uit den doolhof helpen, hen terecht brengen . . .

Die vraag nu, wordt door den heer Mijnsen niet beantwoord. Als hij ons, na de 3de acte, naar huis stuurt, heeft hij ons niet verder gebracht, dan wij ons bevonden, toen wij gekomen waren en hij ons in de situatie had ingeleid. Dit is de dramatische fout van het drama. Het groeit niet voor onze oogen. En wat niet groeit, niet voortschrijdt, is niet dramatisch. Het gevolg is geweest, dat de menschen de drie acten van *Verdwaalden* hebben aangezien zonder in spanning te worden gebracht. Zij zijn alleen in hun fatsoen gehouden, doordat zij gevoelden, dat de auteur, die hen ter komedie genood had, een schrijver is van fatsoen. Men bekende, dat de gastheer een heel beschaafd mensch is en het ook heel goed bedoeld had — maar zijn soirée was mislukt.

Een sterke tegenstelling met de *Verdwaalden* van den heer Mijnsen, vormden de *Verdwaalden* van Racine, die ons in de vertooning van *Andromaque*, Woensdag 25 Maart, door artiesten van de Comédie Française, werden voor oogen gesteld. Het is ongeveer dezelfde geschiedenis, als in het stuk van Mijnsen, maar anders opgevat en ingekleed. Oreste bemint Hermione, die hem niet meer bemint; Pyrrhus bemint Andromaque, die hem nooit zal wederbeminnen en Andromaque bemint Hector, die dood is. Maar Racine heeft zich niet voldaan geacht met het geval te stellen, hij heeft zijn gegeven ook tot oplossing gebracht, tot de eenig mogelijke oplossing, die noodzakelijkerwijze moest voortvloeien uit de inwerking onderling, van de elkaar tegenstelde krachten. Hermione tot wanhoop gedreven door het besef, dat Pyrrhus' huwelijk met Andromaque, hetwelk op het punt staat van te worden voltrokken, de laatste hoop voor haar vervliegen doet op zijn terugkeer tot haar, die hem met zulk een ontembaren hartstocht bemint, geeft aan Oreste de opdracht hem te vermoorden, hem voor de vol-

voering dier daad belovende, de zijne te zullen te worden:

Revenez tout couvert du sang de l'infidèle,
Allez: en cet état soyez sûr de mon cœur!

Maar als Oreste de daad volvoerd hééft en er het loon voor in ontvangst komt nemen, wijst Hermione hem terug:

«Barbare, qu'as-tu fait? avec quelle furie
As-tu tranché le cours d'une si belle vie?
Pourquoi l'assassiner?»

Natuurlijk antwoordt Oreste:

«O dieux! quoi! ne m'avez-vous-pas
«Vous-même, ici, tantôt, ordonné son trépas?»

waarop Hermione antwoordt:

«Ah! fallait-il en croire une amante insensée?
Ne devais-tu pas lire au fond de ma pensée?
Et ne voyais-tu pas, dans mes emportemens,
Que mon cœur démentait ma bouche à tous moments?»

Nietwaar, het is de, in schijnbare tegenspraak wortelende logica der motieven en feiten, rechtsreeks ontspringende uit de menschelijke natuur, die ons volkomen vrede doet hebben met wat wij zien gebeuren en het ons als onafwijsbaar doet aanvaarden.

De natuur wreekt zich op de onnatuur van Oreste, die waande een vrouwenhart aan zich te binden, door den man, waaraan het zich heeft gegeven; te vermoorden — hoewel die waan, volgens zijn aard en de omstandigheden waarin Oreste zich geplaatst ziet, menschelijk en verklaarbaar is. En wel voelen wij met Hermione volkomen mede, waar zij uitroept: begrijpt gij dan niet, verblinde dwaas, dat ik gruwen moet van den man, die hem vermoordt, dien ik het liefst op aarde heb? Maar wij beseffen tevens, dat er voor haar maar één weg is om uit de impasse te geraken, waarin zij niettemin zelve zich gebracht heeft, door hem aan te zetten tot den moord; namelijk door zelf zich den dood te geven! Er is immers geen leven meer denkbaar voor haar? Eindelijk, door de logica der dingen, wordt ook Pyrrhus' eigen dood als de eenige uitkomst, in het drama, voor ons aannemelijk. Hij dwong Andromaque zich met hem te verbinden, op straffe van anders haar kind te zullen doen vermoorden. Dit was een onmenselijk bedrijf. Haar voor zulk een keuze te hebben gesteld, maakte hem schuldig aan het wreedst denkbare vergrijp tegen de natuur... Zijn dood geeft dus ieder soulaas. Zoo is schuld en boete in dit treurspel met elkaar in evenwicht, moest uit wat de dichter in den akker van zijn expositie plantte, de boom groeien, dien wij, gedurende de vijf bedrijven, in zijn wassen volgen. En in dat zien groeien, in dat erkennen der consequentie van de opvolging, van de ontwikkeling der dingen, zetelt de oorzaak der weldadige gewaarwording, die onder de aanschouwing van het drama, onzen geest verheft en met ontzag vervult als voor een monumentalen bouw, dien wij voor ons oog zien rijzen. Wij voelen ons, de vertooning van een treurspel als Andromaque bijwonende, niet in gewonen zin geëmotionneerd, wij pinken geen tranen weg, wij smelten niet weg in wee.

De voorstelling van den strijd der hartstochten, die hier worden ontketend, is zóo grootsch, de vernietigende kracht van het noodlot, dat deze menschen over hunne hoofden oproepen, is zóo ontzettend, dat het ons als met stomheid slaat en wij er met verbazing en ontzag naar opzien. Wij worden door den schrijver geleid in een atmosfeer van zoo hooge spanning, dat wij er nauwlijks in kunnen ademen en als de lucht zich eindelijk ontlaaft, halen wij diep adem en voelen ons in de gezuiverde lucht als met nieuwe veerkracht bedeeld en met een verheffend gevoel, geestelijk gereinigd en lichamelijk versterkt, keeren wij huiswaarts. Zeker, wat in de helden en heldinnen van het klassieke treurspel woelt, zijn de zelfde hartstochten, die de drijfkraft zijn van ons eigen handelen — het zijn gevoelens van dezelfde soort, maar van een hoogere orde, heviger, machtiger en zij treden op in een vorm, die van de onze afwijkt. Zoo voelen wij in die helden wel ons zelve, vinden in hen onze eigen hartstochten terug, maar het uitwendige van hun «zijn», hun spreken, hun gang en gebaar, wijkt toch in die mate af van wat wij als de werkelijkheid erkennen, dat tusschen hen en ons een ruimte blijft, die ons van hen scheidt, althans los van hen doet staan. De verhoudingen van het klassieke zijn zóó, dat men om het met het oog te omvaden, op een afstand moet gaan staan, er niet in die intieme betrekking mee komt, als met het moderne, dat uit onze eigen omgeving is. Wij leven wel mee met de helden uit het klassieke drama, maar uit de verte...

Het stuk werd door de artiesten in den stijl van het klassieke gespeeld. Mevr. Segond Weber—Andromaque — volgde niet het voorbeeld van Sarah Bernhardt, die de heldinnen van het treurspel van Corneille en Racine aanpast aan haar eigen nerveuse natuur, of te wel het klassieke in den modernen toonaard transponeert. Ook Albert Lambert, in de moeilijke en vermoeiende rol van Oreste, overschreed weinig of niet de grenzen der traditie. Toch was het geen koele namaak, die zij gaven; het was als een overstorting van het eigen gevoelsleven in de vormenplastiek van het klassieke. De kunstenaars wisten zich te verheffen tot de hoogte van Racine's majestueuse gestalten, majestueus in de uiting zoowel van den diepsten zielesmart, als van het hevigst physisch lijden. Madlle Roch, ook van de Comédie Française, was van figuur moderner. Trouwens, Hermione heeft inderdaad veel van het nerveuse, het onrustige van ons moderne menschenkinderen. In haar is vertegenwoordigd het wispelturige, dat, naar het schijnt, altoos tot de algemeene eigenschappen der vrouw heeft behoord, van haar aard en wezen onafscheidelijk is:

„Où suis-je? qu'ai-je fait? que dois-je faire encore?
Quel transport me saisit? quel chagrin me dévore?
Errante et sans desseins je cours dans ce palais.
Ah! ne puis-je savoir si j'aime ou si je hais!”

Het was een sublieme voorstelling, maar voor weinig publiek. Te Rotterdam was de opkomst zelfs zóó schaarsch, dat men de voorstelling niet heeft laten doorgaan. Zoo ooit, dan heeft het

publiek dezen keer ongelijk gehad. Daar is nu niet veel kans, dat artiesten als de dames Segond-Weber, Roch en de heer Lambert, zich weder in ons lage land aan zulk een financieel échec zullen komen blootstellen. En zoo zal het hoogste, het verhevendste, dat in dezen tijd op tooneelgebied te genieten valt, ons voortaan onthouden worden, tenzij wij er voor naar Parijs gaan.

Van de *Comédie Française* — zij 't dan overgebracht naar onzen Stadsschouwburg — tot het *Salon des Variétés* in de Amstelstraat, is een groote sprong. Maar als alleen genieën komediestukken mochten schrijven en alleen eerste rangskunstenaars ze mochten vertoonen — zouden bijna alle pennen tot rust gedoemd worden en bijna alle tooneelen leeg staan. Dus zonder verdere inleiding, worde geconstateerd, dat de heer A. van Sprinkhuizen met zijn Ghetto-drama: *Dertig Zilverlingen*, een zeer verdienstelijk werk geleverd heeft, met veel tooneelkennis in elkaar gezet. Het is een aanklacht tegen den sektegeest, die vooral onder de arme joden voortgaat te heerschen en de afscheidingsmuren opgericht houdt tusschen het Ghetto en de Christenmaatschappij, die de vrijzinnig moderne geest heeft willen omverwerpen.

Met de liefde van een christenjongen tot een joodsch meisje, komt het dogma van der vaderen geloof in botsing; maar de natuur, die boven de leer gaat, wreekt zich op de kortzichtigheid der joodsche moeder, die, het huwelijk van haar dochter met een «goy» tracht te verhinderen. Waarom het stuk «30 zilverlingen» heet? Reeds het stellen der vraag, doet een zwakheid in het stuk gevoelen. De titel namelijk, duidt op een tweede element, een minderwaardig element, dat in de compositie is gemengd: de tukheid der joodsche moeder op geld. Immers, zij laat zich voor 30 zilverlingen door de christen moeder omkopen, de dochter afkeerig te maken van haar geliefde, door dezen valsch te beschuldigen, reeds een meisje te hebben ongelukkig gemaakt. En de dochter, die de beschuldiging klakkeloos gelooft — verdrinkt zich in de gracht. Het stuk zou van verheffender tragiek zijn, als de auteur de beweegreden der joodsche moeder zuiverder gehouden en alleen het «geloof» als de drijfveer van haar handelen aangewezen had. Intusschen, de vermenging der twee elementen, is wel te verdedigen, en het stuk heeft in het Salon des Variétés groot succes. Het dankt dit ook in niet geringe mate aan de uitnemende typeering der joodsche moeder door mevr. Marie van Westervoven, dochter van wijlen mevr. Chr. Stoetz. En niet alleen door de teekening van het uitwendige boeit mevr. van Westervoven, door de nabootsing van het joodsche taaleigen enz., maar ook doordat zij ons in de figuur het dieper liggende weet te openbaren.

* * ROTTERDAMSCH KRONIEK * *

31 Maart 1903.

De tweede «eereavond» in het Rotterdamsch seizoen was voor mevrouw Van Kerckhoven-Jonkers. Ook zij had heel wat belangstelling, een volle zaal, bloemen, zelfs een cadeau.

Zij speelde de hoofdrol in «l'Autre Danger» van Maurice Donnay, dat 22 December 1902 zijn première heeft gehad in de Comédie Française.

Als type van succèstuk in het klassieke huis van Molière in deze dagen, heeft «l'Autre Danger» beteekenis. Het is daár, waar de beste Fransche litteratuur, de meest-voornamste Franschen geest van elk tijdperk, geacht wordt te zijn gehuldigd, een succèstuk geweest!

En meer raffinement in het scabreuse, meer gretig gemengd knoeisel van zedeloosheid, hebben we nimmer met zooveel vertoon van ernst en oprechtheid zien voordienen op ons arm tooneel.

Waarlijk, dit typeert.

Het echtbreukspel, dat het moderne Fransche drama is, werd in zijn eenvoudig verloop al niet meer voldoende geacht. Donnay heeft er, De Maupassant een eind volgend, verwickelingen bij bedacht: de dochter wordt verliefd op den minnaar van haar moeder en ontdekt hun verhouding door een afgeluisterd baldiscours. En dan is de vondst van Donnay, dat we de moeder te accepteren krijgen, als een offerende heldin, bewonderenswaard om de zelfverloochening, wanneer zij haar minnaar afstaat aan haar dochter. 't Publiek mag haar, liefst in tranen, vereeren om hare bijzondere heldhaftigheid.

«Je vous vénère» verzekert haar de minnaar. En 't publiek mag dat meedoen.

«Je suis une malheureuse,» antwoordt zij, en «elle pleure silencieusement.» Rideau. 't Stuk is uit en we gingen onder den indruk, zéér, naar huis.

Hopen we dat velen niet dan ergernis aan dit verdorven Fransche baksel hebben gehad. Overwegingen van pruderie en ander klein burgerlijk fatsoenbegrip mogen tegenover levenswaarheid op het tooneel nimmer gelden. Maar hier heeft men een bedenksel, met de bedoeling een door veel prikkelende kruiderij verslaptten smaak weer eens wat bevrediging te geven.

Er is veel talent aan l'Autre Danger vermorst, kranig zijn vele bijpersonen geteekend, maar aangezien er geen overtuiging kan zijn in een stuk als dit, heeft de man die 't maakte, door een massa bijwerk, onnoodig en breed uitgesponnen, getracht te karakteriseeren, misschien zelfs te motiveeren. Dit is hem echter mislukt, zijn stuk is, waar 't niet scabreus is, gerekt en waar het geen ergernis geeft, geeft het verveling.

We hebben erbij zitten denken wat de brave heer Rosier Faassen, die het vertaalde, schrijver eertijds van zoovele knappe tendenzstukken zonder eenige verdorvenheid, wel heeft overdacht, toen hij dit «moderne drama» vertaalde, dat niet tendenzieus is, maar in het kader van den dag. Drama waarin hij den smaak van dezen tijd meende op te merken.

De aankleding bij de Rotterdamsche vertooning was zeer smaakvol, de vertooning middelmatig. Mevrouw Van Kerckhoven-Jonkers heeft in de would-be dramatische scènes heel wat kracht ontwikkeld, maar zij leek er toch niet in, in met gevoel en overtuiging. De dochter speelde mevr. Tartaud, die niet jong genoeg meer is voor een jonge-meisjesrol. En de minnaar van den heer

Tartaud — pas hersteld van een zware ziekte — was te onzeker, niet cynisch genoeg. Voor dergelijke viveurs eigent zich trouwens Tartaud's talent volstrekt niet. Dat is meer voor den heer Brondgeest.

Bijzonder goed was Henri Morrien, de sullige echtgenoot van de brave minnares en moeder,
D. H.

LOUIS DE VRIES * * * * *

Toen we voor een paar jaar bij een uitvoering in de Tooneelschool, den leerling De Vries voor 't eerst zagen, was zijn spel voor alle toeschouwers een verrassing. We maakten kennis met een spontaan krachtig talent, en vol verwachting waren we naar de verdere ontwikkeling daarvan. Helaas, het is Louis de Vries, nadat hij de Tooneelschool verlaten heeft, niet best gegaan. Eerst nam hij een engagement aan bij het Rotterdamsch gezelschap Tivoli, waar hij al de misères van een kwijnend bestaan meemaakte. Toen verbond hij zich bij Gebr. van Lier, waar hij dit seizoen speelt.

Maar hier heeft hij niet de gelegenheid gevonden, die hij zocht, om zich te ontwikkelen. Wel heeft hij enkele malen een eenigszins belangrijke rol te spelen gekregen, en op die avonden hadden de bezoekers van het Grand Théâtre zeker geen spijt gekomen te zijn. Ik herinner bijvoorbeeld aan zijn uitbeelding van den kamerdienaar Lutz in Oud-Heidelberg, een rolletje, dat hij door zijn spel verhief tot hoofdrol.

Onlangs hebben we hem gezien in «De Tooneelspeler des Keizers» en op denzelfden avond als komiek in «Pension Schöller.» En toen heb ik nog meer dan te voren de overtuiging gekregen, dat Louis de Vries een zeer verdienstelijk acteur is, die ons zeker in de komende jaren nog veel goeds zal laten zien.

Donderdag 2 April had voor hem een beneficevoorstelling plaats in het Grand Théâtre. Hij speelde de hoofdrol in: «De Fabrieksbaas.» De uitverkochte schouwburg was dien avond vol gejubel en applaus. Bloemen en geschenken na elk bedrijf, nòg eens halen en nòg eens juichen.

De creatie was dan ook uitstekend. Als in

eenige andere stukken, die Bouwmeester met voorliefde speelt, geleek De Vries in «De Fabrieksbaas» veel op den acteur, die met dergelijke stukken steeds zooveel succes behaalde en nog behaalt. Vooral wat intonatie betreft, juist datgene, wat bij Bouwmeester altijd zoo pakkend werkt, is de imitatie volkomen. *) Maar De Vries doet meer dan imiteeren alleen, en de heeren, die indertijd moeite ervoor gedaan hebben, hem de ingeving van zijn hart te doen volgen en acteur te laten worden, deze heeren, die in den schouwburg aanwezig waren, zullen genoten hebben van zijn triomf,
H. Hx.

*) Dit imitatie-talent in De Vries, wordt door menigeen voor zijn zelfstandige ontwikkeling als kunstenaar, een allergevaarlijkste factor geacht. Giovanni, in het *Hbd.* over de beneficevoorstelling schrijvende, zegt eenvoudig niet te hebben kunnen onderscheiden wat er in de creatie van De Vries zelf was. Overtuigd, dat hij ook wel iets uit eigen kracht kan, roept hij hem dan ook welmeenend toe: „Speel in geen jaren een rol die Bouwmeester speelt.” De *Tel.* zinspeelt ook op deze zucht van De Vries om Bouwmeester natedoen, maar vindt, dat zij den leerling van den grooten meester tot eer verstrekt! RED.

NOG EENS OVER * * * * *

* * * * * REFORMKLEEDING.

Door het naschrift van de redactie, onder de door mij gegeven beschouwing in het vorige nummer, zouden oningewijden mogelijk een verkeerd denkbeeld krijgen omtrent de voor- of nadeelen van de nieuwe dracht.

Ten eerste werd de vrees uitgesproken, dat onvolkomenheden van vrouwenlichamen, zonder corset niet verholpen zouden worden. We willen op deze kwestie niet nader ingaan, daar «Het Tooneel» geen modeblad is, alleen ten stelligste verklaren, wat ons na een bezoek aan de ateliers van Mad. de Vroye in Den Haag en de firma Hurman te Amsterdam gebleken is, dat de gorgerette beter dan het corset geschikt is, om holle ruggen, negatieve bustes, scheeve dijen enz. te vullen en te verhelpen.

Ten tweede werd gesproken over ons onguur klimaat, dat dik ondergoed voorschrijft, dikke mantels en ... overschoenen. Maar, mijnheer de redacteur, *op het tooneel* heeft men toch geen last van het klimaat, en daarover spraken we in ons artikel uitsluitend. Bovendien, wie zich wenscht te laten inlichten omtrent de ideale reform-ouderkleding, zoeken in een blad, dat gewijd is aan de reformkleding. Hij zal ten volle bevredigd worden.
H. Hx.

VERZOEK.

Heeren Secretarissen der Afdelingen worden beleefd verzocht hunne jaarverslagen zoo spoedig mogelijk te doen toekomen aan den algemeenen Secretaris, Borneostraat 49, te 's Gravenhage

FRITS LAPIDOTH.

Geen beter cadeau voor een jongen dan
EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Myst'ro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
 Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
 DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
 voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
 Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN
 — en —
25 Gekleurde Platen
 — van —
 Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
 alle direct
NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
 Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN.
 CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.
 Muziek van
 GOTTFRIED MANN.
 Teekeningen van
 WILLY SLUITER.
 gecartonneerd
 f 4.90.

KERSTGAVE.

Een bij uitstek
 geschikt cadeau
 voor: Muziekbe-
 oefenaars en Liefheb-
 bers van mooie steen-
 teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
 AMSTERDAM

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
 2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
 en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOl

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid / 1.25

Gebonden in prachtband / 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM
MAATSCHAPPY „ELSEVIER“, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Nederlandsch Tooneelverbond. J. N. van Hall:
Marie Kalf: — Derk J. A. Haspels. — Monna Vanna.

* * * * * OFFICIEEL. * * * * *

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

33STE ALGEMEENE VERGADERING OP ZATERDAG
16 MEI 1903 IN «MAISON DE BRUYN, » PRINSE-
GRACHT 14, TE 'S-GRAVENHAGE, DES VOORMID-
DAGS 11 UUR PRECIES. * * * * *

PUNTEN VAN BEHANDELING:

1°. Opening der Vergadering.

2°. Voorstel van het hoofdbestuur om dit te
machtigen voor de twee eerstvolgende jaren een
overeenkomst aan te gaan met de Uitgevers-
maatschappij *Elsevier*, geheel op den voet der
vorige overeenkomst, behalve dat het hoofdbestuur
twee honderd gulden meer subsidie geven zal
aan de Uitgeversmaatschappij voornoemd, welke
f 200.— dan zouden worden toegezegd voor twee
achtereenvolgende jaren, dus f 400.— in het geheel.

Het bedrag der verhooging van de subsidie te
vinden in het batig saldo van vroegere dienstjaren.
Daarenboven het hoofdbestuur wederom te mach-
tigen om, in overleg met de uitgeefster van het
tijdschrift, den redacteur te benoemen.

3°. Door de Pensioencommissie is aan het
Hoofdbestuur medegedeeld, dat zij tot het resul-
taat is gekomen, dat de oprichting van een ver-
zekerings- en ondersteuningsfonds voor allen,
die in eenige kunstbetrekking aan het Tooneel
verbonden zijn, mogelijk en wenschelijk is.

Reeds zijn verschillende stappen gedaan tot voor-
bereiding van die oprichting. Een negental tarieven
werd samengesteld en het gelukte de commissie
met de Eerste Nederlandsche Verzekering-Maats-
chappij op het Leven en tegen Invaliditeit te
's Gravenhage (Dir. de H.H. Jhr. Mr. W. Six,
Mr. H. Goeman Borgesius en Mr. Dr. W. P. J.
Bok) tot overeenstemming te geraken betreffende
het verzekeren van de te sluiten contracten:
zoodat zelfs met één «deelnemer» begonnen zou
kunnen worden. Het spreekt vanzelf, dat deze
tarieven blijven onder de normale van bedoelde
Maatschappij.

Het negental reeds berekende tarieven, ter in-
lichting van aanstaande deelnemers gedrukt, voor-
ziet in de behoefte aan zorg voor na te laten
betrekkingen, zorg voor eigen toekomst en ver-
zorging in geval van invaliditeit. Tevens worden
daarbij tabellen gedrukt, betrekking hebbende
op het verkrijgen van afkoop of van een vrije
polis, ingeval de premie-betaling gestaakt wordt.
Buiten die negen tarieven zullen ook andere ver-
zekeringswijzen bij het fonds mogelijk zijn, in
verband met de overeenkomst, die gesloten zal
worden met de «Eerste Nederlandsche.» De keuze
der tarieven is dus zoo ruim mogelijk en ieder
kan die wijze van verzekering uitkiezen, die het
meest in overeenstemming is met zijn individueele
omstandigheden en behoeften.

Wat de verzekering tegen invaliditeit betreft
zal eene regeling worden voorgesteld, die, eener-
zijds, aan dengene, die een invaliditeitspensioen
geniet, niet den prikkel ontnemt tot het zich
scheppen van meerdere bronnen van inkomsten,
en anderzijds belet, dat, zoo die bronnen belang-
rijk mochten toenemen, maar steeds dóór een
even hoog invaliditeitspensioen wordt getrokken.

Uit het bovenstaande blijkt, dat het fonds ge-
vestigd zal worden op streng wetenschappelijken
grondslag. Daarbij is echter in het oog te houden,
dat de bedoelde tarieven feitelijk *maximum*-tarie-
ven zijn, die door elken deelnemer slechts gedu-
rende het eerste jaar van zijn lidmaatschap be-
hooren betaald te worden. Want van het tweede
jaar af zal elke deelnemer deelen in eene reductie
van premie.

Het zal n.l. een grondbeginsel van het op te
richten fonds zijn, de te verwachten buitengewone
inkomsten uit donatiën, jaarlijksche voorstellingen
— reeds werd door sommige tooneeldirectiën de
toezegging daartoe gedaan — enz., hoofdzakelijk
te doen strekken tot het verlichten van den last
der premiebetaling, terwijl het bedrag van ver-
zekerd kapitaal of verzekerde rente zelf door den
verzekerde bepaald en eventueel later verhoogd
kan worden, doch overigens vaststaande is, zoodat
de toestand van het fonds nooit op de hoogte van
dat bedrag invloed oefenen kan. Een deel dier
buitengewone inkomsten zou daarnevens bestemd

worden tot vorming van een premie-ondersteuningsfond, waaruit artiesten die buiten engagement zijn of geen gage uitgekeerd krijgen, tijdelijk en onder nader te bepalen voorwaarden zouden kunnen worden bijgesprongen wat de betaling hunner premiën betreft. Bovendien zou een reserve-kas gevormd moeten worden, o.a. met het doel om in jaren, waarin de buitengewone inkomsten minder ruim vloeien, aan de premie-reductie tòch een gewenschte stabiliteit te verzekeren. Niet jaarlijks terugkeerende inkomsten, zooals b.v. schenkingen, legaten e.d., zouden voornamelijk voor het premie-ondersteuningsfonds en de reserve-kas worden aangewend. Het ware onbillijk die te besteden voor het verlichten van de *oogenblikkelijke* lasten der betalende leden, onder verwaarloozing van de toekomst.

Overigens zou de premie-reductie natuurlijk wel verband houden met de grootte de premie, die ieder betaalt, doch *naar evenredigheid* moet het bedrag dier reductie geringer worden naarmate de premie hooger is. Anders zouden de betrekkelijk welgestelden te veel profiteeren ten koste der minder bevoorrechten.

Het Fonds zal bestaan, geheel afgescheiden van het Nederlandsch Tooneelverbond, dat slechts in zooverre daarover een patronaat zou uitoefenen als zijn Algemeene Vergadering, op voordracht van het Hoofdbestuur, twee der vijf bestuurders uit de leden van het Verbond benoemen zoude. De drie overigen zouden door de leden in het Fonds gekozen worden en *kunnen*, maar *behoeven* niet leden van het fonds te zijn. Intusschen zou de Algemeene Vergadering van het Fonds de hoogste macht daarin zijn en blijven, aan wie ook het Bestuur jaarlijks rekening en verantwoording doet.

Op grond van deze berichten der Pensioencommissie, die deze bereid is ter vergadering mondeling toe te lichten, meent het hoofdbestuur aan de Algemeene Vergadering de volgende voorstellen te mogen voorleggen:

1. Over te gaan tot het aanwijzen van twee leden van het Tooneelverbond, die zitting in het Bestuur van het Fonds zullen nemen, zoodra dit is opgericht.
2. Eene jaarlijksche bijdrage van f 150.— aan het op te richten Fonds toe te staan.

4°. Voorstel van het Hoofdbestuur om aan de batige saldi te onttrekken voor ééns de som van twee honderd vijftig gulden en dit bedrag ter beschikking te stellen voor oprichtingskosten van het pensioenfonds.

5°. Begrooting 1903—1904.

6°. Voorstel van het Hoofdbestuur tot wijziging van de volgende artikelen van het Reglement van de Tooneelschool.

Art 3. voortaan te lezen.

Het leerjaar vangt aan op of omstreeks 1 September en eindigt bij den aanvang der groote vacantie, den eersten Zaterdag in Juni.

Art. 4 voortaan te lezen:

Er zijn drie vacantiën: eene van acht dagen omstreeks Kerstmis, eene van vijf dagen omstreeks

Paschen en eene van den eersten Zaterdag in Juni tot of op omstreeks 1 September.

Art. 36, 1e alinea, voortaan te lezen:

Het schoolgeld bedraagt voor alle leerlingen f 50.— per jaar; het wordt gestort in handen van den Directeur, bij vooruitbetaling in vier termijnen, op 1 September, 15 November, 1 Februari en 15 April.

Art 9, 1e alinea, i. p. v. «art. 17 der statuten» voortaan te lezen: «art. 23 der statuten.»

Toelichting. Dit voorstel is een gevolg van de ervaring, opgedaan door de Commissie van Bestuur en Toezicht over de Tooneelschool. De voor korten tijd ingevoerde zomervacantiën bij verschillende tooneelgezelschappen beginnen op 1 Juni, zoodat de leeraren — tevens artiesten — tot dusverre daarvan zoo goed als niet konden profiteeren. Immers de lessen aan de Tooneelschool loopen in Juni door. Op den duur is dit niet voor hen vol te houden en thans reeds waren zij soms gedwongen tot afwezigheid bij eind- en overgangs-examens.

Terwijl het dus geraden scheen, het begin der groote vacantie op aanvang Juni te stellen, bleek het om andere redenen *niet* gewenscht die vacantie reeds op 1 Augustus te doen eindigen, vooral ook met het oog op de in Augustus gewoonlijk heerschende warmte. Liever zag men tegenover de *verlenging* der zomervacantie, de Kerstmis- en paaschvacantiën bekort.

De wijziging in Art. 9 is een gevolg van andere numeroteering van de artikelen der statuten.

7°. Voorstel tot aanneming van de volgende motie, aangenomen in de Haagsche afdeling, in hare vergadering van 5 Maart:

«De Algemeene Vergadering acht het wenschelijk dat het Hoofdbestuur, door de Algemeene Vergadering wordt uitgenoodigd, te trachten bij wijze van proef een regeling te maken, waarbij de leerlingen, die de Tooneelschool verlaten met een loffelijke vermelding op hun diploma, door de Directie, die hen aanneemt, in staat worden gesteld, om in twee rollen van beteekenis te debuteeren. In overleg met hun vroegere onderwijzers aan de Tooneelschool, zouden de leerlingen bij bedoelde Directies een aanbeveling kunnen indienen van de rollen, waarvoor zij zich geschikt achten.

8°. Verkiezing van drie leden van het Hoofdbestuur, wegens het periodiek aftreden der heeren J. Post v. d. Burg, Mr. J. van Schevichaven en Frits Lapidoth. De drie aftredenden zijn herkiesbaar, doch eerstgenoemde wenscht voor een herbenoeming niet in aanmerking te komen.

9°. Benoeming van een lid in de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, wegens periodiek aftreden van den heer Dr. Abresch, die zich niet herkiesbaar stelt.

10°. Aanwijzing van de plaats waar de volgende Algemeene Vergadering zal worden gehouden.

11°. Aanwijzing van de afdeling aan welke rekening en verantwoording zal worden overlegd.

VRIJDAG 15 MEI 1903, 's NAMIDDAGS
5¼ UUR.

Maaltijd ten huize van en aangeboden door den Voorzitter van het Hoofdbestuur, den heer Marcellus Emants, Parkstraat 10a aan eereleden, hoofdbestuurders en andere genoodigden.

Des avonds acht uur in de bovenzaal van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, Zwarte-
weg, optreden van leerlingen der Tooneelschool.

De voorstelling wordt aangeboden door de Haagsche Afdeeling.

Na afloop der voorstelling ontvangst ten huize van en aangeboden door den voorzitter der Haagsche Afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond, Dr. A. de Jong, Mauritskade 49.

ZATERDAG, 16 MEI 1903, DES MIDDAGS
IN DE PAUZE DER VERGADERING.

Tweede ontbijt, aangeboden door de Haagsche Afdeeling.

ZATERDAG 16 MEI 1903, DES NAMIDDAGS
HALF ZEVEN.

Maaltijd in «Maison de Bruyn» tegen f 4.— per hoofd, met inbegrip van ½ flesch wijn.

Leden en afgevaardigden, die aan den gemeenschappelijken maaltijd wenschen deel te nemen, worden beleefd verzocht daarvan opgaaf te doen uiterlijk op Woensdag 13 Mei aan den secretaris der Haagsche Afdeeling, J. C. van den Tol, Bankastraat 139. Deze opgave is volstrekt noodzakelijk.

A. ALGEMEENE BEGROOTING 1903/1904.

Ontvangsten.

Art. 1.	Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden.	f 4481.—
» 2.	Rente	» 90.—
» 3.	Uit batige saldo's vorige jaren (zie art. 3 en 9 der uitgaven)	» 450.—
» 4.	Nadeelig saldo	» 100.51 ^s
		<u>f 5121.51^s</u>

Uitgaven.

Art. 1.	Bijdrage aan de Tooneelschool	f 3351.51 ^s
» 2.	Tijdschrift	» 900.—
» 3.	Extra-Bijdrage aan Tijdschrift	» 200.—
» 4.	Reiskosten.	» 150.—
» 5.	Drukwerk	» 20.—
» 6.	Bureaunkosten.	» 40.—
» 7.	Onkosten Alg. Vergadering	» 10.—
» 8.	Bijdrage Pensioenfonds	» 150.—
» 9.	Oprichtingskosten id.	» 250.—
» 10.	Onvoorzienne uitgaven.	» 50.—
		<u>f 5121.51^s</u>

B. BEGROOTING TOONEELSCHOOL
1903/1904.

Ontvangsten:

Art. 1.	Bijdrage van H.M. de Koningin	f 5000.—
» 2.	Giften, jaarl. bijdragen enz.	» 120.—
» 3.	Rente Fonds Hacke van Mijnden	» 50.—
» 4.	Schoolgelden	» 500.—
» 5.	Bijdragen algemeene kas.	» 3351.51 ^s
		<u>f 9021.51^s</u>

Uitgaven:

Art. 1.	Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in lezen en verklaren van Nederlandsche en uitheemsche tooneelstukken en in verband daarmede de tooneelgeschiedenis en letterkunde.	f 4000.—
» 2.	Jaarwedde van het onderwijzend personeel:	
	a. Voordracht, spel en figureeren	f 1300.—
	b. Zang, uitspraak van het Nederlandsch, stemvorming.	» 360.—
	c. Costuum- en costumeerkunde, grimeeren, teekenen.	» 430.—
	d. Dansen, schermen, plastische en minische oefeningen.	» 380.—
	e. Fransch, Hoogduitsch, Engelsch	» 630.—
		<u>» 3100.—</u>
» 3.	Toelage Mevrouw Rennefeld	» 250.—
» 4.	Belasting	» 170.41 ^s
» 5.	Vuur, water, licht	» 230.—
» 6.	Schoonmaken schoollokalen	» 80.—
» 7.	Erfpacht.	» 337.10
» 8.	Reiskosten	» 50.—
» 9.	Bureaunkosten	» 10.—
» 10.	Schoolbehoeften en bibliotheek	» 130.—
» 11.	Onderhoud gebouw	» 200.—
» 12.	» ameublement	» 100.—
» 13.	Verwarming en schoonmaak gymnastieklokaal.	» 34.—
» 14.	Pianohuur en stemmen.	» 60.—
» 15.	Onkosten examens	» 70.—
» 16.	Assurantie	P. M.
» 17.	Costuumhuur	» 100.—
» 18.	Onvoorzienne uitgaven.	» 100.—
		<u>f 9021.51</u>

TOELICHTING TOT DE BEGROOTINGEN.

A. Algemeene Begrooting.

Ontvangsten.

Art. 1 is verlaagd tot op het bedrag, ontvangen in het loopende dienstjaar.

Art. 3. Tot dekking der buitengewone uitgaven (onder art. 3 en 9 genoemd) stelt het Hoofdbestuur voor *f* 450.— van het batig saldo beschikbaar te stellen.

Uitgaven.

Art. 3. Ten einde het voortzetten der tegenwoordige uitgave van «Het Tooneel» mogelijk te maken, stelt het Hoofdbestuur een buitengewone subsidie van *f* 200.— voor.

Art. 8. Het Hoofdbestuur stelt voor met de *f* 150.—, tot dusverre beschikbaar gesteld voor het subsidieeren van voorstellingen, door Afdelingen te geven, in het vervolg het Pensioenfonds te steunen.

Art. 9. Ten einde de pensioen-commissie voor reeds uitgegeven en nog uit te geven gelden te dekken wordt een bedrag van *f* 250 uitgetrokken. Reiskosten, porti, drukloon en honorarium voor berekeningen vormen hier een aanzienlijk bedrag.

B. Begrooting der Tooneelschool.

Ontvangsten.

Art. 2. Wegens afneming van het aantal contribuanten moet dit artikel op *f* 120.— geraamd worden.

Uitgaven.

Art. 2c. Het Hoofdbestuur stelt voor dit artikel *f* 75.— hooger te stellen dan vorige jaren. Met dit bedrag wenschte het de kosten te dekken van practische oefeningen in het grimeeren onder leiding van een deskundige. Het in dit vak gegeven onderwijs was tot dusverre uitsluitend theoretisch.

Art. 4 is in verband met de werkelijke uitgaven verhoogd.

Art. 17. Ten einde de leerlingen te oefenen in het dragen van costumes is een contract gesloten met een der voornaamste costumiers hier te lande, waardoor het mogelijk is 14 dagen vóór iederen commissieavond en vóór het examen de oefeningen in spel en voordracht gecostumeerd te doen plaats hebben. Hierdoor vervallen de onkosten voor costumhuur voor die avonden en het examen, waardoor Art. 15 *f* 30.— lager is kunnen geraamd worden en Art. 18 kan ontlast worden.

JAARVERSLAG VAN DEN ALGEMEENEN SECRETARIS.

Omtrent hetgeen door het Nederlandsch Tooneelverbond in het afgelopen jaar werd verricht kan uw algemeene secretaris heel kort zijn; want de afdelingen spreken voor zichzelf, desgelijks de directie der Tooneelschool; en het Hoofdbestuur... wèl, dat legt eenig getuigenis af van zijn streven en geeft eenig bewijs van zijne bemoeiingen in de voorstellen, die men op den Beschrijvingsbrief voor de 33ste Algemeene Vergadering vindt vermeld.

Velerlei onderhandelingen zijn gevoerd en plannen werden besproken, waaromtrent hier geene mededeeling wordt gedaan, omdat zij nog niet tot resultaten hebben geleid. Eene uitzondering

zij gemaakt voor de pogingen, die wij hebben aangewend om nieuwe belangstelling voor het Verbond te wekken, in plaatsen waar niet langer afdelingen zijn of er nooit hebben bestaan; terwijl toch mag worden aangenomen dat de belangtelling in tooneelzaken daar niet geheel is verdwenen of zich nooit heeft geopenbaard, en voor onze ernstige overwegingen in zake subsidieering van jonge lieden, die zich in 't bijzonder op het zoo moeilijke vak van regisseur-dramaturg zouden willen toelagen. Maar onze middelen zijn niet evenredig aan onze goeden wil en we mogen niet al te zeer onze krachten versnipperen. Naar men weet, vordert het Tijdschrift grootere uitgaven, die we, met het oog op de nagenoeg algemeene sympathie welke onze redacteur en zijn medewerkers van de lezers mogen ondervinden, allerminst opofferingen durven noemen.

Dat het hoofdbestuur krachtig meende te moeten steunen het nuttige en voor de toekomst veel belovende werk der pensioencommissie, welker leden gewerkt hebben met een ijver, die ongetwijfeld beantwoord heeft aan de verwachtingen, die ge van hen hadt, zult ge zeer zeker goedkeuren. Mededeelingen omtrent de verhouding der genoemde commissie en de Maatschappij *Apollo* hebt ge in ons Tijdschrift gelezen. Ze waren niet officieel en de verantwoordelijkheid ervan wordt uitsluitend gedragen, is dan ook geheel aanvaard door den schrijver. Het komt ons niet noodig voor in dit verslag daaromtrent meer te vermelden dan dat de commissie op eigen gelegenheid en nieuwen grondslag heeft meenen te moeten werken. Dat haar streven de best denkbare resultaten heeft opgeleverd, is u bij 't verschijnen van dit verslag bekend.

Welk een groot verlies het Nederlandsch Tooneelverbond is toegebracht door den Dood, die wegmaait in den blinde, herinnert Gij U allen. In den nacht van 28 op 29 September 1902, overleed plotseling een onzer oudste, beste en ijverigste vrienden. Wij mochten hem den laatsten tijd niet meer op onze vergaderingen zien, doch zijn naam prijkte op de lijst van onze hoogelijk gewaardeerde eereleden Dr. B. J. Stokvis, hoogleeraar aan de Amsterdamsche hoogeschool, is niet meer. Gij weet allen dat hij veel heeft gedaan voor de stichting der Tooneelschool en zich jarenlang alle moeite heeft gegeven om die school een model te doen zijn eener paedagogische inrichting. Hij was langen tijd lid der commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool; hij is hoofdbestuurder geweest en voorzitter van ons Verbond. Ook nadat de banden, die hem aan het Tooneelverbond hechtten, wat lossen waren geworden, bleef prof. Stokvis zich beschikbaar stellen tot het geven van medische adviezen ten behoeve der leerlingen. Om financieelen steun is voor hen nooit tevergeefs bij prof. Stokvis aangeklopt. Met hem is een der edelste en meest idealistische tooneelvrienden heengegaan.

Van hetgeen buiten het Nederlandsch Tooneelverbond om gebeurde, kan hier maar in hoogst

enkele woorden worden melding gemaakt. Wat er 't belangrijkste van beloofde te zijn is de oprichting der tooneelafdeeling van het Amsterdamsch Lyrisch Tooneel. Zij staat onder beheer van de directie en onder de artistieke leiding van een intendantuur, benoemd door de Waarborg-Vereeniging *Veredeling door Kunst*, welke de nieuwe afdeeling geldelijken steun verschaft. De directie der School van de Vereeniging voor vocale en dramatische kunst, onder hoofdleiding van mej. C. Esser, is met de intendantuur belast geworden, een hier te lande niet bekend Duitscher, dr. Hugo Dinger werd hoofdregisseur; maar bleef dit niet lang. De leuze van het nieuwe tooneelgezelschap was: algeheele hervorming van het vaderlandsch tooneel en opvoering van uitsluitend dichtertelijke en hartverheffende stukken. Het nieuwe gezelschap, waaraan enkele kunstenaars van den eersten rang zijn verbonden, mocht niet het voorrecht smaken te geven wat het had beloofd. Door een samenloop van omstandigheden is er van de uitvoering zijner, met eenige hoogte aangekondigde plannen niet veel gekomen. We mogen dit wel zeggen zonder ons op het ons verboden terrein der kritiek te begeven. De repertoirelijst van het gezelschap geeft den afstand aan tusschen het willen en kunnen der tooneelafdeeling van het A. L. T., die dan ook met tegenspoeden heeft te kampen gehad, o. a. door de ongesteldheid van Louis Bouwmeester, die, ook in zijn nieuwe kunstenaarsbetrekking veel merkwaardigs te genieten gaf.

Doordat de heer Louis Bouwmeester het Nederlandsch Tooneel verliet om het A. L. T. zijnen steun te verleen, kwam hier te lande een nieuwe kracht uit Antwerpen. De heer Hubert Laroche werd aan het Nederlandsch Tooneel verbonden. Wij herinneren hier enkel aan zijn zeer gelukkig debuut als *Cyrano de Bergerac*.

In Nederlandsch Oost-Indië dwong de heer Rooyaards eerbied af voor zijn heerlijke voordrachten; terwijl mej. Marie Kalff in Frankrijk en hier te lande veel genoeg beleefde van haar voordrachten in het Fransch van werken door Maurice Maeterlinck en onlangs ook als tooneelster te Parijs succes behaalde.

Als tooneelschrijver vierde Herman Heijermans Jr. in het buitenland vele triomfen, oneindig meer dan ooit enig Nederlandsch dramaturg er mocht behalen. Wij mogen met blijdschap deze feiten vermelden, al staan zij niet in dadelijk verband met ons Verbond. Laat ons hierbij meteen in herinnering brengen dat volgens het bijna eenstemmig oordeel van onze tooneelverslaggevers, in *Monna Vanna* eene Nederlandsche kunstenaar, mevrouw Alida Tartaud-Klein, beter voldeed dan eene Fransche en dat dit succes niet haar eenige is geweest gedurende 't weldra eindigende seizoen.

Het jubileum van den heer Jan C. de Vos gaf zijn velen vereerders gelegenheid den voortreffelijken tooneelspeler, regisseur en schrijver, van hunne sympathie voor hem te doen blijken. Het Nederlandsch Tooneelverbond heeft nog bijzondere redenen om hem te eeren, nml. voor hetgeen

hij als leeraar aan onze school heeft gedaan. Wij mogen hem daarvoor ook hier wel een woord van «officieële» hulde brengen.

Op het succes van nog andere, jongere en oudere Nederlandsche kunstenaars, waaronder meer dan één oud-leerling onzer school, zouden we hier kunnen wijzen. Maar we mogen, dunkt ons, volstaan met de herinnering aan het, zeker door niemand uwer gecontesteerde feit, dat ook enkelen, hier niet genoemden onzer tooneelspelers en tooneelspeelsters vooral, meermalen hebben blijk gegeven van zoo groote gaven, dat zij met menige buitenlandsche «ster», die over de grenzen kwam, de vergelijking gerust kunnen doorstaan.

Het ensemblespel van meer dan één Nederlandsch gezelschap viel te roemen. We mogen wel erkennen dat we vooruit gaan en er geen reden is tot al te pessimistische beschouwingen, al blijft er grond voor kritiek. Aan nieuwe oorspronkelijke stukken van beteekenis, was het repertoire onzer gezelschappen niet rijk. Met den meesten bijval is vertoond *Verleden* door mevrouw Ina Boudier-Bakker, door bijna de geheele pers geroemd; door het publiek met middelmatige belangstelling ontvangen. Het werd een 25 keer door de Nederlandsche Tooneelvereeniging opgevoerd.

In het pogen van anderen vielen beloften voor de toekomst te waardeeren.

F R I T S L A P I D O T H.

De andere verslagen in het volgend nummer.

* * * * * M A R I E K A L F F . * * * * *

Een Hollandsch meisje van goeden huize verlaat haar land, haar ouders en haar talrijke vrienden en vriendinnen, ziet af van het comfort en de

weelde, die haar deel kunnen zijn, en begeeft zich naar Parijs om, onder leiding van de beste leeraren en leeraren, zich in de dramatische dictie en het spelen op het tooneel te bekwamen. Haar aangeboren talent, haar gratie, haar groote intelligentie en haar zuiver kunstgevoel staan haar daarbij ten dienste. In den grootsten eenvoud alleen voor haar kunst levende, legt zij

zich met bewonderenswaardige geestkracht en rusteloozen ijver op het vak van haar keus toe, achtereenvolgens. onder leiding van Mlle Delaporte, Mme Segond-Weber, Féraudy en Ligné-Poë, en allen roemen haar aanleg, haar energie en haar intelligentie. Sarah Bernhardt, voor wie zij een proeve van haar talent aflegt, verklaart zich zeer ingenomen met het persoonlijke dat uit hare opvatting spreekt.

Men zou zeggen, dat ook op het Parijsche tooneel de jonge actrices met zoo sprekende begaafdheid niet zoo overtalrijk zijn, dat onze landgenooten niet althans op een bescheiden plaats in een der bekende schouwburgen zou hebben mogen rekenen. En toch verloop er jaren, eer de jonge kunstenaars ook maar een enkele maal in de gelegenheid wordt gesteld, te Parijs in een rol van eenige beteekenis op te treden.

Eerst onlangs is haar dat geluk voor het eerst te beurt gevallen, maar bij een voorstelling *sans lendemain*: het zeer verschillend beoordeeld drama van Ed. Schuré, *La Roussalka*, was bestemd om niet meer dan eenmaal vertoond te worden. In dit stuk was haar door den schrijver de rol toebedeeld van een «opgeofferde vrouw». In die niet zeer dankbare rol heeft Marie Kalff toch gelegenheid gevonden zich te onderscheiden en de aandacht te trekken. De *Figaro* sprak van haar «zeer fijn en zeer teeder gevoel»; de *Temps* roemde «zeer bijzonder» haar «sincérité émue».

Maar, om te Parijs in een schouwburg van eenigen naam te worden geëngageerd, zijn er voor een jonge tooneelspeelster in de eerste plaats protecties en connecties noodig, waarover Marie Kalff niet heeft te beschikken.

In afwachting van het oogenblik, dat zij, door haar talent-alleen, de plaats zal bereiken die haar toekomt, speelt zij nu en dan op rondreizen in de provinciën van Frankrijk en in België, en eerstdaags zullen wij het voorrecht hebben haar in ons land naast Ligné-Poë te zien optreden in Ibsen's *Bouwmeester Solness*. Zij vervult daarin de rol van Hilde, het symbool van de jeugd, van Hilde, die haar krachten wil, haar fieren levensmoed stelt tegenover de zwakheid en de ijdelheid van Solness, de jonge vrouw die aan Solness zijn vertrouwen in zichzelf teruggeeft, licht en jeugd in zijn leven brengt.

De rol van Hilde, een van de merkwaardigste van Ibsen's vrouwenfiguren, is geen lichte. Hoe zij die ook opvatte, hetgeen Marie Kalff ons te zien zal geven, zal in elk geval doordacht en persoonlijk spel, doorleefd werk zijn.

En wil men ten slotte vernemen hoe Ligné over de jonge kunstenaars denkt, dan leze men de volgende aanhalingen uit een particulieren brief, dien ik voor eenige dagen van hem ontving:

Voilà deux ou trois ans que je vois progresser Mlle Kalff et je tiens à vous dire comme j'ai pu acquérir la certitude de sa vocation artiste. Il y a dans son énergie, dans son inquiétude d'être et de devenir une artiste française une flamme si belle qu'elle mériterait toute une étude... Je tenais à vous dire ces petites choses

estimant combien les compatriotes de Mlle Kalff doivent lui accorder — comme vous le faites — de sympathie et même d'admiration devant son courage modeste et honnête...

J. N. VAN HALL.

DERK J. A. HASPELS,

Geb. te Nijmegen 19 Nov. 1837. — Gest. te Rotterdam 13 April 1903.

Hij is geen acteur geweest voor het grootte publiek en speelde ongaarne rollen in zoogenaamde volksstukken. Hij was een man van te fijn intellect om vrede te kunnen hebben met den weinig logischen bouw van het melo-drama en de niet uit de natuur der menschen zelf voortspruitende lotsbeschikking zijner helden. Hij had te hunner uitbeelding ook niet de moyens, miste bijv. voor de grand rôles in wat wij «draken» plegen te noemen, het forsche stemgeluid en de breedheid van mimiek en gebaar. Bovendien eischen de creaties van de helden uit het romantisch drama, een temperament van grootte spontaniteit, van een als plotseling opvlammende geestdriftige bezieling en Derk Haspels, hoewel een kunstenaar van grootte gemoedswarmte, was van een overlegend artistieke natuur. Zijn creaties waren wél overwogen composities, tot in de onderdeelen doordacht, waarbij niets of weinig aan de intuïtie van het oogenblik was overgelaten, als alleen de warmte, die ze het leven inblies. Men kon dan ook altoos zeker van hem zijn. Hij stelde nooit teleur. Ik wil niet beweren, dat hij zijn opvatting eenmaal vastgesteld hebbende, er geen wijziging meer in zou brengen, maar die wijziging was dan het gevolg van een rijper inzicht in het wezen van het karakter, nooit van een opwelling, die niet onder contrôle stond van het intellect. Derk Haspels had niets aan zich van den theatercabotin. Zoolang ik mij zijner herinner, d. i. van 20, 25 jaar her, staat hij voor mij als een «deftige mijnheer», correct van uiterlijk, waardig en met kalmen tred over 's heeren straten gaande. Hij trok de aandacht ook door zijn fijn besneden kop, met scherp gebogen neus: een edelman van het ancien régime, een markies de la Seiglière. Want al had Derk Haspels wel zijn oogenblikken van grootte vroolijkheid, als wanneer de tranen hem van 't lachen over de wangen rolden — de waterlanders kwamen gauw, zoowel in vreugd als smart — over 't geheel had hij iets kleinachtend-ironisch in zijn blik en keek hij, ook in zijn gewone doen, op de wereld ietwat uit de hoogte neer, daarbij het linker ooglid wat optrekkende en het rechter toeknijpende: à la Seiglière. Dat niet cabotin-achtige in hem, verklaart zich misschien hieruit, dat hij buiten het tooneel geboren, zoon uit een eerzaam Nijmeegsch burgergeslacht, eerst op 23-jarigen leeftijd, zijn intrede deed in de wereld op de planken. Maar de ervaring wil ook wel eens juist het tegenovergestelde leeren, namelijk, dat de personen uit een anderen stand, tooneelspeler wordende, niets gauwer

weten te doen dan door overdrijving van de tooneelallures, zoeken te bewijzen, dat zij toch wel van het echte bloed zijn.

Hoewel van een geheel andere natuur, heeft Derk Haspels Victor Driessens steeds geëerd als den grootsten acteur, dien hij gekend heeft, Victor Driessens, die zijn triomfen vierde juist in stukken als De Goochelaar en Paljas. Wat hem in Driessens vooral zoo aantrok, was het realistische, het wezenlijk gevoelde, het doorleefde van diens spel en de onovertroffen kunst om op het gelaat tot in détails af te teekenen, wat in het gemoed van den voorgestelden persoon omging. In vele opzichten was Driessens zijn voorbeeld. Ten eerste was hij, als deze, warsch van tooneeltrucs en speelde hij zijn rollen met heel zijn ziel, al waren zij met overleg gecomponeerd. Victor Driessens heeft men in Antwerpen een standbeeld opgericht als de stichter van het Nationaal Tooneel in Zuid-Nederland. Hem komt ook in Nederland een gedenkteeken toe, want hij heeft geen gering aandeel in de verlossing van ons tooneel uit de boeien der conventie. Dat aan het Rotterdamsch tooneel, onder het bestuur van Le Gras, Van Zuylen en Haspels, een bijzondere plaats verdient te worden ingeruimd in de ontwikkeling onzer tooneelspeelkunst en dit om de natuurlijke wijze van zeggen en spelen, die er het bijzondere van heeft uitgemaakt, is voor een belangrijk deel terug te brengen op de groote vereering, waarin Driessens bij dat gezelschap stond en steeds heeft gestaan. Als Haspels of Van Zuylen over hun afgod spraken, waren het slechts woorden van bewondering en liefde, die over hunne lippen kwamen. En dat Driessens in Beersmans, zijne geniaalste leerlinge aan Rotterdam had afgestaan, versterkte nog den band van sympathie tusschen den grooten Vlaam en de Hollandsche acteurs.

Het doen aspiegelen op het gelaat van de opvolgende emoties en gedachten, bij het voltrekken eener handeling, vormde steeds in Derk Haspels' creaties beteekenisvolle momenten van stil spel. Men zag dan de besluiten in zijn gemoed en brein tot rijpheid komen, de twijfelingen in hem groeien, de waarheid zich aan hem opdringen. Men denke aan de scène, dat hij in *Monsieur Alphonse* tot het inzicht komt, dat Adrienne het kind is zijner vrouw of dat hij als Loris Ipanoff in *Fedora*, tot de wetenschap geraakt, dat het *Fedora* zelve is, die het verraad gepleegd heeft aan hem en de zijnen!

Hij was een acteur van groote volledigheid in zijn creaties, hetgeen hem vanzelf bracht tot fijne nuanceering en subtiële teekening, welke van het publiek een oplettend luisteren en ingespannen volgen eischten, iets wat van de bonte menigte moeilijk is te vergen. Maar den aandachtigen hoorder en toeschouwer schonk zijn spel altoos een bijzonder genot. Hij was een kunstenaar voor het beschaafde publiek en dat wist hij in zijn creaties te doen opgaan met hart en ziel.

Trouwens, dezelfde zekerheid en datzelfde tot in de details doorwerkte en weloverwogene, kenmerkte het spel van zijn broeder Jacob, die echter in rijkdom en verscheidenheid van gaven, ver bij

hem achter stond. Het samenspel van beide broeders gaf dikwerf iets te bewonderen van zeldzame compleetheid.

Derk Haspels blonk uit in de stukken van elk genre van het moderne repertoire. Ik heb hem maar éens een rol van Shakespeare's zien vervullen: *Macbeth*. De creatie viel niet in den smaak van het publiek. Toch vond ik er veel schoons in. Het karakter was zóó door en door bestudeerd, elke zinsnede, die hij zeide, droeg het blijk, zóó uitmuntend begrepen te zijn! Maar het kan wel wezen, dat het spel niet breed genoeg en dat alles te veel in 't kleine gedetailleerd was. Hij speelde de rol ongaarne en hij heeft het ook maar enkele malen gedaan. Zijn stem was tegen het «groote werk» niet bestand. Na een paar opvoeringen moesten de vertooningen worden gestaakt. Maar welk een lange rij van jonge rollen en karakterrollen heeft hij voor 't overige uitgebeeld: van Koning George in *Vorstenschool*, tot den Koning in het stuk van Jules Lemaître! Merkwaardig sterk was hij ook in het humoristische genre: zijn François Blandinet in «Kleine Vogeltjes» van Labiche, was een meesterstuk in het fijn komische. In het kluchtspel behoefde hij evenmin de vergelijking met komieken van emplooi te schromen. Hoe vaak heeft hij met Van Zuylen, met Faassen, de komische rollen in één en hetzelfde stuk vervuld en heusch niet met minder succès, dan deze, zijn collega's. Hij bezat als kunstenaar zulk een distinctie, dat hij zelfs het platte wist te doen aanvaarden, door er het ordinaire aan te ontnemen. Hij was een kunstenaar van hoogen adel. Door wat Multatuli van hem, als den Koning in *Vorstenschool*, getuigd heeft, wordt hij in zijn kunstenaarsaad het best gekenschetst: «Haspels heeft door 'n eigenaardige opvatting van z'n rol daaraan eene waardigheid weten te geven, waardoor de door mij begane fout in de karakterteekening van koning George volkomen wordt goedgemaakt, zóó zelfs dat ik thans niet wenschen zou die partij anders geschreven te hebben.»

MONNA VANNA * * * * *

Een aardig bewijs hoe de opvatting van *Monna Vanna*, niet alleen in ons land, tegen die des schrijvers zelf ten eenemale indruischt! In het te Antwerpen verschijnende tooneelblad *Lucifer* van 6 April jl., komt een beoordeeling voor door Johanna Diepenhorst van een opvoering van Maeterlincks stuk te Wiesbaden. Zij eindigt als volgt:

«De ontvangst van *Monna Vanna*, bij het publiek loopt zeer uiteen. Het is voor velen een tegenvaller, misschien omdat men het zoo pikant gedacht had om dat gedwongen, nachtelijk bezoek onder die zonderlinge voorwaarde. Dat is dan ook nieuw in het stuk en dat zoo kuisch mogelijk te behandelen is kunst, *de kunst* in Maeterlincks werk, dat overigens blijft, beneden al wat mij bekend is op het gebied van zijn tooneelarbeid»

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN
— en —
25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruidende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zooloogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON
Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM

KERSTGAVE.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heeregr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER“, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5. — PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

De redacteur is verhuisd naar
JOHANNES VERHULSTSTRAAT 25.

INHOUD: Verslagen der Afdelingen van het Nederlandsch Tooneelverbond (1902—1903). — Verslag der Tooneelschool. — Amsterdamsche Kroniek. — Marie Kalf. — Het Pensioenfonds.

VERSLAGEN DER AFDEELINGEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

1902—1903.
AMSTERDAM.

Kon in het vorige verslag onzer afdeling gewezen worden op een klimmend ledencijfer, deze aangename mededeeling moet ditmaal, helaas, achterwege blijven.

Het cijfer bedroeg 548, is thans 538, benevens een eered. Moge het volgend jaar dit verlies, eenige malen verdubbeld, worde herwonnen. Daar tegenover staat dat het tekort, voorkomende op de rekening van A^o. P^o. met f 204,62½ — treurig uitvloeisel van de hoogst-incorrecte wijze, waarop de vorige penningmeester zijn taak opvatte — plaats heeft gemaakt voor een batig saldo, waarvan het juiste bedrag op dit oogenblik nog niet kan worden vastgesteld.

De pogingen tot het doen plaats hebben van volks-voorstellingen, mochten vooralsnog niet voeren tot het gehoopte resultaat. Daarentegen kreeg de poging om het oprichten «pensioenfonds voor tooneelspelers» bij belanghebbenden populair te maken — waar algemeene medewerking mocht verwacht worden, viel bij velen onverschilligheid, bij enkelen besliste tegenwerking te bespeuren — vaste vorm. Op uitnodiging van het Bestuur der afdeling trad Zondag 19 April j.l. de heer Mr. J. van Schevichaven op met een uiteenzetting van plannen en becijferingen het fonds rakende, die door de aanwezigen — voor drievierden tooneelartisten — met groote belangstelling werden aangehoord en debat uitlokten. Den dank, spreker toegebracht, zij hier herhaald.

Door het Bestuur werd namens de afdeling hulde gebracht aan de nagedachtenis van den ook in tooneelkringen algemeen betreunden Hoog-

leeraar B. J. Stokvis. Bij zijne teraardebestelling werd de afdeling vertegenwoordigd en namens haar een krans neergelegd bij zijn graf.

Dergelijk eerbetoon had plaats bij de teraardebestelling van den Heer Derk Haspels, den Rotterdamschen tooneelkunstenaar, wiens buitengewoon talent ook in Amsterdam hoog werd gewaardeerd. Voorts liet de afdeling niet onopgemerkt voorbijgaan den eereavond van den Heer Jan C. de Vos en dien van den Heer J. M. Orelia, ter gelegenheid van beider 25-jarig jubilé. Bij de vele kransen, beiden kunstenaars aangeboden, behoorden ook die onzer afdeling.

Den leden konden ook ditmaal eenige avonden van «konstrycke verpoosingh» worden aangeboden. De Directie der Nederlandsche Tooneelvereniging had de beleefdheid eene uitnodiging te zenden tot bijwoning eener voorstelling door haar gezelschap te geven, bestaande uit: *Verleden*, tooneelspel in 3 bedr. van Mevr. Ina Boudier-Bakker, gevolgd door *Oud en Jong*, blijspel in 1 bedrijf van B. Jacobson. De Heeren Gebr. A. v. Lier, de afdeling steeds welwillend gezind, deden desgelijks bij een vertooning van Ohnet's drama: *Gravin Sarah*, terwijl namens den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, eerstdaags eene invitatie zal worden rondgezonden tot bijwoning van een voorstelling op — waarschijnlijk — 2 Mei a.s. Dezen directiën wordt hierbij hartelijke dank gebracht voor wat zij deden, den leden tot genoegen en der afdeling tot nut. Voorts werden de leden uitgenoodigd op een voordracht-avond van den Heer Henri de Vries en hun gelegenheid gegeven kennis te nemen van de vorderingen der leerlingen van de Tooneelschool in voordracht en spel. Op beide avonden bleef welverdiend applaus niet uit.

Door het aftreden van den Heer M. Merens, als lid van het Bestuur, ontstond eene vacature, die tot nu onvervuld bleef. Zoowel in zijne qualiteit van bestuurslid, als in die van Voorzitter der propaganda-commissie — ook als zoodanig trad Z.Ed. af — verdient de Heer M. Merens den dank, die hem hier wordt gebracht.

Als gedelegeerde bij de Tooneelschool trad af

de Heer L. H. Chrispijn en liet de Heer Mr. W. P. de Koning, in diens plaats benoemd, zich die keuze welgevalven.

Dat de toestand van het tooneel ook in de Hoofdstad niet bepaald rooskleurig kan worden genoemd, mag als van algemeene bekendheid worden aangenomen. Het schouwburg-bezoek neemt af. Waardoor? Wellicht ten gevolge der versnippering van krachten, waardoor eerste artisten verspreid zijn bij verschillende gezelschappen, zonder dat bij de meeste gezelschappen een voldoende ensemble wordt verkregen. Dan door allerlei ongunstige tijdsomstandigheden en misschien nog het meest door het aangroeiend getal der zoogenaamde specialiteiten-gezelschappen, die doorgaans volle zalen trekken. Dat de abonnements-voorstellingen, georganiseerd door den Raad van Beheer der Kon. Ver. H. N. T., steeds en gedurig meer bijval vinden, is zeer zeker een verblijdend verschijnsel. Dat in den eersten schouwburg des lands, in de entre-actes muziek ontbreekt, blijven vele tooneelvrienden betreuren. Aan de Kon. Vereeniging is de eer tebeurt gevallen, Prins Hendrik der Nederlanden haren beschermheer te mogen noemen.

Voorstellingen door buitenlandsche gezelschappen gegeven, blijken vaak zeer in trek te zijn — zoo was o. a. bij de voorstellingen van Coquelin, de officieele Loge van B. en W. sterk bezet. — De voorstellingen van Monna Vanna werden niet bijzonder geapprecieerd.

In dezen tijd van organisatie en bonden, ontstond ook bij de tooneel-artisten den drang zich te vereenigen en een bond ter behartiging hunner belangen te vormen, waarbij velen zich aansloten.

In den loop van dit speelseizoen werden tot heden bij verschillende tooneelgezelschappen voor het eerst vertoond de volgende oorspronkelijke stukken: De Improvisator, romantische komedie in 3 bedrijven door S. v. G. v. R. (Kon. Ver.); Verleden, tooneelspel in 3 bedr. door Mevr. Ina Boudier-Bakker (Ned. Tooneelver.); Verdwaalden, tooneelspel in 3 bedr. door Frans Mijnsen (N. Toon. Ver.); Dertig Zilverlingen, Ghetto-drama in 4 bedr. door A. v. Sprinkhuijzen (Sal. des Var.); Minotaurus, dramatische schets in 1 bedr. door Bern. Canter (Kon. Ver.); Mottige Toon, volksdrama in 5 bedr. door C. P. T. Bigot (Gebr. A. v. Lier); Wereldstad, blijspel in 4 bedr. door Davidofsky (N. Toon.ver.); Staken, klucht in 1 bedr. (2 tafr.) door Davidofsky (N. Toon.ver.); De Nieuwe Haring, revue door H. Henning Jr. (Sal. des Var.).

ROTTERDAM.

Weinig belangrijks valt er over het afgelopen jaar mede te deelen.

Het verslag over de Algemeene Vergadering in Mei 1902 alhier gehouden, was reeds in «het Tooneel» No. 17 uitgebracht.

Voor de leden dezer afdeeling werd ditmaal door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten opgevoerd: Monna Vanna. Het uitstekende spel van Mevrouw Tartaud-Klein werd algemeen geroemd. Hoewel de bezetting van enkele andere

rollen door bijzondere omstandigheden te wenschen overliet, wenschen wij toch protest aan te teekenen tegen de grove wijze, waarop door enkelen kritiek is uitgeoefend.

Naar aanleiding van deze voorstelling, kregen wij een 15 tal nieuwe leden, maar door de vele bedankjes daalde het aantal tot 485.

Jan C. de Vos werd bij zijn jubileum-voorstelling hier ter stede, namens de afdeeling, een lauwerkrans aangeboden.

In ons bestuur had geen verandering plaats.

P.S. Dit verslag was reeds geschreven toen ons de tijding gewerd van het overlijden op 65-jarigen leeftijd van Derk Haspels. Alweder een van de veteranen van het vaderlandsch en van het Rotterdamsch Tooneel in het bijzonder, die is heengegaan. Zijne schoone en waardige vertolking van de meest uiteenloopende rollen, zal evenwel niet spoedig vergeten worden.

'S-GRAVENHAGE.

Reeds in de laatste maanden van het vorig verbondsjaar waren tamelijk veel «bedankjes» van leden onzer afdeeling ingekomen, maar bij den aanvang van het jaar, waarover dit verslag loopt, was de vermindering in ledenaantal werkelijk onrustbarend geworden; wij gingen terug van 214 op 190 leden. De pogingen van het Bestuur om door het verspreiden van circulaire en door particuliere bemoeiingen het geleden verlies te herstellen, leidden evenwel tot goeden uitslag, zoodat de afdeeling nu 221 leden telt.

Onze Voorzitter, Jhr. Mr. H. Smissaert, die drie jaar die functie bekleedde, was aan de beurt van aftreding en niet herkiesbaar, op de laatste door hem geleide atdeelingsvergadering, bracht de heer M. Emants hulde aan hetgeen door hem voor de Afdeeling was gedaan. In zijn plaats werd als Voorzitter gekozen Dr. A. de Jong, die de afdeeling al eenige keeren op Algemeene Vergaderingen had vertegenwoordigd. Het Bestuur is nu aldus samengesteld: Dr. A. de Jong, *Voorzitter*; Jhr. H. van Spengler, *Penningmeester*; J. C. van den Tol, *Secretaris*; G. de Wijs; Joh. Haus.

Op 18 November 1902 was het Bestuur in de gelegenheid de leden en hunne dames uit te noodigen de voorstelling door de Kon. Ver. «Het Ned. Tooneel» van «Voerman Henschel», waarin Hubert La Roche voor de eerste maal de titelrol vervulde, bij te wonen.

De Nederlandsche Tooneelvereeniging had de beleefdheid onzen leden en hunne dames toegang tegen halven prijs te verleenen bij de eerste opvoering alhier van «Verleden» tooneelspel in 3 bedrijven van Mevr. Ina Boudier-Bakker, gevolgd door «Oud en Jong», blijspel in één bedrijf van Benno Jacobson. Bij beide voorstellingen kwamen de leden trouw op, wat stellig ook het geval zal zijn, wanneer ter gelegenheid van de Algemeene Vergadering in Mei a.s. de leerlingen der Tooneelschool in den Haag zullen optreden.

DORDRECHT.

Ook ditmaal moet wederom vermeld worden

dat door sterfgeval en vertrek naar elders, het ledental een weinig verminderde en wendt het afdelingsbestuur door persoonlijke bemoeiingen alles aan om de ontstane leemten aan te vullen.

Met dankbaarheid wordt vermeld, dat de afdeling een toelage van het hoofdbestuur ontving van vijftig gulden, die haar in staat stelde haren leden te vergasten op een voordrachtavond van Mevr. Aleida Roelotsen. Zij gaf als hootdnummer een vertaling van la Samaritaine van Edmond Rostand, waaraan toegevoegd werden eenige gedichten van Hooft, Vondel, Gezelle en anderen.

Het afdelingsbestuur is als volgt samengesteld: C. I. I. Verbroek v. Nieuw Beyerland, *Voorzitter*; I. H. den Bandt, *Penningmeester*; L. C. van Oldenborgh; D. van Houten Jzn.; J. van Wageningen Dzn., *Secretaris*.

MIDDELBURG.

Omtrent de afdeling *Middelburg* van het *Ned Tooneelverbond* zij gemeld dat haar bestuur zich beijverde om te voorzien in de behoefte aan goede tooneelvoorstellingen alhier. Daarin slaagde zij bij uitstek.

Er werden gegeven vier voorstellingen door de Kon. Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, een door het Lyrisch Tooneel en een door de Nederlandsche Tooneelvereeniging. Een talrijk publiek woonde die voorstellingen bij en scheen haar zeer te waardeeren.

Bij die gelegenheden werden aan enkele artisten bloemenhulden aangeboden.

De leden der afdeling hadden bij alle zes persoonlijk *vrijen* toegang en recht om vooraf 2 plaatsen te bespreken.

Verder deed de afdeling blijken van hare belangstelling: aan Louis Bouwmeester bij zijn herstel en aan Jan C. de Vos bij zijn 25-jarig jubilé.

Het ledental der afdeling bedraagt 37.

Het bestuur is onveranderd en bestaat uit de heeren Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *President*; J. A. Altorffer, *Penningmeester* en Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.

Vergaderingen werden niet gehouden, omdat bij oproeping toch niemand verschijnt of niemand zelfs blijk gaf te willen vergaderen.

GRONINGEN.

Het afgelopen jaar was zeer arm aan voor onze afdeling belangrijke feiten. Het ledenaantal ging iets achteruit, van 40 daalde het tot 36. Het bestuur zal trachten het volgende jaar weer meerdere leden voor de afdeling te winnen.

Door verschillende omstandigheden werden dit jaar aan de leden der afdeling geene gratisvoorstellingen aangeboden.

Het bestuur onderging dit jaar eenige verandering. In plaats van den heer Meihuizen, die wegens vertrek naar elders, voor het secretariaat, dat hij eenige jaren met grooten ijver heeft waargenomen, bedankte, werd als lid en secretaris verkozen de heer R. Kranenburg.

Door den dood verloor het bestuur zijn hoogst verdienstelijk medelid, den heer Julius Oppenheim.

Aan zijn bekwaamheid en ijver heeft de afdeling veel te danken. Nog langen tijd zal zijn gemis gevoeld worden.

DELFT.

Het afgelopen jaar is voor de afdeling wederom niet gunstig geweest. Het ledental ging door het bedanken van verschillende personen opnieuw achteruit.

De oorzaak van dien achteruitgang is voornamelijk te zoeken in het niet lid worden van studenten. Elk jaar toch bedanken bij het eindigen der studie eenige studenten, wier plaats niet door anderen wordt aangevuld. Het schijnt dat de hooge contributie het lid worden in den weg staat.

Door vertrek en om andere redenen bedankten op één na alle bestuursleden.

Gelukkig is in den loop van het jaar in die vacatures kunnen voorzien worden. Alle hoop bestaat dat door de studenten-bestuursleden propaganda voor de zaak zal gemaakt worden, terwijl door de overige nieuwbenoemde Bestuursleden alles wordt in het werk gesteld, om het ledental te doen toenemen.

Bij eenige tooneelvoorstellingen werden verschillende acteurs en actrices, door het aanbieden van bloemstukken, gehuldigd.

Op verzoek van de geabonneerden op den schouwburg, geschiedt dit door het Bestuur der afdeling.

Het Bestuur der Afdeling is als volgt saamgesteld: de H.H. J. Post van den Burg, *Voorzitter*; M. A. C. Hartman, *Secretaris*; W. Gaade, *Penningmeester*; L. Mangelaar Meertens; H. J. C. Roelvinck. De beide laatsten zijn student-leden.

N.B. De verslagen van Utrecht en Tiel zijn niet ingekomen.

DERK HASPELS
als markies de la Seiglière.

VERSLAG DER TOONEELSCHOOL.

CURSUS 1902/1903,

Sept.—April.

Het toelatingsexamen werd afgenomen op Dinsdag 2 Sept., van des morgens half 10 tot 1 uur (voordracht) en van half 2 tot 4 uur (Nederlandsch en de A-vakken).

Achttien candidaten hadden zich aangemeld, van welke er drie niet opkwamen. Van de vijftien, die zich aan 't examen onderwierpen, slaagden: 1) *Davy Jessurun Lobo*, geb. 16 Juni 1884 te Amst.; 2) Mej. *Sara Orelia*, geb. 25 Oct. 1878 te Vlissingen; 3) *Hans Matthes*, geb. 13 Mei 1878 te Breukelen; 4) *Louis van Dommelen*, geb. 5 Mei 1885 te Amst.; 5) *Frits Bouwmeester Jr.*, geb. 31 Oct. 1885 te Amst.; 6) *Piet Bron*, geb. 14 Mei 1882 te 's-Hage; 7) Mej. *Dora van der Gaag*, geb. 3 April 1881 te 's-Hage en 8) *Johan Brandenburg Jr.*, geb. 12 Sept. 1877 te 's-Hage. Voorwaardelijk aangenomen, en sedert definitief: 9) *Louis Bouwmeester Jr.*, geb. 1884 te Amsterdam.

Al deze leerlingen werden geplaatst in kl. I; Nos. 1, 3, 5, 6 en 9 als A's, de overige 4 als B's. Van hen, die reeds vroeger de school bezochten, waren gebleven: *Regina v. Waning Bolt*, als A in kl. I; *Marie Sasbach*, als A. in kl. II, *May Basting*, *Gilhuijs* en *van Gelder*, als B's in kl. II.

De lessen werden dus — Donderdag 4 Sept. — hervat met 14 leerlingen. Wel behoorde tot hen ook nog *Julius Brongers*, maar deze had verlof bekomen in Sept. op proef te spelen bij het Amst. Lyrisch Tooneel. Hij bezocht dus uitteraard gedurende deze maand de schoollessen slechts weinig, en kwam sedert half Oct. in 't geheel niet meer, daar de Directie van 't «Lyrisch» hem engageerde.

Tot 11 Sept. werd naar een voorloopigen rooster gewerkt, op dien datum de definitieve ingevoerd. Hierin werd echter sinds Maandag 12 Januari deze wijziging gebracht, dat de Hr. Frantzen zijn Maandaguur 11.30—12.30 voortaan des Dinsdags van 9—10 gaf, in verband waarmee de Directeur zijne les van dien dag op Woensdag 9—10 uur verzette.

De Hr. *de Blécourt* werd van Zaterdag 27 Sept. af door ongesteldheid verhinderd zijn Mimisch en Plastisch onderwijs voort te zetten. Daar deze ongesteldheid zich weldra als van ernstigen aard openbaarde, werd voor een plaatsvervanger gezorgd en deze gevonden in den Hr. *De Boer*, die Zaterdag 29 November voor 't eerst optrad, en nog in functie is.

Mevr. *Holtrop* was van 4 Nov. tot 28 d. a. v. wegens hare bevalling afwezig, en was bovendien, na in Sept. en Oct. hare lessen zéér geregeld te hebben waargenomen, van Dec. af door haar werkkring aan «het Nederlandsch Tooneel» genoodzaakt dikwijls te verzuimen. Maar overigens had er gelukkig weinig stagnatie in 't onderwijs plaats.

Van de leerlingen is *Sara Orelia* door ziekte sedert 12 Januari verhinderd de school te be-

zoeken. Zij keert echter na de Paaschvacantie terug. Ook *van Dommelen* is, sinds 12 Maart, ernstig ongesteld. *Gilhuijs* en *Brandenburg* kunnen de lessen van den Hr. De Boer, de laatste echter alleen maar gedeeltelijk, om hun gezondheidstoestand niet bijwonen. *Bron* is, door de sociale gebeurtenis, in Februari en ook thans weêr gedwongen zijne militaire verplichtingen te vervullen (te Delft) en dus de school te verzuimen.

De eerste «Commissie-avond» aanvankelijk op 31 Januari vastgesteld, moest, wegens de stremming in 't spoorwegverkeer op dien dag, worden verschoven en had toen pas op 21 Februari plaats. Vertoond werden «Francesca's Huwelijk» (door Mevr. Holtrop ingestudeerd), benevens «Assche-pees» en «Een Boedelscheiding» (beide laatsten studiewerk van den Hr. van Kuyk) en voorgedragen: «Grootvader» en «de Schipbreukeling.»

Voorts trad de school op: 20 Januari in de afd. «Volksvoordrachten» van de Maatsch. voor den Werkenden Stand, met «Asschepees», «Jean-Marie» en «Een Boedelscheiding»; 27 Januari te Utrecht, voor de afd. van het Tooneelverbond, met 't zelfde program als van den «Commissie-avond» alleen vermeerderd met de voordracht in 't Fransch van «La Fille Renaud» (door May Basting); en 6 Maart voor de Amsterd. afd. v. h. Verbond, met het Utrechtsche program en nog: «Oudejaarsavond» van Kloos (door Gilhuijs).

Tweemaal werd bovendien aan leerlingen afzonderlijk vergund op te treden, nl. aan *Lobo* met voordrachten en aan *v. Dommelen* ter figuratie in «Gier-Wally» en «Gijsbrecht» bij 't Nederl. Tooneel.

Vermeld zij ook, dat de ex-leerling *Arbous*, thans deel uitmakende van 't gezelschap «Nederl. Tooneel» van Januari af de Danslessen wederom volgt.

Geschenken zijn ontvangen van Mej. *Stemmerik* (een aantal costumplaten, van de hand van Jelgerhuis), van den Hr. *Emants* (een ex. «De Nieuwe Leus») en van Mevr. *G. van Tienhoven* (voor de costumverzameling).

De HH. *A. van Lier* en «de Nederl. Tooneelvereniging» verleenden weer de gewone diploma's, terwijl alle Directies opnieuw, op aanvraag, steeds aan de leerlingen toegang verschaffen tot hun vertooningen. 221 maal is er gebruik van gemaakt.

49 deelen zijn uit de Bibliotheek in leen gegeven.

De Directeur der Tooneelschool.

S. J. BOUBERG WILSON.

Amst., 7 April 1903.

Emmastraat, 17.

AMSTERDAMSCH KRONIEK * * * *

Wij hebben in de verlopen 14 dagen iets zonderlings beleefd. Daar zijn twee oorspronkelijke een-acters gespeeld, die de critiek in het ongewisse hebben gelaten aangaande het slot, dat de auteurs aan hunne stukken hebben bedoeld. Het eene: *Minotaurus*, dramatische schets door Ber-

nard Canter, opgevoerd bij de Kon. Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel,» laat aan het eind den toeschouwer onder den indruk van een ongeluk, dat gebeurd moet zijn. De vader van het gezin snelt, gewapend met een hooivork, in wanhoop, de zij-coulisse in en als hij, de zijnen in de grootste spanning achterlatende, na een oogenblik gelijk een Macbeth uit het slaapvertrek des Konings, ontzet terugwankelt, is wel heel het publiek het er over eens, dat hij iets gedood heeft — maar of een paard dan wel een mensch als offer viel, daarover blijft men in dubio.

Het andere stukje heet: «Wat gezaaid is...» Het is een drama door Frederik Rompel, spelende in den Oranje-Vrijstaat, gedurende den oorlog en vertoond bij de Ned. Tooneelvereeniging. Het eindigt onder den uitroep, achter het tooneel, van: *hij is er door of hij is dood* — daarover zijn de geleerden het niet eens. Volgens het verslag in het Handelsblad, zou de held er *door* (gered) zijn — volgens de Nieuwe Rott. Ct. zou hij *dood* wezen. Kenschetsend voor den indruk, dien «Wat gezaaid is...» heeft gemaakt, is dat zeker wel niemand nieuwsgierig zal zijn naar de juiste lezing. Want de heer Rompel heeft het publiek voor zijn persoon niet kunnen interesseeren. Zijn drama is een dagbladbericht en scène gebracht. Het voert ons binnen een half verwoeste hoeve in den Vrijstaat, waar een nog jonge vrouw, uitgeput op een bed ligt uitgestrekt en aan de tafel de moeder zit, uit wier samenspraak wij vernemen, dat zeven zoons der oude op kommando zijn en dat één daarvan de echtgenoot is der zieke vrouw. Deze, van haar eigen hof door de rooi-neks verjaagd, heeft haar zuigeling van gebrek zien omkomen en ligt nu te kreunen om haar man, over wiens lot zij het moede hoofd aftobt. Eindelijk hoort zij een gallopeerend paard. De oude hoort niets — maar het «oor» der liefde is scherp. Het getrappel komt nader. Het is haar man, die eenige dagen «huis toe» mag. Maar niet lang is hij bij zijn vrouw aan haar sponde gezeten, of de grond dreunt onder de hoeven van naderend krijgsvolk. Het zijn de Engelschen. De man maakt zich los uit de armen zijner vrouw; hij snelt met zijn mauser den vijand te gemoet, de oumoeder volgt hem. Zij wil zien, wat het lot zijn zal van haar zoon. Men hoort gewerschoten en onder haar uitroep: hij is dood — of hij is er door, valt het scherm. Ik houd het met de N. R. Ct. Om den titel van het stukje zóó waar mogelijk te maken, om goed te doen gevoelen: hoe fel een haat is gezaaid in de harten der Vrijstaters, moet de man dóód, door den ervijand worden neergeschoten en mag het hem niet gelukken er door (door hunne gelederen) te komen en den dans te ontspringen. Maar, hoe dit zijn mag, de heer Rompel heeft zijn drama schrijvende, dit kardinale punt voorbij gezien, dat wij — publiek — slechts begaan kunnen zijn, medelijden hebben met de lotgevallen van menschen, voor wie hij onze belangstelling heeft weten te wekken. Hij zal zich verbeeld hebben dat wij met zijn personen zouden meelevén, omdat zij Vrijstaters zijn. Maar dan

heeft hij zich vergist. Wel zou hij, als drama-schrijver, onder onze heugenis van den oorlog, allicht gemakkelijker voor Transvalers en Vrijstaters van onze sympathie zich verzekerd kunnen houden, dan wanneer zijn personen Engelschen waren, maar *am Ende* vragen wij, op het tooneel toch meer naar de menschen als zoodanig, dan naar hoe ze heeten of van welken landaard zij zijn. Een episode uit den Turkschen oorlog zou ons niet minder boeien dan een uit den Zuid-Afrikaanschen of zelfs uit onzen eigen tachtigjarigen oorlog, mits de episode boeiend wordt voorgesteld. Het is juist het eigenaardige van de betrekking, die ontstaat tusschen het publiek in den schouwburg en de spelende personen op het tooneel, dat zij onpersoonlijk is. Ware het anders, leefden wij in werkelijkheid mede met de helden op het tooneel, wij zouden hun tegenspoed niet rustig kunnen aanzien, maar willen ingrijpen in de handeling. De gebeurtenissen* op zich zelve doen niets op het tooneel. De «voorstelling» van een moord op de planken, laat ons volkomen koud, als de schrijver, voor den persoon, die vermoord wordt, niet eerst onze belangstelling heeft weten te wekken en ons op den moord of althans op iets vreeselijks, dat met hem te gebeuren staat, heeft voorbereid. Tooneel en werkelijkheid zijn twee. Wat in de werkelijkheid zou aangrijpen, althans doen ontstellen, wekt op het tooneel hoogstens verbazing, misschien zelfs lachlust, als het niet eerst tooneelmatig behandeld is: *voorbereid!*

In het stukje van den heer Canter zit aan het eind de heele familie te schreien en te weklagen en de vader is wanhopend. Maar niemand in de zaal, die mee een traantje wegpinkt. Ieder kijkt verbaasd naar al die huilende menschen.

De schrijver heeft het anders wel goed bedoeld. Als ik hem wél begrepen heb, wilde hij eerst ons goed doen inleven in het zeer paisible, eentonige boerengezin van Damberg en ons dan opschrikken uit onze rust, door iets, dat plotseling een ongeluk brengt over deze menschen, zooals 't ook in de werkelijkheid gebeuren kan:

«Mitten wir im Leben sind mit dem Tod umfängen».

Maar op het tooneel zijn wij er niet mee af, de werkelijkheid na te bootsen. Wat daar plotseling uit de lucht komt vallen, wijzen wij eenvoudig af. We *gelooven* het niet. Tot in bijzonderheden nu, heeft de heer Canter ons een beeld der werkelijkheid willen geven. Er wordt in de boerderij van Damberg echt gekarnd en echt water gepompt. Als er een karretje de plaats op komt rijden, hooren wij het knerpen der kiezelstons onder de wielen. En de praatjes die gehouden worden, konden zóó zijn opgeschreven uit den mond van een boerengezin, dat het over allerlei wisselwasjes heeft, met een slager die een koe komt koopen, met een marskraamster, die haar waar bij de vrouwen komt aanbieden enz. enz.

Voor het ongeluk, dat als een bom in dit vredig milieu komt vallen, heeft de auteur het volgende bedacht. De slager heeft een koek

meegebracht, de koek is gewikkeld in een krant, een Amsterdamsche krant. Daarin leest een der beide dochters van den boer, een advertentie, waarbij in een «aangename betrekking, een meisje gevraagd wordt van goed voorkomen en liefst uit de provincie.» De heer Canter heeft die eene dochter ons geteekend als een beetje wereldsch. Zij verkniest zich in deze saaie omgeving, wil van vrijen met den slager niets weten, koopt van de marskraamster glaceetjes enz. Leentje — zoo heet ze — haalt haar moeder over haar te vergunnen — buiten vaders weten — met een retourtje naar Amsterdam te gaan om zich voor de betrekking aan te bieden. Als ze eenige minuten weg is, komt vader thuis. De lucht betreft. Het begint een beetje te rommelen in de verte. De dokter komt schuilen voor het naderend onweer. Hij vertelt, dat de dijkmeester gestorven is. De wind steekt op. Het wordt noodweer. Waar is Leentje? vraagt de vader. Het hooge woord komt er uit: Leentje is naar stad. Waarom? Om zich op een advertentie aan te bieden. De doctor leest de annonce. Maar dat heeft betrekking op een slechte meid! Vader radeloos. Paard inspannen. Leentje achterna. Oogenblikken van angstige spanning. Vader komt terug. Dooje dijkmeester verzuimd orde op zijn zaken te stellen. De sluisdeuren zijn opengelaten. De weg is overstroomd. Vader heeft Leentje in de tram gezien. Kan haar niet bereiken. Paard weigerde door het water te gaan. Leentje doof voor roepen van vader: «Leen, keer terug!» Vader radeloos. Moeder wanhopig, heele gezin, broer en zuster, overstuur. Leen komt nooit weerom. Leen is eeuwig verloren. Vader neemt hooivork om den knol, die niet door het water wilde waden, dood te steken... Spanning... Ontzetting... scherm valt. Het publiek in twijfel. Toen de vader met de hooivork terug kwam, gaf hij het beeld te aanschouwen van zulk een jammer en de jongste dochter, die vader in de coulisse met de oogen was gevolgd, had zulk een doordringenden gil gegeven, dat men gelooven moest, dat vader iets erger gedaan had, dan zich wreken op den onwilligen knol. Dies kwam een deel des publieks op het idee, dat hij, in stede van den knol, zijn dochter getroffen had. Maar hoe drommels kon de dochter op dat oogenblik terug zijn...! En onder den druk dier onzekerheid verliet men den schouwburg om des anderen daags in de eene courant te lezen, dat de knol, in de andere dat de dochter aan de hooivork geregen was.

Dat Minotaurus een eenigszins wonderlijk product is, zal reeds uit deze inhoudsopgaaf duidelijk zijn geworden. Waar de auteur in het eerste gedeelte ($\frac{3}{4}$ van het stukje) alles uitpluist en de aandacht vraagt voor allerlei, dat met de hoofdzaak in geenerlei betrekking of er maar zeer zijdelings mee in verband staat, stapelt hij in het laatste vierde deel allerlei gebeurtenissen holderdebolder op elkaar. Behalve, dat hij daarbij in ernstig conflict komt met de waarschijnlijkheid, heeft hij ons in den beginne in zoo'n slepende pas gehouden, dat wij hem aan het slot in zijn plotselinge vaart niet kunnen volgen. Wij laten

hem rennen, blijven achter en... meesmuilen om zijn hardlooperij. *Minotaurus!* Met dat éene feit, dat Leentje misschien in een slecht huis verzeild raakt, wordt daarmee de vergelijking van Amsterdam met een alverslindend monster gemotiveerd? En Leentje, die volstrekt niet den indruk maakt, dat zij zich door Madam zoo maar zal laten verlokken? Amsterdam gelijk een Minotaurus, goed! Ik wil Amsterdam niet verdedigen. Maar dan is het toch aan den schrijver, ons op andere wijze en meer overtuigend te bewijzen, dat Amsterdam een Minotaurus is...

Bernard Canter is ons bekend als een journalist van veel verdienste en in de eerste helft van zijn dramatische schets verraadt hij niet weinig observatietalent — al is hij daarbij veel te wijdloopig voor het tooneel, dat vóór alles concentratie vraagt. Maar in alles wat ik van Canter ken, heeft hij zich steeds zwak getoond als hij den tragischen kant uitging.

Ik heb evenwel volstrekt geen reden om er aan te twifelen, dat hij niet in staat zou zijn nog een aardig komediestuk te leveren. Integendeel!

MARIE KALFF * * * * *

Marie Kalff heeft hier een uitverkochten schouwburg gehad. En 't zal wel geen verwondering baren, dat onder het publiek, de «betere» kringen ruim vertegenwoordigd waren. Ik behoef de be teekenis van «betere» in dezen gedachtengang niet toe te lichten. Men begrijpt, dat heelemaal niet bedoeld wordt, de menschen, die niet met equipage rijden, voor minder goed te doen verslijten. Maar het is, zooals Mr. Van Hall heeft opgemerkt, iets heel bijzonders, dat een jonge dame van «goeden» huize, in weelde geboren en die ook thans nog van het aardsche genieten kan, zooveel als haar hartje begeeren zou, voor geen offers schroomt, voor geen beproevingen terugdeinst, om de roeping te volgen, die haar het doornig, het nomadenpad der kunst opdrijft; nog wel de kunst van Melpomene, op wier die naars door de haute volée met zooveel dédain wordt neergezien en die hare voedsterlingen dan ook niet pleegt te kiezen uit de hoogst aangeslagenen in de inkomstenbelasting; Melpomene, die zich 't liefst beweegt in het zeer gemengd gezelschap van jolige kwanten van beiderlei kunne, die er hun eigen, met de gewone maatschappelijke tradities spottende, levensfilosofie op nahouden.

Geen wonder, dat hare standgenooten dezen uit zijn donzen nest gevlogen vogel wilden aanschouwen en ten bewijze van de zich voltrekkende evolutie ook op dit punt, mag geconstateerd worden, dat de begroeting allerhartelijkst was en de sympathie voor de zich aan standsvooroordeel ontworstelde klassegenoot, gedurende den avond in toenemende mate zich heeft geopenbaard.

Deze stijgende sympathie was verdiend. O, ik weet wel, dat men niet op hetgeen een jonge actrice in één rol praesteert, een zekere toekomst mag bouwen. Immers, wij hebben ons niet afdoende

kunnen vergewissen, of wat Mej. Kalff ons heeft te zien gegeven, alles wezenlijk uit een eigen gevoelsleven is ontsprongen en of dat leven sterk genoeg zal blijken om in volle heerlijkheid op te bloeien en steeds kostelijker vrucht te leveren; m. a. w. zich te ontwikkelen tot zelfstandige schepingskracht. Maar de teekenen om het te verwachten, waren alleszins en in ruime mate aanwezig.

Scheen mej. Kalff, optredende als Hilde in Ibsen's Bouwmeester Solness, in den aanvang haar individualiteit te moeten dwingen naar de rol, die niet in elk opzicht aan haar persoonlijkheid past, wist zij toch van stonde af, de aandacht te boeien door een vrij- en frankheid van beweging, een welsprekendheid van gebaar en gelaatsuitdrukking, een warmte en élan, in de groote momenten der rol en een klaarheid en gemakkelijheid van dictie, die volkomen passend in dit fransch milieu, bij niemand het denkbeeld kon doen rijzen, dat hier een Hollandsche zich op een voor haar vreemd gebied gewaagd had.

De dagbladverslagen, die wij over het optreden van Mej. Kalff onder de oogen kregen, hebben om strijd haar gelukkig debuut geroemd. Dat de lof der critici oprecht was, bewijzen de vriendschappelijke opmerkingen, waartoe haar creatie hun aanleiding heeft gegeven. Hoewel waardeerende hetgeen zij praesteerde, vond een der beoordeelaars haar spel en opvatting te fransch en hij gaf haar den raad, zich — wat de creatie betreft van rollen in de werken van Ibsen — te leeren indenken in meer Noorsche tradities. Dit was ongetwijfeld welmeenend bedoeld. Maar Mej. Kalff's artistieke neiging heeft haar nu eenmaal in fransche richting geleid en het fransche temperament heeft zijn eigen gevoelsuiting, gelijk de taal haar eigen rhytmus en tempo.

Wie den dichter wil verstaan, moet naar 't land van zijn geboorte gaan — aan de waarheid dezer spreuk is nooit te ontkomen en alle reproducties in een vreemde taal, doen het oorspronkelijk werk een transpositie ondergaan in anderen toonaard. Dat is een kwaad van alle vertaalde kunst onafscheidelijk. Als ons het voorrecht mag te beurt vallen Mej. Kalff hier weder te zien optreden, zal zij ons, hoop ik, de volle maat van haar talent geven in een oorspronkelijk Fransch stuk, als b.v. *Petite Amie* (Vriendinnetje) van Brieux.

Amsterdam 28 April.

B.

HET PENSIOENFONDS. * * * * *

Mr. J. van Schevichaven heeft op uitnodiging van het bestuur der afd. Amsterdam van het Ned. Pensioenfonds, verleden week, in een vergadering speciaal voor tooneelspelers en tooneelsteelsters, doel en inrichting van het te stichten pensioenfonds voor Nederl. tooneelspelers uiteengezet. Beteekenis had dit optreden ook daarom, omdat Mr. van Schevichaven, deskundige op het gebied der Levensverzekering is en dus zijn medewerking aan de voorbereiding van het fonds, de waarborg

schenkt, dat de voorgestelde inrichting op gezonden, d. w. z. wetenschappelijken grondslag rust. Men weet voor 't overige, dat de maatsch., waaraan hij verbonden is, met het fonds in geenerlei betrekking staat. Na de rede was er debat, waaraan deelnam de heer W. van Korlaar, die eenige bezwaren ontwikkelde, vooral omtrent de onzekerheid der in uitzicht gestelde tegemoetkoming in de premiebetaling, uit een te vormen fonds door bijdragen van donateurs, schenkingen, legaten, baten van voorstellingen enz. Maar ook achtte hij gevaarlijk de vrijheid, den verzekerden gegeven om de polis te doen afkopen en daarbij dus te profiteeren van het aandeel in de premie, betaald uit het fonds, in welk geval de pensioenvereeniging haar doel geheel zou missen. De heer L. Smith erkende, dat de vrees door den heer Van Korlaar geuit, niet denkbeeldig is en hoewel hij ongaarne de deelnemers op dit punt onder curateele zou wenschen te zien gesteld, zou er toch wel aanleiding toe kunnen bestaan, want de goeden niet te na gesproken, denken vele tooneelspelers, in hunne zorgeloosheid, weinig aan den ouden dag en vindt menigeen het zelfs wel artistiek: beertjes te hebben. De heer Van Korlaar vatte daarop vuur en riep er schande over, dat de heer S. zijn standgenooten in zulk een ongunstig licht plaatste. De heer Smith heeft later in het dagblad *De Echo* verklaard, dat hij, onthutst over den ongemotiveerden uitval van den heer Van Korlaar, daarop in de vergadering niet gerepliceerd heeft. Maar dat de heer Van Korlaar allerminst reden had voor zijn optreden, aangezien hij (Smith) de goeden onder de collega's uitzonderde en de heer v. Korlaar, in zijn lange loopbaan, de eigenaardigheden van vele ambtsbroeders wel van de zelfde zijde zal hebben leeren kennen, als de heer Smith. De erkenning daarvan ligt trouwens opgesloten in de door den heer v. Korlaar zelf geuite vrees voor «afkopen.»

VAN OVER DE GRENZEN * * * * *

Het blad de *Orchestre* schrijft over de opvoering van *Fedora* in den Nederlandschen schouwburg (te Antwerpen):

«Les toilettes ont fait sensation. Pour suppléer à l'insuffisance du magasin d'accessoires, Mlle «Jonkers avait poussé le désir de bien faire et de «créer un cadre approprié, jusqu'à faire transporter «au théâtre plusieurs de ses propres meubles.

«Il en est résulté un décor qu'on n'est guère «habitué à voir au théâtre communal».

Ja, zóóver zijn we op onzen stedelijken schouwburg, dat de artiesten hun eigen meubeltjes moeten medebrengen om een ordentlijke tooneelschikking te bekomen, merkt, naar aanleiding dezer mededeeling, het Antwerpsche tooneelblad *Lucifer* op. De redacteur van dat blad, Jan Bruylants Jr., toont zich heel niet ingenomen over Bouwmeesters optreden te Antwerpen als *Narciss*. D. w. z. hij erkent wel Bouwmeesters machtige creatie — maar vindt dat men te Antwerpen al genoeg draken te slikken krijgt, om het van Bouwmeester in dank aan te nemen, als ook *hij* er mee komt.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triples.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS. FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

De redacteur is verhuisd naar
JOHANNES VERHULSTSTRAAT 25.

INHOUD: Jaarverslag Utrecht — L. M. Smith: Eene vergelijking tusschen de Mij. „Apollo” en het „Pensioenfonds voor Tooneelspelers”. — H. D.: Rotterdamsche Kroniek. — Portret van Marie van Westerhoven. — Alexander: Uit Zuid-Nederland. — Ned. Tooneelistenvereniging. — Halfeeuwfeest te Antwerpen. — v. Korlaar: Pensioenfonds.

* * **NED. TOONEELVERBOND.** * *
JAARVERSLAG AFDEELING UTRECHT.

Het afgelopen jaar kan voor onze afdeling niet voordeelig worden genoemd, het ledental nam niet toe en de kas sluit met een nadeelig saldo.

Als wij nagaan, dat wij dit jaar over hoogstens f 1.75 te beschikken hadden, moet het ons nog verwonderen, dat den leden met 3 dames eene voorstelling in den schouwburg is kunnen worden aangeboden, waarin de leerlingen der Tooneelschool optraden en het stedelijk orkest de pauzen aanvulde. Deze voorstelling intusschen viel als altijd zeer in den smaak.

In het begin van het seizoen bood het Nederlandsch Tooneel den leden eene opvoering van »het Gansje» aan, waarvan door velen werd gebruik gemaakt. Andere plannen om tegen het einde van den winter de afdeeling nog iets aan te bieden, konden niet doorgaan, om redenen, onafhankelijk van den wil van het afdeelingbestuur.

Een feit blijft het, dat, als doel en streven van het verbond te Utrecht niet ernstiger worden gesteund, de kans om het ledental flink uit te breiden, elk jaar geringer wordt.

EENE VERGELIJKING TUSSCHEN DE MIJ „APOLLO” EN HET OP TE RICHTEN „PENSIOENFONDS VOOR TOONEELSPELERS”. * * * * *

Als lid van «Apollo», en commissie-lid van bovengenoemd fonds, acht ik mij in staat over beide instellingen een zaakkundig oordeel te vellen.

Met leedwezen zie ik mij als Apollo-lid, door omstandigheden genoodzaakt, deze Mij. waarvan ik bijna 12 jaren lid ben, aan een pijnlijke critiek te onderwerpen. Het valt mij zeer hard dezen weg te *moeten* inslaan, omdat ik — de notulen der vergadering kunnen zulks getuigen — altijd een werkzaam lid ben, geweest; en Apollo heeft mijn werk gewaardeerd, want voor 2 jaar benoemde het mij, met bijna algemeene stemmen tot Penningmeester, voor welk mandaat ik, om voor mij geldende redenen moest bedanken, onder dankzegging voor het uitgesproken vertrouwen.

Het oordeel dat ik over «Apollo» moet uitspreken, kan het best worden vergeleken bij het oordeel, dat een lid eener Bouw-commissie zou *moeten* vellen over een hem dierbaar gebouw, waarin hij jaren lang met zijn ouders woonde, en waaraan dus voor hem vele aangename herinneringen verbonden zijn, maar dat hij nu *moet afkeuren* . . . omdat zijn grootvader indertijd te weinig geld uitgaf voor eene *goede fundeering*. Het bouwvallige familiehuis zou moeten gestut en *opnieuw* worden gefundeerd, of . . . indien dat niet meer *kan*, dan zal hij, in het belang van het algemeen, tot afbraak moeten adviseeren . . .

De onlangs verschenen circulaire van «Apollo» wijst volkomen op de juistheid mijner zienswijze (in casu op de slechte fundeering), want in die circulaire staat woordelijk: «Maar hare *stichters*, kunstenaars zijn nu eenmaal *slechte mathematici*, hebben haar door niet *naar den eisch* eener Verzekering-Mij, in den beginne voor een zeer groot Reserve-Kapitaal te zorgen, den *gevoorderden wetenschappelyken grondslag onthouden* . . .» . . .

Bijgevolg de fundeering van het Familiehuis deugt niet!! en of men nu al zegt: «Schat ons niet naar de onverbiddelijke regels der *mathematiek*; wij *erkennen* dat wij kwade kansen loopen, door wat een strenger gevormd fonds verrijkt» . . . dat helpt niet: de onverbiddelijke, maar onpartijdige Bouwcommissie *moet* in het *algemeen belang* het Historisch Kasteel (Apollo) doen afkeuren.

Den getrouwen lezer van «Het Tooneel» wil ik, om deze beschouwing nog meer kracht bij te zetten, verzoeken nog eens te herlezen No. 3 en

No. 4 van dit orgaan (1 en 15 November 1902) waarin voorkomen de beide stukken van den Heer M. Horn.

Het Bestuur van «Apollo», de heer *W. van Korlaar* was toen helaas! nog geen *voorzitter*, achtte het zelfs niet der moeite waard om het in die nummers aangehaalde «*rapport*» van den Heer C. L. Landré, wiskundig adviseur der «Algemeene Mij van Levensverzekering en Lijfrente» te laten *onderzoeken* door een anderen *deskundige* van even groote beteekenis!!!

Na deze — noodzakelijke — inleiding over «Apollo», kom ik thans op het «*Pensioen-Fonds*».

Het doel van dit op te richten fonds is in dit blad voldoende besproken in het nummer van 18 April. Den 19^{den} April was er, door de «Afdeling Amsterdam» van het Nederl. Tooneelverbond, in «*Odéon*» eene vergadering belegd, waarbij waren geïnviteerd tooneelspelenden en op de convocatie was vermeld, dat Mr. J. van Schevichaven zou spreken over «het Pensioen-Fonds».

Na de inleiding over dat «Fonds» door Mr. van Schevichaven, werd er debat gevoerd, waaraan o.a. de Heer *W. van Korlaar*, thans voorzitter der Mij Apollo — hoewel niet in die qualiteit — deelnam, en, volgens veler opvatting in veel opzichten niet geheel met juiste inzichten.

Zijn gedachtengang kwam ongeveer hierop neder: dat menig oud artiest het te *vernedere*nd zou hebben gevonden, om de bij het «Fonds» in te voeren premie-reductie, in de volle kracht van zijn leven, te accepteeren. Het woord «bedelen» kwam daarbij in het debat, in welk verband is mij ontgaan; want ik was *énorm geïrriteerd* door de onmogelijke *drogredenen*, die werden opgedischt (niet alléén door den Heer Van Korlaar) aangaande het «Fonds».

Verder maakte de Heer Van Korlaar een bezwaar tegen den «*afkoop*» der bij het «Fonds» te sluiten polissen. Zijn redeneering kwam hierop neder: dat van «afkoop» wel eens een *verkeerd* gebruik zou kunnen worden gemaakt; dat althans was de strekking zijner woorden. Toen daarop door mij dit argument van den Heer Van K. werd overgenomen, wees ik er op, dat het niet toestaan van «afkoop» zou zijn: een draconische maatregel, waardoor men den leden eene faciliteit zou ontnemen, welke door *elke* levensverzekering-Mij verleend wordt. Om misbruiken te voorkomen zou men dan alle verzeerden als-het-ware onder een *drukkende curateele* stellen.... een maatregel, die voor *al* te luchthartigen — «kunstenaars zijn nu eenmaal slechte mathematici», zegt hij immers *zelf* in de laatste circulaire van «Apollo» — in de tooneelwereld misschien wel verdedigbaar zou kunnen zijn in hun eigen belang.

Velen, «*de goeien buitengesloten*», voelen weinig verantwoording voor hun ouden-dag, en dergelijke *te* luchthartigen, denken wel eens ten onrechte, dat juist die luchthartigheid, ja, zelfs het zich niet erg aantrekken van «beertjes», een soort «artistiek cachet» aan hun bestaan geeft.

Bij deze redeneering heb ik wel degelijk de

vele anders en *beter* denkende artiesten *buitengesloten*!....

Maar toch... Tableau! Daar werd ik op de meest *ongemotiveerde* wijze door den Heer Van Korlaar aangevallen! Ik was een onwaardige, want ik had het *heele* gilde aangetast! De door mij «*buitengeslotenen*» verdwenen in den nevel, waarin men den heer van Korlaar als een beschermengel zag opdoemen!

Mocht ik *dáár* ter plaatse, dus onder *belanglangstellenden*, en *absoluut* geen *kwade* bedoeling hebbende, niet even den vinger leggen op de wonde plek, door den Heer Van K. *zelf* aangezezen?

Ik was perplex! — en wilde en kon op *dat* oogenblik — indien ik althans *parlementair* wilde blijven — niets antwoorden, want ik was te *geïrriteerd*.... en daarom liet ik den Heer Van Korlaar trekken. Ik ben overtuigd dat hij in zijn *Directiekamer* er evenzoo over denkt als ik, — en wat ik óók positief weet — en 'k geloof mijn zegsman te mogen noemen, als 't gevraagd wordt — is, dat de Heer Van K. in den eersten tijd toen de Pensioen-commissie optrad, dat streven *met geheel andere oogen* aanzag dan *nu*, en *toen* alles behalve rooskleurig dacht over «Apollo», waarvan ZEd. sinds korten tijd *gelukkig* voorzitter is geworden... Ja, gelukkig!! want wij kennen en waardeeren in hem een *werkzaam* man, een man met zeer veel initiatief en organiseerend talent. De laatste circulaire van «Apollo» doet reeds zien, dat de tegenwoordige voorzitter een beteren geest heeft opgewekt, dan er *vroeger* in het bestuur heerschte (alweêr de *goeden* niet te na gesproken!!!) — In die circulaire wordt, tusschen de regels door, een zinspeling gemaakt op mogelijke toekomstige *samenwerking* met het Fonds.... *en daar zal het ook heen moeten*.... maar zulks werd de commissie van het Fonds *op de meest onhoeffelijke wijze* (alweêr de *goeien* buiten sluiten!) onmogelijk gemaakt! De eerlijkheid gebiedt nogmaals te constateeren, dat de Heer Van Korlaar *toen* nog geen voorzitter was.

Het verschil tusschen de toekomst van «Apollo» en het op te richten «Fonds» is:

dat «Apollo», bij de loopende risico's, in de zeer nabijgelegen toekomst, nog veel minder dan *f* 138 per jaar zal moeten uitkeeren; en dat, bij de tegenwoordige contributie enz. enz. *elk nieuw lid* dat risico *verhoogt*, en de toestand dus nog hachelijker maakt;... terwijl het «Fonds», waarbij alle polissen dadelijk bij eene *gezonde levensverzekering-Mij* in *herverzekering* worden gebracht, desnoods met enkele leden, *zonder de minste risico* kan opereeren.

In de *toekomst* moeten wij evenwel alle tooneelspelenden, en vóór alles óók de Tooneel-directeuren zelf, als lid van dat «Fonds» hebben, want dan krijgt men *overal* voorstellingen *ten bate* van het Fond, en zal de premie-reductie zeer velen hartelijk welkom zijn.... Zij *werken* dan allen mede tot de *opbrengst* daarvan, en elke gedachte aan een «bedelpartij» verdwijnt, wanneer iedereen zelf voor medewerkt, want dan heeft men die reductie *zelf verdiend*.

Ik hoop, dat mijne beschouwingen over «Apollo» en 't «Fonds», in goede aarde vallen, ... maar wil men per sé weer iets *anders* er in zien, dan er met *volle overtuiging* in wordt weergegeven ... welnu, op gevaar af, dat men mij dan als een *Onwaardige* uit den Tempel zal werpen, ja zelfs met verbeurte van alle door mij in 12 jaar betaalde premien enz., blijf ik bij mijn eisch: «*Bewijs* mij, dat het «Rapport-Landré» *wiskundig* kan worden wederlegd!»

In afwachting,

L. M. SMITH.

ROTTERDAMSCH KRONIEK * * * *

Mei 1903.

Zoo ongeveer aan het einde van het tooneel-seizoen — de Mei is al een week oud en belangrijke dingen zullen nu wel niet meer te wachten zijn — mag wellicht een kleine nabetrachting beproefd worden over de voorbije wintermaanden en wat zij aan belangwekkends gaven.

Over het belangwekkende alléén ware men gauw uitgepraat, het wàs er niet en er valt dus niets over te zeggen. Zonder iets tekort te willen doen aan de beteekenis der prestatie van enkelen der eersten van ons gezelschap, in het bijzonder van den heer Brondgeest, die in dit seizoen veel gewerkt heeft en goede dingen gedaan, mag de bewering gesteld worden, dat de éénige herinnering aan de verlopen wintermaanden, herinnering die wel niet zoo gemakkelijk vervagen zal, die is aan de Monna Vanna van mevrouw Tartaud-Klein.

Wanneer men, rustig gezeten, de gebeurtenissen in het seizoen zijn gedachten laat voorbijgaan, die gansche tamme revue van deels verdienstelijke, deels onverdienstelijke opvoeringen, die serie brave avonden van rustig amusement, van vriendelijke voldoening, met eenige erkentelijkheid genoten, maar dadelijk toch vergeten, dan blijft daar één schittering een wijle de loome halve voldaanheid verlichten: de Monna Vanna van onze voortreffelijke jonge artieste, wier twaalf en een half jarig tooneelven we op den 1sten Meidag herdachten.

Die herdenking is waarlijk allerfeestelijkst geweest. Onze actrice heeft een massa bloemen en fraaie cadeaux gekregen en een hartelijke hulde uit een stampvolle zaal. Vertoond werd: Lotos van mevrouw Sniijders van Wissekerke, dat nu wel heel erg uit den tijd leek — maar in het laatste bedrijf waarvan, de beneficiante speelde en een indruk wekte als nog geen Lotos vóór haar. En als nastukje: »Jefta's dochter« van den Italiaan Felice Cavalotti — verwonderlijk sterk van fantasie en psychologische motiveering.

Moelieijk had mevrouw Tartaud's feestavond een seizoen kunnen beëindigen, waarin zóóveel reden tot dankbaarheid voor haar bijzonder talent was dan juist dit, het Monna Vanna-seizoen!

Haar vertolking van de hoofdrol in Maeterlincks drama is een zeer kranige kunstdaad, ook buiten de overweging om dat die verricht werd in een onbeteekenend seizoen en dat vergelijking met de uitbeelding van Georgette Leblanc, die we eenpariglijk bijzonder onvoldoende hebben gevon-

den, haar in een exceptioneel gunstige positie stelt.

Dat het belangwekkende hierbij blijft, is niet de schuld van de artisten. Er is immers ook nog aan ons gezelschap mevrouw Van Kerckhoven, aan wie maar één rol van beteekenis en een voor haar geschikte rol, behoeft te worden bedeed om een goeden tooneelavond te verzekeren. En meer knappe menschen zijn er, aan wie eenvoudig de gelegenheid heeft ontbroken.

Misschien ook niet aan den directeur is de schuld, die voor zich de overtuiging zal hebben vrijwel het goede van buiten te hebben bijgehouden, maar die ook niets beter vond, wellicht, dan hij gaf.

Wellicht! We hebben slechts te herinneren aan de directie-jaren van Jan C. de Vos in Tivoli, waarin, toen ook de andere gezelschappen niets te vinden wisten, per seizoen vijf, zes, mooie nieuwe stukken op het repertoire gebracht werden, die zoo'n seizoen belangrijk maakten.

Maar in de techniek van het tooneeldirecteur-zijn, dringe men bij de beoordeeling van het resultaat liefst niet te ver door. Het seizoen was niet belangrijk, dit alleen hebben we te constateren en te betreuren.

Dat het niettemin een uiterst voordeelig seizoen is geweest, ongeëvenaard in een periode van, naar ik vernam, wel tien jaren, is alleraangenaamst, voor de directie; het brengt haar en ons echter lichtelijk in de war, (en voor haar is dat het meest jammer) omtrent den smaak van het publiek.

«De menschen komen er dan toch maar om,» dit is een dooddoener tegenover alle bezwaren, die men het recht heeft te laten gelden. Tenslotte is een theaterdirecteur een ondernemer als elk ander, nietwaar, hij wil geld verdienen en wanneer hij dat maar doet, weet hij het alevel beter dan eenige directeur, die zich ook wel tot kunst dienen geroepen voelt.

Dit seizoen zonder belangwekkends dan, is om zijn finantieele geslaagdheid ontmoedigend. Maar dit slechts tot op zekere hoogte.

Men kan niet beoordeelen welke toevallige redenen er bij het publiek waren, tot zóó trouwe komst, ondanks het repertoire. En men kan dus evenmin profeteeren, dat een volgend seizoen — alweer dus het repertoire ingericht — weer 't publiek komen zal. Een wissel trekken op toevalligheden is altijd gewaagd.

Op den duur zal aan een zekeren artistieken eisch moeten worden voldaan, om het recht van bestaan van een gezelschap te kunnen aanwijzen.

Het systeemloos gedoe van dat met zooveel ophef voorbereide Lyrisch tooneel, welks beteekenis te personificeeren ware door een lustig trio van Faust, de Tante van Charley en den Gebochelde, heeft terecht het publiek al spoedig afkeerig gemaakt, zijn onbeduidend leven lusteloos slepend gehouden en al voor 't seizoen uit was, zijn vroegen val veroorzaakt. En niemand in het publiek betreurt dat.

De Koninklijke Vereeniging houdt er evenmin een systeem, maar inplaats daarvan een koninklijke subsidie en een Raad van Beheer op na. Het succès van den, in dien rol, zoo hoogst verdienstelijken Hubert La Roche — Cyrano, heeft

haar een goeden inzet gegeven, daarna was haar tooneelven, voor zoover dat hier te beoordeelen valt, uiterst onbeteekenend.

Alleen de Nederlandsche Tooneelvereniging, die meerdere oorspronkelijke stukken ook in dezen winter opvoerde, kan eenig *raison d'être* laten gelden.

Dat zij ditmaal niet gelukkig was, zelfs niet met het mooie stuk van mevrouw Boudier is niet haar schuld. Had zij de stukken van Heijermans niet gehad, die in reprises voortdurend de verdiende belangstelling vonden, ook zij had zeer waarschijnlijk het seizoen in weinig tevreden stemming moeten sluiten. Maar dit zou althans niet aan haar te wijten zijn geweest. Zij dient een goede bedoeling en méér en zij verdiende daarom ten volle, gullen steun in ruimen kring. Zou daarvoor het Tooneelverbond zich niet eens aangorden?

Maar om nu weer tot ons eigen gezelschap te komen, we hopen dat zijn jonge directeur door het gemakkelijk succès in het vorige, niet al te voorzichtig zal wezen met proefnemingen, ook al lijken die gewaagd, in het volgende seizoen, dat hij dus den wil en den smaak van het publiek niet zal afmeten naar de jongste resultaten.

Van het volgend seizoen weten we nog weinig.

De heer Brondgeest annonceert zijn vertrek — een zéér gróót verlies voor het gezelschap. Of dit samenhangt met zijn eigen onderneming, die, als zij tot stand komt, ons wel méér goede acteurs zou kunnen kosten, weten we niet. En evenmin wie hem vervangen moet.

Van eminent belang lijkt me ten slotte de vraag welke directeur zich verzekeren zal van de medewerking van Rooyaards. Vermoedelijk zal de heer Rooyaards niet ongenegen wezen, wederom, zij het ook voor gastvoorstellingen, zich aan een gezelschap te verbinden. Hij zelf kan op den duur geen volkomen bevrediging vinden in zijne voordrachten—alléén en de groote meerderheid van ons publiek verlangt wel gretig hem weer te zien, waar hij het zóoveel genot schonk: op het tooneel, in een ensemble!

Een gezelschap, dat Rooyaards aan zich weet te verbinden en hem, den meest litterairen acteur in Nederland, eenigen invloed toekent, in de keuze der stukken waarin hij op te treden heeft, kan het nieuwe seizoen ingaan met een goede belofte aan zijn publiek en een goede verwachting voor zichzelf.

Louis Bouwmeester gaat een eigen gezelschap vormen. De voorspellingen daaromtrent lijken wat vaag, vaag genoeg althans om het vermoeden te wettigen, dat er nog wel gelegenheid zal wezen hém tot een goed gezelschap te doen toetreden.

Dat ware voor ons tooneel evenzeer wenschelijk als voor den kunstenaar. De keus van stukken in het reizend groepje, waarvan hij sedert een maand artistiek leider heet, geven geen hoogen indruk van zijne directeursgaven. Als dit een volgend seizoen zoo moet worden doorgezet verloor de heer Bouwmeester zich geheel in laagsteramp dramatiek en zelfs een zoo krachtig talent als het zijne móet verrauwen en ontaarden in

dingen als »De Gebochelde« en »Een berucht proces«, nadat het zich een reeks van jaren heeft kunnen geven aan beter. Er dreigt gevaar, we mogen alarm slaan. Overigens behoeft de betekenis van de medewerking van Bouwmeester voor een gezelschap nog minder dan die van Rooyaards, nader aangeduid.

H. D.

Marie van Westerhoven in het Ghetto-drama „Dertig Zilverlingen“.

UIT ZUID-NEDERLAND. * * * * *

I.

Onze schouwburgen (Antwerpen-Brussel-Gent) — onze tempels van weinig kunst en veel vermaak — er zijn toch schouwburgbezoekers en bezoeksters voor wie 't een waar genot is heete tranen te storten, of zich half ziek te lachen — hebben de poorten gesloten.

Over 't algemeen was het afgeloopen tooneel-seizoen niet zoo gunstig als vorige jaren.

Antwerpen had door het heengaan van *La Roche* te kampen met een nieuw repertoire, dat niet insloeg. Men probeerde het fransche blijspel in te voeren en maakte volslagen fiasco. De Vlaming is per sé tegen alles wat fransch is. Geef hem onder de gunstigste omstandigheden een fijn, geestig fransch blijspel, en hij keert u den rug, omdat het... fransch is; disch hem een zouteloze duitsche mop op en gij hebt het spel gewonnen. Op 't einde der dagen kwam men met *Papageno* op de proppen, dat volle huizen trok, terwijl b.v. «Zenuwachtige Vrouwen» niets deed.

De gastvoortooningen van uw beroemden landgenoot *Louis Bouwmeester* hadden een schitterend succes. Viermaal werd «*De Koopman van Venetië*» gegeven, driemaal «*Voerman Henschel*» en ten

slotte «*Narciss*», steeds voor uitverkochte huizen en een enthousiastisch publiek.

Sterft ten uwent de oude garde uit, ook hier hadden wij het verlies te betreuren van *Mevrouw Verstraeten-Lacquet*, in den wandel «moederke Verstraete» geheeten.

Groot gebracht in de school van Victor Driessens, blonk zij uit door natuurlijkheid en waarheid. Voor 't laatst trad zij op in «*Hare Dooden*,» een treffelijk dramaatje van den Antwerpschen tooneelschrijver *Gust Janssens*. Indrukwekkend was hare begrafenis, want niet alleen bracht men een groote kunstenaar ten grave, maar tevens eene voortreffelijke vrouw en moeder. Het tooneeljaar sloot met een door bestuurder en artisten belangloos gegeven voorstelling, ten bate van een grafmonument voor de afgestorvene. De 76-jarige bestuurder *Frans van Doeselaer*, trad bij die gelegenheid nog eens op in het blijspel «*Jan Dwars*.» Met het vuur der jeugd speelde hij nog eens zijn lievelingsrol. Een schitterende ovatie viel hem ten deel.

Brussel dat neiging toonde tot meer modern werk — men voerde o.a. Heijermans' «*Op Hoop van Zegen*» op — moest al spoedig zijn toevlucht nemen tot 't oude melodrama.

Gent schitterde met zijn lyrische afdeling. Vijf en twintig maal werd de opera «*De Bruid der Zee*» van *Jan Blokk* en *Nestor de Tiere* opgevoerd. Van gemeentewege werden componist en dichter gehuldigd, door het overhandigen van gouden medailles en oorkonden. Ditzelfde geschiedde ook te Antwerpen, waar bij het *Nederlandsch Lyrisch Tooneel*, de honderdste opvoeringen van «*De Herbergprinses*» en «*De Bruid der Zee*» feestelijk gevierd werden.

Ook hier werden de gelukkige scheppers door de gemeenteoverheid gehuldigd en ontvingen zij gouden medailles ter waarde van 1000 frs. en oorkonden vervaardigd ter drukkerij Plantijn. Onder de degelijke en voorzichtige leiding van de H.H. *Judels* en *Tokkie*, gaf het Nederlandsch Lyrisch Tooneel te Antwerpen, reden tot veel tevredenheid. Grootendeels is dit te danken aan den hoogstalentvollen, onvermoeibaren Herr Kapellmeister en kunstleider der onderneming: *Edward Strewels*. Minder aangenaam voor de directeuren der schouwburgen Antwerpen, Brussel, Gent, was het feit dat de Staatstoelage dit jaar aanzienlijk verminderd werd. De woorden van uw grooten staatsman Thorbecke: «Kunst is geen regeeringszaak», schijnen weerklank gevonden te hebben in de ooren van onzen *premier*, minister de Smet de Naeyer.

Antwerpen genoot in den beginne eene toelage van 4000 frs., later werd dit 6000 frs., toen weer 5000 frs., om ten slotte stabiel te blijven op 4000 frs.

Brussel ontving eerst van Z.M. koning Leopold II eene toelage van 10.000 frs., de Staat nam later deze toelage over, tot zij eindelijk daalde tot 8000 frs. Gent hield ongeveer gelijken tred met Antwerpen.

Bij ministerieel schrijven ontvingen nu de drie directeuren bericht, dat de Staatstoelage voor het afgeloopen jaar 1400 frs. bedroeg en men in 't ver-

volg niet te zeer op Staatstoelagen mocht rekenen. Groote verslagenheid in de kantoren van de heeren directeuren. Oogenblikkelijk werd te Brussel een «grootte zitting van het Nationaal Vlaamsch Verbond gehouden, om verzet aan te teekenen tegen het ontwerp van besnoeiing der toelagen aan de Vlaamsche schouwburgen van Brussel, Antwerpen en Gent.»

Men ging ter audientie en vernam van den minister, dat het beschikbare geld, dienend tot «Aanmoediging der tooneelkunde en der Tooneelletterkunde,» (dit zijn de officieele woorden) grootendeels verbruikt was aan de premiën voor heeren *tooneelschrijvers*, zoodat aan de drie tooneel-directeuren geen grooter toelage dan de 1400 frs. kon geschonken worden. Glimlach niet, hollandsche lezer. In een volgend artikel zal ik u breedvoerig mededeelen wat het Belgisch Gouvernement doet om tooneelkunde en tooneelletterkunde aan te moedigen, en... hoe profijtelijk het is in Zuid-Nederland tooneelschrijver (?) te zijn.

Ten slotte een nieuwtje: De Heer en Mevrouw Hesselink-Beersmans zijn voor het volgend tooneeljaar verbonden aan den Ned. Schouwburg te Antwerpen.

ALEXANDER.

Antwerpen, 1 Mei 1903.

NED. TOONEELISTENVEREENIGING

In het verslag der afdeling Amsterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond, wordt gewag gemaakt van de oprichting van een bond ter behartiging van de belangen van tooneelspelers. Wij hebben in dit blad tot heden aan de inderdaad gestichte Vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten, geen aandacht geschonken, omdat wij, voor ons, ten aanzien der bestaanbaarheid van een dergelijke vakvereeniging vrij sceptisch gestemd zijn. De tooneelspelers vormen niet alleen een wereldje apart — dit zou natuurlijk geen bezwaar zijn tegen den bloei bij hen van het vereenigingsleven — integendeel — maar een wereldje ook in dien zin, dat er binnen een zeer eng kader alle klassen in zijn vertegenwoordigd: rijk, althans goed gezeten en arm, met alle tusschenliggende schakeeringen. Dezen in één verband samen te vatten, is haast ondenkbaar. Daarbij komt, dat de tooneelspeelkunst een zeer individualistische kunst is en een tooneelgezelschap een verzameling van personen van den meest uiteenlopenden aard. Als men spreekt van typen — dan vindt men ze in de tooneelwereld te kust en te keur. En sterk en scherp geteekende typen verdragen elkaar niet best; hunne zeer uiteenlopende naturen zijn niet geëigend om zich in één en dezelfde organisatie te laten inlijven. Maar het voornaamste bezwaar tegen de ontwikkeling van het solidariteitsgevoel bij tooneelspelers is, dat ieder zijn eigen belangen heeft, in verband met de positie, die hij bij het gezelschap bekleedt, welke wederom afhankelijk is van zijn capaciteit.

De Nederlandsche Tooneelistenvereeniging heeft eenige malen openbare bijeenkomsten uitgeschreven en daarvoor een spreker uitgenoodigd om een

onderwerp, het vakbelang rakende, te behandelen. Die bijeenkomsten waren doorgaans zeer slecht bezocht, waaruit is op te maken, dat het aantal aangeslotenen nog gering is. De acteurs en actrices van positie schitterden, op een enkele uitzondering na, door hunne afwezigheid. Moet men daaruit opmaken, dat er in de acteurswereld niet veel te klagen is en men er zich dus niet gedrongen voelt om met elkaar te overleggen over middelen tot redres? Men klaagt wèl in de tooneelwereld, maar of er inderdaad veel oorzaken zijn tot klagen? En zoo ja, of dan de macht om die oorzaken te veronzijdigen, bij de vakvereeniging berust, is een vraag, die ik niet toestemmend durf beantwoorden.

Het zijn tot heden altijd *outsiders* geweest, die in bovenbedoelde bijeenkomsten een spreekbeurt zijn komen vervullen. Wij hebben er twee bijgevoond: van de heeren Gerhard en Mr. Treub. Beiden hadden het over het *contract*, dat de tooneelstukken aan hunne directies bindt en beiden sloegen gaten in de lucht van verbazing, dat in den tegenwoordigen tijd redelijke wezens zich door zulke eenzijdige overeenkomsten, als met handen en voeten aan hunne werkgevers overleveren! En Mr. Treub, die op het onderwerp dieper inging, stelde allerlei wijzigingen voor, die de vakvereeniging in de contracten heeft te bevechten.

Als ik 't eerlijk moet zeggen, geloof ik, dat de tooneelspelers, die hem gehoord hebben, wel onder de bekoring zijn gekomen van zijn heldere voordracht, maar dat nochtans de meesten naar huis zijn gegaan met de innerlijke bekentenissen, dat zij om hun contract van vorm gewijzigd te krijgen, zich toch inderdaad niet druk zullen maken!

Mr. Treub zelf erkende, dat de toestanden bij het tooneel er niet naar zijn, om feitelijke, d.w.z. financieele lotsverbetering te kunnen wachten. De meeste directies hebben zelf hard werk boven water te blijven en spinnen allerminst zij. Het voornaamste belang om zich te vereenigen, vervalt dus. En wat de contracten betreft? Zeker, als een outsider nagaat in contract en tooneelreglement, waar een acteur of actrice al voor beboet kan worden, dan denkt hij allicht, dat ze aan de heidenen overgeleverd zijn en welbeschouwd geen vin verroeren kunnen, zonder tegen een der artikels van dat reglement te stooten. Intusschen, Mr. Treub bleek niet ongeneigd, te erkennen, dat er geen bedrijf bestaat, waarin bijv. stiptheid stilliger eisch is. Onder elke minuut te laat komen van één der spelende personen, lijdt het geheel en de onwil of nalatigheid van één lid kan een voorstelling totaal doen mislukken. Vandaar, dat de praktijk zelf een lange boetenlijst heeft doen ontbotten. Maar die zelfde praktijk ziet er veel anders uit dan de theorie, welke Mr. Treub uit de lectuur der contracten en reglementen heeft opgediept. Waar — zeide hij o.a. — het boetenstelsel zelf niet kan worden afgeschaft, behooren de boeten nooit te vloeien in de zakken der directie, maar men dient er een fonds van te maken, waaruit tooneelstukken bij ziekte onderstand kunnen genieten. Mij dunkt, dit zal wel geen der aanwezigen zonder meesmullen hebben

aangehoord. Want, wie de praktijk kent, weet, dat alle boeten bij elkaar, in een heel jaar opgelegd en afgehouden bij alle gezelschappen tezamen, door den bank geen f 100. — 's jaars zullen bedragen. En 't was wel wat vreemd, juist een rechtsgeleerde er in die mate te zien inloopen, een rechtsgeleerde, die met eenzelfde oog de eerste de beste politieverordening nalezende, tot de conclusie zou moeten komen, dat een eenzaam burger geen stap op straat kan zetten zonder gevaar van gecalangeerd te worden.

Bij ziekte wordt maar gedurende 14 dagen halve gage betaald, zei spr. Het is mogelijk, dat er gezelschappen zijn van den laagsten rang, bij welke in de contracten zulk een bepaling voorkomt en gehandhaaid wordt — maar de *usage*, de traditie, is overal elders geheel anders. Zelfs maanden lang ziek zijn, heeft doorgaans geen inhouding, van niet een deel der gage, tengevolge!

Het contract is een ijdig opgemaakt — aldus luidde een derde klacht. Het detailleert allerlei verplichtingen den werknemer opgelegd en daartegenover staat zoo goed als niets, dat de werkgever heeft na te komen. Maar, zou ik willen vragen, is dat niet een algemeen en natuurlijk verschijnsel bij schier alle contracten? Dat de directeur zijn acteur oplegt een rol in zóóveel dagen te kennen, overal waar het der directie goeddunkt op te treden, te zorgen voor behoorlijk hoofd- en schoenwerk en modern kostuum, op avonden, dat hij te spelen heeft, zóóveel tijd voor den aanvang aan den schouwburg te zijn, zich, als zijn taak in het stuk geëindigd is, niet in de zaal te vertoonen enz. enz., ligt voor de hand. Dat daarmee parallel geen verplichtingen loopen, den directeur op te leggen, spreekt van zelf. Uit den aard der zaak dus, zal de lijst van vorderingen den werknemer bij het tooneel gesteld, altoos immens zijn, vergeleken bij wat van den directeur als contra-*praestatie* te eischen is. Dat schijnt erg slavisch, en zielverkooperig — maar berokkent in werkelijkheid geen hinder. Zoo is er meer, dat in de contracten er erg Spaansch uitziet, maar waarvan niemand ooit last ondervindt. Dies verklaar ik mij zeer goed, dat acteurs en actrices aan onze behoorlijke theaters, de behoefte niet gevoelen in een vakvereenigingsorganisatie te treden, voor wier noodzakelijkheid allerlei motieven worden aangevoerd, waarvan zij het gewicht niet gevoelen.

Het ziet er over het geheel met het tooneel, als «loonend» bedrijf, te Amsterdam slecht uit. Het publiek loopt storm naar de specialiteiten-theaters, met voorbijgaan van de komedies.

Reeds denken tooneeldirecties er aan, in hetzelfde zog te gaan varen. Gebr. Van Lier hebben aangekondigd, dat zij dezen zomer hun tooneelgezelschap in een Ueberbrett!-troep zullen vormen. En van het Ueberbrett! naar het specialiteiten-theater: *il n'y a qu'un pas!* Daar lang niet ieder tooneelspeler of speelster bruikbaar is als tingeltangelspecialiteit, zal bij die metamorfose er menigeen in de verdrukking geraken.

De tooneelspeelkunst loopt om brood. Het is een slechte tijd voor acteurs en actrices om eischen te stellen!

HOE MEN TE ANTWERPEN HET HALFEEUWFEEST VAN HET NATIONAAL TOONEEL ZAL HERDENKEN.

Zaterdag 26 September, ten 8 ure 's avonds, vertooning in den Nederlandschen Schouwburg, door het gezelschap van den heer Van Doeselaer, en bestaande uit: *De twee broeders*, tooneelspel in één bedrijf, door Emanuel Rosseels; *De Dronkaard*, drama in 3 bedrijven door Van Kerckhoven, waarmede 50 jaren geleden het Nationaal Tooneel geopend werd en *De Visschers van Blankenberghe*, blijspel door C. Sleeckx.

Verlichting van den schouwburg.

Zondag 27 September, ten 10 ure, bijeenkomst in het «Kunstverbond», van de kunstmaatschappijen der stad en van de deelnemende tooneelmaatschappijen uit het land; optocht naar het stadhuis.

Ten 11 ure, ontvangst ten stadhuize; overhandiging der eeremedalies aan de jubelariissen van den schouwburg; uitreiking der prijzen aan de bekroonden in den prijskamp van tooneelletterkunde; uitreiking der onderscheidingen en overhandiging der prijzen aan de kringen bekroond in den wedstrijd van tooneelkunde.

12 ure, optocht naar den schouwburg.

12½ ure, onthulling door de overheden, van het beeld van Katharina Beersmans en der portret-medaljons van Eloy Lemaire en Kettmann, bij openbare inschrijving der stad aangeboden.

1 ure, feestzitting in den Nederlandschen Schouwburg, 1. Ouverture van *Charlotte Corday*; (Peter Benoit); 2. Vaderlandsche cantate (Melis en Blockx); 3. Feestrede; 4. Tooneeldans (Rosseels en Wambach.)

7 ure, vertooning in den Nederlandschen Schouwburg, door het gezelschap van den heer Van Doeselaer. Opvoering van een stuk bekroond in den prijskamp van tooneelletterkunde of van een stuk van het loepend repertorium.

Maandag 28 September, van 10 tot 1 ure en van 3 tot 5½: Tooneeldag in de trouwzaal ten Stadhuize.

Ten 6 ure 's avonds, groot feestmaal, bijgewoond door de overheden, de jubilarissen, de artisten, de bekroonden enz. enz. en inschrijvers.

De drie feestdagen zullen voorafgegaan worden door een prijskamp van tooneelkunde, waaraan 8 maatschappijen uit het land en 6 van de stad zullen deelnemen, die reeds een eersten prijs in tooneelprijskampen behaalden.

Aan den hr. Van Doeselaer, den eenigen nog levenden artist van af de stichting van ons Vlaamsch Tooneel, zal eene massief gouden herinneringsmedalje ter hand gesteld worden namens de stad Antwerpen.

De artisten van het gezelschap, die 25 en meer jaren aan het tooneel verbonden zijn, ontvangen elk eene zilveren medalje en al de anderen eene bronzen.

Ook de maatschappijen die aan den feestoptocht van Zondag 27 September deelnemen, zullen eene bronzen medalje ontvangen.

De onthulling van het Beeld-Beersmans en der portretmedaljons van Lemaire en Kettmann, de twee talentvolle tooneelleiders, zal plechtig geschieden in 't bijzijn der overheden.

Voor het beeld van Victor Driessens, den stichter van het Nationaal Tooneel, voor dit van Beersmans en voor het medaljon van Moeder Verstraete zullen kronen en bloemen gelegd worden.

Na de onthulling zullen de afgevaardigden der maatschappijen met hunne vaandels voorbij de beelden en medaljons gaan.

Het marmeren beeld van Mej. Beersmans wordt vervaardigd door Jef Lambeaux: het portret in brons van Kettmann, door Frans Joris en met dit van Eloy Lemaire heeft Juliaan Dillens zich willen gelasten.

***** PENSIOENFONDS. *****

Mijnheer de Redacteur!

Omdat ik meende dat ons belang: het verlichten der zorgen van den ouden of invaliden tooneelkunstenaar, niet gediend werd door het voortgezet gekibbel over de vraag, of hij dien steun wel waardig was, heb ik de poging van den Hr. Smith, om zijne onvoorzichtige woorden op de bijeenkomst in Odéon geuit, achteraf goed te praten, maar stil laten voorbijgaan.

De Pensioenfondscommissie zal dit gewaardeerd hebben, hoewel het haar gemakkelijker moet vallen zich te weren tegen een bona fide tegenstander, dan tegen haar medelid S., die halstarrig is voortgegaan argumenten tegen de oprichting van een dergelijk fonds aan te voeren.

Maar nu *Het Tooneel* van 2 Mei j.l. het geschil, in de lezing die de Hr. S. ervan geeft, weder oprakelt, dien ik U wel een plaatsje te vragen voor mijne bemerking daartegen, dat ik geen vrees koesterde voor het recht van afkoop, omdat ik de tooneelspelers wantrouwde, maar wel omdat ik voorzag dat weinig begunstigers een Pensioenfonds zouden steunen, dat zulk een on-eigenlijk begrip van pensionneeren, als het recht om reeds na drie jaren de gestorte premies te kunnen terugnemen, in zijne statuten wilde opnemen.

Toen ik dit bezwaar in Odéon uiteenzette, leek 't me, dat de inleider het ging deelen en dus had het debat gesloten kunnen worden, indien de Hr. S. niet, voornamelijk om te laten apprecieeren hoever hij als «man van zaken» van zijn medetoneelspelers af stond, eene karakteristiek van zijn kameraden had gegeven, die daar ter plaatse, voor een gehoor van verslaggevers, allermint te pas kwam.

Want, dat de Hr. S. er niet aan dacht in zijn kritiek de goeden onder die collega's te sparen, kan ieder wel afleiden uit het feit dat ik van de Bestuurstafel, zoomin als van den inleider, eene terechtwijzing heb ontvangen, die ik zeker zou hebben verdiend en gekregen, wanneer mijn uitval inderdaad «ongemotiveerd» geweest ware.

Hoogachtend,

V. KORLAAR.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zooloogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: 33e Algemeene Vergadering van het Nederlandsch
Tooneelverbond. — Mevr. André Meeuwissen †. — N. Judels †. —
Dringend Verzoek. — Correspondentie.

33ste Algemeene Vergadering van het Ned. Tooneelverbond, 16 Mei 1903 in „Maison de Bruijn” te 's-Gravenhage.

Vertegenwoordigd zijn de afdelingen: Amsterdam,
Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Dordt, Groningen,
Delft, Tiel.

De Voorzitter van het Hoofdbestuur, de Heer
Marcellus Emants, opent de vergadering met de vol-
gende rede:

Mijne Heeren!

U in den Haag ditmaal welkom te mogen heeten,
verschafft mij een eigenaardig genoegen, waaraan ik
een paar woorden wil wijden. Alvorens daartoe echter
over te gaan moet ik twee groote verliezen herdenken,
die ons Nederlandsch tooneel in het afgelopen jaar
heeft geleden, ik bedoel het afsterven van Prof. Stokvis
en Derk Haspels. Over beider verdiensten ten op-
zichte van dit tooneel, hoef ik hier niets meer te zeggen.
Die plicht is reeds door anderen uitstekend volbracht.
Wat ons Tooneelverbond in 't bijzonder betreft, dit
heeft in Prof. Stokvis veel verloren al had deze trouwe
vriend in de laatste jaren geen zitting meer in ons
bestuur. Want dit is juist het bewonderenswaardige
in Prof. Stokvis geweest, dat hij het verbond niet den
rug heeft toegekeerd toen andere denkbeelden dan de
zijne hier zegevierden. Hij heeft de leiding aan andere
personen overgelaten; maar nooit van eenige vijandige
gezindheid doen blijken. Integendeel hebben wij nog
dikwijls van zijn voorlichting en hulp gebruik kunnen
maken. Van Derk Haspels heeft men terecht ge-
schreven: wie zal hem vervangen? Wat Prof. Stokvis
aangaat zal 't zeker nog vaak voorkomen, dat we
moeten uitroepen: tot wien kunnen wij nu ons met
evenveel vertrouwen wenden.

Den Haag, — ik vereenzelvig de stad met het pu-
blik — Den Haag neemt op het gebied van de kunst
een zeer bijzondere plaats in.

Wij weten 't allen, dat voor onze Koninklijke Ver-
eeniging het Nederlandsch tooneel, de verliezen elders
geleden dikwijls door Den Haag weer goed werden
gemaakt. De gekuischte smaak van het Haagsch publiek
werd dan ook al vaak door die Vereeniging erkend
en geprezen. Wie in ons land schouwburg-directeur
wenscht te worden, zint er op in Den Haag vasten

voet te krijgen. Van een optreden voor het Haagsche
publiek stelt hij zich zoo al geen gouden bergen dan
toch zeker wel zilveren heuveltsjes voor. Het gebeurt,
dat men zich bereid verklaart er een nieuwen schouw-
burg voor te stichten.

Hebben Haagsche opera-artiesten onaangenaamheden
met hun bestuur, dan laten ze zelden na vóór hun
vertrek een stukje in een krant te plaatsen, waarin zij
hun ingenomenheid te kennen geven met: «le public
si distingué, si sympathique, si artistique de la Haye»,
en in de zomermaanden gunnen de Hagenaars zich
nauwelijks tijd om te eten, zoo verzet zijn ze op het
hooge kunstgenot te Scheveningen hun geboden.

De vraag is dus gerechtvaardigd, of er wel een
artistieker publiek dan het Haagsche in Nederland te
vinden is en als we nu bedenken, dat Sarcey gezegd
heeft: «het publiek heeft altijd gelijk», en dat Sarcey,
de man van het gezond verstand, zoo iets niet zeggen
zou, zonder er deugdelijke gronden voor te hebben,
dan is 't zeker de moeite wel waard eens in Den Haag
een poging te wagen om de vraag op te lossen door
ons eerlijk, Mr. J. N. van Hall, in De Gids van Fe-
bruari gesteld: wat komt het publiek in den schouwburg
zoeken.

't Is waar, de Heer van Hall doet zelf een oplossing
aan de hand door Molière aan te halen, die gezegd
heeft: «Laissons nous aller de bonne foi aux choses,
qui nous prennent par les entrailles et ne cherchons
point de raisonnemens pour nous empêcher d'avoir
du plaisir». Maar al is, volgens den Heer van Hall,
Sarcey 't volkomen met dezen regel eens geweest, wij
zien er toch meer een voorschrift in dan een antwoord
op de geopperde vraag. Het blijft dus de moeite waard
eens een onderzoek in te stellen naar het antwoord,
dat het Haagsche publiek gegeven heeft en nog steeds
bezig is te geven.

Natuurlijk gaat het daarbij niet aan ons te beperken
tot de kwesties: wat heeft het publiek hier toegejuicht,
waarbij heeft het 't meest geklapt, 't meest doen halen,
wanneer is 't koel gebleven, wanneer heeft het zelfs
luide zijn misnoegen doen kennen.

Het Haagsche publiek is niet alleen een artistiek,
maar ook een beleefd en welopgevoed publiek; het
geeft dus nooit luid zijn misnoegen te kennen en klapt
altsoos. Toen hier eens van de planken af werd mee-
gedeeld, dat Mevrouw Juliette Roos ongesteld was en
vervangen zou worden door Mevrouw Schwab, klapte
het publiek. De Heer van Nouhuys vroeg daarop in
het Vaderland: waarom applaudisseert een deel van
het publiek altijd als een dergelijke mededeeling gedaan
wordt. Hoe kon de Heer van Nouhuys zoo iets vragen?

Het publiek applaudisseert immers uit beleefdheid. Neemt men dit niet aan, dan zou het applaudisseeren in casu vrijwel onzinnig zijn geweest; maar juist daarom ligt het voor de hand, dat beleefde vormelijkheid hier in het spel was. Vormen lijken wel eens meer zeer onzinnig. Het toejuichen en klappen — dat ook geschiedt als er maar gauw en druk gehaald wordt, of als iemand maar lang genoeg achter het voetlicht staat te wachten met een uitdrukking op zijn gelaat van: beginnen jelui nu haast, — dit toejuichen en klappen bewijst dus in Den Haag voor het kunstgevoel van ons publiek niemandal. Willen we doordringen in de artistieke opvattingen van dit publiek, dan dienen we pogingen te wagen om het publiek te beluisteren. Dat heb ik dan ook gedaan en meer dan eens.

Al de opgevangen uitingen u mee te deelen, zou een veel te tijdroovend werk worden, een werk, dat bovendien nutteloos zou wezen, aangezien vele uitingen ongeveer gelijkkluidend klinken, wat ook wel niet anders kan, daar er in het tegenovergestelde geval van een communis opinio geen sprake zou zijn.

Laat ik dus slechts eenige karakteristieke uitingen u mededeelen, die historisch zijn en elk afzonderlijk voor een geheele rubriek mogen opkomen.

Om te beginnen haal ik de gulden woorden aan, die men ook wel in andere plaatsen van ons land vernomen heeft: het leven is toch al zoo treurig, waarom moet ik in de komedie nog meer narigheid te zien krijgen. — Deze woorden bewijzen al dadelijk, dat het publiek op de planken niet maar eenvoudig waarheid verlangt. De Heer Lapidoth heeft eens beweerd, dat een publiek voor alles geboeid wil worden en we kunnen ons de mogelijkheid indenken, dat een dergelijk boeien bereikt wordt door waarheid, zij't dan ook gecondenseerde waarheid; maar daarmee loopen we toch gevaar het publiek niet te bevredigen. Het schijnt integendeel juist afwijking van de waarheid te begeeren. Het leven is al zoo treurig, waarom moet ik in de komedie dat treurige leven weer eens te zien krijgen? Neen, geef me liever dat treurige leven niet; geef me een vroolijk leventje, dat volstrekt niet het echte, het treurige leven weerspiegelt, maar dat geheel is een jolig leventje van fantasie.

En wat voor een soort leven moet dit nu wel wezen?

Laat ik trachten het antwoord weer af te leiden uit een meening, in ons publiek ten beste gegeven.

Deze meening werd door niemand minder uitgesproken dan door een gewezen minister, wiens naam ik natuurlijk niet noemen zal. Het was bij een vertooning van Richard III. De minister bleek al gauw met dit stuk niet ingenomen te zijn. Hij beweerde zelfs, dat het volstrekt niet moeilijk was dergelijke stukken te maken en pruttelde bijna hardop. Zijn vrouw trachtte hem in een betere stemming te brengen en zei: wacht nu maar, in het volgend bedrijf zal je Richard in een mooier kostuum zien. Een mooier kostuum, antwoordde de minister, daar geef ik niets om; toon me een Richard met een mooiere ziel.

Dit antwoord was voor mij een openbaring. Hoe kort en bondig vond ik den wensch van het publiek hier geformuleerd.

Weerspiegeling van de geschiedenis in een man als Shakespere, opvatting van groote gebeurtenissen door een diepen denker, uitbeelding van een zeldzaam psychologisch verschijnsel door een machtig kunstenaar... van al die kwesties willen we hier niets weten: wij vragen naar mooie zielen. En het merkwaardigste van deze uitspraak is wel, dat er nu op eens een nieuw licht valt over den eersten eisch: den eisch om niet de werkelijkheid af te beelden, die zoo treurig is. Nu blijkt, dat zulke mooie zielen door ons publiek geacht worden in werkelijkheid niet te bestaan. Het werkelijke

leven is treurig en vol onschoone zielen; ergo verlangen wij in den schouwburg ons te verkwikken met de beschouwing van een onwerkelijkheid vol schoone zielen.

Hier doet zich nu het bekende verschijnsel voor, dat de oplossing van een probleem aanstonds een ander probleem doet verrijzen. Wat is namelijk een mooie ziel? Met mooi wordt dan bedoeld een mooi op kunstgebied.

Ook deze vraag hoorde ik in den Haag beantwoorden en wel bij de opvoering van Het kasteel Sauveterre, van Capus.

Vergun me even uw aandacht er op te vestigen, dat Het kasteel Sauveterre ons bijzonder door de Raad van Beheer van het Nederlandsch tooneel werd aanbevolen in een klein vlugschrift, een vriendelijkheid die door den Heer Capus ongetwijfeld evenzeer op prijs gesteld wordt, als ze door een Nederlandsch schrijver op prijs gesteld geworden... *zou zijn*. Dit vlugschrift vermeldde, dat in het Kasteel Sauveterre bijna enkel eerlijke lieden triomfantelijk aan het woord zijn en dat het stuk vol is van een gezond optimisme, zonder dat dit aan de belangrijkheid of het sukses van het werk schade heeft gedaan; wat tusschen twee haakjes schijnt te bewijzen, dat een gezond optimisme in een dramatisch kunstwerk doorgaans een gevaarlijk element is. Voorts wordt er in betoogd, dat de schrijver als een verstandig man geprofitteerd heeft van het goede voorbeeld door Halévy en Lavedan gegeven, die aanvankelijk zondige en oneerbiedige werken schreven — ik citeer woordelijk — maar later deugdzaam stukken gaven om... u denkt misschien om een heilzamen invloed te oefenen op hun medemenschen; maar u vergist u, het doel is veel verhevener... om lid te worden van de Académie! Het spreekt van zelf, dat weinig Hagenaars tegen een dergelijke aanprijzing bestand zijn. De schouwburg was bij de eerste vertooning van Het kasteel Sauveterre dan ook haast even vol als bij de vertooning van het Zevende Gebod, toen we allen wisten, dat ons veel zedelijkheid uit de Amsterdamsche Pijp zou worden voorgezet. En toen nu het derde bedrijf van Het kasteel Sauveterre in vollen gang was, toen de dramatische personen zoo kloek zich van hun laatste beetje echte menselijkheid begonnen te ontdoen om moedig af te stevenen op het slot, waarin wij ze voor ons zien staan als echte tooneelpoppen, die met de werkelijkheid niets hebben te maken, toen hoorde ik naast me zeggen: nu worden ze sympathiek.

Wederom een gezegde, dat een openbaring voor me bevatte.

Wat moet ik verstaan onder een mooie ziel? Wel, een ziel, die sympathiek is. Of zoo'n ziel bestaanbaar is, of zoo'n ziel levenswaar in de handeling uit is gebeeld, of de schrijver me diep in zoo'n ziel laat blikken, of zoo'n ziel niet maar mooi *schijnt* doch ook inderdaad mooi *is*... dat komt er allemaal niet op aan, als zij maar aan het publiek sympathiek is. Maar... hoe maak ik een ziel sympathiek?

Nieuwe moeilijkheid, die me opgelost werd na de vertooning van Verleden en wel door een Haagsche dame, die zeer op dramatische kunst gesteld is. Deze dame noemde Verleden een beslist mooi stuk, wat mij veel genoegen deed, omdat Verleden een oorspronkelijk werk is en ons Franschgezind Haagje me nu juist niet scheen uit te munten door belangstelling voor het oorspronkelijke. Dat ik hierin mis had gezien, aarzel ik niet ootmoedig te erkennen, hoe leeg 't ook was in de zaal, toen Verleden voor de tweede maal en dus nu niet als den eersten keer in de plaats van een aangekondigd Fransch stuk werd gegeven.

Verleden, was derhalve een mooi stuk; maar het

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS. FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: H. J. Schimmel. — De Bastille der Komedianten.
— Apollo en het Pensioenfonds. — Louis Bouwmeester.

Brieven en stukken voor den Redacteur tot
1 September adresseeren: Rokin 2.

* * * * H. J. SCHIMMEL. * * * *
(1823—1903).

Dat wij met onze herdenking van Schimmel's tachtigsten verjaardag hier achteraan komen, wordt verklaard door de omstandigheid, dat Schimmel's geboortejaar in verschillende encyclopedieën en bloemlezingen, onjuist is aangegeven. Op Brockhaus, die 30 Juni 1824 als het geboortejaar aangeeft, mocht ik, daar het een buitenlandsch werk is, niet afgaan. Zelfs George Kepper's lexicon, die hetzelfde jaar aantekent, wilde ik niet vertrouwen, maar Van Vloten's «Dicht en Ondicht,» meende ik te kunnen gelooven en ook dáárin vond ik 30 Juni 1824, als datum en jaar van Schimmel's geboorte. Later — door de inmiddels verschenen huldingingen van den dichter tot juister inzicht gebracht — zette ik, nu om de curiositeit, mijn onderzoek voort en vond bij Winkler Prins, De Keyser en m. a., het juiste jaar 1823, maar bij Van den Branden en Frederiks 1825!

In Hendrik Jan Schimmel heeft het nationaal tooneel te eeren een zijner krachtigste bevorderaars uit de 2e helft der 19e eeuw. Ook toen dat tooneel zoo goed als geheel stond buiten den kring der beschaafde samenleving en van de letterkundige wereld, bleef Schimmel onder de weinigen, en hij was er zeker de voornaamste van, die de betrekking aanhielden.

Door trouw te blijven aan het Hollandsch Tooneel — ook in de tijden van zijn diep verval — en door zijn poging om het daaruit op te richten, heeft hij van dat tooneel het karakter bevestigd van te zijn een noodzakelijk, een onmisbaar deel in de geestelijke inrichting eener natie en dat tooneel behoed voor een verder wegzinken uit de gratie van het meer beschaafd en meer geleterd publiek. Hij heeft door er het gezag van zijn naam aan te verbinden, eerst telkens als dramatisch dichter, later ook als tooneelbestuurder, aandacht afgedwongen voor het Hollandsch

tooneel en in den hoogsten kring des lands er belangstelling voor weten te wekken, getuige het koninklijk praedicaat, dat hij der door hem gestichte vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» heeft weten te verzekeren, en den haar toegekenden geldelijken steun.

Wat hij wezenlijk als schrijver en als tooneelbestuurder voor het Hollandsch tooneel gewrocht

H. J. Schimmel

heeft, is niet in korte woorden uiteen te zetten. Voor een objectieve beschouwing in deze, schijnt ons de tijd ook nog niet aangebroken.

Maar vast staat, dat reeds zijn naam voor dat tooneel een glorie is geweest en zijn persoonlijkheid een stut.

In de jaren 1884 en 1885 bezorgde Schimmel

als mijn bejaarde, ernstige meneer een les ontvangen, dan bedenke men, dat alleen de waarheid beleerend kan werken. Immers, wat voor les kan en zal een publiek trekken uit de schildering van onbestaanbare menschen en onbestaanbare levenshoudingen? Natuurlijk: óf een voor het werkelijke leven onbruikbare les, óf in 't geheel geen les. Dat het laatste meestal het geval is, blijkt voldoende uit de vertooningen van edelaardig bedoelde, maar inderdaad onware stukken. 't Is mogelijk, dat na zulk een vertooning menigeen zeer goed gestemd en zeer voldaan huiswaarts keert; maar in geen verstandig mensch komt het op het edelaardige voorbeeld na te volgen, wanneer de omstandigheden hem in de gelegenheid stellen in toepassing te brengen wat hij in den schouwburg heeft geleerd. Dan zegt hij: alles mooi en wel; maar we zitten nu niet in de komedie.

Ergo moeten zelfs zij, die een strekking verlangen, voor alles gesteld zijn op waarheid, aangenomen, dat niemand iets anders dan subjektieve waarheid kan geven. Voor de artiest zou het er dan maar op aan komen uit verschillende waarheden voor zijn doel — dat buiten de kunst ligt — een geschikte keuze te doen. Dat heeft Heijermans ingezien, toen hij «Op hoop van Zegen» schreef en Tolstoi, toen hij «Opstanding» maakte. Wordt evenwel dit streven naar waarheid op den achtergrond gedrongen, dan zullen de lessen geen gevolg of verkeerde gevolgen hebben en dan zal de kunst slecht werken en er zelf niet minder slecht bij varen. Dat dit laatste inderdaad het geval is, ziet men tegenwoordig aan onze kritiek, die dikwijls over de grootste gebreken van een werk met zevenmijs laarzen heenstapt, als 't maar blijkt, dat er een mooie tendenz in het stuk of het boek is te vinden.

De prostitutie is heden ten dage in de mode. Wie nu maar een verhaaltje weet samen te stellen van een meisje uit het volk, dat door geld of dwang er toe gebracht wordt haar lichaam prijs te geven aan een kapitalist, die van liefde spreekt en het kind toch op een goeden dag aan haar lot overlaat, die auteur is klaar, en of nu het karakter van het meisje slecht volgehouden is, of de bijpersonen schimmig geteekend zijn, of in den loop der dingen alle logika ontbreekt, of in het werk een edelaardige geleerde advocaat voorkomt, die ter wille van de mooidoenerij, zich als een gek aanstelt, of dus het boek summa summarum zich kenmerkt door onwaarheid, ... dat doet er alles niemendal toe... de schrijver heeft gegeven «een huisverwekkend mooi boek», zegt de kritiek, die om der wille van een maatschappelijke, schijnbaar mooie strekking, een prijsje uitdeelt aan slechte, liegende kunst.

Deze misstand... maar, wil 't mij vergeven, ik dwaal af en verlies ook de bescheidenheid uit het oog, die mij als eenling voegt tegenover het oordeel van een heel Haagsch publiek: «si distingué, si sympathique, si artistique», dat volgens Sarcey altijd gelijk heeft.

Dat publiek dus, mijne heeren, wil geoefend worden en mooie zielen ten toonele gevoerd zien, welke mooie zielen sympathiek worden door het behalen van overwinningen op hetgeen altijd of tijdelijk kwaad en verkeerd heet, uit welke overwinningen dan de les te trekken is, dat het goede ten langen leste onvermijdelijk zegeviert wat primo de aangename overtuiging verschaft van goed gehandeld te hebben nadat men heeft gezegenvierd en secundo de niet minder aangename zekerheid van te leven in een wereld, waarin alles heel best is en op zijn pooten terecht komt.

Een eigenaardigen kijk op de dingen, een oorspronkelijke levensopvatting, een talent om het waargenomene, het meegevoelde op een individueele manier weer te

geven... dat alles heeft een schrijver niet noodig, ja mag hij eigenlijk niet bezitten, omdat het hem maar zou hinderen zich te plooiën naar de eischen van het publiek, van het publiek, dat altijd gelijk heeft. En of hij waarheid geeft, dat doet er ook in 't geheel niet toe, mits in zijn werk maar zegeviert wat en wie volgens de heerschende meeningen zegevieren moet.

Toen eenige maanden geleden, een onzer ministers — tegenwoordig toch ook een lid van het Haagsche publiek, al moet ik even het woord publiek uitstrekken tot hen, die de schouwburg niet bezoeken — toen een onzer ministers in de Kamer zijn groote bewondering te kennen gaf voor het boek van Miss Yonge: *The heir of Redcliffe*, heb ik dat boek nog eens doorgelezen en aanstonds begrepen waarom de minister 't zoo mooi vond: *z'n* opinies waren er in belichaamd en die opinies behaalden overwinningen, zoo veelvuldig en zoo groot, dat wel niemand gelooven zal hier te doen te hebben met een schildering van de werkelijkheid.

In *mijn* oogen was het boek dan ook zoo dood als een pier. Ik bleef koud als een steen voor de uitbeelding van personen, die evenveel op levende menschen geleken als de wassen dames in kappersuitstallingen op werkelijke mooie vrouwen; maar ik herhaal 't met bescheidenheid: mijn opinie zal wel onjuist zijn, want het publiek, vooral het Haagsche, heeft altoos gelijk.

Na deze met groote aandacht door de vergadering gevolgde geestige toespraak, kwam aan de orde het tweede punt der agenda, strekkende om het subsidie aan de Uitgevers-Maatschappij Elsevier, voor de uitgave van het tijdschrift, voor twee achtereenvolgende jaren met *f* 200 te verhoogen. De Heer Moresco (den Haag), erkennende, dat het blad meer dan vroeger aan zijn doel beantwoordt, achtte toch niet ten volle bereikt, wat er mee beoogd wordt. Het vormt wel een band tusschen de leden van het Verbond, maar werkt niet genoeg naar buiten; moest meer propagandablad zijn. De verwachting, dat in de advertenties een bron zou worden gevonden, waaruit de kosten voor meerdere verspreiding zouden zijn te vinden, is niet verwezenlijkt. Hij stelt voor een commissie te benoemen, tot beaming van middelen, ten einde het tijdschrift meer te doen beantwoorden aan de belangen van het tooneel in het algemeen, bijv. door opvoeringen van klassieke stukken, in het blad met een aperçu in te leiden, dat dan in de verschillende plaatsen, waar het stuk wordt opgevoerd, verkrijgbaar zou zijn. De Voorzitter verzocht spreker zijn voorstel scherper te omlijnen. Eene commissie, die met de uitgeefster contract houdt, bestaat reeds. In het gesprokene door den Heer Moresco ligt alreeds een vingerwijzing voor de redactie. Mr. Fentener van Vlissingen (lid van 't Hoofdbest.) zegt te weten, dat de uitgeefster er steeds op uit is, meer advertenties te verkrijgen — maar nog zonder resultaat. Zij wanhoopt echter niet ten slotte te zullen slagen in haar pogen; met het oog daarop wordt het extra-subsidie voor slechts 2 jaar verleend. Wat het verspreiden van de door den Heer Moresco gewenschte aperçus betreft, dit zal eerst recht geld kosten. Wel heeft het Hbs. geen bezwaar tegen het instellen eener speciale commissie, maar spr. betwijfelt het nut er van. De Heer Vriesendorp (Amst.) acht de herhaalde verhooging van het subsidie niet zonder bedenkking. Als de uitgave werkelijk zooveel verlies leverde, zou de uitgeefster haar niet voortzetten. De Heer Moresco verklaart geen wenk aan de redactie te hebben bedoeld. Zijn voorstel hangt juist samen met de veranderde redactie, die thans in handen is van een beroepsjournalist. De bedoeling is de commissie toe-

te voegen aan de uitgeefster, met het oog op te nemen maatregelen om het tijdschrift meer aan zijn doel te doen beantwoorden. Een voorstel van den Heer Fabius (Amst.), aan de prudentie van het Hbs over te laten, hoe het best tegemoet is te komen aan den wensch van den Heer Moresco, wordt ten slotte aangenomen.

Punt 3 der agenda, om in verband met de voorgenomen stichting van een verzekerings- en ondersteuningsfonds voor allen, die in eenige kunstbetrekking aan het Tooneel verbonden zijn, twee leden van het Verbond aantewijzen, die zitting nemen in het bestuur van het fonds en een jaarlijksche bijdrage van *f* 150 aan het op te richten fonds toe te kennen, wordt ingeleid door den heer Van Schevichaven (lid van het Hbs.) Hij kan verklaren, dat reeds verscheidene blijken van sympathie met het plan zijn verkregen, o.a. zijn heden door het Hoofdbestuur uit Groningen ontvangen twee brieven van adhaesie van een aantal leden der Ned. Tooneelvereniging en van het gezelschap Stoel en Spree. De Voorzitter heeft een verzoek van de afd. Dordt ontvangen om de volgorde der agenda te veranderen en eerst de vraag te behandelen of inderdaad de *f* 150, tot dusver beschikbaar gesteld voor het subsidieeren van door kleine afdelingen te geven voorstellingen, geschrapt zal worden, ten einde dat bedrag te doen dienen tot jaarlijksch subsidie aan het pensioenfonds. Hij voelt iets voor de bedenking om de *f* 150 ter tegemoetkoming van kleine afdelingen bij het organiseren van voorstellingen te doen vervallen, maar moet er toch aan herinneren, dat gedurende de 8 jaar, dat dit bedrag van *f* 150 op de begrooting is uitgetrokken, maar enkele malen op het subsidie een beroep is gedaan en dan tot ten hoogste *f* 60 in een jaar. Het Hbs. is voornemens voor te stellen voor het doel nog *f* 75 op de begrooting te brengen, en dit bedrag uit de batige saldi te nemen.

De heer Fabius (Amsterdam), heeft van zijn afdeling bepaalden last, tegen het schrappen der *f* 150 ten behoeve van de kleine afdelingen, te stemmen. Dat die afdelingen er tot heden een zoo bescheiden gebruik van hebben gemaakt, mag geen reden zijn het bedrag te verminderen. De heer Verbroek (Dordt) dringt het bezwaar zijner afdeling tegen het ontnemen der *f* 150 aan het eerste doel en ze te bestemmen voor het pensioenfonds, nader toe. Een voorstel van den heer Fabius om punt 3 alleen principieel te behandelen en dan straks bij de begrooting, te beslissen over het al of niet toekennen van de gevraagde *f* 150 aan het fonds, vindt bestrijding bij Mr. Fentener van Vlissingen. Van de gedurende 8 jaar beschikbaar gestelde *f* 150, is door de afdelingen slechts *f* 280 gebruikt. Het Hbs. is bereid thans meer dan tweemaal zooveel uit te trekken. Spr. acht het wenschelijk over de *f* 150 aan het fonds, te laten stemmen en bij goedkeuring *f* 75 op de begrooting te brengen voor de kleine afdelingen.

De heer Mignon (Utrecht) steunt zeer sterk het voorstel—Dordt—Zijn afdeling krijgt hoe langer zoo zwaarder lasten te dragen. Het tijdschrift kost haar o.a. *f* 50 's jaars. Heeft de afd. tot heden van het subsidie haar aandeel niet gevraagd, zij zal er in den vervolge misschien wel degelijk behoefte aan hebben, wil zij het hoofd boven water houden.

De heer Verbroek (Dordt) erkent, dat men nooit verder is gegaan dan tot de toekenning van *f* 60, maar er is wél meer gevraagd. Alleen het Hbs. heeft toen afgedongen. Dordt heeft alle denkbare sympathie voor het pensioenfonds, maar het mag niet gesteund ten koste der eigen levenskracht van de afdelingen.

De heer Van Wageningen (Dordt) voegt hier aan

toe, dat men tot heden blijkbaar te bescheiden is geweest. Hadden wij *f* 150 gevraagd, dan zouden wij misschien *f* 100 hebben gekregen:

«Bescheidenheit ist eine Zier,
Doch weiter kommt man ohne ihr.»

De voorzitter wil tot stemming overgaan, maar de heer Fabius handhaaft zijn motie van orde, waarop de voorzitter eerst aan Dordt antwoordt, dat moge er slechts *f* 60 zijn gegeven, de aanvraag nooit ging boven *f* 75. Ten tweede betoogt hij, dat als de motie—Fabius wordt aangenomen, ook het eerste punt van 3 niet kan worden behandeld, want als het Verbond niet geldelijk het Fonds steunt, breekt het den band af en kan het ook geen aanspraak maken op het zitting nemen door 2 leden in het bestuur van het fonds.

De heer Fabius: de zedelijke band blijft toch!

Als ook de heer Vinkesteyn (lid van het Hbs.) zich verklaart vóór principieele behandeling en dus alleen voorloofzig wil zien uitgemaakt, dat een bijdrage zal worden gegeven, wordt punt 3 met acclamatie aangenomen.

Punt 4. Voorstel Hbs.: om aan de batige saldi te onttrekken voor ééns *f* 250.— voor oprichtingskosten van het fonds.

De heer Vriesendorp (Amst.) is aangenaam verrast door het bestaan van batige saldi en hoewel hij erkent, dat hij het had kunnen weten, zou hij gaarne vernemen hoe groot het bedrag is van die saldi.

De heer Mr. De Koning (lid v. h. Hbs.): *f* 1753.12⁵.

De heer Vriesendorp zal nu te gereeder stemmen vóór de *f* 200 —

De heer Dr. Vinkesteyn (lid v. h. Hbs.) licht de herkomst der batige saldi toe. Toen eenige jaren her, de begrooting een nadeelig saldo aanwees van ruim *f* 1000, kwam de heer Emants te hulp en stortte in de kas een bijdrage van *f* 1000 — aan ontvangst bij een voorstelling van den door hem geleiden tooneelclub; de verkoop van het Schlaraffia-album bracht ook een duizend gulden op. De verbouwing van het tooneel in de School, kon uit de gewone inkomsten worden bestreden, de telkenmale uitgetrokken *f* 150.— waarover nu zoo lang gedebatteerd wordt, werd maar gedeeltelijk uitgegeven, hierbij gevoegd de resultaten van een zuinig beheer, heeft tot de saldi geleid. Het geld is belegd in stukken Zuider Hypotheekbank. Gaarne zal bij de toelichting der begrooting voortaan het bedrag der saldi worden vermeld. Punt 4 wordt aangenomen.

De voorgestelde statuten-wijzigingen lokken geen discussië uit en worden gearresteerd.

Alvorens een rustpoos in te stellen, worden eenige benoemingen gedaan. Tot leedwezen van het Hbs. wenscht het aftredend lid van het Hbs., de heer J. Post v. d. Burg, niet voor een herbenoeming in aanmerking te komen. Het Hbs. ziet den heer Post zeer noode heengaan en zal zijn gemis dikwijls gevoelen (applaus). De aftredende leden Mr. J van Schevichaven en Frits Lapidoth worden met 32 st. herkozen. Voorts verkrijgen de h.h. W. Gaade Delft 17, Deelman Utrecht 19, Mignon id. 19 en van den Tol 's-Hage 5 st. Bij stemming tusschen de h.h. Deelman en Mignon verkrijgt eerstgenoemde 15 en laatstgenoemde 27 st., waarna bij de eindstemming de h.h. Gaade en Mignon elk 21 st op zich vereenigen. Volgens het reglement beslist nu loting, waarbij de heer Mignon wordt aangewezen, die de benoeming aanvaardt. Om namens het Verbond zitting te nemen in de commissie voor het Pensioenfonds werden met 42 st. aangewezen: de h.h. Horn en Van Schevichaven, die de benoeming in beraad houden. Aangezien de heer Dr. Abresch zich niet herkiesbaar

stelt als lid der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, een besluit, dat door het Hbs., wegens de vele diensten door den heer Abresch aan de school bewezen, ten zeerste betreurd wordt, ziet de heer E. de Jong uit Amsterdam zich tot die functie geroepen. (De heer E. de Jong, niet aanwezig, heeft bericht de benoeming aan te nemen.)

Na de rustpoos werd in behandeling gebracht de begrooting Tooneelschool, die op een desbetreffende vraag van den heer Vriesendorp aanleiding gaf alléén tot de mededeeling van het Hbs., dat het gesloten contract voor costumhuur ten bate komt aan alle afdeelingen, die er dus voor uitvoeringen door leerlingen van de Tooneelschool, gebruik van kunnen maken. De heer Fabius gaf in overweging het vaste personeel aan de Tooneelschool in het pensioenfonds op te nemen en daarvoor een post op de begrooting uit te trekken, waarop de heer Vinkesteyn antwoordde, dat de heer Fabius zeker alleen bedoelde diegenen, welke uitsluitend aan de school verbonden zijn, maar dat voor dezen geen post behoeft te worden uitgetrokken, omdat immers de deelnemers in het fonds zelf hunne premies betalen. De heer Fabius repliceerde, dat als het Tooneelverbond voorgaat met een bijdrage, dit een spoorslag zou zijn voor de tooneeldirecties. De begrooting voor de Tooneelschool — gelijk zij voorgesteld was — goedgekeurd zijnde, kwam aan de orde de algemeene begrooting, te beginnen met de uitgaven. Art. 8: bijdrage pensioenfonds *f* 150, gaf het sein tot éen levendig debat. De heer Verbroek (Dordt) handhaaft zijn bezwaar op de bekende gronden en verklaart zich niet voldaan met de door het Hbs. voorgestelde *f* 75, als subsidie voor de kleine afdeelingen. De heer Milders uit Rotterdam doet het bemiddelingsvoorstel: *f* 150 voor de kleine afdeelingen te blijven uittrekken, maar wat daarvan niet gebruikt wordt, jaarlijks in het pensioenfonds te storten. De heer Fabius wenscht voor het fonds *f* 1.— uit te trekken, maar uit het eventueel batig saldo over 1903/4 *f* 150 in het fonds te storten, dus alleen als de kas het toelaat. De heer Vriesendorp zegt van oordeel te zijn, dat als men te Amsterdam bekend was geweest met het belangrijk totaal der batige saldi, het mandaat der afgevaardigden ten aanzien van het pensioenfonds, dat aller sympathie heeft, ruimer zou zijn geweest. Hij stelt voor de uitkeering van *f* 150 voorloopig voor een jaar vast te stellen, opdat in de afdeelingen een voorstel tot definitieve regeling, kunne worden overwogen.

Er openbaart zich meningsverschil over de vraag of niet alle posten op de begrooting een jaarlijksch karakter hebben, weshalve dan het voorstel-Vriesendorp geen zin zou hebben.

Ten slotte stelt Mr. Fentener van Vlissingen voor, de bijdrage aan het fonds toe te staan tot wederopzeggens toe en aangezien dit nog tegenwerping uitlokt, formuleert hij zijn denkbeeld aldus: tot wederopzeggens toe een jaarlijksche bijdrage aan het pensioenfonds te verleenen en voor dit jaar daarvoor op de begrooting te brengen *f* 150.— Alvorens over dit voorstel gestemd wordt, wenscht de Heer Fabius een post *7a* op de begrooting te zien gebracht ad *f* 15.—, voor subsidie kleine afdeelingen. Hij wijst op het groote arbeidsveld der afdeelingen en hoe subsidies, welke de afd. in staat stellen haren leden iets aan te bieden, allicht vrucht opleveren in aanwas van het ledental. Den door hem voorgestelden nieuwen post *7a* wordt met acclamatie aangenomen en daarna ook met acclamatie post 8: bijdrage pensioenfonds *f* 150, in den door Mr. van Vlissingen voorgestelden vorm. De Heeren Van Schevichaven en Horn verklaren nu hun benoeming tot leden der pensioen-commissie aan

te nemen. De begrooting lokte verder geen debat uit en werd met algemeene stemmen goedgekeurd.

Punt 7:

„De Algemeen Vergadering acht het wenschelijk dat het Hoofdbestuur, door haar wordt uitgenoodigd, te trachten bij wijze van proef een regeling te maken, wa bij de leerlingen, die de Tooneelschool verlaten met een loffelijke vermelding op hun diploma, door de Directie, die hen aanneemt, in staat worden gesteld, om in twee rollen van beteekenis te debuteeren. In overleg met hun vroegere onderwijzers aan de Tooneelschool, zouden de leerlingen bij bedoe:de Directies een aanbeveling kunnen indienen van de rollen, waarvoor zij zich geschikt achten.”

Dit voorstel der Haagsche afd. werd nader toegelicht door den Heer Emants, die in het licht stelt den misstand tengevolge van het feit, dat met lof ontslagen leerlingen der tooneelschool, die op het proeftooneel aldaar reeds optraden in rollen of fragmenten van rollen van beteekenis, bij onze 1e gezelschappen geëngageerd uit den treure worden afgescheept met haast figuranten-werk of althans met rolletjes niet in overeenstemming met hunne geschiktheid. Dit doodt de ambitie, verslapt het gevoel van eigenwaarde en doet hen verleen, wat zij zich op de school hebben eigen gemaakt. Wel kan de Tooneelschool geen talenten scheppen, maar zoodoende geven toch hare leerlingen een verkeerd denkbeeld van hun kunnen. Het gevolg is vaak, dat deze aankomelingen overgaan naar minder-rangsgeselschappen, alwaar de slechte omgeving hunne ontwikkeling in goede richting, in den weg staat. De bedoeling van het voorstel is, met de directies in overleg te treden tot opheffing van den misstand, die de jonge acteurs en actrices afhankelijk maakt louter van het toeval, dat ze misschien eens voor een plotseling ziek geworden collega in een rol van beteekenis hebben intespringen. De heer Horn vraagt of het advies in de quaestie gevraagd is van de Commissie van Toezicht op de Tooneelschool? Toepassing van het door 's-Hage voorgestaan beginsel zou wel eens verkeerd kunnen werken en beginnelingen ecraseeren onder het gewicht van te groote rollen, althans hen het offer maken van in hun nadeel tredende vergelijking met de eigenlijke chefs d'emploi. Dat 1e rangs-artisten met elkaar in concurrentie treden kan interessant zijn te aanschouwen, maar beginnelingen moet men aan die concurrentie niet blootstellen. Men zij voorzichtig met het ingrijpen in wat tot de interne bemoeiing der directies behoort.

De heer Emants blijft bij zijne meening, dat in deze iets gedaan moet worden door het Verbond. Hij verklaart met nadruk niet te bedoelen, dat men den jongen lieden parade-rollen geve of zich in de keuze der rollen late leiden door wat de leerlingen zelve het liefst zouden spelen — maar dat de rollen bepaald worden, door de directies, in overleg met de vroegere leeraren van de jonge tooneelsten. Spr. heeft met genoegen van den heer Milders vernomen, dat de directeur Van Eysden te Rotterdam het voorstel-den Haag niet ongunstig gezind is.

De heer Fabius verklaart zich namens de afd. Amsterdam tegen het voorstel — maar stelt voor het tot praeadvies te stellen in handen der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, welk voorstel wordt aangenomen.

Omtrent punt 10: aanwijzing der plaats voor de volgende algemeene vergadering, wenscht het Hoofdbestuur de beslissing aan zich te houden met het oog op twee aanbiedingen: van Amsterdam en Delft.

De afd. den Haag wordt aangewezen als die, aan welke rekening en verantwoording zal worden overlegd. Alvorens de vergadering gesloten wordt, dankt het aftredend lid des hoofdbestuurs, de heer Post v. d. Burg

voor de alleraangenaamste samenwerking met dat bestuur, gedurende de jaren van zijn lidmaatschap. Hij scheidt ongaarne uit zijn betrekking, maar staat het beginsel voor, dat nu en dan nieuw bloed kome in een hoofdbestuur. De heer van Wageningen vraagt hoe het staat met het plan tot vorming van speciale Hollandsche regisseurs? De voorzitter antwoordt, dat de bemoeiingen in deze van het Hbs. geen goed resultaat beloven. De menschen van de practijk zien in een speciale opleiding geen heil; men wordt regisseur geboren. Uitzending naar het buitenland om er zich onder leiding bijv. van een regisseur als Antoine te bekwamen, zou te veel kosten, want het zou een leertijd vorderen van eenigszins langen duur.

De Heer Fabius maakte zich den toek der vergadering, in zijn hartelijke dankbetuiging tot den Voorzitter voor zijn aangename leiding en huldigde met warmte den arbeid der Heeren Horn en Van Schevichaven, ten aanzien der voorbereiding van het tot stand gekomen Pensioenfonds.

Gezien door den alg. Sec.
FRITS LAPIDOTH.

MEVR. ANDRÉ-MEEUWISSEN. † * * *

Op nog geen 43-jarigen leeftijd, is dezer dagen te Amsterdam, na een smartelijk lijden, overleden mevr. André-Meeuwissen, die men op grond van haar bloeiend voorkomen, geneigd was een lang leven te voorspellen. Haar vriendelijk uiterlijk was de spiegel van een opgewekt humeur, wat al voor een gedeelte verklaart haar langdurig engagement bij een en dezelfde directie. Twintig jaar was zij lid van het gezelschap van het Grand Théâtre en voor wie in aanmerking neemt, dat in dit tijdsbestek, de directie Van Lier door de tegenspoeden van het wisselvallig tooneelbestaan, niet is ongemoeid gelaten, treedt de trouw waarmede mevr. Meeuwissen hare directie steeds gesteund heeft, in het schoonste licht. Haar

tooneelloopbaan aanvangen, deed zij bij Henri Morriën in de Nes.

Mevrouw Meeuwissen heeft zoo ongeveer alle emploouen vervuld, van de travesti's af in kermisstukken, tot de eerste rollen in comédie en drama. Bij het publiek, dat den schouwburg in de Amstelstraat bezoekt, was zij zeer gezien, en tot hare bekendste creatie behoorde die van «Zwarte Kardoes» in de revue Luilekkerland van Alb. Reyding. Voorts heeft zij veel verdienstlijks gegeven in rollen van het genre grande coquette.

N. JUDELS. † * * * * *

Onverwacht is hij 15 dezer overleden, de kwieke, frissche oude heer, die in weerwil van zijn 87 jaren, nog met zooveel opgewektheid scheen deel te nemen aan het leven. Door welk noodlottig toeval hij een paar dagen te voren, in den laten avond in den Amstel raakte, is niet opgehelderd. Hoewel voor verdrinken bewaard, heeft het koude bad hem een longontsteking bezorgd, waaraan hij na een korten, maar hevigen strijd, is bezweken. Slechts de ouderen onder ons hebben Judels op de planken bijgewoond. Ik geloof niet, dat zij na hem ooit een acteur mochten zien, van zulk een aanstekelijke vis comica. En wie onder de jongeren, die hem alleen van reputatie kennen, meent, dat hij toch niet veel meer was dan een grappenmaker, vergist zich. Er school daarvoor te veel sentiment in dezen komiek. Ik was niet zoo heel jong meer, toen ik hem gezien heb, o. a. in De arme Edelman, een naar Conscience's roman bewerkt drama — en zijn tot diepe meewarigheid stemmende verpersoonlijking van de hoofdrol, gaat mij nimmer uit de herinnering.

DRINGEND VERZOEK * * * * *

De hoofdbestuurder-secretaris van het Nederlandsch Tooneelverbond verzoekt heeren secretarissen der afdelingen, voor zoover zij dit nog niet deden, dringend hem ten spoedigste de noodige gegevens te verschaffen voor den jaarlijks openbaar te maken Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond, als: samenstelling van het afdelingsbestuur, aantal leden en gedelegeerden.

De alg. secr.

LAPIDOTH.

CORRESPONDENTIE * * * * *

Verschillende stukken, waaronder een ingezonden artikel van den heer V. Korlaar, moeten, wegens plaatsgebrek, uitgesteld.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geillustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN
— en —
25 Gekleurde Platen

— van —
Viervoetige en Kruidende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoologen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche
Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON
Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCITTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

KERSTGAVE.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heeregr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS. FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: „In de diepte.” — Uit Zuid-Nederland. II. — Mevr. Van der Horst—V. d. Lugt-Melsert. — Het pensioenfonds tegen de Maatschappij Apollo.

„IN DE DIEPTE.” (NACHTASYL.) * * * *

Men herinnert zich wellicht, dat ik in n°. 10 van dezen jaargang Maxim Gorki's drama *Burgermensen* heb besproken, en toen, met het oog op het succes dat *In de diepte* van den reeds beroemden jongen Rus te Moskou had, ben geëindigd met te zeggen, dat misschien in Gorki wel een verteller en een dramaturg naast elkaar huizen.

In de diepte is nu in het Duitsch verschenen onder den titel *Nachtasyl*, maar het heeft de hoop, dat Gorki zou blijken een echt tooneelschrijver te zien, maar ten deele verwezenlijkt. Het nieuwe stuk, dat ook te Berlijn zooveel succes heeft, is geheel geschreven naar het recept van het eerste: het heet «Tooneelen uit de diepte» en het behandelt ook alleen tooneelen. Het speelt in een soort van logement, in het Duitsch «*Nachtasyl*» genoemd, niet geheel juist, omdat de gasten er overdag ook wel verblijven, maar overigens wel zoiets als wat wij een «Toevlucht» noemen. De armsten, de meest vervallen, de diepst gedaalde menschen komen daar logeeren. En om hen te teekenen is het te doen.

Daar zijn de waard, Kostylef, 54 jaar oud, met zijn jonge vrouw en haar nog jongere zuster, Natasja. Dan een jonge man, Wasjka Pepel, die gewoonlijk geld op zak heeft, maar er geen geheim van maakt dat de politie met zijn manier van het te krijgen niet best tevreden zou zijn; een slotenmaker, Klesjtsj, en zijn doodzieke vrouw; een straatmadelief, Nastja, die aldoor romantieke boeken leest; een slimme koopvrouw, Kwasjnja; een mutsenmaker, Bubnof; Satin, een man van zekere ontwikkeling, die nog allerlei geleerde woorden heeft onthouden, die een moord heeft gedaan en voornamelijk kwartjesvinder is; een acteur, die aan den drank is; een baron, zooals hij zich laat noemen, in elk geval een man van zeer goede familie; een oude pelgrim, Luka, die op de doorreis is naar een land waar zij een nieuwen godsdienst moeten hebben bedacht; een jonge

schoenmaker enz. Dat warrelt allen door elkaar, dat haalt elkaar aan en kibbelt en vecht; dat lijdt samen honger of helpt elkaar met een paar kopeken; dat gaat dood of tobt verder, en aan het slot zijn wij maar weinig verder dan in het begin.

Toch is een van de bedrijven veel dramatischer dan ook maar één in «*Burgermensen*», het derde namelijk. En de dramatische toestand is hier ook tamelijk goed voorbereid. Wassilissa, de vrouw van den waard, houdt het met Pepel, en Kostylef weet dit wel, maar hij heelt wat Pepel steelt en doet een oogje dicht. Wassilissa, een geldzuchtige, ~~jaloersche~~ vrouw, die verlangt naar den dood van haar huichelaar van een man, probeert Pepel over te halen hem te dooden, maar deze keert zich van haar af: een vrouw moet een ziel hebben, meent hij, mannen zijn dieren en moeten van vrouwen het goede leeren. Hij is verliefd op de zachte Natasja, Wassilissa's zuster. Wassilissa weet dit ook wel en het is voor haar en haar man een reden om Natasja te mishandelen. Maar als Pepel haar van haar man afhelpt, zal zij hem Natasja geven en nog bovendien 300 roebels. Als Pepel dit in het tweede bedrijf geweigerd heeft, dan is de groote scène van het derde behoorlijk voorbereid. De oude pelgrim, Luka, haalt Natasja daar over, het maar met Pepel te probeeren; samen moeten zij naar Siberië gaan, dat is een land voor flinke kerels als hij, en als Natasja hem er maar telkens aan herinnert dat hij een goede jongen is, dan blijft hij dat ook wel. Als Wassilissa hoort, dat die twee het zoowat eens zijn, en samen weg willen, komen al haar jaloerschheid en nijdigheid boven; zij en haar man mishandelen Natasja, de andere bewoners van den kelder komen er bij, er ontstaat een gevecht, Pepel geeft Kostylef een duw, deze valt dood, de politie komt erbij. Wassilissa beweert dat Pepel haar man heeft vermoord, Pepel zegt om zich op haar te wreken dat zij hem ertoe heeft overgehaald, Natasja wil niets meer van Pepel weten.

Dat is het slot van het derde bedrijf, dat als geheel zeer pakkend moet zijn. En het vierde bedrijf volgt daarop als bewijs, zou men bijna zeggen, dat Gorki geen tooneelstuk als een ander

wil schrijven: het leven in den woonkelder gaat door, de slimme koopvrouw is er nu waardin met een gewezen politieagent, die familie was van Wassilissa en Natasja, maar deze zien wij niet weer, de eerste zit evenals Pepel in voorarrest, de laatste is verdwenen, evenals Luka, de pelgrim. Maar anderen, Satin, de baron, de acteur zijn gebleven, en zij worden ons steeds duidelijker met telkens een trekje erbij, geteekend, totdat opeens de acteur, blijkbaar bang dat hij toch nooit van den drank zal afkomen, zich ophangt. Met dit bericht eindigt het stuk even schrill als plotseling. Stijging is er niet in.

En toch, men mag het dan een tooneelstuk noemen of niet, Gorki's nieuw stuk is buitengewoon boeiend. Die menschen staan niet tot elkaar in dramatische verhouding, de meeste staan eer naast dan tegenover elkander — toch zijn het menschen die leven, in welke wij belangstellen, die duidelijker wordend, ons meer en meer bezighouden. Veel brengt daartoe bij de buitengewoon mooi geteekende figuur van den pelgrim Luka, een ouden man, die het leven kent, die, zonder ook maar eenigszins te zoetelijk of te domineesachtig te worden, zachtheid en medelijden predikt. Hij helpt de door haar man, die haar dood op zijn geweten heeft, geheel verwaarloosde vrouw van den slotenmaker om bereid te worden tot sterven; hij moedigt Nastja aan verhalen te doen van liefde die zij heeft gewekt en gevoeld, verhalen die de ongelukkige uit haar boeken heeft en die haar toch gelukkig maken: «Als je het zelf gelooft», zegt hij «dan heb je ook zulk een echte liefde gehad»; hij probeert den acteur er toe te krijgen naar een inrichting voor drankzuchtigen te gaan; hij komt juist op het goede oogenblik te voorschijn, als Pepel Kostylef te lijf wil; hij spreekt er op curieuse korte manier van dat men in iedereen den mensch moet eerbiedigen en ophelpen; hij zegt dat, wie de menschen geen goed doet, schuldig tegenover hen is, en hij weet op een goedge manier ieders vertrouwen te winnen en iets in hen in beweging te brengen. En dat het ook gewerkt heeft, blijkt nog uit het spreken dezer menschen in het laatste bedrijf, als Luka allang vertrokken is. Dit is werkelijk een figuur, die zoo levend en zoo mooi is, dat het voor een groot acteur zeer aanlokkelijk moet zijn, zich er aan te wagen. En van bijna alle figuren is met typeeren iets moois te maken.

Te Berlijn heeft *Nachtasyl* veel succes, en ook al is zijn bouw nog zoo verschillend van dien van klassieke tooneelwerken, wij zouden het gaarne zien opvoeren. Waar het tooneel ons levende menschen laat zien, met wie wij kunnen meeleven, daar heeft het zijn plicht gedaan.

(Zie pagina 143.)

J. K. JR.

UIT ZUID-NEDERLAND. * * * * *

II.

Mijn gelofte gestand, wil ik den lezers van «Het Tooneel» omtrent de officieele «Aanmoediging der Tooneelkunde en der tooneelletterkunde» in

België, een en ander meedeelen. De regie hiervan, om een tooneelterm te gebruiken, berust bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs. Van alle vertooningen, zowel van tooneeltroepen als van maatschappijen*), worden geregeld programma's kosteloos naar den Heer Minister gezonden met de eenvoudige vermelding er bij: «Vlaamsch Bureel». Hier wordt gewikt, gezift, gewogen, en is men begrijpelijker wijze op de hoogte wie op tooneelgebied het meest aan Vlaamsche Kunst doet.

Gaan wij in 't kort de voornaamste artikelen van het reglement na.

Het eerste hoofdstuk luidt: «Aanmoedigingsmiddelen».

Artikel 1. Er zullen aan de Belgische schrijvers en toondichters, voor het opvoeren van tooneelstukken door hen vervaardigd in Fransche taal, in Nederlandsche taal of in het Waalsch, toelagen vergund worden die vastgesteld zijn als volgt:

Voor een tooneelstuk (treurspel, drama, comédie of blijspel)

	TOELAGEN PER VERTOONING.	
	Maximum.	Minimum.
in 5 bedrijven	150	100 frcs.
» 4 »	120	80 »
» 3 »	90	60 »
in 1 of 2 »	60	40 »
Voor een zangspel (Opera)		
in 4 of 5 bedrijven	250	150 »
in 3 »	180	100 »
» 2 »	140	90 »
» 1 bedrijf	90	60 »

De operette's en tooneeldansen worden tot die voordeelen niet aangenomen.

De toelagen zullen betaald worden voor elke der vijf eerste vertooningen in de stad of gemeente waar het stuk de eerste maal werd opgevoerd.

Artikel 2. Wanneer het werk, na voor de eerste maal op een Belgisch tooneel te zijn opgevoerd, in eene andere stad of gemeente vertoond wordt, is er voor elke der vijf eerste vertooningen in elke stad of gemeente eene toelage vergund, die de helft bedraagt van hetgeen aan gezegd werk krachtens artikel 1 toegekend is.

Ter verduidelijking dien ik te vermelden, dat de duur waarop de premiën geldig zijn, tegenwoordig drie jaren bedraagt, vroeger was dit vijf jaar.

Artikel 3. De toelagen in de bepalingen der artikelen 1 en 2 vermeld, kunnen niet toegestaan worden dan voor vertooningen gegeven door tooneeltroepen of maatschappijen, die in de gemeenten gevestigd zijn en regelmatig erkend.

Hier moet ik even stil houden. Wanneer is een tooneelgroep regelmatig erkend? (Ik schrijf voor den hollandschen lezer om het typische van taal en stijl, de verschillende artikelen woordelijk over). Dit vinden wij vermeld in het *3e Hoofdstuk*, luidend: «Over de voorwaarden tot het verleenen der aanmoedigingen».

*) Wat men ten uwent een Rederijkerskamer of Tooneelvereniging noemt, heet bij ons kortweg Maatschappij, of wel een enkelmaal tooneelmaatschappij. Afkomstig van het letterlijk vertaalde „société”.

In hoofdzaak komen deze hierop neer:

1°. Dat het werk een gunstig verslag bekomen hebbe:

A. Van het bevoegd onderzoekscomiteit (waarover later).

B. Van ten minste drie afgevaardigden der provinciale commissie, die een vertooning bijgewoond hebben (waarover later).

2°. Dat het vertoond zij door eenen tooneeltroep of tooneelmaatschappij, regelmatig ingericht en met open bureel spelende.

3°. De inrichtingen, bekend onder den naam van casino's, de zangkoffiehuizen en andere gestichten van dien aard, kunnen in geen geval als regelmatige schouwburg en aanzien worden.

Opdat eene tooneelzaal kunne beschouwd worden als regelmatige schouwburg ten opzichte van de toepassing der voordeelen ingesteld door het Koninklijk besluit van 31 Maart 1860, moet zij minstens de in de volgende tabel aangeduide afmetingen bezitten.

BEVOLKING DER GEMEENTE.	Afmetingen v. h. tooneel			Afmeting van het deel der zaal den toeschouwers voor behouden.
	Breedte tusschen de tooneelschermen.	Diepte tusschen het voetlicht en de achtergordijn.	Hoogte der gordijn.	
Inwoners.	Meters.	Meters.	Meters.	vk. Meters
2,500 en daaronder	4	4	3.50	70
2,501 tot 5,000 . .	4	4	4	120
5,001 tot 10,000 . .	5	5	5	170
10,000 tot 20,000 . .	6	5	5	200
20,001 en daarboven	6	6	5	230
Hoofdplaatsen van provinciën van 20.001 inwoners en daarb. .	6	6	5	250

Laat ons nu het voornaamste nemen uit het *Tweede Hoofdstuk*: «Over de commissiën gelast met het beoordeelen der tooneelstukken en het toezien der vertooningen.»

Deze commissiën worden bij ministerieel besluit benoemd. Er is natuurlijk een comiteit voor het onderzoek der tooneelwerken in Fransche taal, voor die in de Nederlandsche taal, en een voor de Waalsche tooneelwerken, buitendien nog een toonkundig comiteit.

De leden der comiteiten hebben vrijen ingang voor alle vertooningen der werken, welke op hun verslag tot het genot der premiën aangenomen zijn. —

Commissiën tot aanmoediging der tooneelkunde en tooneelletterkunde kunnen in elke provincie door den Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs ingesteld worden.

Dit geschiedt steeds. Te Antwerpen is o.a. dichter Pol de Mont lid van de provinciale tooneelcommissie.

De provinciale commissiën vaardigen minstens drie hunner leden af, om de eerste vertooning

bij te wonen der werken door de onderzoekscomiteiten goedgekeurd.

Deze provinciale commissie nu geeft verslag aan het leescomiteit, dat te Brussel zetelt, en bepaalt tevens de groote der premie, maximum of minimum, 't medium wordt in de laatste jaren ook vaak toegepast.

Nu gebeurt 't ook wel, dat een tooneelstuk door het leescomiteit goedgekeurd, door de provinciale commissie wordt verworpen. Dat is dan de koude douche voor den eerst zoo gelukkigen schrijver. Artikel 17 echter geeft een zalfje op de wonde.

Het luidt: «Wanneer, niettegenstaande een eerste gunstig verslag van een leescomiteit, de provinciale commissie, die de eerste vertooning heeft bijgewoond, meent geen gunstig advies te mogen uitbrengen, wordt er aan den schrijver als schadeloosstelling, eene somme verleend gelijk met het minimum der toelage, vastgesteld door Artikel 1 (Hoofdstuk I).

De provinciale commissiën zenden telken jare, voor 1 October, aan het Staatsbestuur een verslag over den toestand der tooneelletterkunde en tooneelkunde in hunne provinciën. De commissiën duiden insgelijks in dit verslag de schouwburgbestuurders en de tooneelmaatschappijen aan, die zich het meest onderscheiden hebben door hunne diensten aan de Belgische tooneelletterkunde bewezen, zij onderwerpen aan het Staatsbestuur de beschouwingen, die zij nuttig oordeelen tot den vooruitgang en de ontwikkeling van het nationaal tooneel.

Is het nu te verwonderen, dat België zoo'n enorm aantal tooneelschrijvers oplevert? Zij worden gekweekt, bloeien en gedijen aan de boorden van Rupel, Nethe, Maas en Schelde, in de polders, in de steden, in de dorpen, ja overal. De Staat zorgt immers voor het zilveren voedsel? Wij vinden onder de Vlaamsche tooneelschrijvers — gewoonlijk doen zij aan geen andere literatuur — bijna alle standen vertegenwoordigd. Stadhuis-klerken, schoenmakers, kleermakers, reizigers, onderwijzers, leerlooiers, goudsmiden, journalisten, boekdrukkers, ingenieurs, een paar tooneelspelers enz. Wij zijn o.a. in het bezit van een visitekaartje van een achtenswaardig restaurateur, houder van een Volkskosthuis, met de eenvoudige vermelding: «tooneelschrijver». Zoo ook hebben wij een ander, van een zeer verdienstelijk tooneelspeler, luidend aldus: Tooneelspeler, kunstschilder, Verzekeringsagent tegen Brand en Spiegelbreken: Maatschappij ***. Mais revenons à nos moutons.

De vlaamsche tooneelschrijver, die 't vooral op de premie gemunt heeft, geniet dikwijls op eenvoudige wijze een aardig frankse. In een interview, dat wij met een der schouwburgbestuurders hadden, noemde hij dit soort schrijvers: premiejagers.

De eenacters, die 't licht zien, zijn ontelbaar. Zij worden pasklaar gemaakt. Een sul van een vader en een kwade vrouw, of omgekeerd; een nichtje of een dochter en een zoon van een vriend — in ieder geval een jong paar dat trouwen wil — niet mag — en toch trouwt. Twee vrouwenrollen,

twee mannenrollen. Nu nog een derde mannenrol. Een knecht. Is hij jong, dan hakkelt hij, is hij oud dan is hij natuurlijk doof. Een kleine intrigue, een paar «zetten» en *on y est!* Vooral moet er in gegeten en gedronken worden. De pannekoek, de rijstepap, de koffie, last not least de borrel, zijn de noodzakelijke requisiten voor een Vlaamschen eenacter.

Nemen wij nu eens aan, dat mijnheer K, een stukje in een bedrijf heeft geschreven en dit geprimeerd is met 't medium, d.w.z. vijftig frs. Hij moet nu trachten het stukje opgevoerd te krijgen. Zijn eerste gang is natuurlijk naar de schouwburgdirecties. Deze nu zijn verplicht, 't zij maandelijks, 't zij over het geheele tooneeljaar, een zeker aantal oorspronkelijk vlaamsche bedrijven (of wel Nederlandsche — d.w.z. van Noord-Nederlandsche schrijvers) te spelen, willen zij niet de stadssubsidie verbeuren. Te Antwerpen moeten b.v. $\frac{2}{3}$ van het aantal gespeelde bedrijven over de maand gerekend, Vlaamsch zijn of Nederlandsch.

De schouwburgbestuurder nu, die 't stukje van mijnheer X. zal opvoeren, doet dit nu niet om mijnheer X. aan 50 frs. te helpen, of liefst nog aan 250 frs. (5 eerste vertooningen). Hij deelt de premie met den schrijver, want hij is wel verplicht Vlaamsch te spelen, maar niet *geprimeerd* Vlaamsch. Nu gaat het stukje naar de tooneelmaatschappijen. Niet één gehucht in de Vlaanderen, of er bestaan een, neen eenige tooneelmaatschappijen. Ook al weer gevolg van het premiestelsel. De ware, echte tooneelmaatschappij speelt niet anders dan stukken: «tot het genot der staatspremiën toegelaten,» zooals de officieele titel luidt. Ook hier weer dezelfde verdeling. Mijnheer X. krijgt nu van den Staat wel is waar maar de helft, doch ook hiervan staat hij een zeker deel af aan de tooneelmaatschappij. Natuurlijk, want de schrijver zou anders niets verdienen en de tooneelmaatschappij niet kunnen bestaan. Er zijn tooneelmaatschappijen, die op één avond 3 à 4 geprimeerde tooneelwerken opvoeren, daardoor alle kosten kunnen dekken en nog eens smullen — een artist kan immers tweemaal eten — buiten het van rechtswege gesmul *en scène*.

Wij kennen schrijvers — makers van tooneelstukjes ware betere uitdrukking — die met een onnoozel eenacter 1500 à 2000 frs. maakten in een seizoen. Neem nu de meer talentvolle — die er ook zijn — met grootere stukken en de maximumpremie, later gespeeld door tooneelmaatschappijen van goed en degelijk gehalte, die er ook al zijn, en de lezer zal me gelijik geven, wanneer ik in mijn vorig artikel schreef, dat het profijtelijk is in België tooneelschrijver te zijn — d.w.z. bij zijn maatschappelijke positie aan tooneel-schrijverij te doen.

Een nauwkeurig onderzoek heeft ons tot de volgende conclusie gebracht. Het leeskomiteit te Brussel en ook de provinciale commissiën moeten ons dunkens van deze stelling uitgaan. De aanmoediging is er en dient toegepast te worden.

Beginnende schrijvertjes kunnen bijna altijd

zeker zijn, dat hun eersteling *geprimeerd* wordt. Dat is de aanmoediging. Het geeft ook den noodigen moed; dus wordt oogenblikkelijk een tweede werk op de zelfde leest geschoeid de wereld ingezonden. Ook dit lukt nog, soms nog wel een derden keer, maar dan is 't plotseling, och arme, gedaan. De schrijver bleef dezelfde, is zonder talent, zal van zijn leven geen tooneelschrijver worden — maar hij genoot toch aanmoediging in klinkende munt om te trachten het te worden. Na hem komen er anderen, want de letterkundige tooneelschrijvers-loterij is te verleidelijk, dat niet iedere Belg 'n kansje wagen zou.

Op een der befaamde Noord-Zuid Nederlandsche Congressen, werd door den ten vorigen jare te Gent overleden letterkundige en dichter *Julius Vuylsteke* — de warme, overtuigende, strijdende flamingant, een der meest sympathieke figuren die Vlaanderen ons ooit schonk — voorgesteld, dat ook Noord-Nederland het voorbeeld van België op tooneelgebied zou volgen.

Dit is niet geschied. Maar wie weet...? U zoudt eens zien, hoe ook in uw schoon land, in uw polders, in uw steden en dorpen, aan de boorden van uw Rijn, uw Maas, uw Lek, uw IJssel, hoe er tusschen uw Dollar en Schelde, een tooneelschrijversbent zou gekweekt worden, bloeien en gedijen! Geen letterkundige detectives waren meer noodig om in Parijs of Berlijn tooneelstukken te gappen. Maar of het middel doeltreffend zou blijken om één waarachtig tooneel-schrijver 't leven te schenken, zie... dat ben ik zoo vrij te betwijfelen.

Antwerpen,
Bloeimaand 1903.

ALEXANDER.

Wij geven hier het portret van Mevr. *Van der Horst—Van der Lugt Melsert*, de eerste actrice van de Nederlandsche Tooneelvereeniging, als Josefa in «In den liggenden Os», wel geen dramatisch gewrocht van beteekenis — maar een klucht, waarin deze tooneelspeelster haar talent van een zijde toont, op zóó stellige wijze contrasteerend met de zwaar droevige rollen van de heldinnen van Ibsen en zijn Germaansche decadenten! Men mocht anders eens vergeten, hoe uitmuntend Mevr. Van der Horst is, ook in de sappige partijen van het vroolijke, blijspel- en kluchtspelrepertoire. Men denke trouwens maar aan hare uitmuntende creatie van Jo in Heyermans «Op hoop van Zegen».

HET PENSIOENFONDS TEGEN DE MAATSCHAPPIJ APOLLO.

Daar ik vermoed, dat geen lezer van *Het Tooneel* er eenig genoegen in vindt, nog iets te lezen over het geschil, dat in Odéon tusschen den Hr. Smith en mij gerezen is, en 't dien lezer wel even onbelangrijk zal voorkomen te weten, of ik in de Directiekamer eene andere meening over de tooneelspelers heb dan in de bijeenkomst van de Amsterdamsche Afdeling van het N. T. V. gebleken is, geloof ik op een deel van het art. des Heeren S in No. 17 niet verder te moeten ingaan en als eenig antwoord daarop te mogen verwijzen naar mijn stukje in datzelfde nummer.

Het gedachtenlezen gaat den Hr. S. trouwens niet best af, want de mij toegedichte meeningen (van vroeger) over het Pensioenfonds en de Mij. Apollo, heb ik nooit geuit en zij kunnen dus slechts in een staat van denkbeeldige helderziendheid door den Hr. S. zijn waargenomen.

Van het Pensioenfonds wist ik tot voor korten tijd *niets*, dan dat de Commissie beproefd had de tooneeldirectiën te bewegen tot het verhoogen der toegangsprijzen, ten bate van het fonds, welke poging niet is geslaagd.

Voor Apollo daarentegen hebben de Vos en ik, in Tivoli, nog al een en ander gedaan, wat niet juist van antipathie getuigde.

Daar dit den Hr. S. wel bekend kan zijn, geloof ik zijne vermoedens verder onbesproken te kunnen laten.

Er blijft mij dan nog maar iets te zeggen over van de »pijnlijke critiek», over het »oordeel» van hem, als lid eener »Bouwcommissie» die het bouwvallige familiehuus Apollo wil zien verdwijnen.

Met dezelfde, niet te miskennen bedoeling, die den Heer Horn zijne artikelen in de pen gaf, heeft de Heer Smith, aan den vooravond der Algemeene vergadering van het N. T. V., welke over het toekennen eener bijdrage uit de algemeene kas aan het Pensioenfonds moest beslissen, opnieuw getracht, ditmaal zonder de geringste aanleiding daartoe, de Maatschappij Apollo in een ongunstig licht te stellen, tot grootere verheerlijking zijner nieuwe stichting welke hij, helaas, mondeling niet tegen de «drogredenen» van bescheiden opmerkers kan verdedigen, zonder zich «enorm te irriteren».

Ook hij heeft, aan de hand van een wiskundig

rapport dat de Mij. Apollo als eene gewone levensverzekeringm³, wat zij nimmer heeft willen zijn, beoordeelt, verzuimd te zeggen, dat dit rapport verzekert:

«Wanneer er gedurende twintig jaar, ieder jaar «f. 7400. — aan buitengewone inkomsten inkomen, «de Maatschappij weder aan hare verplichtingen «kan voldoen.»

Indien men nu weet, dat *in de laatste weken* al twintig procent van dit bedrag, voor een groot deel aan jaarlijksche bijdragen, *extra* in de kas van Apollo is gevloeid, dan zal dit de «Bouwcommissie» toch wel overtuigen, dat zij voorloopig nuttiger werk kan doen dan het afkeuren en sloopen van het «historisch kasteel», om met de goede afbraak ervan een nieuw heerenhuis te zetten.

Zij vergete toch niet, dat haar huis al dadelijk gr ot genoeg moet zijn om de 42 onderteekenaars van het adres van instemming met den bouw, en den amanuensis der Tooneelschool, haar door de Amsterdamsche afgevaardigden aan het hart gelegd, onder dak te brengen!

Voor haar geldt 't dus: eerst maken, dan breken!

Het middel door den Hr. S. aangewend, om het Pensioenfonds de bijdrage van het N. T. V. te helpen verzekeren, wordt hem gaarne tot uitsluitend gebruik overgelaten.

Zelfs indien het reglement van Apollo het heftig verweer, dat hij tegen zich inroept, toestond, zou het voor onze Maatschappij eervol zijn dit niet te gebruiken.

De Hr. Smith blijve dus rustig lid. Misschien waardeert hij dit besluit mettertijd zoo goed als wij. Want, in ons oog is elk lid dat behalve de contributie, ook talent, kennis of relatiën aan de Mij. schenkt niet per sé een schadepost.

Dit is misschien niet wiskundig, maar overigens wel begrijpelijk.

VAN KORLAAR,
Voorz. der Mij. Apollo.

NACHTASYL. * * * * *

Onder dezen titel is Gorki's stuk, waaraan in dit nummer door J. K. Jr. een beschouwing is gewijd, Donderdagavond in het Grand Théâtre Van Lier opgevoerd, door een gezelschap, gevormd uit leden van het ontbonden Amst. Lyrisch Tooneel en van het Grand Théâtre. De schouwburg was eivol; denkelijk zal de ondertitel: «tooneelen uit de onderste lagen der samenleving», hiertoe het zijne hebben gedaan. Het gure realisme van de levensellende is thans mode in de kunst. De voorstelling had tot en met de 3de acte een stijgend succes. Het laatste bedrijf bracht een daling van de belangstelling. Of de indruk, dien het stuk gemaakt heeft, diepgaand is geweest, betwijfelen wij. Van de 17 personen, die in het stuk optreden, zijn er minstens 10, waarmede de auteur zich uitvoerig bezighoudt, maar wier levensloop en lotgevallen van elkander onafhankelijk zijn. Welnu, tien hoofdpersonen in één stuk, die ieder een drama achter zich hebben, is te veel voor het bevattingsvermogen van den toeschouwer. Hij ziet vanwege de vele boomen het bosch niet. En zoo heeft de voorstelling hem wel bezig gehouden — maar in de ziel gegrepen slechts enkele momenten.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

===== Verschenen: =====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN

DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk

voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan.

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruipe Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zooloogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENTS PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON

Greeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOl

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST,
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Nacht-Asyl. — De Receptie van Edmond Rostand.
— De Anticonventioneele Tooneelschool. — Nieuwe Firma's.

NACHT-ASYL * * * * *

Men heeft een kunstwerk niet te beoordeelen naar eischen, die men er gaarne in vervuld zag — maar het te nemen voor hetgeen het wezen wil en te bezien in het licht, dat de auteur zelf er op heeft laten vallen.

Wij mogen aannemen, dat Maxim Gorki een kunstenaar is, die zeer wel weet wat hij doet en over genoegzaam talent beschikt om voor ons verstaanbaar, uitdrukking te geven aan wat hij te zeggen heeft.

Blijkbaar is het dan ook niet zijn bedoeling geweest, in *Nacht-Asyl* (in Holl. vertaling van de pers gekomen bij den uitgever Brusse te Rotterdam, onder den juisteren titel: *Slaapstee*) een uit botsing van karakters of uit conflicten in één mensch, zich ontwikkelend drama te geven. Hij noemt zijn stuk ook geen drama, rangschikt het zelfs heel niet tot zekere kunstsoort, noemt het eenvoudig: «tooneelen uit de onderste lagen der samenleving.» Aan dien ondertitel voldoet het werk. Wat hij ons te zien geeft zijn tooneelen uit de onderste lagen der samenleving, die blijkbaar overal van een zelfden aard zijn, al is er in sommige details verschil. En als het nu tevens zijn bedoeling geweest is, om met zijn tooneelen niet sterk te ontroeren, geen hevige indrukken te geven, niet diep in het gemoed te tasten, dan zal men moeten erkennen, dat hij in zijn opzet volkomen is geslaagd.

Maar ik ben zoo vrij te betwijfelen of dit inderdaad zijn bedoeling is geweest; of hij ons niet tot medeleven, medelijden met zijn personen heeft willen nopen, maar eenvoudig ons eenige verlopen sujetten, uit de gevangenis ontslagen of het gerecht ontlopen boeven, heeft willen laten zien in hun dagelijksch doen en onderling verkeer in eene vunzige slaapstee als pension. En met dezen twijfel voor oogen, moeten wij verklaren, dat hij in wat hij bedoelde, niet geslaagd is, doordat hij bij de conceptie van zijn stuk een verkeerde methode heeft toegepast. «Greift nur hinein, ins vollen Menschenleben» — heeft Goethe

den kunstenaar toegeroepen — want dat leven is overal interessant. Maar men vergete niet, dat hier in het werkwoord «hineingreifen», het zwaar-
tepunt ligt. Het wil zeggen, dat de artiest zich niet maar heeft te bepalen bij de oppervlakte van het menschenleven, bij het uitwendige, het toevallig werkelijke, maar dat hij *in* dat leven moet doortasten, er *in* grijpen! Dit nu heeft Maxim Gorki niet gedaan. Het was hem, die ons op één avond, binnen den tijdsduur van een paar uur, in betrekking brengt met een tiental menschenlevens, welke hij alle met gelijke belangstelling beschouwt, onmogelijk van die menschenlevens iets meer te geven dan het waarneembare op het oogenblik zelf. Die levens voor ons peilen in hunne diepte, ons er in te doen afdalen tot op hunnen ondergrond, daartoe was hem de gelegenheid niet gegund. Hij moest zich bepalen bij het feitelijk tegenwoordige, bij den stand dezer levens op het moment zelf, dat hij ze ons doet aanschouwen, met het gevolg, dat hij ons niet heeft gegeven datgene wat in het leven het element vormt, dat belangstelling wekt: de beweging, de ontwikkeling, het levensproces!

Al de menschen, die hij voor ons de revue laat passeeren — blijven passanten. Aan zijn schilderij ontbreekt de achtergrond, de achtergrond ook van het *leven* der personen, die hij op het doek heeft gebracht. In ieder hunner levens is een drama besloten. Met een enkel woord wordt door den auteur ook wel op dit drama gezinspeeld, maar om er zich bij op te houden, om dat drama ruimer te ontvouwen, ons daarmee de verklaring te geven van wat en hoe deze levens geworden zijn — dit laat hij na. Hij kan er ook den tijd niet toe vinden, bij al de menschen, die hij in zijn stuk aan ons doet voorbijgaan. En zoo scheept hij ons af met het schetsmatige, van onder een bepaalden gezichtshoek waargenomen personen, eenzijdig belicht in hun uiterlijk eigenaardigs. Hij doet dit ongetwijfeld verdienstelijk, blijk gevende van een geestigen kijk, menschelijke trekjes op treffende wijze tekenende, maar hoe meer talent hij in deze doet vermoeden, hoe meer die trekjes, van de figuren de levensuitdrukking verhoogen, hoe onbevredigender laat hij ons, omdat hij ons

niet méér gunt, dan een in het verleden zijner personen *steelswijs* geworpen blik.

Men zegt, dat Maxim Gorki in Nacht-Asyl het persoonlijk doorleefde heeft gegeven, zijnde zelf voortgekomen uit deze onderste lagen der samenleving. Dit zou veel verklaren van hetgeen wij in de behandeling der stof wraken. Hij is er nog te vol van, zijn persoonlijke betrekking tot het gegevene, doet hem interessant schijnen, ook voor anderen, buitenstaanden, wat hem zelf nog zoo nauw aan het harte ligt. Reeds het gezicht alleen van de gore dekens, waaronder hij geslapen heeft, maakt in hem een gansch verleden levendig. Maar wij, buitenstaanden, hebben daar niet genoeg aan om ons in te leven in dit milieu en te doen meelevén met zijne gedepreaveerde bevolking.

Wat de vertooning van het stuk betreft, in het Grand Théâtre-Van Lier, er was — onder de leiding van Herman Schwab — blijkbaar met vrucht gewerkt op een goed ensemble. Van de afzonderlijke rollen werden die van den slaapsteehouder en zijn vrouw door den heer Louis de Vries en mevr. Schwab—Welman verdienstelijk weergegeven — ook de heer Warmelo was goed en de heer Smith uitmuntend. Verder noemen wij nog mevrouw Van Ollefen en den heer Chrispijn Jr. Beslist uit het kader viel de heer Harms, de filosoof-schiphreukeling. Hij erkent de rechtvaardigheid van zijn lotsbeschikking, omdat hij haar op logische wijze deriveert uit den samenloop der omstandigheden. Maar het gelukte den heer Harms niet de figuur, die hij had voor te stellen in het ensemble te houden. Hij werd te veel zedepreker en viel er dus uit. De wijsheden, die hij verkondigt zijn bloemen ontloken op de misthoop van zijn eigen leven — maar mogen niet den schijn krijgen van er door den auteur expresselijk te zijn opgezaaid en gekweekt.

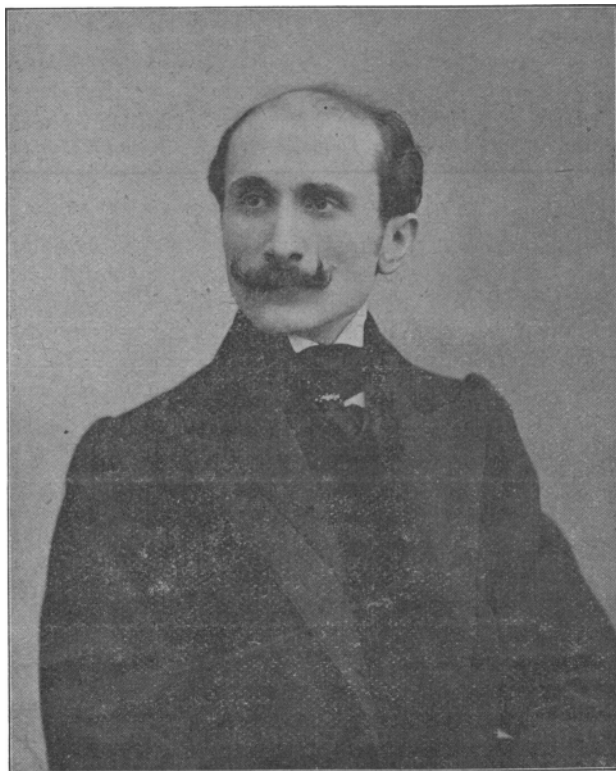
Wat bij alle zucht om toch vooral realistisch te zijn, weer vreemd deed, was, dat van den houder van het Nacht-Asyl een harteloze uitzuiger was gemaakt en van zijn vrouw een echte harpij, die voor niets terugdeinst om haar wraakzucht bot te vieren.

Is toch naar, dat het realisme ons zoo zelden de verrassing brengt van iets anders, dan juist de conventie ons uit den treure heeft voortgeteekend. Wat zou het een verfrissing zijn geweest, als de slaapstêehouder en zijn vrouw bij Gorki, nu eens niet zoo conventioneel-slecht waren geweest. Dat zou hunne personen eerst recht interessant hebben gemaakt! Maar Gorki heeft — beweert men — de personen, die hij ons te zien geeft, zóó in de werkelijkheid gevonden; en wij moeten dus ons mond houden....

DE RECEPTIE VAN * * * * * * * * * * EDMOND ROSTAND.

Welk een andere wereld is toch Parijs! Even moeilijk als men er kan inkomen, dat wij nog geen etmaal sporens zijn verwijderd van een stad als Belgrado, waar straffeloos voor het oog der gansche wereld, een bloedbad wordt aange-

richt, als zijn weerga vindt slechts in de treurspelen van Shakespeare en dat in zijn gewetenlooze uitvoering een door volkskarakter en volkszedén gedragen beschavingstoestand teekent, zonder eenig punt van overeenkomst met den onzen — even vreemd doet ons een — door nog veel korter afstand van ons gescheiden — wereld aan als de Parijsche, door haar wuftheid ja, en mondaine oppervlakkigheid — maar ook door haar *élégance*, haar vormverfijning, haar dichtelijk charme. Welk een évenement in de Parijsche wereld van kunst en letteren en wereldsche grootheid, was de receptie in de Académie Française van Edmond Rostand, Vrijdag 5 Juni jl.!

Edmond Rostand.

Hebt gij de beschrijvingen gelezen van deze litteraire plechtigheid in de Parijsche bladen? Is 't niet of gij verplaatst wordt in een sprookjeswereld, als gij verneemt van de belangstelling waarmede de inwijdingszitting is tegemoet gezien en hoe een keur van rijk gekleede vrouwen de plechtigheid heeft opgeluisterd door haar tegenwoordigheid, hoe mannen van naam en positie op elk gebied, den nieuw gekozene de eer bezeugen naar zijn intreedende te komen luisteren: de intreedende van een... dichter, van een, die wij in Nederland in onze bruutheid nauwelijks als een dichter erkennen, misschien wel omdat het geluid zijner Muze, niet... zwaar en gedragen genoeg klinkt en dientengevolge bij zich zwaar voedende poldermensen allicht den indruk wekt van niet substantieel genoeg te wezen: oppervlakkig, niet gevoeld, vrucht te zeer van uit speelsch vernuft gesproten ijdel woordenspel!

O zeker, voor onze «je-doe-maar»-opvattingen

en manieren, moet er in heel de mise-en-scène van zoo'n academische receptie iets zijn, dat onze diklippigheid tot een grijns doet samentrekken, een grijns van meelij en minachting met zooveel zich aan schijn vergapende ongelijkheid. Inderdaad, de afstand tusschen de aanvaarding in ons land van het lidmaatschap — ik zal niet zeggen: van de Maatij van Ned. Letterkunde — maar tusschen het zitting nemen als lid der Kon. Academie van Wetenschappen te Amsterdam en de receptie van een lid der Academie te Parijs, is groot. Bij ons niets van die Fransche sauvagerie — je gaat zitten op den stoel van je voorganger en verder geen nieuws. Nu, ik zeg ook niet, dat wij de Parijsche gewoonten, zoomin op dit als op ander terrein, behooren na te volgen — wij zouden er niet toe in staat zijn zonder er al het fatsoen van te verplompen en verplonsen — en evenmin wil ik beweren, dat wij te Parijs zelf op den duur behagen zouden scheppen in den glans, die daar afstraalt van het mondaine leven — wij zijn er niet toe aangelegd — maar dat dit Parijsche leven, als afspiegeling van een zeer bijzonder milieu, van een zeer bijzondere levensopvatting, van een zeer bijzonderen vorm van beschaving, toch wel zijn belangwekkends heeft, ook voor den outsider, zal toch allicht niet worden ontkend.

Rostand heeft de plaats ingenomen van Henri de Bornier en dus — volgens traditie — dezen, zijn voorganger, uitgeluid met heel fijne taalmuziek. Hij erkende zich niet volkomen op zijn gemak te gevoelen in het proza-kleed, waarin hij zijn rede had te steken. Dit was merkbaar. In sommige episodjes zijner rede, deed de prozavorm wat nuchter tegenover de fantastische beeldspraak, waarin de dichter zijn gedachten wiegt. Men oordeelè — ik moet deze passage in het oorspronkelijke laten, om goed verstaan te worden. Na met een enkel woord de dichterlijke natuur van Henri de Bornier te hebben geteekend, herinnert Rostand aan diens geboorte in den Kerstnacht van 1825. Uit de kloosterkerk over het huis, steeg gezang. De moeder, die op het punt was een kind het leven te schenken, vroeg de ramen wijd te openen: «La nuit de Noël entra dans la chambre. Il y eut des étoiles dans les rideaux. Une vague de plain-chant vint mourir au pied du grand lit. Ce fut une invasion de cantiques frais et de Noël naïfs. Et tout cela, piété, foi, poésie chrétienne, musique méridionale, ferveur honnête, grandiloquence de l'orgue, pureté des voix enfantines, cordialité des voix populaires, tout cela, se mêlant à l'âme éparsée des fiers ancêtres comme le parfum d'encens se mêlait à la vertueuse odeur un peu surannée de la vieille demeure, tout cela fit quelque chose de très noble et d'extraordinairement candide; ce mélange tourna dans l'ombre, battu par des ailes d'ange; l'enfant l'aspira avec sa première gorgée d'air; et ce fut l'âme de M. de Bornier.»

Rostand roemt zijn voorganger, dat spreekt trouwens van zelf en karakteriseert de geestdrijf, die hij in 1875 wekte met zijn treurspel *La Fille de Roland* — dat, in de vertaling van Alberdingk Thijm, ook bij de Vereeniging «Het Nederlandsch

Tooneel» een succès was. Maar de Borniers vers had niet «le panache» — men herinnert zich den eigenaardigen vorm van het chevaleresque, dat door Cyrano de Bergerac wordt vertegenwoordigd en in het woord «panache» als verzinnelijkt is. Rostand geeft in zijn rede een proza-couplet op het woord, waarvoor wij in 't Nederlandsch eigenlijk geen equivalent hebben. Want in den klank van het Fransche woord «panache» is iets fanfare-achtigs en het roept voor den geest iets slanks, maar dat zich uitzet tot een vederdos: «panaach» — en het is of de lichte aanzet van het woord, alleen met de lippen: *p*, den vederbos doet wapperen.

Wat is eigen «le panache», vraagt Rostand. Het is om hem te bezitten niet voldoende, dat men een held zij. De panache is iets, dat opbloeit boven de heldhaftigheid. Als ik niet vreesde den schijn op mij te laden, van al te verlangend te zijn, mede te werken aan het groote Woordenboek der Academie, zou ik mij verstouten tot deze definitie: de panache is de spirit van de bravour; de moed, die in zulk eene mate zich verheft boven de situatie, dat hij er uitsprankelt. De panache is uit Spanje ons toegewaaid, maar in de Fransche lucht heeft hij een lichtheid, een ijheid gekregen, die er te hoogere bekoring aan geven. Steeds met een kwinkslag het gevaar te gemoet te treden, is een kiesche vorm van wellevendheid, want zij wijst bij voorbaat de meewarigheid af. In zulk een geval is de panache als de eerbaarheid van den manhaften held; hij is de glimlach, waarmee hij zich verontschuldigt subliem te zijn. Zeker, de helden zonder panache zijn onzelfzuchtiger dan de anderen, die hem wel boven den helm hebben wapperen, want de panache is de hoogmoed van de daad. Een weinig frivool misschien, een weinig theatraal zeer zeker, is de panache niet anders dan het gracielijké. Maar dat gracielijke onderstelt een groote kracht, een zich met den geest verheffen boven wat het menschelijk karkas in het gevaar doet beven, een kracht die wij elkander mogen toewenschen in omstandigheden, als het er op aankomt....

Zeer schoon, is de zinrijke toespeling, die Rostand maakt op de geboorteplaats van De Bornier, het stedeke Lunel. Er bestaat een Provençaalsch liedeke met den titel: «Les gens de Lunel, ont pêché la lune». Toen ik het hoorde zingen — zegt Rostand — zag ik in mijne verbeelding de bewoners van Lunel, in de vroege schemering geruischloos naar het water schrijden. De maan scheen, de netten werden uitgezet. O, wat een heerlijke vischpartij! Ik zag heel zacht de netten ophalen en een zilveren bol scheen gevangen — maar zoodra kwam het net niet boven het watervlak of het blanke licht gleed door de mazen en vervloede over het rimpelend nat om eerst zich weder te ronden als het water stil was. Niet waar, mijnheeren, het is onnoodig u te zeggen, dat de lieden van Lunel dichters zijn, visschers naar de maan. Het is de mooiste vischsport die bestaat en de eenige, die niet in troebel water kan geschieden....»

Rostand moet zijn rede uitmuntend hebben voorgelezen. Legouvè, die de kunst van lezen zoo

hoog hield, zou er zich in hebben verblijd. Sarah Bernhardt, die onder het auditorium niet ontbrak, markeerde met den groen gepluimden hoed, dien zij droeg, den rhytmus van de schoone voordracht en genoot van de ongerepte zuiverheid der dictie; Coquelin was in de wolken over zijn dichter.

De vicomte Eugène Melchior de Vogué was aangewezen den dichter te beantwoorden: hij zag in Cyrano de Bergerac den Franschen dubbeltanger van Don Quichotte. «Wat Corneille deed voor den Cid, hebt gij voor Don Quichotte gedaan; gij geeft den edelen Castiliaanschen nar een Fransche ziel, onze kleur, onze natuur, onze humor!»

De critiek ontbrak niet geheel in de rede van de Vogüé. Waart gij — aldus luidde zijne vraag — waart gij met l'Aiglon niet te vroeg? Die geschiedenis, welke nog geen eeuw oud is, was zij wel reeds rijp voor de legende? Er zijn nog grijsaards, in leven, die Metternich hebben gekend. De Vogué zelf verklaarde zich den graaf Prokesch-Osten te herinneren en het was hem, zeide hij, derhalve niet mogelijk dien persoon in het stuk van Rostand te aanvaarden als een «héros mystique, un pair de la Table Ronde». Hij heeft hem zien dineeren, gezeten aan een tafeltje bij Voisin!...

DE ANTICONVENTIONEELLE * * * * *

Het schijnt, dat een paar acteurs van den Kon. Vlaamschen schouwburg te Brussel, de heeren Wicheler en Van der Lee het voornemen hebben een anticonventioneele tooneelschool te stichten. In het te Antwerpen verschijnend Tooneelblad *Lucifer*, wordt een oordeel uitgesproken over dat voornemen en om de, onzes inziens juiste dingen, die er in gezegd worden, laten wij uit bedoeld artikel hier een en ander volgen. «De toekomstige welvaart van ons Vlaamsch Tooneel» — lezen wij — »eischt het bestaan eener degelijke tooneelschool. Wij hadden — en dat was ons recht — gehoopt dat onze schouwburg zelf toereikende middelen zou hebben aangewend om stevige temperamenten eens tot artistieke schoonheid op te kweken. Uit het voorbeeld van Julia Cuypers en andere, blijkt de ondegelijke werking der Bestuurders. Daarom is 't dat in Brussel geen professionneele spelers meer te vinden zijn. Het oprichten eener ordentelijke Tooneelschool kan dus ons aller goedkeuring weghalen.

Maar het belang der Vlaamsche Tooneelkunst, alsmede het belang der heeren Wicheler en Van der Lee, eischt onverwijld de dadelijk opschorsing van hun voornemens. De heeren Wicheler en Van der Lee begrijpen hunne belangen slecht, als zij meenen zich te moeten belachelijk maken, en hiermee maken zij zich belachelijk. Zij kunnen veel hoedanigheden bezitten, dat laat ik buiten kijf, maar *bevoegde* directeurs eener tooneelschool — al weze die al of niet anticonventioneel — zullen zij nooit zijn.

We moeten door ons werk bewijzen dat we iets

zijn. En wat hebben de heeren Wicheler en Van der Lee, ten opzichte van een tooneelschoolbestuurschap, bewezen? Uit hun spel kunnen wij opmaken dat het niet altijd voldoende is zich Bouwmeester te herinneren om een Bouwmeester te zijn. Dat de opvatting van karakters, vooral in vertolking van ietwat verheven stukken, vaak te wenschen laat, hebben wij bij de vertooningen van Shakespeare en Hegenscheidt's *Starkadd* ondervonden. Men begripte uit mijne woorden niet dat het Wicheler en Van der Lee aan temperament te kort komt. Ik bedoel alleen, dat het begrip van een literair type voor hen niet vatbaar is. Hoe meer literair, hoe min vatbaar. Zij weten niet wat de analyseering is van een letterkundigen tekst, omdat zij de woorden niet zien buiten het gebaar der uitdrukking. Daarom zijn zij overigens volbloede tooneelspelers, maar niet-ontwikkelde tooneelspelers. Leg hun de Hecuba van Euripides voor, zij zullen daar niets in zien, omdat zij daar geen gebaar in vinden en hun instinkt dan seffens verloren loopt. Kortom, hunne opvatting is zuiver plastisch (zooals 't een tooneelist behoort, ja) maar een literaire ombeelding bezitten zij niet (hetgeen een tooneelschoolbestuurder moet behooren). Van hunne literaire onmacht getuigen hunne uitspraak, hun onzangerige taalrhythmus, hun koperen bruiloft en zelfs hunne conversatie. Als ik het nu zoo verre drijf, wil ik nochtans niets ontnemen van de dramatische verdiensten der heeren Van der Lee en Wicheler. Maar welke zijn de verdiensten van een tooneelschoolbestuurder?

In eene tooneelschool leert men «de planken» niet. Die kennis komt later met de ervaring van zelf. In eene tooneelschool moeten jonge temperamenten eerst en overal opgeleid worden tot een gezond en duidelijk begrip der dramatische tooneelletterkunde. Taal en gedachtenvorm moeten doorpeuzeld en ingestudeerd worden. Heel de argumentatie van een tooneelwerk moet uiteen gezet, van woord tot zin, van zin tot periode; alle karakters moeten er eene logische analyseering ondergaan, zoodat hun gebaar *intellectueel* bij den jongen leerling opgebeeld wordt, vooraleer dat gebaar *uiterlijk* zich uitdrukt. Alleen zoo kunnen gewetensvolle artisten gevormd worden.

Wat zullen Wicheler en Van der Lee onderwijzen? Taalkundig en letterkundig zijn ze onwetend. Ze zullen, zeggen ze niets onderwijzen, dat conventioneel is. Wat is, meenen zij, *conventie*? Zullen ze nu, bijvoorbeeld Vondel's Gijsbrecht opslaan en effenaf deklameeren, met de daartoe passende mimiek? Wat zal hun kritisch standpunt zijn? Of denken zij dat *hun* spel op zich zelf een criterium is, en zij onfeilbaar zijn? Dat is dwaas en lichtzinnig. Laat mij, asjeblijft, hun program zien. Zij hebben geen program.

Hun program is uiterst negatief: *geen conventie!* Gij zegt wat gij *niet* geven zult, maar zegt ons wat gij *geeft!* De lezer zal met mij bekennen dat de pedagogie dier goede tooneelschooldirecteurs wel wat misloopt. Pedagogie, philologie en literatuur — is dat de *conventie*?

NIEUWE FIRMA'S.

Het tooneel — evenals trouwens het opera-seizoen 1903/4 — belooft groote bedrijvigheid en dat het aan de ontwikkeling der tooneelspeelkunst zal te stade komen, hopen wij hartelijk, hoewel wij 't betwijfelen. De heer Bouwmeester heeft een eigen gezelschap gesticht, genaamd «Haarlemsch Tooneel,» waaraan zijn verbonden: de heeren Frits Bouwmeester, E. Erfmann, Louis de Vries, J. Malherbe, D. van Ollefen, M. v. Warmelo, G. J. van Staalduijnen, Louis Bouwmeester Jr., Gilhuijs en de dames W. Erfmann—Sasbach, H. v. Ollefen—Kleij, Mary Beekman, Marie Schalkers, C. Carelsen, Henriette Hart en Sasbach. Als regisseur treedt op de heer Saalborn, terwijl het artistiek geheel onder leiding staat van den directeur: Louis Bouwmeester.

Er zullen te Haarlem éénmaal en te Amsterdam tweemaal per week voorstellingen gegeven worden, terwijl de overige dagen in de provincie gespeeld wordt.

Een echt ambulant gezelschap dus, dat in de plaats zijner vestiging, op een voor den aard van het te verwachten melodrama-repertoire, onvoldoend tooneel, slechts éénmaal zal optreden en verder den boer opgaat.

„Wij zaaien niet, wij maaien niet,
Wij teren op den boer.
Als 't koren in zijn aren schiet
Bestelt heel 't land ons voer”.

Inderdaad voor een in die mate her- en derwaarts trekkenden troep, vreezen wij dat niet veel tijd zal overschieten om te zaaien (te studeeren) en gegeven Bouwmeester's hartstocht voor het «groote werk» — waarvoor, tijdens zijn verbintenis aan het Ned. Tooneel, nu en dan met uitnemenden uitslag, bevrediging gezocht werd in het groote Shakespeare- en Grieksch-klassieke repertoire — maar dat hij zelf, vermoedelijk denkt bot te vieren in het romantisch repertoire der Paljassen en Tijgerjagers — zal het gezelschap denklijk met veel «uit de hand beslagen» werk op de proppen komen en Bouwmeester, wiens reputatie bij het meer beschaafde publiek, dagteekent van zijn engagement bij de Kon. Vereeniging, doen terugvallen tot het niveau, waarop hij zich bewoog ten tijde van zijn directeurschap van den Salon des Variétés. Hartelijk hopen wij, dat deze — onze voorspelling — door hem te schande wordt gemaakt.

De heer Brondgeest heeft zich afgescheiden van het gezelschap van den grooten Rotterdamschen Schouwburg en insgelijks een eigen troep gevormd, onder den naam van «Brondgeest-Ensemble.»

Behalve zijne echtgenoot, vinden wij onder de dames-leden: mevr. Aleida Roelofsen en de dames Christine Staas en Betsy van Berkel. Onder de heeren: M. van Beem, Carst en Wagemans. Als regisseur is geëngageerd de heer Van Sprinkhuysen.

De heer Brondgeest belooft:

«Geen scherp omljnd repertoire zullen we kiezen; wij zullen spelen alles waar iets van uit-

gaat, krachtig-ontroerend of blij-stemmend, in elk geval stukken die natuurlijk inwerken op het zuiver menschelijk gevoel.

«Deze vereischte, zoo onmisbaar voor een gezond tooneelstuk, vinden we veelal in de literatuur der jongeren en daarom zullen we ons repertoire ook trachten te vinden in hun werken. Brieux, Ernst Hartleben, Gorki, Heyermans, Emants, Hauptman, Schnitzler, Hirschfeldt, Oscar Wilde, enz. zijn namen die waarborgen.

«Uit een fel realistisch stuk zullen we niet weglaten een in de oogen van sommigen een beetje «te griezelige scène», of uit een Fransche geestige klucht, een «ietwat pikant toestandje», of uit een drama de verkondiging of verdediging van verheven of vooruitstrevende ideeën, neen! we willen kunst opvatten in den ruimsten zin van het woord, met inachtneming van de moderne eischen van beschaving en ontwikkeling. En om hiervan zeker te zijn heb ik gemeend zelf de leiding van het ensemble op me te moeten nemen, alléén om zelf de verantwoording te dragen voor het «artistieke» van repertoire en spel, in het volle vertrouwen dat ons streven bij u waardeering zal vinden.»

Nur die Lumpen sind bescheiden. De circulaire getuigt van groot zelfvertrouwen, maar dat kan geen kwaad. Evenwel: de heer Brondgeest belooft stukken: «die natuurlijk inwerken op het zuiver menschelijk gevoel en waaruit hij niet zal weglaten: de verkondiging of verdediging van verheven of vooruitstrevende ideeën, neen!» Dit schijnt ons een wel wat onzuivere combinatie van denbeelden, aangezien stukken, waaruit de verkondiging of verdediging van vooruitstrevende ideeën desnoods kan worden weggelaten, al van een zeer onzuiver samenstel zijn te achten. Dat hij verder niet van zins is in een fel realistisch stuk een in sommiger oog «te griezelige scène», of uit een Fransche klucht, een «ietwat pikant toestandje» te schrappen — schijnt ons, te rekenen met de ook bij andere directies inheemsche gewoonte, een vrij wel overbodige verzekering. Als zijn gezelschap nu maar over de noodige talenten beschikt om dat pikante op inderdaad pikante wijze — zoodat het even pikt — voortdragen, waarvoor in de acteurs een groote mate van distinctie wordt vereischt. En als zij dan ook nog met de voorstelling van het «griezelige» ons inderdaad krachtig zullen weten te ontroeren, waartoe een niet alledaagsch vermogen van uitbeelding wordt verlangd — dan zal er groote reden tot blijdschap zijn.

Met belangstelling zien wij de daden, ook van dit gezelschap te gemoet.

BLADVULLING. * * * * *

Gedurende de maand Mei j.l. heeft de Comédie Française, aan avond- en middag-recettes, het zeldzaam hooge bedrag van 272,774 fr. 75 ontvangen. De berichtgever voegt hieraan toe, dat de gala-voorstelling, bij gelegenheid van het bezoek des Engelschen konings, der Comédie op een derving aan ontvangst van ca. 8000 frc. is komen te staan.

Geen beter cadeau voor een jongen dan

EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geïllustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

==== Verschenen: ====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.

Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.

Compleet in één jaar.

Meer dan

1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zooloogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik. ➔

45 CENTS per AFLEVERING.

3 CENT PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,

Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.

Helder wasschen, groot goed 4, 3,
2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen
en verwen zeer netjes en billijk.

Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS. FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: H. J. Schimmel. — De Bastille der Komedianten. — Apollo en het Pensioenfonds. — Louis Bouwmeester.

Brieven en stukken voor den Redacteur tot 1 September adresseeren: Rokin 2.

* * * * H. J. SCHIMMEL. * * * *
(1823—1903).

Dat wij met onze herdenking van Schimmel's tachtigsten verjaardag hier achteraan komen, wordt verklaard door de omstandigheid, dat Schimmel's geboortejaar in verschillende encyclopedieën en bloemlezingen, onjuist is aangegeven. Op Brockhaus, die 30 Juni 1824 als het geboortejaar aangeeft, mocht ik, daar het een buitenlandsch werk is, niet afgaan. Zelfs George Kepper's lexicon, die hetzelfde jaar aantekent, wilde ik niet vertrouwen, maar Van Vloten's «Dicht en Ondicht,» meende ik te kunnen gelooven en ook dáárin vond ik 30 Juni 1824, als datum en jaar van Schimmel's geboorte. Later — door de inmiddels verschenen huldgingen van den dichter tot juister inzicht gebracht — zette ik, nu om de curiositeit, mijn onderzoek voort en vond bij Winkler Prins, De Keyser en m. a., het juiste jaar 1823, maar bij Van den Branden en Frederiks 1825!

In Hendrik Jan Schimmel heeft het nationaal tooneel te eeren een zijner krachtigste bevorderaars uit de 2e helft der 19e eeuw. Ook toen dat tooneel zoo goed als geheel stond buiten den kring der beschaafde samenleving en van de letterkundige wereld, bleef Schimmel onder de weinigen, en hij was er zeker de voornaamste van, die de betrekking aanhielden.

Door trouw te blijven aan het Hollandsch Tooneel — ook in de tijden van zijn diep verval — en door zijn poging om het daaruit op te richten, heeft hij van dat tooneel het karakter bevestigd van te zijn een noodzakelijk, een onmisbaar deel in de geestelijke inrichting eener natie en dat tooneel behoed voor een verder wegzinken uit de gratie van het meer beschaafd en meer geletterd publiek. Hij heeft door er het gezag van zijn naam aan te verbinden, eerst telkens als dramatisch dichter, later ook als tooneelbestuurder, aandacht afgedwongen voor het Hollandsch

tooneel en in den hoogsten kring des lands er belangstelling voor weten te wekken, getuige het koninklijk praedicaat, dat hij der door hem gestichte vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» heeft weten te verzekeren, en den haar toegekenden geldelijken steun.

Wat hij wezenlijk als schrijver en als tooneelbestuurder voor het Hollandsch tooneel gewrocht

H. J. Schimmel

heeft, is niet in korte woorden uiteen te zetten. Voor een objectieve beschouwing in deze, schijnt ons de tijd ook nog niet aangebroken.

Maar vast staat, dat reeds zijn naam voor dat tooneel een glorie is geweest en zijn persoonlijkheid een stut.

In de jaren 1884 en 1885 bezorgde Schimmel

een volledige uitgave zijner dramatische werken. De dikwerf uitvoerige nareddenen (aanteekeningen) over het ontstaan der stukken, over de vertooning en den meerderen of minderen bijval daarbij geogst, vormen eene uiterst belangwekkende bijdrage tot de geschiedenis van ons tooneel en de ontwikkeling onzer tooneelspeelkunst — in verband ook met den zich door de jaren wijzigenden smaak van het publiek — gedurende de laatste helft der negentiende eeuw.

B.

DE BASTILLE DER KOMEDIANTEN.

Onlangs is te Parijs een boek verschenen ¹⁾, dat een eigenaardig licht werpt op de positie door de heeren en dames van het theater, in vroeger eeuwen in de Fransche maatschappij, of liever in het Parijsche leven, bekleed, en dat de legende, volgens welke zij in de burgerwereld onder standsvooroordeel zóó zeer te lijden hadden, vrij wel te niet doet. Let wel, zij werden door de grooten dezer aarde nu juist niet als huns gelijken beschouwd en behandeld — maar dat hadden zij gemeen met de groote meerderheid des „gemeenen volks” en het is in de tegenwoordige wereld, waar vooral *geld* den stand der menschen bepaalt, nog precies zóó. Ook bij de Kerk hebben de komedianten lang in een slecht blaadje gestaan en dat doen zij nóg bij menige sekte — maar „La Bastille des Comédiens” lezende, treft ons toch het feit, dat zij in menig opzicht, in zulk een mate bevoorrecht waren, dat de rekening ten aanzien der behandeling in haar geheel, welke zij ondervonden, een voordeelig saldo heeft aan te wijzen!

Onder de bastille der komedianten wordt verstaan de te Parijs, aan de rue Saint-Germain gelegen gevangenis, genaamd: *Le For l'Evêque*, waarin het woord *for* niet afkomstig is van fort of fortesse, maar van het latijnsche *forum*. Het was een plaats, een gebouw, waar de bisschop reeds in de 14e eeuw gerechtigheid oefende. Door de eeuwen heen, heeft le *Le for l'Evêque* gediend voor gedetineerden uit de betere standen — het midden houdende tusschen gevangenis als la Salpêtrière, Bicêtre, voor vulgaire boosdoeners — en de Bastille, Vincennes, bestemd voor staatkundige misdadigers van de bovenste plank, beroemde schrijvers, die in hunne geschriften de overheid mishaagd hadden. En zoo was *Le for l'Evêque* dan ook voor de tooneelspelers en speelsters bestemd, die zich in den een of anderen zin vergrepen hadden aan de reglementen of te kort geschoten waren in respect ten aanzien van het publiek en der edellieden, die — gelijk men weet — in vroegere tijden de hun aangewezen eereplaatsen vonden op het tooneel zelf, ter weerszijde van wat wij thans de zij-coulissen noemen, en met name ten aanzien dier edellieden, welke de Koning met het toezicht op den tooneeldienst belast had, want geen theater kon bestaan, dan krachtens koninklijk privilege. In theorie behoorden de tooneelspelers — voor zoover zij aan de Comédie verbonden

waren — tot het Huis des Konings. De Koning, die ze niet dagelijks voor zijn dienst behoeftde, leende ze als 't ware aan het publiek uit. De betrekking tot het Huis des Koning, heeft in de 17e eeuw zelfs de vraag doen rijzen, of de acteurs niet krachtens die betrekking, tot den adel moesten worden gerekend. Dit is echter een quaestie geblèven. Alleen staat vast, dat zij vergunning hadden den degen te dragen, en het moet gezegd worden, dat zij niet in gebreke bleven, dien te hanteeren als echte edellieden. Onder de délictien, waarvoor wij ze in *Le for l'Evêque* gekerkerd vinden, komen dan ook vele duels voor. De acteur werd niet naar de gevangenis geleid door politie — tenzij hij zich aan een gemeene misdaad had schuldig gemaakt en dientengevolge viel onder de gewone rechtspraak. Hij mocht er zich doorgaans op eigen gelegenheid heen begeven, om zijn straf te ondergaan. De eerste komediant, die, 1 Maart 1714, op de lijst der gedetineerden van *Le for l'Evêque* voorkomt, heet Belony. De reden waarom hij straf beliep wordt niet gemeld. Molligny, die er in Mei 1715 werd gedetineerd en later nog verscheiden malen, blijkt veroordeeld geweest te zijn wegens beleedigend optreden tegen het publiek onder de representatie. Eens bijv. had hij een door anderen bestelde karaf orgeade zich toegeëigend en leeggedronken en geweigerd te betalen. 16 December 1727 vinden wij gewag gemaakt van zekeren Armand, in de tooneelgeschiedenis bekend als komiek van verdienste, die in zijn emplooi alterneerde met La Thorillière, den laatst overgeblevene van den beroemden troep van Molière. Hij werd in de gevangenis gezet, omdat hij, na, „la petite Legrand”, een actrice van zijn troep, te hebben verleid, weigerde de plaats te zeggen, waarheen de jonge moeder met haar kind de wijk genomen had. Heel lang duurde zijn straf niet, want 25 December 1727, werd hij, na de schuilplaats te hebben medegedeeld, vrij gelaten, nadat hij op verschillende avonden van zijn stråftijd, naar Versailles had mogen gaan, om in een voorstelling op te treden. Na afloop meldde hij zich dan weer aan de gevangenis aan. Van Charlotte Legrand vinden wij bericht, dat zij een zeer bevallige travesti was, die de Comédie Française verwisselde voor de Opéra-Comique en Juni 1740 te Amsterdam overleed. Verscheidene malen moesten acteurs en actrices zitten, omdat zij door afwezigheid, zonder verlof, een voorstelling hadden onmogelijk gemaakt. Catherine Lemaure werd gevangen gezet, omdat zij, Maart 1735, optredende in de opera *Jephthé*, midden in een scène, het wonderlijk idee kreeg, den boel in den steek te laten en met haar minnaar te gaan soupeeren. Pougin moest zitten, omdat hij, geëngageerd bij een troep te Valenciennes en 150 frs. handgeld ontvangen hebbende, eenvoudig wegbleef. Toen 1 December 1747 het gerucht zich verbreidde, dat een danser van den Italiaanschen troep, Charles Antoine Véronèse, zijn dochter Camille, die het troetelkind was van het publiek, had laten engageeren te Berlijn, kwam het parterre tegen den vader in opstand en eischte zijn opsluiting in *Le For*

¹⁾ F. Funck-Bretano: *La Bastille des Comédiens: Le For l'Evêque*. Paris Albert Fontemoing — 1903.

l'Evêque, — aan welk verlangen voldaan werd. Veronèse was zoo goed niet of hij moest zich gevangen geven en hij werd niet losgelaten alvorens hij het contract met Berlijn had doen resiliëren. „Camille continua de faire le bonheur des Parisiens — vive le For l'Evêque!” voegt de schrijver ironisch aan de geschiedenis toe. 29 Juli 1751 kwam Monissot, verbonden aan de Opéra-Comique, smoordronken op het tooneel en schold collega's en publiek op de gemeenste wijze uit. Hij werd naar le For l'Evêque getransporteerd en bleef er tot 4 Augustus.

Onder de beroemde acteurs, die in *Le for l'Evêque* hebben gezeten, vinden wij nog Le Kain, wegens verwijdering zonder verlof en voorts hebben er ook verscheidene theater-directeurs en auteurs langeren of korteren tijd moeten brommen, de eersten o. m. omdat zij — wegens wanorde in hunne administratie of verkeerde leiding — het seizoen niet konden uitzingen en hunne artiesten in den steek lieten, de laatsten — o.a. Beaumarchais — omdat hij, door zich van de gunsten te verzekeren der mooie Italiaansche actrice Mlle Ménard, onder de duiven geschoten had van den hertog de Chaulnes. *Le For l'Evêque* is in 't laatst der 18e eeuw, onder den invloed der zich aankondigende revolutie, als gevangenis, buiten gebruik gesteld.

Zeer belangwekkend is het hoofdstuk in Brentano's studie, getiteld: «Les Salles de spectacle, d'après les dossiers des prisonniers au For l'Evêque» — en dat men gevoegelijk zou kunnen vertalen met: «om en in den schouwburg». Er is in onzen tijd veel veranderd, maar ook een en ander gebleven, dat aan vorige eeuwen herinnert. Het gilde der opkoopters bijv. is al van ouden datum. In de 18e eeuw was de handel in intreebiljetten voor premières of successtukken, streng verboden. Voor een première kon een persoon aan de kas niet meer dan 3 entrées bekomen. Girveux, zoon van een metselaar, eischte er eens 6. Men weigerde ze. Hij beleedigt den bureaulist en wordt in *Le for l'Evêque* opgesloten. Uit het rapport van den luitenant van politie, dd. 11 Maart 1760, blijkt, dat een pruikemakersjongen gesnapt is, toegangsbewijzen voor het parterre van de Comédie Française, die 20 stuivers kostten, verkopende voor 30. Jacques Montgolfier, papierhandelaar — hij was de vader van den uitvinder der luchtballons — vraagt de invrijheidstelling van zijn bediende. Hij had hem om 2 plaatsbiljetten naar de komedie gestuurd. Men gaf hem er 3 en toen deed hij de 3de van de hand met 10 st. winst, waarvoor hij gedetineerd werd.

Uit verschillende voorvallen mag men afleiden, dat de handel der opkoopters, die heden ten dage het publiek zooveel last en kosten veroorzaakt, in de 18^e eeuw zoo streng mogelijk werd tegengegaan.

Om zich gratis toegang te verschaffen tot de komedie, haalde men kunstjes uit, waarvan er sommige ook thans nog gebruikelijk zijn. Onder voorwendsel iemand in het theater dringend te moeten spreken, werd men wel eens toegelaten;

maar men zocht dan den soldaat van de komediewacht, die ter contrôle werd meegegeven, te verschalken. Het namaken van vrijbiljetten was aan de orde van den dag. De daders werden streng gestraft door kerkering in Bicêtre of Châtelet.

Het programma placht te zijn samengesteld uit 2 stukken: het groote voorstuk en het nastukje. De vele bezoekers, die na het groote stuk huiswaarts keerden, werden steeds lastig gevallen om hun «contramerken». 18 Januarië 1700, werd door de wacht, de hand gelegd op een individu, die handel dreef in contra-merken. Er werden er 5 op hem gevonden.

Gelijk wij reeds aanstipten, werd toegang verleend, bij dringende noodzakelijkheid om iemand te spreken. Gewoonte was in dat geval, een daalder borg te stellen bij den controleur, die het geld teruggaf, als de bezoeker tijdig weer vertrok. Maar de ridder de Sabron woonde op die wijze niet minder dan 2 acten bij van *don Japhé*. Vergeefs reclamierde hij bij den uitgang zijn daalder. De controleur antwoordde, dat het geld reeds na één acte verbeurd was. De ridder mishandelde daarop den beambte en werd in For l'Evêque opgesloten.

In de Comédie Française verdringt zich steeds een groep jongelui bij den ingang der loges en de dames hebben de critiek dezer jeunesse dorée te verduren: men bewondert de kleedij, het gelaat, de taille, het welgevormde been, de gevulde buste, of dingt er op af. Vaak ontstaat er ruzie in het gedrang; degens worden getrokken en de wacht moet tusschenbeide komen. In de zaal is het één en al gegons van stemmen. Verscheidene honderden toeschouwers van allen stand, hebben staanplaatsen in het parterre; in de loges zijn alle voorplaatsen uitsluitend door dames bezet. Achter het tooneelscherm hoort men ook het gegons van stemmen; het zijn die van dat deel van het publiek, hetwelk het privilege heeft op het tooneel zelf plaats te nemen. In de gangen en langs de galerijen roepen jongens de nieuwe snufjes uit, die van de drukpers zijn gekomen. Men is er driest genoeg, vooral verboden waar, pamfletten enz. te colporteerden. Een geliefd spel der parterrebezoekers, die de komedie vaak alleen schijnen te bezoeken om herrie te maken, was het spel van *flux et reflux*: eb en vloed. Bijv. vonden een aantal officieren op 3 Dec. 1743, onder een representatie bij de Italianen, er genoeg in, hondengeblaf na te doen. Fluks verscheen een beambte om tot stilte te vermanen, maar de vloed kwam uit het parterre met zulk een macht tegen hem opzetten, dat de man tegen de balustrade dreigde te worden verpletterd. Erger hield men huis op 20 November 1733, toen men Voltaire's *Oedipus* gaf, gevolgd door *Badinage*, een nastukje, dat heel niet in den smaak viel. In 't parterre *floot* men het niet uit, maar *danste* het uit! Een aantal jongelieden vormden een kring en voerden een rondedans uit. Ditmaal kreeg men de belhamels te pakken en werden zij streng gestraft. De officier van politie achtte het noodig — schreef hij in zijn rapport — een exempel te stellen, om er met het oog op het

winterseizoen, dat nauwelijks begonnen was, den schrik in te krijgen.

Dikwerf is er zóó'n lawaai in de komedie, dat menig bezoeker zich aan het bureau komt voegen, om zijn geld terug te vragen, daar hij toch niets kan verstaan van wat op het tooneel wordt verhandeld. De toeschouwers treden soms formeel met elkaar in debat over het talent eener actrice, de opvatting eener rol en dat terwijl het stuk aan den gang is. Op 3 Nov. 1748 ontstond een hevige standje, doordat een der bezoekers uitriep: «Mlle Dangerville speelt met geest, maar buiten het tooneel is zij zoo dom als een gans.»

Er waren van die traditioneele uitroepen, die men te pas en te onpas debiteerde om een voorstelling in de war te sturen, bijv. «Ohé Lambert!» of «Connais-tu la ferme?» Als de man, die de kaarsen snuit, op het tooneel verscheen, werd hij soms met een waar gejubel begroet. (Bij ons ziet men ook het publiek vaak applaudiseeren, als een tooneelknecht bij open doek iets komt redderen, of bij ongeluk zijn beenen laat zien.) De traditioneele uitroep was in dat geval: «Rira, rira pas!» Soms hebben de acteurs een kwartier te wachten, eer het publiek hun vergunt den mond open te doen. Andere en vogue zijnde stopwoorden zijn: «Bas les chapeaux» of wel «Bas les nez». Ook «ouvrez les loges» dat er op gericht was een paniekje uit te lokken, alsof er brand of iemand in de loge plotseling ongesteld geworden was. Ook placht het publiek te schreeuwen: «place au théâtre!» maar dat had zin. Het richtte zich tot de toeschouwers op het tooneel, die den acteurs nauwelijks plaats lieten, zich te bewegen.

Zulke uitroepen — zonder zin — echte stopwoorden, zooals wij ze in 't Hollandsch ook wel hooren bezigen: „Pak de leuning”, „Schwamm d'rüber”, „Haast je maar niet”, die men zou kunnen kenschetsen als de plotselinge opwelling van straatjongens-overmoed, hinderden het publiek in zijn aandacht, dikwerf geweldig. Zoo werd de première van een blijspel van Poisson: „Reveil d'Epiménide” eenvoudig onmogelijk gemaakt door eenige jonge lieden, die elkaar uit verschillende hoeken van het theater op de wonderlijkste tonen: „Paix là” toeriepen. Eén uitroep legde getuigenis af van de traditioneele Fransche galanterie. Het publiek duldde niet, dat in de loges de voorplaatsen door mannen bezet werden, als er dames achter hen zaten. Dan was in de zaal de uitroep: „Place aux dames” niet tot zwijgen te brengen. „Ik heb,” schreef de luitenant van politie in zijn rapport dd. 18 Februari 1749, „de wanorde trachten te voorkomen, door een paar heeren die vóór in de loge hadden plaats genomen, beleefd te verzoeken, zich achter in de loge terug te trekken. Een heer was weigerachtig. Hij moest mijn volmacht zien, wilde de verordering kennen krachtens welke ik optrad en zoo meer. In de zaal begon men intusschen het «Place aux dames!» uit te bulderen, waarbij sommigen om er het effect van te verhoogen, de handen in den vorm van kokers, als spreektrumpetten, voor den mond hielden... De onwillige heer is geëindigd met toe te geven.

In de Italiaansche opera, behoorde het tot de gewoonte, dat het publiek, als teeken van afkeuring der zangers of zangeressen, ging meezingen of meelollen.

In onze dagen kan een tooneelschrijver al niet erger overkomen, dan dat men zijn stuk met ijskoude gelatenheid aanziet. In vroegeren tijd was het ergste dat hij te vreezen had, dat men kabaal maakte. Den 29 Dec. 1734 gaf men voor het eerst de «De Sabijnen» van Richer. Midden in de 3de acte werd het parterre uit verveling zóó onrustig, dat een der aanwezigen om het «nastukje» schreeuwde. Hij vond overal in den schouwburg steun en eerst nadat een aantal der grootste geweldenaars door de wacht verwijderd waren, kon men het treurspel vervolgen.

4 Sept. 1737 debuteerde in de Comédie Mlle Froment. Zij had een zachte lieve stem, maar was wat monotoon. Een der toeschouwers stond ten leste op en zette het bekende liedje in:

Reveillez-vous, belle endormie!

De zaal aan het lachen, en zij kwam niet tot bedaren, eer de rustverstoorder verwijderd was.

De documenten, waaraan bovenstaande mededeelingen ontleend werden, zijn allen uit de 18e eeuw. Maar er is geen twijfel aan, of in de eeuw van Molière, Corneille en Racine, ging het onder de tooneelvoorstellingen dikwijls nog luidruchtiger toe. Men herinnere zich de verzen van Boileau op het siffleeren in den schouwburg:

Le théâtre, fertile en censeurs pointilleux,
Chez nous, pour se produire, est un champ périlleux.
Un auteur n'y fait pas de faciles conquêtes;
Il trouve à le siffler des bouches toujours prêtes:
Chacun peut le traiter de fat et d'ignorant;
C'est un droit qu'à la porte on achète en entrant.

Racine spreekt niet alleen van fluitjes, maar ook van rotte appelen:

Ces jours passés, chez un vieil histrion,
Un chroniqueur émit la question
Quand à Paris commença la méthode
De ces sifflets qui sont tant à la mode.

Het antwoord luidt:

Boyer apprit au parterre à bailler;
Quant à Pradon, si j'ai bonne mémoire,
Pommes sur lui volèrent largement;
Mais quand sifflets prirent commencement
C'est — j'en étais témoin fidèle:
C'est à l'Aspar du sieur de Fontenelle.

(Boyer, Pradon, Fontenelle, zijn tooneelschrijvers uit dien tijd.)

Het fluitje, dat gedurende de roemruchtigste periode van het Fransche theater, zich in al zijn beleedigende schelheid heeft doen kennen, werd in 1690 door de politie verboden en de dossiers der gevangenis van For l'Évêque leggen er getuigenis van af, dat aan de nakoming van het verbod streng de hand is gehouden. Onder degenen, die hun fluitlust in de gevangenis hebben geboet, komt voor zekere Vasson, violist van de Opéra-comique, die terwijl hij zeer zorgvuldig zijn partij in het orkest speelde, tegelijkertijd de muziek, welke hij gedoemd was mee te helpen uitvoeren, maar die hij foieleelijk vond, uitfloot.

Bij het uitgaan van den schouwburg pleegt de wacht druk werk te hebben, om de goede orde te bewaren. «Als gij weten wilt,» — schrijft Mercier in zijn pittoresque *Parijsche tafereelen* — «in welk kwartier dit of dat rijtuig thuis behoort, hebt gij eenvoudig te letten op den vorm van het bevel, door den meester aan den koetsier of lakei gegeven: wie naar de Marais moet, zegt «au logis»; wie l'île Saint Louis bewoont: «à la maison», den faubourg Saint-Germain: «à l'hôtel» en den faubourg Saint-Honoré: «allez!» Het laatste is het meest imponeerende!

Aan den uitgang stond altoos iemand, die met geweldige stem de rijtuigen afriep: «de karos van mijnheer den markies, van mevrouw de gravin, van mijnheer den president!» Zijn rauw geluid drong door in de kroegen en taveernes, waar de lakeien met drinken en spel, zich den tijd kortten. Die afroeper schijnt zich tegen zijn taak opgewassen te kunnen houden, alleen door veel brandewijn te drinken; dat geeft aan zijn stem het grove timbre, alle straatlawaaï overstemmend. Hij crepeert jong aan zijn metier en die hem opvolgt gaat denzelfden weg op.»

De auteur van het werk: „La Bastille des Comédiens”, maakt ten slotte de volgende opmerking: Het publiek in de theaters — en ook de acteurs en actrices — stelden in vroegere eeuwen zich dikwerf aan op een wijze, die ons tegenwoordig schier ongeloofwaardig voorkomt, maar daarmede contrasteert op treffende wijze de vorm der procesverbalen, door de luitenants van politie opgemaakt tegen de door hen naar *le For l'Evêque* gedirigeerde kabaalmakers.

Die verballen zijn meermalen modellen van stijl en bevatten aller belangwekkendste opmerkingen omtrent het theaterleven in 't algemeen. Elken avond moest een rapport worden uitgebracht en daarin vindt men, bijv. na de mededeeling dat een politiedienaar door een dronken koetsier is afgerost, een waardeering van het vertoonde stuk. Zoo lezen wij in het desbetreffende rapport, dat *Le Réveil d'Epiménide*, waarvan boven reeds sprake is, door het publiek zeer slecht werd ontvangen, wat de politieluitenant wijdt aan den „dorren stijl” van het werk. De nieuwe arlekijn heeft wel voldaan, maar de luitenant vreest, dat hij nochtans op den duur niet zal bevallen. Eindelijk vindt men in de rapporten de gemaakte recettes vermeld, waaruit blijkt, dat de maxima bij de Italianen 2.700 à 3.000 Livres bereikten, bedragen — in verband met de geldwaarde toen ter tijd — vrij wel overeenkomende met wat heden ten dage in dergelijke theaters als hoogste ontvangst wordt gemaakt.

I N G E Z O N D E N.

APOLLO EN HET PENSIOENFONDS.

SCHIEDAM, 2 Juli 1903.

Geachte Redactie!

In het stadium, waarin de oprichting van het Pensioenfonds thans verkeert, acht de Commissie

voor dit fonds het niet gewenscht, thans een antwoord aan den heer W. van Korlaar, Voorzitter van «Apollo», te geven op hetgeen hij in het nummer van 13 Juni jl. heeft geschreven.

Ten einde echter bij de leden van het Nederl. Tooneelverbond verkeerde gevolgtrekking te voorkomen, wenscht de Commissie nu reeds op te merken, dat de heer Van Korlaar in dat stuk voor een groot deel onjuistheden heeft neergeschreven. Zoodra de Commissie het noodig oordeelt, zal zij dit uitvoerig, met de stukken erbij, bewijzen; nu echter wil zij reeds melden, dat de heer Van Korlaar iets uit het rapport van den heer Landré heeft geciteerd, wat er zóó absoluut niet in staat.

Hoogachtend,

*Namens de Commissie voor het
Pensioenfonds:*

M. HORN, *Secr.*

* * * LOUIS BOUWMEESTER. * * *

Daar ook door ons de vrees geopperd is, dat Louis Bouwmeester, gegeven zijn sterke neiging voor het romantische drama, waarin zijn geniaal talent zich uiten kan in groote vormen en machtige hartstochten, nu hij zelf leider is geworden van een tooneelgezelschap, allicht vervallen zal tot het bij voorkeur spelen van Paljassen en Gebochelden — is het ons een vreugde, in de N. R. C. het volgende te lezen: «Bouwmeester wenscht, als directeur, wel degelijk naar hooger te streven. Zijn vaste voornemen is het repertoire te vormen uit het nieuwste en beste, dat op tooneelgebied verschijnt — en hij heeft om op de hoogte te blijven van de Deutsche productie in deze, zich in verbinding gesteld met zijn vrienden Lautenburg en Barnay. Hoewel zijn gezelschap er talrijk genoeg voor is, zal hij zich verzetten tegen splitsing: het bekende middel om op twee plaatsen te gelijk te spelen, maar een der ergste fouten, die hij laakt in het beheer van andere gezelschappen. Want al kan het een enkelen keer voorkomen, dat twee stukken — onafhankelijk van elkaar — bij één gezelschap tegelijk goed kunnen worden bezet — doorgaans moet bij dit zoogen. doubleeren, met de rolverdeling worden «geslommeduikeld».

Wat de draakjes betreft, die zal hij bewaren uitsluitend voor Zon- en feestdagen.»

BLADVULLING. * * * * *

De bekende acteur Kreeft had eens verbazend veel succes in een klucht of operette bij Prot, waarin in zijn mond bestorven lag, de vraag: «Zeg, ouwe, lust je nog een morelletje.» Toen hij daarna in een meer ernstig stuk een rol te vervullen had, hoorde men juist op een zeer pathetisch moment in zijn rol, de stilte in den schouwburg plotseling verbreken, door den uitroep in het parterre: «Zeg, ouwe, lust je nog een morelletje.» Het publiek barstte in lachen uit en Kreeft was zijn effect dien avond kwijt.

Geen beter cadeau voor een jongen dan
EEN BOEK VAN PAUL D'IVOI,

Geillustreerde Excentrieke Reizen.

Ongeveer 100 illustraties tusschen en 20 groote afbeeldingen buiten den tekst.

Prijs per deel gebonden in prachtband f 2.90.

===== Verschenen: =====

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.

- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro.
- VIII. Krekkel bij de Boksers in China.

Amsterdam.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”.

Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN
DER WERELD.

Een Beeld van het Dierenrijk
 voor iedereen.

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
Compleet in één jaar.

Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN
 — en —
25 Gekleurde Platen
 — van —
Viervoetige en Kruijpende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
 alle direct
NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENT PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.

De 1^e Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON
 Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
 CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.
 Muziek van
 GOTTFRIED MANN.
 Teekeningen van
 WILLY SLUITER.
 gecartonneerd
 f 4.90.

KERSTGAVE.

Een bij uitstek geschikt cadeau voor: Muziekbeoefenaars en Liefhebbers van mooie steenteekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
 AMSTERDAM.

B. KOK,
 Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.
 Helder wasschen, groot goed 4, 3, 2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen en verwen zeer netjes en billijk.
 Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOL

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid / 1.25

Gebonden in prachtband / 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURG WAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS. FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Jean Baptiste Malherbe. — Hebben wij hier een
Russische censuur te wachten? — Hoe Henri de Bornier lid
van de Academie werd. — Judith — Bladvulling.

Brieven en stukken voor den Redacteur tot
1 September adresseeren: Rokin 2.

JEAN BAPTISTE MALHERBE * * * *

In de dagen der oprichting van het Nederlandsch Tooneelverbond, de stichting van de Tooneelschool en weldra van de Vereeniging: «Het-Nederlandsch Tooneel», die in den loop der jaren het praedicaat «Koninklijk» zou verwerven, heerschte er — de stichtingen bewijzen het! — warme belangstelling voor het tooneel, grooter dan de onverschilligheid van heden.

Het tooneel was het vraagstuk van den dag. Vermogenden en hooggeplaatsten schonken het hun steun, letterkundigen hun zegen. Jonge advocaten gebruikten het voor de sprinkplank, die hen zou opwerpen naar hun doel, gelijk later het onderwijs en weer later de sociale vraagstukken.

In den Haag was de belangstelling voor het tooneel buitengewoon. Jaren lang was het daar verwaarloosd, en gebleven beneden de beschaving en de ontwikkeling, en de eischen van het oogenblik.

Daar kwam plots het gezelschap der Vereeniging «het Nederlandsch Tooneel» geregeld voorstellingen geven, het gezelschap bestaande uit keur van artiesten: Mevr. M. J. Kleine—Gartman, Mevr. Albregt—Engelman, Mevr. S. de Vries, Mevr. Chr. Stoetz, Juffr. Chr. Poolman, Juffr. Josephine de Groot, Juffr. Sophie v. Biene, Mevr. v. Sluyters en de eerste dames-leerlingen der tooneelschool; — de heeren Jan Albregt, L. J. Veltman, P. A. Morin, D. van Ollefen, L. B. Moor, Tourniaire, Meijer van Beem, Jan C. de Vos, Arnold Jung Az., en later, bij verandering, de heer Louis Bouwmeester, en weer later Mevr. Frenke¹—Bouwmeester.

De Vereeniging speelde beter repertoire, aan de vertalingen was zorg besteed, en aan de monteering werd meerder aandacht geschonken. Vertooningen van Sheridan's *Lastertongen*, van *De Danicheffs*, van Sardou's *De familie Benoiton*,

van Augier's *De Fourchambault's*, van A. Dumas Fils' *Geld*, van Schribe's *Een glas water*, van Mevr. Marc de Girardin's *Niemand sterft van Blijdschap*, van Shakespeare's *Romeo en Julia*, van nieuwere duitsche blijspelen, als l'Arronge's *Dokter Klaus*, van Sardou's *Dora*, enz. enz. deden de Hagenars verstomd staan en zwelgen in kunstgenot. Adel en eerste standen, die zoo vele jaren den schouwburg gemeden hadden, kwamen er weder. Vorstelijk bezoek, er sinds lang onbekend, zou dra niet meer tot de bijzonderheden behooren. Nog in het laatste jaar van haar leven verscheen er onverwacht wijlen Hare Majesteit Sophie, Koningin der Nederlanden, en woonde met belangstelling de vertooning van *De Danicheffs* bij. De belangstelling van Z. M. den Koning, slechts blakende voor Fransche dramatische kunst — meende men — werd gewekt, zelfs in hooge mate. Zijne Majesteit verleende ruimschoots en vorstelijk zijn steun. Het hof volgde het voorbeeld. De Haagsche Schouwburg was bij iedere voorstelling geheel gevuld. Het gezelschap speelde voor de keur der Hagenaren. Voor hen was iedere voorstelling eene gebeurtenis. De artiesten droegen zij — naar de uitdrukking wil — op de handen. Zij vereerden hun kostbare geschenken, overstrooiden hen met kransen en bloemen, en noodigden hen op feestmaaltijden, bij middag en bij avond. Het tooneel bloeide en gloorde.

Menig onvolwassene, van het mannelijk geslacht of de vrouwelijke kunne, voelde zich bedwelmd door dien gloer en glans. Ook hij of zij verlangde vurig, aan het gouden zonnelicht van het tooneel schittering te ontleenen en te worden bewonderd en gevierd door eene geestdriftige menigte.

Die gloer verbijsterde ook den jongen Hagenaar Jan Malherbe. Hij ging nog ter school en was 12 jaar, toen hij aan Louis Bouwmeester een brief schreef, waarin hij verzocht de voorspraak bij zijn vader te zijn om hem aan het tooneel te laten gaan. De groote kunstenaar antwoordde: «Jongen, leer eerst nog, wacht en hoop!»

Maar... de tooneelduivel had Jan Malherbe reeds in zijne krauwels, tuk op roof. Op

school was geen houden meer aan hem, het tooneel spookte door zijn hoofd. Privaatlessen hielpen niet, ook niet het gaan op het kantoor bij de firma Scheurleer. Als 's avonds de Vereeniging speelde, wachtte hij de artiesten op, liep hen na, raakte in kennis, en hoog tegen hen opziende, begenadigden zij hem met een vrijplaats. In volle geluk zat hij dan 's avonds hen te bewonderen en toe te juichen, en te denken: ook eenmaal zal ik daar op de planken als halve godheid staan en schoone vrouwen en statige heeren zullen mij hulde brengen. Het kantoor had hij dan het kantoor gelaten, en den heeren een brief geschreven, dat hij plotseling ongesteld was.

Op den duur ging dit niet. Zijn vader had al gedaan wat hij vermocht om hem van een weg af te houden, die meestal op teleurstelling uitloopt. Eindelijk moest hij toegeven: Jan Malherbe kwam aan de tooneelschool en was buiten zich-zelf van geluk toen hij al spoedig een verbintenis had gesloten met de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel. Hij leerde er veel, en werd er, om zijn bescheidenheid van toenmaals, zijn ijver, zijn beschaving, zijn aangename ofgang een zeer gezien confrater. Gelijk ieder, die aan het tooneel komt, had ook hij de verwachting, weldra een groote, een hoofd-, een succesrol te zullen spelen. Doch dat gaat niet. Dan komen alras de teleurstellingen en het gevoel van miskennis. Jan Malherbe ondervond het zooals een ieder. Hij wilde echter niet in het duister blijven, hij wilde staan in stralend licht. Hij zeide de Vereeniging:

Het Nederlandsch Tooneel» vaarwel en verbond zich aan het gezelschap van A. v. Lier, directeur van het Grand-Théâtre te Amsterdam. Daar kreeg hij te werken, groote rollen te spelen, die, soms gaande boven zijn kracht, hem duchtig ontwikkelden. Daar heeft hij vele en de schoonste jaren van zijn kort leven gesleten, en werd er de vriend van den directeur en zijn zoons. Zijn hoogste illusie heeft hij daar meermalen werkelijkheid zien worden. Dát was, in hooger zin, ook het geval in de roemrijke tooneeljaren, die het gezelschap van Kreukniet en Poolman, onvergetelijk maken. De Tooneelvereeniging had in eene enkele voorstelling, bestaande uit *Nora* en *Belachelijke Hoofsche Juffers* den nieuweren weg gewezen. In die voorstelling had hij medegewerkt. Toen Kreukniet en Poolman, die richting als de ware erkennend, volgden, en hij zich aan hun gezelschap verbonden had, braken er, spelend in het moderne repertoire, dagen van groot geluk en innige voldoening aan. Hij ontwikkelde er zich naar de mate van zijn talent, en deed zijn voordeel met wat hij van Fransche of Duitsche artiesten aanbevelenswaardigs zag, bij voorkeur van Fransche, want bij hem, afstammeling van den vermaarden Franschen schrijver Malesherbe, verloochende het bloed zich niet.

Het uitnemende gezelschap van Kreukniet en Poolman had een kort bestaan. Bij den dood van Kreukniet werd het ontbonden.

Jan Malherbe kreeg dra een engagement aan den Tivoli-schouwburg te Rotterdam. Daar werd hij ontgoocheld. Zonder groot weerstandsvermo-

gen, zwak van hoofd kon hij niet oproeien tegen de groote teleurstelling. De kiem van zijn kwaal openbaarde en ontwikkelde er zich. Kort bleef hij er en zocht aan eene inrichting voor zenuwlijders in Duitschland baat.

Schijnbaar hersteld kwam hij te Amsterdam terug en werd er lid van het gezelschap van J. G. de Groot, in den nieuw gebouwden schouwburg van het Paleis voor Volksvlijt. Slechts een jaar bestond dit gezelschap. Van toen af werd het een vallen en opstaan, het gaan langs een weg vol teleurstellingen. Er kwamen jaren, dat hij het land doorging, reizende en voordragende, jaren, dat hij weer een plaats in een gezelschap had, hetzij bij de Nederlandsche Tooneelvereeniging, of aan het Lyrisch tooneel. Hij begreep te goed, dat dit niet het tooneelleven was, hetwelk hij zich had voorgesteld. Meermalen trachtte hij een engagement te verkrijgen bij de Koninklijke Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel», waar hij zeer goed als jonge komiek zou geweest zijn; doch steeds zonder gevolg.

Jan Malherbe — «Jean» liet hij zich nooit noemen — voelde zich diep ongelukkig. De teleurstelling werkte allerslechtst op zijn zenuwen. Hij werd een der hevigste zenuwlijders, zocht hulp bij verschillende professoren en doctoren, en aan instellingen, hier en in Duitschland, tot een éenjarig verblijf aan de Psychiatrische Inrichting te Scheveningen hem weer geheel herstelling schonk.

Met nieuwen moed wijdde hij zich aan de Kunst, nu bij het Lyrisch tooneel, dat vorstelijk en mild gesteund, zooveel groots en goeds had kunnen doen en zulk een jammerlijk einde nam. Daar heeft het tooneel-wezen hem zeer getroffen, en den gang van zaken hem ontmoedigd. Na de ineensstorting van het Lyrisch tooneel trok hij naar zijn familie in den Haag, om te Scheveningen herstel te zoeken voor zijn geschokte zenuwen. De zenuwen waren echter te sterk aangetast, het weerstandsvermogen was te gering. Plotseling bezweek hij, nauw 40 jaar oud. Dat was Zaterdag 18 Juli.

Jan Malherbe moge zich niet eene eerste plaats hebben verworven; hij nam bij ieder gezelschap eene goede plaats in, eene plaats even onmisbaar, soms eer onmisbaar dan die van eene eerste rol. Nauwgezet en ijverig is hij steeds bij zijn taak geweest. Hij heeft immer alle zorg besteed om in kleedij en kapsel er uit te zien naar het karakter der hem toebedeelde rol, en deed in alles zijn best.

Bestonden de emplooiën nog, dan zouden hem die van tweede jonge eerste rol en jonge komiek hebben gepast. Het jaar, doorgebracht bij het Lyrisch tooneel was voor hem een jaar van vooruitgang. In ander emplooi, in dat van ouden komiek, heeft hij er meer voldoening gehad dan wie der andere leden ook.

Ware Jan Malherbe blijven leven, dan zou hij, toegetroten tot het onlangs opgerichte Haarlemsch tooneelgezelschap van Louis Bouwmeester waarschijnlijk, ook in dat emplooi, den tooneelvrinden menige verrassing hebben geschonken.

De onverbidde lijke dood heeft aan die ver-

wachting den bodem ingeslagen. Zijn vele vrienden, nog meer buiten dan bij het tooneel — hij, die steeds een gewoon man bleef, verkeerde het liefst er buiten — hebben dat onverwachte verscheiden met deernis vernomen. Bij zijne teraardebestelling op het Algemeen Kerkhof te 's Gravenhage, waar hij in het familiegraf werd bijgezet, is hunne deelneming gebleken. Van de oude, goede vriendschap met de familie Van Lier, getuigde Isouard v. Lier, een der gebroeders, namens allen. Louis Bouwmeester, aan wien hij het eerst zijn geheim van lust voor het tooneel heeft geopenbaard, heeft hem daar het laatst vaarwel toegeroepen: «Rust zacht, goeie jongen!»

HEBBEN WIJ HIER EEN RUSSISCHE CENSUUR TE WACHTEN? * * * * *

Het zal, vermoed ik, meerderen gegaan zijn als mij. Toen zij het bericht vernamen, dat de Amsterdamse hoofdcommissaris grootsche plannen koestert, om door zijne Hermandad-dienaren de dramatische kunst te doen bewaken (*«nauwkeurig toe te luisteren tot het einde toe, of er ook regeeringspersonen of zoo wat beleedigd worden»* heet het in 't bericht), zullen zij ongetwijfeld verband gezocht hebben tusschen eene dergelijke breideling en aan-banden-leggen van eene vrije kunst (herinnerend aan tijden van de ergste onderdrukking en smoring van de vox populi in Duitschland, Oostenrijk, Polen en elders) en het kort te voren opduikende duiveltje van eene literaire censuur, door de meedeeling, dat dr. Kuyper de catalogi van de gymnasia en H.B.S. had opgevraagd, en van plan was alle boeken, die de booze hartstochten onzer goede gymnasiasten en H.B.S.ers konden opwekken of schade doen aan de bestaande orde van zaken ten doode te doemen. Noch van een schalksch-verliefden Horatius, van geniale blijspeldichters als Plautus en Terentius, van een Virgilius, evengoed een Homerus, ja wie niet dier goddelijke Grieksche passie-menschen, en in onzen tijd van een Guy de Maupassant, Heine, Goethe, Dickens (die ook dikwijls wat een barre ladys-man was, o wijze dr. Kuyper!), Zola, van een Multatuli, Rousseau, Voltaire, Beaumarchais, van geen enkelen rationalistischen geest, geen enkel genie uit de bevrijdingseeuw der groote vrijdenkers, van geen enkel individu der geheele nieuwe Fransche, het grootste deel der Engelsche letterkunde, zouden ook maar twee woorden in de van nu af maagdelijke boekenkast van onze onderwijs-inrichtingen mogen voorkomen. Wij zien in gedachten één van des minister-presidenten lijftrawanten, reeds druk bezig, met een dik stuk zwart houtskool, op de wijze van een Russischen censor, de kleine lettertjes op 't witte papier te »kaviaren«, zooals de manipulatie heet, waarmee in Rusland dit vergift der genieën uit alle eeuwen, voor 't domgehouden volk onleesbaar gemaakt wordt. Met alle respect voor dr. Kuyper's fantastische plannen, wat de hervorming van alle deelen van ons onderwijs aangaat, meenen wij toch, dat het opwerpen van

een balletje als eine Art Pruisische censuur, om de goê-gemeente met zachten drang te dwingen in te gaan tot de gemeenschap der orthodox-braven, der vroom hartstochtloozen (?), weinig toejuicing verdient. Wij weten, dat aan dr. Kuyper's geestverwanten, aan «*Standaard*»- en «*Hollander*»-lezers, het bezoeken van schouwburgen verboden is, dat het starre Calvinisme met zijn strenge dogmatiek en puriteinschen eeredienst, allervrijandigst staat tegenover de onafhankelijke, vrije ontbloeiing, die voor literatuur en kunst noodig is om deze tot volle ontplooiing harer krachten te doen geraken. Dit gaat zóóver, dat zelfs overal waar de kunst er naar streeft in de gratie te komen van het hof, waar zij niet weet op te schieten uit haar eigen moeder-aarde, het rijke volksleven in al zijne gevariëerde uitingen, zij steeds ten doode was opgeschreven, waarvoor eene vergelijking tusschen de vrije Fransche kunst en het òn-aesthetische, conventionele prullewerk, die de kunst van het Duitsche hofdom te aanschouwen geeft, nuttig kan zijn. Ieder ontwikkeld mensch meent zoo tegenwoordig, dat hoe achterlijk ook de samenleving economisch nog moge zijn, toch in ieder geval *dit* òn-ontneembaar door de geesten veroverd is: de vrijheid van denken, het volledige recht om door de drukpers zijne gedachten te openbaren, zooals iedere Grondwet dat erkent, waarbij men slechts te zorgen heeft geen inbreuk te maken op wat het Strafwetboek noemt: «de openbare orde en goede zeden». Maar wanneer bij het uit-de-hand-nemen der directeuren, van de bibliotheek-samenstelling, de minister-president een streep wil gaan halen door ieder boek, dat in de oogen van zijn Christelijken censor «*schade kan doen aan de bestaande orde van zaken*», dan mogen noch de voor alle eeuwen onsterfelijke meesterwerken van een *Swift*: «*Gullivers' reizen*,» noch een «*Ploertenboek*» of «*Kermis der ijdelheid*» van *Thackeray*, evenmin als de romans van *Dickens*, *de Balzac*, *Rousseau*, *Voltaire*, *de Laboulaye*, voor ons eigen land *Multatuli*, *Huet*, ja zelfs hier en daar in ondeugende passages, de glundergemoedelijke «*Camera Obscura*», in 't vervolg meer door onze spes patriae worden gelezen; zullen er slechts «*Eens Pelgrims Reize naar de Eeuwigheid*» en dergelijke stichtelijke boeken mogen overblijven. Want alle deze werken en talloze meer, hekelen vaak op de scherpste, vinnigste wijze, de «bestaande orde van zaken» (denk eens even aan *Dickens'* verhalen uit de schuld-gevangenissen, de kostscholen, alle mogelijke instellingen in het Engeland van zijn tijd, dat zich — verstandiger dan onze minister Kuyper — door bemiddeling zelve der Koningin zijne boeken ten nutte maakte om dergelijke verrotte en barbaarsche middeneeuwsche toestanden voor meer-met-den-tijdgeest-strookende te doen wijken). Wij weten allen wel, hoe reeds duizenden van jaren de verhouding tusschen de «kunst» en de »moraal»: de »zeden« van een zeker tijdperk, nimmer die is geweest van elkaar liefhebbende vrijer en vrijster, die steeds één van ziel, één van gedachten waren. Integendeel; 't begint al bij *Socrates*, die den giftbeker moet

leegdrinken, omdat hij volgens 't inzicht der voor hun macht en invloed beduchte «protzen» uit de samenleving van dien tijd, «*de jeugd door zijne leerstellingen bedierf*». En door al de eeuwen heen hebben de ridders der gedachten met bloed hunne boeken moeten schrijven, gunden de machthebbenden in kerk en staat van die tijden, hun geen oogenblik rust, om hunne denkbeelden onder de menschen te verbreiden. En nog in de tweede helft der negentiende eeuw zien wij een werk, dat zoo niet het allergrootste, ooit gemaakt, toch zeker onder de tien, twintig meesterwerken telt ooit door geniën geschreven: «*Madame Bovary*» van *Flaubert*, voor een zeden-rechtbank behandeld als eene belediging van de goede zeden en een strafbare uiting. Natuurlijk moest zelfs de meest philisterige rechter hier vrijspraak doen volgen en den auteur den tol zijner bewondering betalen; maar waarom moest *Flaubert* zijn boek vóór de rechtbank komen verdedigen: omdat de schrijver naar waarheid eene getrouwe schildering had gegeven van het brute, beestige plattelands-leven in Frankrijk, in den tijd, zooals hij dien in zijn werk noemde bij de beschrijving van de ellende, de mishandeling van 't volk: «*ce demi siècle d'esclavage?*» En nog in onze dagen zien wij de pruderie van dominé en pastoor strijden tegen kunstenaars als *Camille Lemonnier*; zien wij den schrijver van «*Claudine à l'Ecole, au Menage*» etc., den Franschman *Willy*, voor de rechtbank dagen, opnieuw om zich te verdedigen op de agressieve aanklacht van orthodoxen: bederf der zeden, terwijl hij zelt verklaart als «*feuilletonnist*» slechts de Parijsche zeden getrouw en eerlijk weer te geven zonder te moraliseeren of er tegen te prediken.

Deze enkele voorbeelden, al kunnen zij met tallooze uitgebreid worden, volstaan om ieder verstandig denkend mensch te doen beseffen, dat zóo ergens, dan hier algeheele toepassing moet vinden: «*l'art pour l'art*»; en dat men, als Staat, alles als 't moet aan banden kan leggen: stakers en stakingen, loterijen, vaccinatie, onderwijs en al wat men meer denken kan, behalve één, nl. «*de Kunst*» die zich vrij moet kunnen ontwikkelen, die slechts heeft te voldoen aan de eischen der aesthetica, die, in den zin van *Thorbecke's* uitspraak: «*Kunst is geen regeeringszaak*» (t. w. dat zij wel de *bescherming van de regeering* mag ontvangen, maar *souvereine is in haar eigen territorium*) zich om absoluut niets heeft te bekommeren, om geen regeering, of minister, geen politie of hoofdcommissaris of censuur in welken vorm dan ook!

Zóo is de ukase van den nieuwen Amsterdam-schen hoofdcommissaris, den heer *Hordijk*, al verklaarde men dan ook, dat de bepaling reeds van 1886 dateert, bij het uitdrukkelijk aanwijzen der dienaren van den Heiligen Hermandad om de tooneel-voorstellingen tot het einde toe bij te wonen en nauwkeurig op te letten, of er niets onreins, staats-gevaarlijks, of beledigends over de lippen rolt van ridder, priester, boer, burger, proletariër of vischvrouw op 't tooneel, op te vatten als een begin van Russische letterkunde-censuur. Tot nu toe waanden wij ons in Holland in een vrij

land te leven; wij waren er trotsch op, dat het hier iets ongeekends was, dat zooals in Duitschland, telkens iemand voor zijn leven ongelukkig gemaakt wordt, doordat hij 's avonds onder een pot bier zijn mond wat voorbijgepraat heeft; (ik herinner aan de laatst-voorgekomen zaak van *Oscar von Fielitz*, die N.B. in Amsterdam in één zijner monologen «*Majestäts-verletzung*» zou hebben begaan en die verraden werd door een spion, die, hem blijkbaar vijandig gezind, het op zijn ondergang had toegelegd; zulk afschuwelijk mouchard-werk roept eene regeering in 't leven, die speurhonden dresseert op het attrapeeren van staatsgevaarlijke uitingen op de planken). Het wil mij voorkomen, dat zulk een optreden van een nieuwen commissaris weinig er toe bijbrengt zijne populariteit te verhoogen. Als de heer *Hordijk* ons Amsterdamsche publiek kende, zou hij weten, dat het zeer gewillig is en gaarne geeft de «*Ehre wem Ehre gebührt*». Maar door de politie geringeloord te worden op tooneelgebied, ik geloof inderdaad niet te veel te zeggen, wanneer ik beweer, dat zij daarvoor beleefd, doch allerfeestelijkst bedanken zal.

Met alle respect voor onze politiemannen, verzekerd, dat zij eene reuzen-ontwikkeling hebben bereikt in alle wetenschappen, die betrekking hebben op het vangen, ontsnappen, opsporen, onschadelijk maken en wat dies meer zij van alle categoriën van moordenaars, giftmengers, bankbrekers, eerroovers, dieven, schurken, felten, ploerten, vagebonden benevens andere slechtaards en gemeenerikken, doen wij toch niets aan hunne waardigheid te kort, wanneer wij veronderstellen, dat hunne literaire vorming beslist onvoldoende is, om hen bij eene voorstelling — die vaak hier en daar boven hunne bevattig gaat en geheel en al ligt buiten hun denk-sfeer van justitie, politie, instructie, confrontage, opsporing — te doen beoordeelen, of zij den schouwburg-directeur, de artisten of den auteur zullen moeten calangeeren, omdat er misschien in het stuk iets beweerd, gezegd of uitgeroepen wordt, dat met hunne opvatting van aan de «overheden» verschuldigden eerbied, in botsing komt. Wij hebben nog bij verschillende processen uit den laatsten tijd gezien, hoe vaak de politie-mannen in vergaderingen iets anders uit den mond van den spreker hadden opgeteekend, dan de journalisten, wier beroep het is, verslag te geven van redevoeringen. Wij meenen den hoofdcommissaris *Hordijk* een dienst te bewijzen, wanneer wij hem in overweging geven, niet zijn kracht te zoeken in het oprakelen van vroeger in een onbewaakt oogenblik in het leven geroepen bepalingen, wier toepassing toch zoude uitloopen op een belachelijk fiasco voor hem zelf.

ARNOLD HUISMAN.

(Het is misschien niet overbodig van redactiewege aan dit artikel toe te voegen de meening, dat de heer *Huisman*, aan de door den nieuwen hoofdcommissaris opgerakelde bepaling, een wel wat te wijde strekking toedicht. De bedoeling zal wel minder zijn, elke quasi staatsgevaarlijke uiting te vervolgen, dan wel het hoofd der politie

op de hoogte te houden van wat er in de stad omgaat, op elk gebied, dus ook op dat van het tooneel. En dat ligt wèl in den aard van het ambt van een hoofd-commissaris, namelijk, dat hij álles wete, opdat nooit iets, dat gebeuren mocht, hem verrasse.)

HOE HENRI DE BORNIER LID VAN DE ACADEMIE WERD. * * * * *

Henri de Bornier heeft zijn naam te danken aan één stuk: «La fille de Roland» — maar hij heeft er verscheidene andere gemaakt, o.a. *Rome Vaincue*. Voorts een treurspel: *Mahomet*, dat in 1888 bij de Comédie Française aangenomen werd, in studie genomen, maar nooit opgevoerd is.

Zijn *Fille de Roland* was ongetwijfeld een werk, dat hem een plaats in de Académie française waardig maakte, maar de omstandigheden schenen voor zijne verkiezing niet gunstig. In elk geval het rechte oogenblik waarop zijn candidatuur had mogen verwacht worden te kunnen slagen, ging voorbij. En langzamerhand vervloog het schitterend succes van «La Fille de Roland» uit de herinnering en de Bornier had niet het geluk door een nieuwe daad de algemeene aandacht in gelijke mate op zich te vestigen.

Met zijn *Mahomet* had hij geen geluk. Eenige dagen voor de première, verscheen in *The Times* een uittreksel uit het stuk. De bekende correspondent, De Blowitz, was een vriend van De Bornier en had het stuk van hem ter lezing gehad. De Bornier's *Mahomet* eindigt met iets wat men bijna een bekeering van den profeet zou kunnen noemen. Stervende, het ijdele zijner missie beseffende, slaat hij de oogen hemelwaarts, en leest hij aan het firmament den naam Jesus Christus, en met een welsprekend gebaar geeft hij te kennen, dat in Christus de ware verlosser is te begroeten.

Het uittreksel uit *The Times* vond zijn weg naar de Turksche bladen en de Sultan scheen weinig gesticht over de strekking van de Bornier's stuk. Dit zou nu nog geen reden zijn geweest voor de Fransche regeering om de vertooning te verbieden, maar men had rekening te houden met Algiers, waar aan de Mahomedaansche bevolking geen aanleiding of zelfs geen voorwendsel mocht worden gegeven om in beroering te komen en de gemoederen waren daar te dien tijde in zekere spanning... Men was er maar al te zeer op voorbereid, dat zelfs een op zich zelf beschouwd, voor de wereldhistorie allerminst gewichtige gebeurtenis als de opvoering van een stuk in het Théâtre Français, door de vijanden van Frankrijk geëxploiteerd zou worden, zelfs bij achter in Algiers wonende stammen om er stemming mee te maken tegen de regeering. Kortom, de Fransche regeering zag zich, zeer tot haar leedwezen, genoodzaakt den heer de Bornier te verzoeken, zijn stuk terug te nemen, aan welk verzoek deze, als goed vaderlander, voldeed.

Jules Claretie, toen reeds administrateur der Comédie, den dichter een vergoeding willende

schenken voor de ondervonden teleurstelling, ondernam nu eene reprise van *La Fille de Roland* en wel met den besten uitslag. Het stuk vond zijn succes van 1875 terug en bleek in geen enkel opzicht uit den tijd geraakt. De regeering van haar kant greep dankbaar de gelegenheid aan, den dichter een compensatie te schenken en verleende hem, in verband met de wederopvoering van *La fille de Roland*, het officierskruis van het Legioen van Eer. En niet lang daarna werd hij onder de onsterfelijken opgenomen in de Académie Française. Hoewel dit natuurlijk niet te bewijzen is, mag men het er toch voor houden, dat eene opvoering van *Mahomet*, dat reeds door zijn onderwerp wel nooit het enthousiasme zou hebben gewekt, hetwelk *La Fille de Roland* deed door zijn patriottischen inhoud, den dichter niet zoo licht gebracht zou hebben naar de hoogste plaats der eere, die voor een dichter in Frankrijk is weggelegd. In verband met het verbod der opvoering van het treurspel *Mahomet*, kon het voor de Bornier dus inderdaad heeten: *A quelque chose malheur est bon.*

JUDITH. * * * * *

Bij den uitgever L. J. Veen te Amsterdam is verschenen *Judith*, drama in drie bedrijven of vier tableau's, door Jeanne Reyneke van Stuwe. Het schijnt geschreven te zijn onder den invloed van Maeterlincks *Monna Vanna*, maar zeker zijn wij hiervan niet, want de tijd van ontstaan van *Judith* is ons onbekend.

Het eerste tableau verplaatst ons op een plein te Bethulia. Geteekend wordt ons de wanhoop der uitgehongerde bevolking in de de door Holofernes' leger nauw ingesloten veste. De overste der stad weet nauwelijks meer weerstand te bieden aan de smeekingën der bevolking om niet langer tegenweer te geven en de poorten voor Assur's heir te openen. Maar gesteund door de twee oudsten der stad, weet hij het volk te bewegen, nog vijf dagen te volharden.

«Laat ons vijf dagen nog — vijf dagen maar! —
Standvastig blijven, in ons dapper streven!
Pal en manhaftig, valle 't ons ook zwaar!
Als dán de Heer geen uitkomst heeft gegeven...
Dan zullen wij... naar uwe woorden doen.»

Het is vooral de stem van *Judith*, die het volk zich — zij 't ook mokkend — doet voegen naar dezen wensch. Maar als de menigte is afgetrokken, treedt zij op de achtergebleven hoofden toe om hun het onverantwoordelijke van hunne belofte onder het oog te brengen:

«Waagt gij te neme', in overmoed'gen waan,
Het eindbesluit, dat *Hj* slechts kan bekrachtigen!»

Nooit mag *Judea's* naam, *Judea's* schat, den heidenen in handen vallen en, zoo niets de stad kan redden, zal zij, *Judith*, de stad voor een schandelijke overgaaf bewaren en een daad verichten:

»Waar mannen-kraft en mannen-moed voor zwichten!
Een daad, die vreugd-vol gaan zal, van geslacht
Tot ná-geslacht . . . maar waar ik niet van spreken
Mag, noch ook kan, vóórdát zij is volbracht.»

In het tweede tableau zien wij dan Judith met haar dienstmaagd, Mirza, zich begeven naar het kamp des vijands, om Holofernes door haar schoonheid te verlokken en, als hij zich heeft overgeleverd aan de macht harer bekoring, te dooden, aldus Israël reddende van een wis verderf, te duchten alleen zoolang Holofernes leeft.

Holofernes en zijn oversten vallen in den strik,

veste binnenleiden. Deze en zijn oversten gelooven — gelijk wij zeiden — Judith en de eerste bezwijkt al te gemakkelijk voor hare schoonheid. Maar als de daad, nadat Judith haar vrouwelijke eer heeft ten offer gebracht, volvoerd moet worden, deinst zij er voor terug, want, gelijk Holofernes háár, zoo heeft zij Holofernes lief gekregen en eerst als haar dienstmaagd, Mirza, haar heeft gewezen op wat zij haar volk heeft bezworen, haar God heeft beloofd, keert zij in vertwijfeling tot het rustbed van den nog zwijmeldronken held terug en stoot hem het zwaard in de borst. De vijand,

JEANNE REYNEKE VAN STUWE.

hun door Judith gespannen. Zij gelooven haar voorwendsel, van alleen tot het vijandelijk kamp te zijn overgegaan, om Israël te straffen voor het afvallig worden van Gods geboden:

»Ik kan niet langer tot een volk behooren,
Dat zijn geloof verloochent . . .
Het acht den wil van God niet meer! Het neemt
Tot voedsel alles wat ons is verboden . . .»

En daarom wil zij zelve Holofernes de belegerde

op het hooren van Holofernes' dood, in zijn zelfvertrouwen geschokt, breekt het beleg op en Israël is gered.

In het 3^e bedrijf wonen wij de vreugde bij van het verlostte volk, dat Judith als «een heilige en heldin» de bevrijde veste inhaalt. Maar elk woord van erkenning, elk woord van vereering harer «grootsche» daad, is der vrouw als een dolksteek, die haar diep dringt in 't hart, en ten leste, zich niet langer meester, verzet zij zich tegen

alle hulde en scheldt zich zelf een moordenaar, die doodde hem, dien zij lief had, en het stuk eindigt met Judiths aanroep:

»Kom, o, mijn zwaard, nog vochtig van zijn bloed,
Kom mij verlossing, kom mij redding brengen!
Als 't leven dan ons beiden scheiden doet,
Zoo zal de dood ons beider bloed vermengen...»

(Zij stoot zich, snel, Holofernes' zwaard door het hart).

Hoewel dit stuk in vele opzichten de sporen draagt van een eersteling op dramatisch gebied, biedt het toch opmerkelijks genoeg, om er eene korte beschouwing aan te wijden. Een deugd is de eenvoud in opzet en ontwikkeling der stof, welke deugd evenwel de onechte zuster der oppervlakkigheid met zich voert. Zoo gaat ook de klaarheid der taal, die niet door gewrongenheid een schijn van diepzinnigheid wil wekken, samen met zekere slaphed, waardoor dus de oud-testamentische kracht en ook de hartstocht, die men hier verwachten zou, gemist wordt. Ik kies maar eenige verzen op den tast uit, ten bewijze van wat ik bedoel. Dat Judith een schoone vrouw is, zóó schoon, dat zij elken man, ook een legeroverste als Holofernes, van wien men heeft aan te nemen, dat hij al voor heel wat heete vuren heeft gestaan, onmiddellijk inpakt — behoeft geen betoog. Het stuk draait om die schoonheid. Als Holofernes nu, voor het eerst haar aangezicht aanschouwt, roept hij uit:

»O, vrouw! o, vrouw, zoo sterk en toch zoo zacht!
Zoo schoon van aangezicht, zoo slank van lijve!
Geen komt, in pracht van leën en van gelaat,
U eenigszins nabij... En uwe woorden
Zijn even wijs-uitstekend, als uw daad
Van hier te komen is!

Nog nooit bekoorde
Een vrouw mij zooals gij, — gij zijt volmaakt!
Geen vrouw, die ooit mij gansch ontvlammen konde...
Maar door uw aanschijn is mijn hart ontwaakt!...
Heb ik u eindelijk... éindelijk dan gevonden!...»

Ons klinkt dit vrij vlak en conventioneel. Trouwens, iets kenmerkends in het stuk — ver-radende de hand eener vrouw, die hen boetseerde — is in 't algemeen de slaphed der mannenfiguren. Nu wordt, wat Holofernes betreft, dit door hem zelf in zijn alleenspraak, waarmede het 3de tableau aanvangt, wel verklaard, juist door den invloed van Judith, die zijn hart in zulk een mate ont-roerde, dat hij zelf zich nauwelijks rekenschap weet te geven van de verandering, die met hem heeft plaats gegrepen; maar in stede dat wij lezers (toeschouwers) die gedaantewisseling van den eens zóó sterken man bijwonen — wat den persoon eerst interessant voor ons had kunnen maken, want in het drama is het vooral het *wordende*, dat de aandacht boeit — wordt de metamorphose ons voorgesteld als reeds geschied. Het is ook verwonderlijk, hoe gemakkelijk al de mannen in het stuk, door de vrouw Judith zich laten vangen. Bij niemand, in het vijandelijke kamp, komt eenige twijfel op, ten aanzien van wat Judith ter verklaring van haar toch altoos

zonderling gedrag hun op de mouw gelieft te spelden. Zóó de veldheer Bagoas, de eerste, dien zij ontmoet en die haar natuurlijk vraagt: wat zij in het kamp komt uitvoeren. Nooit heeft eenige vrouw lichter taak gehad, een man om den tuin te leiden, dan Judith in dit geval.

BAGOAS.

Wat heeft u gedreven

Tot dezen stap?

JUDITH.

Is 't slecht, dat ik verraad
Het laffe volk, dat dorst zijn God verzaken?!
O, dat ik 't zeggen moet!... ik haat, ik háat
Mijn eigen volk! Ik wil God's wraak volmaken!
Aan uwen krijgsvorst zij de zege: laat
Mij veilig uwen heer geleiden, midden
Door 't dal, recht naar Bethulia... o, daad,
Die mij weer met mijn lot verzoent... zie, bidden,
Deemoedig bidden wil ik: laat me uw heer
Ter overwinning voeren!...

Dit weinige is Bagoas overtuigend genoeg om hem de bekentenis te ontlokken:

Ja, dit móeten
Woorden van waarheid zijn! O, hoe ik eer
Dit schoon besluit!

Neen, grooten dunk van de wilskracht, van het temperament der mannen, blijkt Jeanne Reyneke van Stuwe niet te bezitten. Nog een voorbeeld ter nadere toelichting. Als Judith Holofernes in zijn tent gevolgd is om zich aan hem te geven, blijft Mirza, haar dienstmaagd, achter met Bagoas en zegt deze:

Wat blijft gij hier zoo, deerne? Uw meesteres
Zal niet zoo spoedig komen. Iaat mij leiden
U naar mijn tent, daar leer ik u de les,
Die Holofernes Judith leert... Deren
Zal niets, en niemand u! kom met mij mee!

MIRZA.

Mijn meesteres beval mij, hier te wachten, —
Ik ga niet heen van hier! Laat mij met vrée.

BAGOAS.

Zij mist u niet...

MIRZA.

Ga heen! ik roep de wachten,
Zoo gij mij niet met rust wilt laten!

BAGOAS.

Voor heden zie ik van u af! Vergelden
Zult gij mij later alles dubbel, gij!

't Zij!

(Hij verlaat het tooneel.)

Kán 't slapper? Is dit een veldoverste, na Holofernes, de eerste in het leger, die — zich lang hebbende moeten spenen van het verkeer met vrouwen — zich als een juffershondje door deze schoone maagd laat weggagen?

(Slot volgt).

BLADVULLING. * * * * *

Te Pont-aux-Dames is deze week de eerste steen gelegd van een Tehuis voor oude tooneelspelers: *maison de retraite des comédiens*. Daarbij waren vele mannen van aanzien en rang uit de wereld der kunst en van het openbaar gezag tegenwoordig. Coquelin aîné voerde het woord en bracht hulde vooral aan Waldeck-Rousseau, die van den staat voor het Tehuis een bedrag van 300.000 francs heeft verkregen als bijdrage in de oprichtingskosten, met de verzekering, dat de stichting ook verder op steun der regeering zal kunnen rekenen.

Waldeck-Rousseau dankte in welgekozen bewoordingen, gelijk ze — schijnt het wel — aan ieder Franschman ten dienste staan, als hij iets in het openbaar heeft te zeggen. «Ten onrechte — zeide hij o. m. — kent Coquelin mij den *grand-premier rôle* toe in deze zijn creatie, de schoonste

en edelste, die van hem blijven zal. Maar hij zelf heeft er den eersten rol in gespeeld en *mij* komt hoogstens die van *grand-utilité* toe, waarmede ik — voor 't overige — volkomen tevreden ben. Wat ik voor dit Tehuis heb mogen doen, is de gedeeltelijke afdoening eener schuld, die ik jegens het tooneel heb. Ik behoor tot de grootste minnaars van het théâtre, dat mij veel heeft geleerd en veel doen vergeten, door mijn gedachten, in dagen van onaangename spanning, in een andere sfeer te leiden....»

Wij lezen in de Nieuwe Rotterdamsche Courant dat het gezelschap van den heer Brondgeest aldaar in het aanstaand seizoen het drama van Jeanne Reyneke van Stuwe *Judith* zal opvoeren. De heer Brondgeest heeft het uitsluitend vertooningsrecht verkregen. De heer M. Bauer, die schetsen van décor voor *Judith* gereed heeft, is uitgenoodigd die uit te werken.

**Verwonderlijk Goedkoop.
Een niet genoeg te waardeeren bezit.**

In ieder gezin behoort thuis

— DE —

LEVENDE DIEREN DER WERELD.

**Een Beeld van het Dierenrijk
voor iedereen.**

In 24 half-maandel. Afleveringen. Prijs 45 Cents elk.
Compleet in één jaar.

**Meer dan
1000 PRACHTIGE AFBEELDINGEN**

— en —

25 Gekleurde Platen

— van —

**Viervoetige en Kruipende Dieren, Vogels, Visschen, Insecten, enz.
alle direct**

NAAR PHOTOGRAFIEEN.

De tekst is op geheel nieuwe wijze door de voornaamste Zoölogen der wereld bewerkt.

De Directeur der Rotterdamsche Diergaarde

DR. J. BÜTTIKOFER,

heeft op zich genomen toezicht te houden op de Nederlandsche Bewerking en die van een Inleiding voorzien.

Binnen ieders bereik.

**45 CENTS per AFLEVERING.
3 CENT PER DAG,
VERWONDERLIJK GOEDKOOP.**

De 1° Aflevering, die 40 bladz. en 2 gekleurde platen bevat, is alom voorhanden.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. — Amsterdam.

A. SERNE & ZOON
Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

KERSTGAVE.

Een bij uitstek geschikt cadeau voor: Muziekbeoefenaars en Liefhebbers van mooie steenteekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

B. KOK,
Roomolenstr. 19, b/d Heerengr.
Helder wasschen, groot goed 4, 3, 2 en 1 cent per stuk. Ook stoomen en verwen zeer netjes en billijk.
Alle goederen zijn verzekerd.

VORSTENSCHOOLO

DOOR

MULTATULI

DRAMA IN VIJF BEDRIJVEN

Prijs Ingenaaid f 1.25

Gebonden in prachtband f 1.60

AMSTERDAM. Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERS-
MAATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS. FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Goethe-Festspiele te Düsseldorf. — † Jean Bap-
tiste Malherbe. — Judith. — Dickens op het Tooneel. —
Bladvulling. — Correspondentie.

Brieven en stukken voor den Redacteur tot
1 September adresseeren: Rokin 2.

GOETHE-FESTSPIELE TE * * * * *
* * * * * DÜSSELDORF.
(FAUST).

Een tooneelfeest! Wij kennen geen andere feesten, dan den door speeches, bloemen, haal- en hoera-herrie bedorven «eereavond», die laat in 't seizoen aan één tooneelist, in onvoldoend voorbereide vertooning, een korte gelegenheid geeft ten koste zijner medespelers uit te blinken.

In het Stadttheater te Düsseldorf hebben tooneelkunstenaars en tooneelvrienden den eereavond van Goethe gevierd; een grootsch feest van ernstige toewijding aan de eene, stilgespannen aandacht aan de andere zijde van het voetlicht, gedurende drie lange vervolg-avonden onverflauwd! Daar is de opvoerbaarheid van Goethe's meesterwerk (zie hieromtrent in «Het Tooneel» 4 en 18 Oct. 1902 de meening van Mevr. Royaards tegen die van den Rotterd. correspondent) in zijn machtig, al-omvattend, alles eischend geheel, bewezen met een daad, den kunstenaar-regisseur Max Grube en na hem den tooneelschilder Georg Hacker, den componist August Bungert, den spelers van groot tot klein, tot eere en triomf.

Het zou ondoenlijk zijn in beperkte plaatsruimte ook maar een schijn te geven van wat deze opvoering mij aan persoonlijke, helaas van dag op dag vervliegende, vreugdevolle herinnering heeft nagelaten; daarom zal ik (na de mooi-volledige verslagen in N. R. Ct. en N. v/d D.) hier slechts vertellen van wat mij bijzonderst trof in de vertooning, latende het goddelijk dichtwerk, dat ter bespreking, ontleding, bewondering zelfs, andere krachten vordert dan de mijne, buiten beschouwing.

Er kan over tooneelspel nooit genoeg geschreven worden. Want dat is 't altoos weer bedroevende dezer hooge kunst, dat zij geboren

wordt en sterft in éénzelfden ademtocht; dat zij niet te behouden is. «Halte fest was dir von Allem übrig blieb!... Lasz es nicht los!»

Bóvenal heb ik bewonderd het werk der menigte, de kleine rollen, figuranten, het «geheel», waarin elk zich gaf gul en volkomen en met groote bescheidenheid. Al dadelijk bij den «Prolog im Himmel», wat een rust in de teergetinte, witvleugelige engelengroep, roerloos in zonlichte lucht. En hoe prachtig kleurvol-woelig en nooit rommelig volgden; het tooneel «Vor dem Thor» op den blijden, opheffenden Paaschmorgen, het bontrumoerig dronkemanstatereel in Auerbach's Keller, een levende oude schilderij, weerzinwekkend maar nergens ruw, het schitterend Vastenavondfeest, de tooneelvoorstelling in de ridderzaal eindigend met een van vlammen, rook en verwarring beangstigend ontploffings tumult op 't oogenblik dat Faust de handen naar Helena uitstrekt. Wat 'n menschenmassa! En géén, die om een persoonlijk succesje uit de lijst drong, géén ook die er gedachteloos bijstond. Over allén en alles: beschaving.

Wonderliefsch verbeeldden rose en blauwe elfmeisjes, luchtig dansend en spelend in bleek-rozig lichtwaas, tusschen bloemen, guirlandes en rozenranken, den droom van Faust, in 't eerste gedeelte. En tooverschoon was het droomtafereel van in violetten schemer dartelende, wemelende, warrelende nymphjes, waarmee 't tweede deel opende: Faust onrustig sluimerend op 't bloemtapijt, terwijl de nieuwe dag aanruischt, paarse nachtschaduwen in lentegroenen lichtschijn vervloeien, 't water schitter-valt van de bergen, Aeolus-harpen zilver klinken... en Ariël (Eva von der Osten) met jonge heldere sopraanstem zingt: Wenn der Blüten Frühlingsregen über Alle schwebend sinkt...»

In de 3^e akte (2^e deel) hadden de gevangen Trojaansche vrouwen van Helena een zware en eigenaardige taak, n.l. te spreken in koor. Na het door Helena (Amanda Lindner) zeer schoon gedaan verhaal van haar lijden, antwoordde het koor, alle vrouwen gelijk, rythmisch: «Verschmähe nicht, o herrliche Frau des höchsten Gutes Ehrenbesitz...» In 't begin hinderde mij

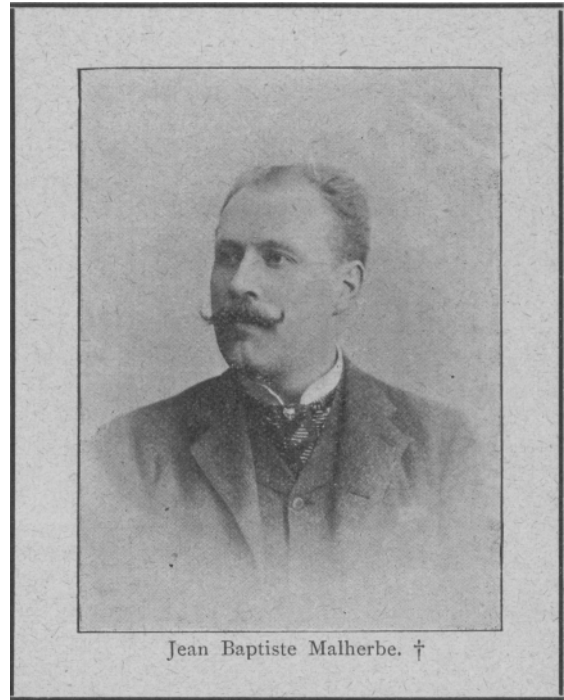
't schoolsche, 't onvermijdelijk automatische in deze, wel heel gewaagde oplossing om de koren te behouden zonder in zang te vervallen, maar allengs kwam er leven, ziel in, werd 't een fel bewogen groep van allen van één ding vervulde vrouwen, en eindelijk bij de afschuwelijke verschijning van Phorkyas-Mephisto op den drempel van Meneläus' woning bereikte het vol ontzetting terugdeinzend koor, uitstootend als uit één mond aller haat en angst in korte, scherp gemarkeerde fluisterklanken: «Schweige, Schweige, Misblickende, Misredende, du!» een overweldigend effect.

De monteering, die in het 1ste deel in enkele bedrijven (den tuin van Frau Martha, Gretchen's te mooie kamer) nog leed onder opera-opvattingen, en in de 4e akte (2e deel): «Landschap in 't hooggebergte,» waarin Faust als krijgsman verschijnt om — eindelijk dan gekomen tot «de daad» — den keizer zijn diensten te bieden, door te sterke verlichting wat klaterig leek, staat voor 't overige boven lof. Vooral munten uit de décors van den Walpurgisnacht in I, van den «Klassische Walpurgisnacht» (in II) met de daarop volgende reis van Faust op Chiron's rug, waarbij 't landschap in een reeks prachtige tableaux aan ons voorbij gleeed, en eindigde in wonderschoon slottafereel: een op hoogen donkeren rotswand boven de groenblauwlichtende Aegeïsche zee, verrijzende marmertempel, waaruit de stralend witte gestalte van Manto naar voor treedt, die Faust bij de hand het rijk van Helena binnenleidt. Hier had Max Grube de scène, waar Homunculus zich van verrukking over de schoone dochter van Nereus in fosforgloed aan haar voeten uitstort, doen vervallen om met de verschijning van Manto het bedrijf en tevens den 2^{en} avond te kunnen doen sluiten. Een enkele maal nog, vooral waar de mythologische gebeurtenissen buiten verband der hoofdhandeling gingen, was er vereenvoudigd, omgezet (twee, drie scènes in één décor gepast) of, heel weinig, geschrapt, o.a. de droom uit den Walpurgisnacht; zonder echter aan het werk als geheel, of aan de verzen te kort te doen.

Nog drie glanspunten die mij bijbleven in den schat van decoratie-schoonheid. Greift nur hinein!

1°. De overgang der Trojaansche vrouwen van Griekenland naar Germanië: Grijsze nevelen daalden, zwaarder en zwaarder over 't zonnig pleintje in Sparta, de kleuren verdoofden, wischten uit, het paleis verzwond, de verzamelde vrouwen losten op in wolkgewemel, wolken, waarin visioenen van oud-duitsche kasteelen en ruïnen... tot eindelijk langzaam licht klaarde door 't grauwe floers, dat verijlde, vervloog... en wij de vrouwen terug zagen voor de poort eener middeleeuwsche burcht, waaruit Helena in Phorkyas' mantel naar Faust gevluht (het Grieksch klassieke aldus overgebracht naar het rijk der romantiek) haar glimlachend tegentrad.

2°. Het helder, lieflijk, tuintje, waarin de idylle: Philemon en Baucis was gevat. En eindelijk aan het slot: Faust, een grijsaard thans, in blauwigen schemer voor zijn paleis (renaissance) gezeten, starend over 't lichtend water... Hij heeft met Mephisto gebroken en peinst. Dan sluipen nader, vier als uit den grond verzezen, grauwe, in 't

Jean Baptiste Malherbe. †

duister doorzichtige schimmen en ze zweven om hem heen, en fluisteren luid met geheimvol heesche stemmen: «Ich bin die Sorge... Ich bin die Not...» Een heette: gebrek, een: droefheid. En de weemoed hing als een sluier over dit tooneel.

Hierna bevredigde mij Faust' hemelvaart (hij leek reusachtig, in witte kleeren te midden der teedere engelen) minder. Het was zoo kleurig zoo erg *duidelijk*, maar heerlijk weer van schaakeering en lichtglans. En goddelijk schoon was daar weer Gretchen aan de voeten der Mater Gloriosa, gelouterd en geheiligd, gelukkig eindelijk.

Gretchen! Frl. Sophie Wachner gaf het volmaakte. Door geen actrice vóór haar heb ik de liefde op 't tooneel zien uitbeelden zóó warm-krachtig en met zoo hooge soberheid. Zij was de liefde zelve. «Was thu ich nicht um deinetwillen!» Elk warm trillend woord, elk bevend gebaar, elke stralende oogopslag was de natuurlijke arglooze overgave van haar bloeiende jeugd. De bijna afgesleten scène met het orakelbloempje maakte ze tot iets nieuws. Als een kind schoot ze neer, op de knieën ineengehurkt; koortsig plukten haar vingers de blaadjes uit, en van spanning fluisterde haar stem: «Nicht... Nicht... Nicht...» tot ineens opspringend het juichend «er liebt mich!» van haar lippen jubelde! En prachtig was ze in haar smart. Toen ze op 't pleintje voor 't Mariabeeld van wanhoop ineenkromp, zich opworstelde en weer inzonk, al maar smee-kend, klankloos murmelend haar radelooze bede: «Ach neige du Schmerzenreiche, dein Anlitz genädig meiner Not.»

Stil en pijnlijk gaf ze de kerkerscène, het wezenlooze vooral in haar telkens van klank veranderende stem, nu zingerig treurig, dan kinderlijk bang, en altoos leeg, als ontbrak het verband tusschen gedachte en woord. Hoe deed zij ons nochtans voelen in haar waanzin, in haar rampzalige vertwijfeling aan Faust, hoe hemelhoog háar liefde boven de zijne stond. («Zij is de eerste niet!»). Hoe vocht ze — als onbewust doordrongen van die wreedste aller waarheden — nog om zijn reeds bevredigde, verbleekte genegenheid: «Küsse mich! Sonst küsst ich dich!» Om dan, ondanks zijn door wroeging en deernis gedwongen liefdebetoon, terug te deinzen: «Deine Lippen sind kált,» en na een oogenblik weer vleiend te naderen: «Und bist du's denn? Und bist du's auch gewisz.» En te sterven met den zwakken kreet der wanhoop: «Heinrich mir grauts von dir!» Zoo natuurlijk maakte Sophie Wachner dit plotseling sterven, wijl ze nergens méer dan de droef-mislukkende poging tot laatste kracht had gegeven.

Hinderlijk trachtte hier het orkest de stemming nog te versterken. De muzikale begeleiding (van August Bungert), mooi op zich zelf en dikwijls gelukkig steunend, inleidend of verklarend, stoordē waar de vertooning zuiver het karakter der tragedie had behouden, en verzwaarde het zeggen der verzen.

Hieronder leed vooral Faust (Friedrich Taeger) wiens wat doffe, in keel en baard gevangen stem slechts in volkomen stilte de verzen geheel verstaanbaar vermocht voor te dragen. De schepping van den Heer Taeger — ik zeg 't met schroom — van deze voor 't tooneel ondankbare reuze-rol, kwam mij 't minst geslaagd voor. In I, verjongd, na het gebruik van den tooverdrank, had hij iets frisch en eigens kunnen geven, doch bleef zwaar, massief, der conventie getrouw.

In II, waar de man in de plaats treedt van den jongeling, en de rol aan diepe beteekenis winnend, zich meer eigent voor des Heeren Taeger's opvatting, voldeed hij mij beter. De rustig-hooge liefde voor het klassiek-schoone (Helena) ging hem natuurlijker af dan de spontane verliefdheid voor het jeugdig-bekorende (Gretchen), terwijl hij als grijsaard, gebogen onder den last der eenige wetenschap: «dat wij niets weten kunnen», ons zijn best-doorvoelde, liever doordachte, (want bij de uitbeelding der Faustfiguur, komt 't mijns inziens bovenal aan op de fijnere geestesbeschaving, het intellect van den acteur) werk te genieten gaf.

Over den Mephisto van Adolf Klein zou een boekdeel te schrijven zijn vol van blad op blad stijgende bewondering voor dit als uit een blok gehouwen, verbluffend grootsch kunstgewrocht. Onmiddellijk bij zijn verschijning, toen hij als vampier, zwart, met vuurdoorschijnende vlerken opdook uit donkere wolkbonk en den onzichtbaren God aanriep met rauwe brutale spotstem, toonde hij zijn helsche macht. De wijze waarop hij den paardepoot vooruitstak schiep een gebeurtenis. Adolf Klein gaf niet den langbeenigen, glupenden spook-duivel, die opschietend uit vlam

en rook, verschrikt en verontrust; hij gaf in voorkomen (het roodlicht ging hem slechts vooraf in hemel en hel, nooit op aarde) en uitbeelding, den mensch-duivel, den valsch gemoedelijken vriend-vijand, en vóór alles gaf hij de *Macht*. Hij joeg geen angst aan, hij geleidde, rustig en in stoutst zelfvertrouwen éens de prooi te zullen gewinnen.

En ontzaglijk was zijn eindelijke val.

Brieschend van woede op de zegevierende engelen, werkend en worstelend, bezweek hij, scheen te krimpen, weg te schrompelen, klein grauw monster, ineens verdwenen.

Het publiek, dat drie avonden stil, in stijgend genot had meegeleefd, barstte aan het slot los in een jubel van dank en bewondering, waarboven de namen: «Grube» en «Klein,» onverzadiglijk-aangehouden uitschalden.

Van de andere medewerkers, die allen voldoende waren (de dames zeiden de verzen beter dan de heeren) noem ik nog: Amanda Lindner, eine stattliche Figur met mooi volle altstem, die het beeld der Grieksche Schoonheid zeer zuiver weergaf, maar mij als mensch niet ontroerde. Eva von der Osten (Euphorion) de allerliefst-jeugdige incarnatie der jongere poëzie, vliegend en zingend door zijn vlinderkort blij leventje. Waldemar Staegemann, slechts in twee kleine rollen: Valentin en later (in II) als de poortwachter Lynceus optredend, maar zéér uitmuntend in de voordracht zijner verzen. En Karl Forest als Wagner, treffend in zijn verrukking, toen hij, in duister laboratorium voor rooden oven, arbeidend aan zijn ideaal: een mensch te maken, eindelijk het fijne stemmetje (lief en duidelijk nagebootst door juffr. Franciska Wendt) uit den oven hoorde opklinken en plots den Homunculus in glazen hulsel uit zijn bevende handen voelde ontglippen, en langzaam stijgen...

Ik heb uitvoeriger gesproken over de vertooning-als-geheel dan over het werk der hoofdpersonen, wijl juist de eerste mij trof, waar ons in Holland, ik kan wel zeggen nooit, een aan bescheiden eschen voldoende «geheel» wordt geboden, terwijl wij ons wél op een ('t zij klein) aantal zeer bijzondere tooneelkunstenaars mogen beroemen. Superieure krachten, die thans, werkeloos of verspreid in telkens nieuwe «Ensembles,» die 't nog geen jaar ensemble uithouden, hun talenten laten verslappen en hun publiek verwarren en misleiden.

Welk een weldaad zou voor ons vervallen tooneel een vereeniging zijn als deze sympathieke Goethe-Verein, als onze Wagnervereeniging voor muziek. Niet een gezelschap, dat belooft 't «nieuwste van 't nieuwe,» maar een vereeniging, die put uit het «beste van 't oude,» of aan het literair uitmuntende der jonge hollandsche kunst gelegenheid geeft tot volste recht te komen op een tooneel, dat is 't paleis van het gesproken woord. Waar de keur der hollandsche tooneelkunstenaars éens in 't jaar in een haar passende, stemmende, verheffende omgeving zich-zelf zal overtreffen. Waar, ik zeg niet «tooneelliefhebbers», maar zij, die het tooneel waarachtig

liefhebben, éens in 't jaar bevrediging zullen vinden.

En van waaruit weer idealen over ons land zullen gaan.

TOP NAEFF.

JUDITH. * * * * *

(Slot).

Met Friedrich Hebbel's Judith heb ik Reyneke van Stuwe's drama niet vergeleken. Hebbel is zelf een Holofernes in de litteratuur — een Holofernes in geweldige kracht van willen, in een het ontzettendst noodlot tartende consequentie, zich openbarende in magistraal uitgebeelde karakters en hun tot de hoogste potentie opgevoerd geestelijk en feitelijk handelen — en zijn Judith is een zóó geweldige tragedie, dat de wereld, waarin zij ons verplaatst, alledaagsche verhoudingen te zeer te boven gaat om haar met vrucht te kunnen stellen naast de eersteling op dramatisch gebied onzer Hollandsche romanière.

Maar toch, om nog eens goed te doen uitkomen wat wij in ons vorig artikel ten aanzien van Judith bedoelden met eene zekere »slapheid« van behandeling, welke bij Reyneke van Stuwe contrasteert met het geweldige onderwerp, herinner ik aan een in Hebbel's treurspel voorkomend tooneeltje, dat parallel gaat met de scène tusschen Ozias en Mirza, door ons uit de Hollandsche Judith geciteerd. Als Judith Holofernes in zijn tent gevolgd is, blijft ook bij Hebbel Mirza met een van Holofernes' volgelingen alléén, en tusschen beiden ontpint zich het volgend dialoogje:

KÄMMERER (tot Mirza). Moet gij hier blijven?

MIRZA. Ik moet op mijne gebiedster wachten.

KÄMMERER. Waarom zijt gij niet een vrouw gelijk Judith? Dan kon ik hetzelfde geluk smaken als nu mijn Heer.

MIRZA. Waarom zijt gij niet een man als Holofernes?

KÄMMERER. Ik ben, die ik ben, opdat Holofernes zijn kan, die hij is; opdat de groote held niet zelf zich zijn spijzen heeft op te dragen en zijn wijn in te schenken; opdat hij iemand hebbe, die hem te bed brengt, als hij dronken is. Nu geef gij mij ook antwoord. Waartoe zijn er leelijke vrouwen in de wereld?

MIRZA. Opdat gekken haar bespotten kunnen.

KÄMMERER. Jawel, en opdat men haar bij het licht in 't gelaat kunne spuwen, als men ze bij geval in het donker gekust heeft. Holofernes heeft eens eene vrouw, die voor zijn aangezicht trad, neergehouden, omdat hij haar niet schoon genoeg vond. Zóó behoort het. Kruip weg in uw schuilhol, Ebreische spin, en verstom! (Hij vertrekt).

En wilt gij weten, wat gij aan Holofernes hebt? Hebbel beeldt hem u uit, op volle grootte, onmiddellijk in de eerste scène de beste, waarmee zijn stuk geopend wordt.

HOLOFERNES. Offert!

HOOGEPRIESTER. Welken God?

HOLOFERNES. Wien offerden wij gisteren?

HOOGEPRIESTER. Wij lootten er om, volgens uw wensch, en Baäl won het spel.

HOLOFERNES. Dan is Baäl voor heden zat. Offert een God, dien gij allen kent en toch niet kent!

HOOGEPRIESTER. (roept) Holofernes beveelt, dat wij een God offeren, dien wij allen kennen en toch niet kennen!

HOLOFERNES (lachend). Dat is de God, dien ik 't meest vereer.

HOLOFERNES. Trawant!

TRAWANT. Wat gebiedt Holofernes?

HOLOFERNES. Wie onder mijn krijgers zich over zijn hoofdman heeft te beklagen, trede naar voren en verklare zich.

TRAWANT. (langs de rijen der soldaten gaande) Wie zich over zijn hoofdman heeft te beklagen, trede naar voren! Holofernes wil hem hooren.

EEN KRIJGSMAN. Ik klaag mijn hoofdman aan.

HOLOFERNES. Waarvan.

DE KRIJGSMAN. Ik had bij de bestorming van gisteren een slavin buitgemaakt, zóó schoon, dat ik haar slechts schuchter durfde aanzien en niet waagde haar aan te raken. De hoofdman komt tegen den avond in mijn tent — terwijl ik afwezig ben — ziet de maagd en houdt haar neer, omdat zij hem wederstaat.

HOLOFERNES. Den aangeklaagden hoofdman bringe men ter dood. Snel! (Tot den krijger) Maar ook den klager. Voert hem weg. Doch de hoofdman sterve 't eerst.

KRIJGSMAN. Gij wilt mij met hem laten dooden?

HOLOFERNES. Omdat gij mij te parmantig zijt. Het gold een beproeving. Liet ik uws gelijken toe te klagen over uwe oversten — dan zou ik dien oversten het recht toekennen te klagen over mij!

KRIJGSMAN. Om U liet ik het meisje ongeuoied. Ik bestemde haar voor U.

HOLOFERNES. Als een bedelaar een kroon vindt, weet hij natuurlijk, dat hij den koning behoort. De koning is hem geen dank schuldig, als hij de kroon terug krijgt. Maar ik wil u voor uw goede intentie beloonen, want ik ben in een genadige bui. Gij moogt u aan mijn besten wijn een roes drinken en zalig den dood ingaan. Weg met hem!

HOLOFERNES (tot een der hoofdlieden). Laat de kameelen zadelen.

HOOFDMAN. Dit is bereids geschied.

HOLOFERNES. Had ik 't dan reeds bevolen?

HOOFDMAN. Neen, maar ik kon verwachten, dat u het bevelen zoudt.

HOLOFERNES. Wie zijt gij, die het waagt, mij mijn gedachten te ontstelen? Ik ben niet gediend van zakkenrollers. Mijn wil is één, uw doen twee, niet omgekeerd. Onthoud het.

HOOFDMAN. Vergiffenis! (af).

HOLOFERNES (alleen). Dat is de kunst. Zich niet te laten doorgronden, eeuwig een geheim te blijven. Het water verstaat deze kunst niet; de zee liet zich in boeien slaan, de stroom zich een bedding graven. Het vuur verstaat haar ook niet. Zóóver is het gekomen, dat zelfs de koksjongens zijn natuur aan zich hebben onderworpen

en nu moet het voor iederen ploert de kool gaar stoven. Zelfs de zon verstaat haar niet. Zij heeft zich in haar gang laten bespieden en snijer en schoenlapper meten naar de lengte harer schaduw den tijd. Alleen *ik* versta haar. Ze beluisteren en beloeren mij en zoeken door de bersten en kieren mijner ziel heen te spieden en zoeken uit ieder woord, dat ik spreek, een looper te smeden en er mee in mijn hartkamer te dringen. Maar mijn heden past nooit op mijn gisteren. Ik hak den Holofernes van heden lustigjes in stukken en geef ze den Holofernes van morgen te eten; het leven is mij niet een doorgaand voederen om in aanzijn te blijven — maar een aldoor om- en herscheppen van het bestaan; ja, het komt mij onder al dat bloode volk voor, alsof ik alléén besta en de anderen eerst tot zelfbewustheid geraken, als ik ze een arm of been afhouw. Dit schijnen zij ook zelf zoo te vinden, maar in plaats van zich te oefenen in de kunst van zelfbesef, mij nader te treden en aan mij zich op te werken, trekken zij zich in armzalige vrees al meer en meer van mij terug, als hazen voor het vuur, dat hun den baard zou kunnen zengen. O, had ik één vijand, slechts éenen, die mij in den weg durfde treden! Ik zou hem kussen, mij, na hem in heeten kamp te hebben neergeveld, op hem werpen om met hem te sterven. Nebukadnezar is helaas niets dan een nul in het cijfer, die den tijd verdrijft door eeuwig zich met zich zelf te vermenigvuldigen. Denk ik mijzelf weg, dan blijft van hem niets dan een met vet opgepropte menschenhuid. Ik wil hem de wereld onderwerpen, maar hem haar daarna weer ontnemen!

Tot Reyneke van Stuwe's Judith terugkeerend: Of het wel een gelukkig denkbeeld van de schrijfster is geweest, te zeer den nadruk te leggen op het, ik zal maar zeggen: physisch moment in Judith's handelen? Het groote in de handeling is allerminst het feit, dat een vrouw een man, na zijn zinnen zich een roes te hebben laten drinken aan haar schoon, in dien onvrijen toestand doodt. Integendeel, daar is in die daad eer iets kleins, iets dorperachtigs, iets weerzinswekkends. Het is een sluipmoord. En al roept Judith met nog zoo veel emphase aan het slot der 1ste acte uit:

Ik zal met dees mijn hand, een werk verrichten,
Waar vrouwen-wil en -vastheid toe behoort.
Waar mannen-moed en mannen-kracht voor zwichten!

het klinkt ons, wetende, wat zij in het schild voert, vrij ijdel toe. Door gansch iets anders bereikt Judith haar doel, dan door — gelijk Nathanaël het noemt — «den bijstand onzes Heeren!» En dat «Judith, de wondre vrouw, een daad volvoerde, waar een man voor deinzen zou,» zooals deze Nathan herhaalt, zal wel waar zijn, d. w. z. een man is nu eenmaal door de natuur niet in staat gesteld, te doen wat Judith tegenover Holofernes vermocht, krachtens haar vrouw-zijn. Later hooren wij nog Judith roemen in het «prachtig plan», dat zij volvoerde, en zoo meer.

Neen, niet de daad, niet het feit, dat een vrouw, door zich te geven; door aldus misbruik te maken

van haar «physisch overwicht», een held als Holofernes tot machteloosheid doemt, kan tragisch ontroeren, maar wel kan de dichter ons voor haar en hem, tusschen wie hij den strijd ontketent, interesseeren. En wel door met ons de vraag te beantwoorden, hoe eene vrouw, eene reine, een edeldenkende vrouw kan komen tot zulk een daad. De strijd, dien zij te strijden heeft alvorens er zich toe te leenen, moet een machtige, een spannende strijd zijn, die ons een mensch veraanschouwelijkt in zijn diepste innerlijk, ten prooi aan de meest tegenstrijdige gevoelens, de ziel als de zee op en neer gezweept door de stormen van den hoogen hartstocht. Wat Judith belangwekkend maakt is wat Reyneke van Stuwe haar tegen het slot van het drama met nadruk doet uitspreken:

«Gij weet niet, wéet niet, wat ik heb geleden,
Hoe mijn gelofte, aldóór maar, uur na uur,
Wijl 'k voelde, dat ik haar niet kón vervullen,
Mijn ziel verschroeiide, als door invretend vuur . . .
O, strijd! o, strijd, dien 'k niemand kon onthullen . . .»

De laatste regel is een bekentenis, die wij echter niet aanvaardden. Juist dien strijd had Judith ons wel degelijk kunnen onthullen en 't moeten doen! Het drama zou er belangwekkender door geworden zijn en Reyneke van Stuwe ware dan verplicht geweest, aan Judith, in Holofernes, iemand tegenover te stellen, die haar stónd, een krachtige persoonlijkheid, die ontzet door haar God verzoekende en verzakende verwatenheid, maar in wie tevens het algemeen menschelijke, dat ons *begrijpen* doet, tot openbaring wordt gebracht.

Het is te wenschen, dat bij de opvoering van het drama de rol van Judith in handen kome van een tooneelspeelster van groote dramatische kracht, in staat, door haar spel het beeld van Judith, gelijk het door de schrijfster meer is aangeduid dan geboetseerd, te vervolledigen en vooral de psychische momenten te releveeren.

Wij willen ten slotte herinneren aan het bestaan van nóg een Judith — van den Italiaan Giacometti? — waarin mevrouw Kleine triomfen heeft gevierd.

DICKENS OP HET TOONEEL. * * * * *

Uit Londen schrijft men aan de »Berliner Börsenkurier»: Charles Dickens komt nu ook op het *tooneel* in de mode en de theater-directeuren verklaren, dat zij met de uit zijn romans getrokken drama's veel meer geld maken dan met Shakespeare. Geen wonder. Shakespeare leest de massa niet — Dickens wél, en het spreekt van zelf, dat dit uitlokt, de personen uit zijn romans in levenden lijve te zien voorgesteld. Die personen zijn als 't ware kennissen van de menigte. 1 Augustus ging in het Adelphi-theatre de première van David Copperfield, onder den titel van Pegottys Darling, en einde dezes jaars hoopt Beerbohm Tree in His Majesty's Theatre een nieuwe bewerking van Olivier Twist ten tooneele te brengen.

Merkwaardig bij dit alles is, dat geen tooneel-

directie er voordeel in ziet, een der door Dickens bepaaldelijk voor het tooneel geschreven werken te remonteeren. Toch zou bijv. zijn burleske «De vreemde heer» ook het hedendaagsch Engelsche publiek vermoedelijk nog wel voldoen. Het stuk beleefde in 1836, onder Brahams leiding in St. James-Theatre, zijn eerste opvoering en werd 50 maal achtereen gespeeld, van 29 October tot in December, toen het plaats moest maken voor de Christmas-vertooning, die ook aan de vruchtbare pen van den grooten romandichter te danken was. Een serie van 50 voorstellingen betekende toen ter tijd een groot succes!

BLADVULLING. * * * * *

Van verschillende zijden heeft men ons opmerkzaam gemaakt op eene fout in het artikel over

Henri de Bornier in het vorig nummer van het «Tooneel.»

«Rome Vaincue», is niet een werk van de Bornier, maar van Alexandre Parodi. De Bornier schreef behalve «La fille de Roland» en «Mahomet», o.a. «Les noces d'Atilla», in 1880 opgevoerd in het «Odéon», en «Le fils de l'Arétin», gegeven door de Comédie Française in 1895.

CORRESPONDENTIE * * * * *

H. H. te A. Het manuscript, waarvan wij door plaatsgebrek tot onzen spijt tot heden geen gebruik konden maken, is U deze week teruggezonden.

PAUL D'IVOI.

De nieuwe VERNE, zooals hij algemeen genoemd wordt.

8 deelen zijn verschenen:

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbuiters Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.
- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro,
- VIII. Krekel bij de Boksers in China.

en meer zullen er verschijnen, want 't zijn uitstekende Boeken voor Jongens.

Prijs per deel, geïllustreerd met ± 20 groote platen buiten en ongeveer 100 afbeeldingen tusschen den tekst, in prachtband f 2.90; roijaal 8°.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. Amsterdam.

De Levende Dieren der Wereld.

Een beeld van het Dierenrijk voor iedereen.

Met meer dan 1000 afbeeldingen in den tekst en 25 gekleurde platen, alle naar photographieën.

Nederlandsche bewerking onder toezicht van

Dr. J. BÜTTIKOFER,

Directeur der Rotterdamsche Diergaarde.

Compleet in 24 afl., à 45 cts., in 2 ingenaaide deelen à f 5.40 of in 2 gebonden deelen (kop verguld) à f 6.75.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”, Amsterdam.

MULTATULI'S VERZAMELDE WERKEN.

Garmond-Editie.

10 deelen ingenaaid. f 7.50,

10 deelen gebonden. » 10.50.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”, Amsterdam.

Pantomime door M. CONSTANT.
Muziek van
GOTTFRIED MANN.
Teekeningen van
WILLY SLUITER.
gecartonneerd
f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”.
AMSTERDAM.

KERSTGAVE.

Verschenen en alom verkrijgbaar:

IN MEMORIAM.

Dr. H. J. A. M. SCHAEPMAN.

DOOR

Dr. W. H. NOLENS.

Met een interview van
C. K. ELOUT.

— 18 Illustraties. —

— PRIJS 40 CENT. —

Uitgevers-Maatschappij

«ELSEVIER”.

AMSTERDAM.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: UITGEVERSM.AATSCHAPPY „ELSEVIER”, 64 N. Z. VOORBURGWAL, AMSTERDAM.

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 26 NUMMERS, FRANCO PER POST; VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Jeptha. — Henriëtte Hendrix: Swawa's terugkeer. — D.: Rotterdamsche Kroniek. — Uit den vreemde. — Heden en Verleden. — Lucifer: Open Postkaart. — Tooneelschool. — Bouwmeesters Gezelschap.

JEPHTHA * * * * *

Vondel als drama-dichter of liever als *tooneel*-dichter, waarmede wij meer in het bijzonder bedoelen een dichter wiens werken naar de plastische voorstelling op de planken snakken om volkomen tot hun recht te komen; werken, die niet alleen gedacht, gevoeld zijn, maar ook *gezien*, als ware het uit de zichtbare handeling in schrift gebracht en niet, omgekeerd, uit lyrische stemming geboren en gekleed in den vorm van het drama; wiens werken eerst ten volle voor ons gaan leven, als wij ze zien vertoonen, als de voorstelling op de planken, de bedoelingen van den dichter komt aanvullen — in tegenstelling met drama's, welke om die plastische veropenbaring niet vragen en waarvan de schoonheid schuilt in eigenschappen, die beter genoten worden: gelezen en overdacht en nageproefd in de intimiteit — Vondel als tooneeldichter, wat heeft men er vaak over gehandeld, in onderscheiden perioden van onze letterkundige geschiedenis, hoe verschillend is er over geoordeeld door mannen van naam en gezag, en hoe weinig aanmoedigend is meestal de uitkomst geweest, als men door het opvoeren van een van Vondel's stukken de proef wilde geven op de som!

Belangwekkend is het, in den jaargang 1887 van «Het Tooneel», te lezen of te herlezen: het pleidooi door Dr. Jan te Winkel, thans Hoogleraar te Amsterdam, voor Vondel als treurspeldichter geleverd. «De hoofdvoorwaarde om Vondel's stukken weer met belangstelling te doen ontvangen en op het repertoire te houden, is» — zegt hij — «dat de acteurs zich met ernst toeleggen op het voordragen, de beschaafde toeschouwers, op het aesthetisch aanhooren en genieten van verzen. Wie het orgaan mist of onontwikkeld laat, waarmee de melodie der verzen genoten kan worden, zal even weinig hebben aan een stuk van Vondel, als iemand zonder eenig

muzikaal gehoor aan eene opera van Mozart.» Dit is alles goed en wel, maar: «het aesthetisch aanhooren en genieten van verzen» — is een eisch, *niet* speciaal te stellen aan iemand, die een drama gaat zien, doch wel in 't bijzonder aan elk, die een voordracht gaat bijwonen en daar plezier van hebben wil. En — gelijk de heer Te Winkel doet — een zangdoove in één adem te noemen met iemand, die van een drama de opwekking vraagt van dramatische gemoedsbeweging; eenvoudig dus eischt, dat het drama geve, wat het hem *schuldig* is te geven, is onredelijk. De vergelijking van Vondel's treurspelen met de opera's van Mozart gaat dáárom niet op, omdat Vondel's stukken juist datgene missen, wat bijv. *Don Juan* tot een opera bij uitnemendheid maakt: een krachtig, dikwerf met onstuimigheid bruisend dramatisch leven.

Vondel was, naar onze meening, niet aangelegd tot drama-dichter. Een mensch van grooten adel — niet in staat tot eenige slechte, zelfs niet dubbeltzinnige handeling — van diep gevoel, maar tegelijk van een aandoenlijke reinheid en naïviteit, kunnen wij in hem niet zien, den mensch in zijn deugden en ondeugden, kracht en zwakheid doorgrondenden wijsgeerigen geest, die in alles komen kan, zich objectief stellen tegenover de wereld en, in navolging van de Godheid zelf, *menschen maken kan*. Een Sophocles, een Shakespeare, denk ik mij als boven de wereld tronende, met een ruimte van zien en denken, die al het menschelijke in den mensch omvadent; dichterlijke wijsgeeren, dus humoristen, voor wie het goede zoowel als het kwade logische verschijnselen zijn en uitingen van het schepsel Gods. Maar iemand, als Vondel, die na een leven van ervaring zich zelf tot een zóó weinig objectieve levensbeschouwing had ontwikkeld, dat hij ten slotte in zijn hulpeloosheid, niet beter wist dan heil te zoeken onder de vleugelen der Roomsche kerk, in een dogma evenwicht zoekende voor zijn weifelend denken, geen vastheid in zich zelf, maar een stut buiten hem vindende, — iemand als Vondel, is niet gesneden van het hout, waaruit treurspeldichters groeien, die een eigen wereld creëren en bevolken met schepselen van eigen

maaksel, imponeerend door grootheid en kracht: de wereld weerspiegelend in hun reuzengeest.

Zoo heeft Vondel, na Jephtha ons te hebben voorgesteld in zijn hoogheid, in zijn vasthouden aan zijn eed, in zijn zelfbewust weigeren om in te gaan op de klein menselijke redeneeringen van den hofmeester en den hofpriester, die het Jephtha met zijn geweten op een akkoordje willen doen gooien, — zoo heeft Vondel, de consequentie waartoe de aanleg zijner schepping moest leiden, niet aangedurfd en in stede van Jephtha aan zijn bovenmaatsche zelfheid te doen ondergaan — gelijk een Sophocles zou hebben gedaan — hem ten laatste voorgesteld als iemand, die zijn stuur kwijt was — en dit alleen om hem te Silo (te Rome) aflaat te kunnen doen vinden voor zijn zonden. Zóó klein maakt Vondel Jephtha, na de daad, dat hij zelfs zijn vrouw niet onder de oogen durft komen en haar laf ontvlucht, na haar trouwens eerst op slinksche wijs van huis te hebben gestuurd, ten einde de handen vrij te houden ter volvoering van datgene, waartoe hij zich bij plechtige gelofte, aan zijn God verbonden had.

Men versta mij wel: ik misprijs in Vondel niet zijn overgang van het protestantsche tot het roomsche geloof, acht er hem niet minder om — huldig die bekeering integendeel als een bewijs te meer van zijn eerlijkheid, gelijk de zielsbehoefte die er uit spreekt, ons volkomen goed in overeenstemming dunkt met zijn dichterlijken aanleg, het ideeële van geheel zijn aard, het naieve van zijn levensopvatting en wereldbeschouwing — maar dit zijn alle eigenschappen, die wij niet bij voorkeur zoeken in den formeerder van menschen, die liever de wereld uit zijn voegen zoeken te rukken, dan in een terugdeinzen voor de consequentie hunner daden, zich aan de straf der door hen zelf tot het uiterste getarte Machten te onttrekken.

Van de Kon. Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» is de opvoering van het werk — na lange rust — in dank te aanvaarden. Juist in verband met de met elkaar strijd voerende meeningen, aangaande de beteekenis van Vondel als tooneeldichter, ligt het op den weg der Kon. Vereeniging, door zijn stukken nu en dan op te voeren, de theorie zich te laten toetsen aan de praktijk. De Vereeniging heeft zich in het stuk weliswaar eenige verkortingen veroorloofd, o. a. een belangrijke coupure in het derde bedrijf, over de wenschelijkheid waarvan men verschillend kan oordeelen. Maar ik geloof niet, dat hierdoor aan de waarde van Jephtha, als tooneeldrama, te na gekomen of dat het theatersuccès er door in de waagschaal gesteld is. De opvoering — in haar geheel — heeft een stemming gewekt van liefde en eerbied voor den reinen, edelen dichtergeest, waaruit het werk ontsproten is. Wij zijn echter van meening, dat de vertooning in bekoring nog veel had kunnen winnen, als er meer fantasie was besteed geworden aan de misen-scène, zonder dat men daarbij natuurlijk had mogen vervallen tot zinledige of theatrale opsmukking, maar wél tot meerdere uitwerking in de plastische voorstelling, van wat de tekst zelf voor de verbeelding oproept.

Hier volgen de oordeelvellingen uit een paar bladen:

«De Telegraaf» eindigt zijn beschouwing met de verklaring: dat wat ook uit dramatisch oogpunt aan het stuk moge ontbreken, iets de Jephtha nog altijd maakt tot een genot voor den lezer en ook — als aan de opvoering de noodige zorg wordt besteed — voor den toeschouwer; het is de wijding, die over heel het stuk ligt, het is de eerbied voor de bijbelsche stof en het sterke geloof dat den dichter inspireerde.

«Het Handelsblad» oordeelt: Vondels grootheid was zijn vroomheid. Slechts ten deele is referents totaalindruk gunstig jegens de uitvoering gestemd. Gunstig als hij denkt aan de uitbeelding van Ifis, door mevr. Holtrop, van Filopaie, door mevr. Mann-Bouwmeester; ongunstig als hij Jephtha herhoort, door den heer La Roche voorgesteld. In een aantekening over een latere voorstelling, die hij bijwoonde, kwam de criticus echter voor een deel terug op dit ongunstig oordeel over La Roche en bleek deze zich beter aantepassen aan Vondels stijl.

De heer Rössing spreekt ook over de verheven, gewijde stemming, door de vertooning over allen gebracht, die haar zagen en de woorden hoorden. Hij looft mevr. Holtrop, maar vraagt haar het opera-achtige doen te vermijden; ook mevr. Mann bleef niet altoos buiten het gemanieerde. Hij verklaart dat La Roche al reeds minder zwaar stond voor Vondel's verzen dan in Gijsbreght.

SWAWA'S TERUGKEER * * * * *

EEN SPROOKJE IN HET BOSCH.

Op Zondag 19 Juli is in het bosch van den Zwaluwenberg bij Hilversum een tooneelvoorstelling gegeven, waarvan door ongeveer 800 genoodigde toeschouwers is genoten. Tooneelvoorstelling is eigenlijk niet het juiste woord, want daar in de vrije natuur, waar de echte boomen, de echte zon en de echte vogeltjes alle tooneelmatige effecten vervangen, waar geen tooneelstemmen, tooneelgebaren en tooneelpassen gebruikt werden, daar leek het alsof alles *natuurlijk* was, alsof toevallig de meisjes in haar bekoorlijke gewaden met loshangende lokken uit een laantje opdoken, alsof echt was de droefenis der getrouwen van Swawa Helgi om het heengaan van hun aangebeden Meesteresse, de goede Fee, en de innige verrukking bij Haar terugkeer.

Hoe wonderlijk schoon was het tooneel, door de Natuur daar klaargemaakt. Een glooiende plek in het bosch, met een dak van loof, juist dicht genoeg, om schaduw te geven, maar toch niet zóó dicht, of de zonnestralen konden er door heen spelen; een achtergrond van eikenhakhout, daarbij een paar laantjes, die dienst konden doen als coulissen.

De boomen wuifden in den wind, de heerlijke dennenlucht maakte de atmosfeer geurig prikkelend, blauw welfde de hemel over het al.

Zóó was de omgeving.

Maar al deze bekering zou niet toereikend geweest zijn, om het publiek te verrukken, als niet de woorden, die gesproken werden even bekoorlijk geweest waren, als niet de Kunst, die hier gegeven werd, in overeenstemming geweest was met de Natuur.

waarlijk, dat daar een Fee verscheen, de groote menschen, zonder dit naïeve geloof, achtten haar verschijnen als te schoon voor de werkelijkheid.

En toen het sprookje gespeeld was, vroegen velen: «Waarom gebeurt zoo iets niet meer? Waarom worden geen bestaande stukken, waarvan

Scène uit Swawa.

En het was Kunst, hooge, reine Kunst, het was zoet-vloeiende taal, die daar gesproken werd, het was zuivere muziek, die daar opklonk, dien wonderschoonen onvergetelijken Zondagmiddag.

Het was een sprookje vol diepe, edele gedachten, een sprookje, waarvan ouderen de hooge wijsheid begrepen, en jongeren genoten door de groote uiterlijke schoonheid. Een werk, waarvan men niet hoogstens kan zeggen: »Hoe knap!» of «Hoe handig in elkaar gezet!» maar een werk, waardoor men een mooie ziel leert kennen, iets dat geschapen is door een waarachtig goed Mensch, uit liefde voor de Schoonheid alleen.

De schrijfster is Mevrouw Amy Grothe-Twiss, die zelfve optrad als Swawa Helgi.

Meer ontroerend was haar verschijnen op den heuvel dan de opkomst ten tooneele van welke beroemde actrice ook. De kinderen geloofden

de plaats der handeling de vrije natuur is, buiten opgevoerd, nu gebleken is welk een intense bekering van een dergelijke voorstelling uitgaat?»

Zeker heeft men met groote moeilijkheden te kampen: men moet een geschikte plek zoeken, men moet voor zitplaatsen zorgen, dan is men nog afhankelijk van het weer... maar toch, nu gebleken is, hoe bevredigend het resultaat kan zijn, zullen misschien velen er zich toe aange trokken voelen, dit mooie voorbeeld te volgen.

HENRIËTTE HENDRIX.

P.S. Zooeven verneem ik, dat «Swawa's Terugkeer» nog eens, 30 Augustus, gespeeld zal worden, op verzoek en ten bate van de Amsterdamsche Vereeniging voor Gezondheids- en Vacantie-koloniën.

* * ROTTERDAMSCH KRONIEK * *

Kermis-Zaterdag 1903.

In Tivoli wordt de cake-walk gedanst, in den Grooten Schouwburg zingt de heer Poolman van de vergiftigde chocoladeboontjes en een vroolijk publiek slaat daar een roffel van dankbaarheid bij.

't Is kermis in de stad en 't tooneel — en voor beiden mag dat een feestelijk aanloopje wezen, na de zomerrust, tot kloeke werkzaamheid in den lonkenden langen winter.

Voor het stadsleven heeft een kermis waarlijk

louterende verdienste, ze zuivert de lucht een beetje, maakt de menschen kalmer en werkzamer en vóoral ernstiger dan ze waren.

Dat kan ook op 't tooneel zoo zijn. Een kermis-stukvertooning geeft althans lenigheid aan stemmen en leden, wat wel noodig is voor 't druk gebruik, dat er straks van gevraagd wordt en al neigt zij de gemoederen der vertooners niet tot kunstdienen, zij heeft dan toch eenige practische waarde voor de kunst. Bovendien leeren de lui er opnieuw den weg naar de komedie door en als er «her-begonnen» wordt, vallen de wandelingen naar de

Aert van Nesstraat en den Coolsingel niet zoo vreemd.

Wat van de beide vertooningen ditmaal te zeggen? Dat ze wel goed waren en vlot liepen en genoeg gaven, spreekt vanzelf en dat zowel Ezelsvel, tooverkluchtspel in 15 tafreelen naar de Fransche feërie: «Peau d'Ane,» met nieuwe decoraties en machinerieën van J. J. Poutsma, als «Toontje Solidair in het jaar 3000, groote Phantastische-Toekomst-Revue in 6 tafereelen met zang, dans, duetten, koren, quodlibets van den heer Arn. van Raalte Jr. te Rotterdam», bijval en drukken toeloop zouden vinden, was al te voren in den raad der kermisgoden beschikt.

't Zou even onbillijk wezen te nurkschen als te trachten iets méér te doen dan bot verslaggeven over dit kermistooneelgeval.

Daarom zoo gul mogelijk erkend, dat «Ezelsvel» schitterend gemonteerd is, dat de knappe en ijverige heer Poutsma zijn zomer goed heeft besteed aan het schilderen van decoratief en het bedenken van trucs, die zijn talent en zijn vernuft om 't zeerst bewijzen. 't Zag er heusch prachtig uit, er is maar één roep. Een medelid van 't Verbond, die vijf en twintig jaren lang trouw kermisstukken liep, heeft me, op grond van zijn ervaring, positief verzekerd, dat 't weergaloos was — wat de aankleding betrof, voegde hij er voorzichtig bij.

Ambitie voor kermisstukken hebben acteurs minder dan vroeger. Ik herinner me, dat Rosier Faassen, aan wiens diep en ernstig kunstgevoel wel niemand twijfelen zal, eens verzekerde, dat hij zich nooit zoo prettig op 't tooneel voelde »als met al die herrie van een kermisstuk om zich heen.»

Niettemin heeft Poolman met alle mogelijke goeden lust gespeeld en gezongen en als «Cocamdo, eerste edelman van den Ezel,» braaf de eer van 't Ezelsvel helpen hooghouden. Een enkel tafreel deed hij zelfs met het overleg en den goeden smaak van den hooger komiek.

De dames Tartaud-Klein, Van Kerckhoven-Jonkers en De Jong-Wertwijn, hadden nog al veel te zingen, 't geen zij frisch-stemmig deden en kleine hoofdrolletjes te spelen, wat geschiedde met opgewektheid.

In Tivoli een oorspronkelijk stuk en het debuteert van een nieuw gezelschap, dubbele artistieke gebeurtenis, aithans zóó had het kunnen wezen, maar 't was niet zoo, omdat het kermis was.

Het ensemble, zonder Brondgeest, maar mét Brondgeests ijver en toewijding, heeft de klucht van den heer Van Raalte uiterst voldoende vertoond, in een vlot tempo en zonder hapering. De hoofdrol had de heer Wagemans en wel 't best is het stuk getypeerd in de erkenning, dat zijn rol en het geheel juist in de lijn van 's heeren Wagemans' komiekheid lag. Er is veel gelachen in de zaal en er was pret op 't tooneel. Ik heb al verteld, dat de Cake-Walk is gedanst en er werd, om 't nog komieker en burlesker te maken, door heusche lilliputters gezongen en gesprongen.

* * *

Wat er in den aanstaanden winter gebeuren gaat, is voorshands onbekend. De heer Van Eysden bezondigt zich nimmer aan beloften en de heer Brondgeest volgt dit goede voorbeeld na. Tooneel wil naar daden beoordeeld worden, niet naar plannen. Van voornemens verluiddt echter een en ander, maar 't heeft geen serieuus fond genoeg voor kroniekbericht. Eén uitzondering mag misstaan: het schijnt vrij zeker, dat we aanstaanden winter mevrouw Tartaud zullen mogen bewonderen in Schillers «Maagd van Orleans.»

D.

UIT DEN VREEMDE. * * * * *

Het Hofburgtheater te Weenen heeft in het seizoen 1902/3, op 291 avonden en 4 namiddagen, 109 stukken vertoond van 60 verschillende auteurs. 55 tooneel-, 34 blij- en 20 treurspelen, namelijk 80 van Duitschen, 12 van Franschen, 5 van Noorweegschen en de overige van Spaanschen, Belgischen, Deenschen, Engelschen en Hongaarschen oorsprong. De Duitsche stukken besomden 210, de Fransche 30, de Noorweegsche 16 opvoeringen. Noviteiten waren: Het groote licht van Philippi, De gerechtigheid van Otto Ernst, De arme Hendrik van Hauptmann, Monna Vanna van Maeterlinck, De lokaalspoor van L. Thoma, De Vrouw der Zee en Spoken van Ibsen, Robert Guiscard van Kleist, Amphitryon van denzelfde, Vineta, Donaugolven, Spinx van M. E. Grazie, «Die stillen Stuben» van S. Lange. Onder de reprises verdienen vermeld: Der Meineidbauer van Anzengruber; Die Schmetterlingsschlacht van Sudermann; De Misanthrope; Die Gefährten en Liebelei van Schnitzler; Der Hüttenbesitzer van Ohnet; De jonggehuwden van Björnson; Koning Ottokars geluk en dood van Grillparzer; De schoolrijderes van Pohl; Een attaché van Meilhac; Een wereld waarin men zich verveelt; College Crampton van Hauptmann; Cyrano de Bergerac; De wilde eend van Ibsen; Die Laune des Verliebten van Goethe; De bruid van Messina van Schiller; Ein Schritt vom Wege van Wichert; Uriël Acosta; Het verloren Paradijs van Fulda; De proefpijl van Blumenthal; De jonkvrouw van Orleans; Voerman Henschel; Iphigenie auf Tauris van Goethe; De Nixe van Triesch. Sudermann sloeg met 28 voorstellingen (6 stukken) het record. Volgden Maeterlinck met 21 avonden, Schillers werken met 20, Hauptmann 19, Philippi 14, Ibsen 14, Shakespeare 13, Fulda 10, Gullparzer 10, Kleist 8, Molière 8 Pailleron 7, Brioux 6, Wilbrandt 6, Hartleben 5, Ohnet 5 avonden.

Het spelend personeel bestond uit 38 acteurs en 31 actrices, waarvan er 29 den titel Hofschau-spieler of spielerin voeren.

Het meest hebben gespeeld: Gimmig 179 avonden en Frau Medelsky 107. Kainz trad 114 maal voor 't voetlicht. Tartuffe beleefde dit seizoen zijn 25ste voorstelling (1ste opvoering 3 Mei 1788), Nathan de 100ste (1ste 25 Januari 1819) Wallenstein, voorspel, de 100ste (1ste 28 Sept. 1848)

en ook Shakespeare's Winteravondsprookje de 100ste voorstelling (1ste 20 Sept. 1862).

De repertoire's der overige Weener schouw-
burgen bieden geen minder afwisselende pot-
pourri aan en ook daar bleken de «Unterhaltungs-
stücke» het sterkst gecultiveerd te worden. Eén
theater, Kaiserjubiläums-Stadttheater, legt ook wel
geen verheven kunstbeginsel aan de samenstelling
van zijn repertoire ten grondslag, maar heeft
toch een traditie, waaraan het zich vastklampt,
deze namelijk van geen stukken van Joodsche
auteurs te spelen. De directie is er echter inge-
vlogen met de opvoering van Athara, dat onder
pseudoniem haar aangeboden en geaccepteerd,
van achteren gebleken is van de hand te zijn
eens Joodschen vertalers, die het uit het Engelsch
voor het Duitsche tooneel bewerkte. Een troost
voor de directie zal het geweest zijn, dat Athara
een waar kasstuk is gebleken.

HEDEN EN VERLEDEN. * * * *

Alex. Steinhauer schreef onder bovenstaanden
titel een feuilleton in het Berliner Tageblatt van
28 Juli, ter vergelijking van vroegere met tegen-
woordige tooneeltoestanden in financieel opzicht.
De tijd schijnt niet verre — meent hij — dat de
kleinere Duitsche hoftheaters en ook andere, niet
door aanzienlijke rijks- of stadssubsidies gesteunde
schouwburgen, den strijd om het bestaan zullen
moeten opgeven wegens de enorme stijging der
gages van het spelend personeel in de laatste jaren.
Hij verwijst naar een dokument van 120 jaar ge-
leden, betreffende de uitgaven en inkomsten aan het
keurvorstelijk theater te Mannheim (Februari 1781)
toen dat in zijn hoogsten bloei en onder opperste
leiding stond van Von Dalberg, terwijl Iffland,
Beck, Beil enz., kunstenaars, die in de geschiedenis
van het Duitsch tooneel een onvergankelijken
naam hebben, aan dat theater verbonden waren.
De ontvangsten in gezegde maand waren als
volgt: saldo van Januari: 2300 Fl. 17 Kr.; van
de keurvorstelijke kas ontvangen: 716 Fl. 40 Kr.;
logeabonnement 100 Fl.; abonnement andere
rangen: 1147 Fl. 30 Kr.; militairabonnement:
218 Fl. 28 Kr.; ingehouden voorschotten: 175 Fl.
45 Kr.; andere ontvangsten 601 Fl. 81 Kr. enz.,
te zamen: 5260 Fl. 1 Kr. De uitgaven bedroegen,
alles inbegrepen, spelend, zoowel als administra-
tief- en controleerend personeel: 2502 Fl. 48 Kr.,
zoodat Februari — trouwens de beste maand van
het jaar — een overschot liet van 2757 Fl. 13 Kr.
De lijst der gages heeft de volgende rubrieken:
maandelijksche gage, voorschot, aftrek, saldo-
voorschot, ontvangst. Uit een en ander blijkt,
dat de directeur Seiler en zijn vrouw samen ge-
boekt staan voor een maandgage van 183 Fl. 20 Kr.,
Brandes met vrouw en dochter voor 191 Fl. 40 Kr.
Deze beide families konden zich blijkbaar uit deze
inkomsten bedruipen — tenminste de voorschot-
rubriek is bij haar oningevuld. Wat echter Iffland
betreft, zijn gage was 66 Fl. 40 Kr. en zijn voor-
schot 240 Fl. Daar op de lijst 30 Fl. voorkomt
als ingehouden wegens voorschot, moest de geniale

kunstenaar zich den eersten der maand met een
ontvangst van 36 Fl. 40 Kr. vergenoegen. De
rekeningen van Beil en Beck staan niet beter. Het
geheele budget voor de acteurs en actrices —
24 in getal — bedroeg 1242 Fl. 30 Kr. Al
houdt men rekening met de hoogere waarde
van het geld toen ter tijd, toch valt de vergelijking
tusschen de gages der kunstenaars van toenmaals
en van heden voor de eersten zeer ongunstig uit.
Menigeen verdient thans meer in ééne maand dan
Iffland in een heel jaar. Maar de directeuren sliepen
op rozen.

* * * * OPEN POSTKAART * * * * VOOR HEEREN SCHOUWBURGBESTUURDERS

VAN DOESELAAAR, te Antwerpen,
WANNIJN, te Gent, HENDRIKK
en RANS te Brussel.

Geachte Heeren Bestuurders,

Omtrent den aanvang van 't winterseizoen,
ontvangen we jaarlijks, met den prospectus der
kleedermagazijnen, uw prospectus voor 't komend
tooneeljaar.

Wellicht zijt ge thans met het opstellen van dit
kostbaar druksel, waarin ge jaar in, jaar uit, telkens
het herdrukt wordt, belooft al te doen wat in
uwe macht is om de bezoekers van uwen schouw-
burg tevreden te stellen en de Heilige Kunst te
dienen.

Uw goed voornemen — de Hel is geplaveid
met goede voornemens — straalt uit die *profession
de foi*; we gaan, na 't lezen van uw programma,
met nieuwen moed het tooneelseizoen tegemoet,
maar 't duurt niet lang. We zien dra dat uwe
verklaring te vergelijken is bij de lokredevoering
van den barakdirecteur op de foor, die kond
maakt dat de gochelaar tijgers uit een hoogen
hoed haalt, en als ge er uw centen aan waagt,
blijken het slechts konijnen te wezen.

Ik heb u, geachte heeren bestuurders, iets te
verzoeken.

Als ge van plan zijt opnieuw de baan te be-
treden, welke gij sinds jaren bewandelt, doet me
dan, als 't u belieft, het plezier in uw prospectus
ronduit te verklaren, dat ge uw broek zult vegen
aan de eigenlijke tooneelkunst en alleen betrachten
het nietontwikkeld publiek naar uwen schouwburg
te krijgen, tot meerdere voeding uwer brandkast;
laat de namen van kunstwerken niet in dat boekje
drukken, daar ge er toch niet aandenkt die
gewrochten ten tooneele te brengen, — en we
zullen de beste vrienden van de wereld zijn.

Ik zal dan mijn duivels berichten, dat ze u met
vrede moeten laten; dat ge eerlijke kooplieden in
tooneelzaken zijt, die het gehalte van hunne waren,
met den prijs er naast, aan het achtbaar publiek
op voorhand hebben bekend gemaakt, zooals de
kruidenier een plaatje met 't opschrift *margarine*
in zijne winkelkas hangt, wanneer hij kunstboter
verkoopt.

Maar, als ge weer schoone beloften aflegt, ons
betreffende de waarde uwer waren misleidt, dan
komen mijne duivels naar uwe winkels en ze

zullen weer bovenarms op u troeven, omdat ge niet levert wat er op uwe prijslijsten staat...

Ge zult het dan zelf gewild hebben.

Daarom geef ik u dien goeden raad, geachte heeren bestuurders, en groet u minzaam.

Uw. dw.,
LUCIFER.

(Ontleend aan het te Antwerpen verschijnend Tooneelblad: Lucifer.)

TOONEELSCHOOL.

De toelatingsexamens voor den cursus 1903/04 worden afgenomen Dinsdag 1 Sept. e. k., des ochtends te 9.45, in 't Gebouw Marnixstraat 150, Amsterdam.

Zij, die alsnog wenschen ingeschreven te worden, kunnen zich tot 30 Augustus aanmelden bij den directeur S. J. Bouberg Wilson, Emmastraat 17.

HAARLEMSCH TOONEEL.

Het Haarlemsch Tooneelgezelschap is als volgt samengesteld:

Louis Bouwmeester, directeur; Paul Billé, administrateur; A. Saalborn, 1e regisseur; J. Bossard, 2e regisseur en inspeciënt; H. Teunisse, regieklerk; J. de Haas, souffleur; D. Mendes, chef bagage.

Dames: Julia van Lier-Cuyppers, H. v. Ollefen-Kley, W. Erfmann-Sasbach, Mary Beekman, M. Schalkers, Cecile Carelsen, Henriette Harte, M. Sasbach, M. Färber, E. Gilhuys.

Heeren: Louis Bouwmeester, Frits Bouwmeester, E. Erfmann, Louis de Vries, D. v. Ollefen, M. van Warmelo, W. Westerman, G. J. v. Staalduijnen, J. Brongers, J. Raab, Louis Bouwmeester Jr., Ch. Gilhuijs, K. Stoete, G. Dullé.

Geopend wordt 1 September met «Koning Oedipus».

PAUL D'IVOI.

De nieuwe VERNE, zooals hij algemeen genoemd wordt.

8 deelen zijn verschenen:

- I. Met een Kwartje de Wereld rond.
- II. Vrijbouter Triplex.
- III. De Neef van Lavarède.
- IV. Jean Fanfare.
- V. Nilia de Commandante.
- VI. Sergeant Kordaat.
- VII. Doctor Mystéro,
- VIII. Krekel bij de Boksers in China.

en meer zullen er verschijnen, want 't zijn uitstekende Boeken voor Jongens.

Prijs per deel, geïllustreerd met ± 20 groote platen buiten en ongeveer 100 afbeeldingen tusschen den tekst, in prachtband f 2.90; roijaal 8°.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”. Amsterdam.

De Levende Dieren der Wereld.

Een beeld van het Dierenrijk voor iedereen.

Met meer dan 1000 afbeeldingen in den tekst en 25 gekleurde platen, alle naar photographieën.

Nederlandsche bewerking onder toezicht van

Dr. J. BÜTTIKOFER,

Directeur der Rotterdamsche Diergaarde.

Compleet in 24 afl., à 45 cts., in 2 ingenaaide deelen à f 5.40 of in 2 gebonden deelen (kop verguld) à f 6.75.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”, Amsterdam.

MULTATULI'S VERZAMELDE WERKEN.

Garmond-Editie.

10 deelen ingenaaid. f 7.50,

10 deelen gebonden. » 10.50.

Uitgevers-Maatschappij „Elsevier”, Amsterdam.

Pantomime door M. CONSTANT.

Muziek van
GOTTFRIED MANN.

Teekeningen van
WILLY SLUITER.

gecartonneerd

f 4.90.

Een bij uitstek
geschikt cadeau
voor: Muziekbe-
oefenaars en Liefheb-
bers van mooie steen-
teekeningen.

Uitgevers-Maatschappij „ELSEVIER”
AMSTERDAM.

KERSTGAVE.

Verschenen en alom verkrijgbaar:

IN MEMORIAM.

Dr. H. J. A. M. SCHAEPMAN.

DOOR

Dr. W. H. NOLENS.

Met een interview van

C. K. ELOUT.

— 18 Illustraties. —

➡ **PRIJS 40 CENT.**

Uitgevers-Maatschappij

«ELSEVIER».

AMSTERDAM.